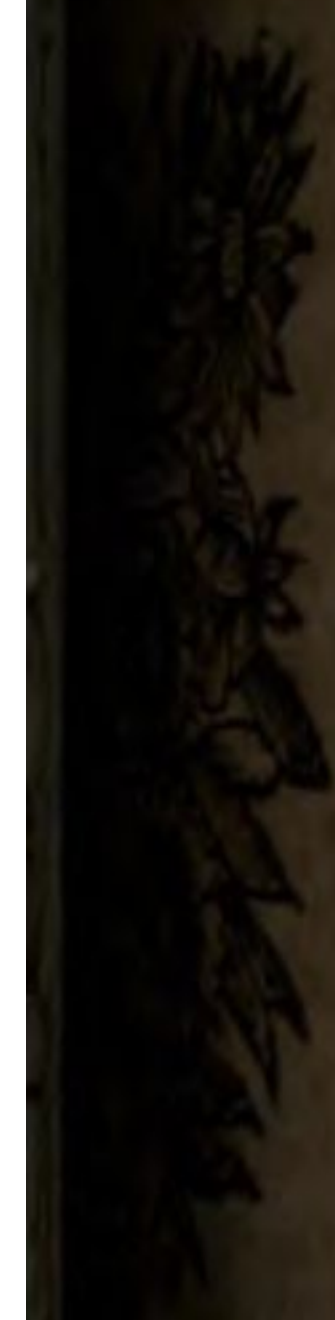

1. 2. 3.
 4. 5. 6.
 7. 8. 9.
 10. 11. 12.
 13. 14. 15.
 16. 17. 18.
 19. 20. 21.
 22. 23. 24.
 25. 26. 27.
 28. 29. 30.
 31. 32. 33.
 34. 35. 36.
 37. 38. 39.
 40. 41. 42.
 43. 44. 45.
 46. 47. 48.
 49. 50. 51.
 52. 53. 54.
 55. 56. 57.
 58. 59. 60.
 61. 62. 63.
 64. 65. 66.
 67. 68. 69.
 70. 71. 72.
 73. 74. 75.
 76. 77. 78.
 79. 80. 81.
 82. 83. 84.
 85. 86. 87.
 88. 89. 90.
 91. 92. 93.
 94. 95. 96.
 97. 98. 99.
 100. 101. 102.
 103. 104. 105.
 106. 107. 108.
 109. 110. 111.
 112. 113. 114.
 115. 116. 117.
 118. 119. 120.
 121. 122. 123.
 124. 125. 126.
 127. 128. 129.
 130. 131. 132.
 133. 134. 135.
 136. 137. 138.
 139. 140. 141.
 142. 143. 144.
 145. 146. 147.
 148. 149. 150.
 151. 152. 153.
 154. 155. 156.
 157. 158. 159.
 160. 161. 162.
 163. 164. 165.
 166. 167. 168.
 169. 170. 171.
 172. 173. 174.
 175. 176. 177.
 178. 179. 180.
 181. 182. 183.
 184. 185. 186.
 187. 188. 189.
 190. 191. 192.
 193. 194. 195.
 196. 197. 198.
 199. 200. 201.
 202. 203. 204.
 205. 206. 207.
 208. 209. 210.
 211. 212. 213.
 214. 215. 216.
 217. 218. 219.
 220. 221. 222.
 223. 224. 225.
 226. 227. 228.
 229. 230. 231.
 232. 233. 234.
 235. 236. 237.
 238. 239. 240.
 241. 242. 243.
 244. 245. 246.
 247. 248. 249.
 250. 251. 252.
 253. 254. 255.
 256. 257. 258.
 259. 260. 261.
 262. 263. 264.
 265. 266. 267.
 268. 269. 270.
 271. 272. 273.
 274. 275. 276.
 277. 278. 279.
 280. 281. 282.
 283. 284. 285.
 286. 287. 288.
 289. 290. 291.
 292. 293. 294.
 295. 296. 297.
 298. 299. 300.
 301. 302. 303.
 304. 305. 306.
 307. 308. 309.
 310. 311. 312.
 313. 314. 315.
 316. 317. 318.
 319. 320. 321.
 322. 323. 324.
 325. 326. 327.
 328. 329. 330.
 331. 332. 333.
 334. 335. 336.
 337. 338. 339.
 340. 341. 342.
 343. 344. 345.
 346. 347. 348.
 349. 350. 351.
 352. 353. 354.
 355. 356. 357.
 358. 359. 360.
 361. 362. 363.
 364. 365. 366.
 367. 368. 369.
 370. 371. 372.
 373. 374. 375.
 376. 377. 378.
 379. 380. 381.
 382. 383. 384.
 385. 386. 387.
 388. 389. 390.
 391. 392. 393.
 394. 395. 396.
 397. 398. 399.
 400. 401. 402.
 403. 404. 405.
 406. 407. 408.
 409. 410. 411.
 412. 413. 414.
 415. 416. 417.
 418. 419. 420.
 421. 422. 423.
 424. 425. 426.
 427. 428. 429.
 430. 431. 432.
 433. 434. 435.
 436. 437. 438.
 439. 440. 441.
 442. 443. 444.
 445. 446. 447.
 448. 449. 450.
 451. 452. 453.
 454. 455. 456.
 457. 458. 459.
 460. 461. 462.
 463. 464. 465.
 466. 467. 468.
 469. 470. 471.
 472. 473. 474.
 475. 476. 477.
 478. 479. 480.
 481. 482. 483.
 484. 485. 486.
 487. 488. 489.
 490. 491. 492.
 493. 494. 495.
 496. 497. 498.
 499. 500. 501.
 502. 503. 504.
 505. 506. 507.
 508. 509. 510.
 511. 512. 513.
 514. 515. 516.
 517. 518. 519.
 520. 521. 522.
 523. 524. 525.
 526. 527. 528.
 529. 530. 531.
 532. 533. 534.
 535. 536. 537.
 538. 539. 540.
 541. 542. 543.
 544. 545. 546.
 547. 548. 549.
 550. 551. 552.
 553. 554. 555.
 556. 557. 558.
 559. 560. 561.
 562. 563. 564.
 565. 566. 567.
 568. 569. 570.
 571. 572. 573.
 574. 575. 576.
 577. 578. 579.
 580. 581. 582.
 583. 584. 585.
 586. 587. 588.
 589. 590. 591.
 592. 593. 594.
 595. 596. 597.
 598. 599. 600.
 601. 602. 603.
 604. 605. 606.
 607. 608. 609.
 610. 611. 612.
 613. 614. 615.
 616. 617. 618.
 619. 620. 621.
 622. 623. 624.
 625. 626. 627.
 628. 629. 630.
 631. 632. 633.
 634. 635. 636.
 637. 638. 639.
 640. 641. 642.
 643. 644. 645.
 646. 647. 648.
 649. 650. 651.
 652. 653. 654.
 655. 656. 657.
 658. 659. 660.
 661. 662. 663.

3675 (19)
C. D.

7
TERTVLLVS OBTRACTATOR

h. e.

DISSERTATIO

THEOLOGICO-CRITICA

2VA

ECCLESIAM EVANGELICAM
NON ESSE

SECTAM

IDONEIS ARGVMENTIS OSTENDITVR

ET

CRIMINATIONES ALIÆ

MODESTE DILUUNTUR

AUTORE

GVSTAVO GEORGIO
ZELTNER,

S. THEOL. D. & PP. ORD. ALTORFF.

A. R. S. MDCCXI.

ALTDORFF.

TYPIS & SVMP TIBVS JOD. GVILH. KOHLESII,
Acad. Typograph.

V I R O
MAXIME REVERENDO, AMPLISSIMO
& PRÆCELLENTISSIMO
DOMINO
M. MELCHIORI
STÖR,

ÆDIS PRIMARIÆ PAROCHIALIS
NORIB. AD D. SEBALDI
ECCLESIASTÆ & DISPOSITORI
VIGILANTISSIMO,
THEOLOGO INSIGNI
PATRONO ET FAVTORI
ATQVE ANTEHAC ETIAM
COLLEGÆ
PATRIS LOCO PIE VENERANDO
SCHEDIASMA HOC THEOLOGICVM,
SVBSECIVIS HORIS NATVM,
DEVOTO PECTORE
NVNCVPAT
A V T O R.

VIR

MAXIME REVERENDE!

Oliciti sunt plerique ,
qui, ut moris est, Nomi-
nibus Clarissimorum Vi-
rorum Labores suos in-
scribunt, de causis ejus
consilii reddendis. Mi-
hi, idem nunc agenti,
tametsi permultas allegare poteram
alias, hæc instar omnium fuit, quod Con-
suetudine exoptata, quanquam non ad-
modum diuturna, dum COLLEGII VE-
NERABILIS Presbyterorum Sebalдино-
rum membrum mihi esse contigit, TV A
in primis VIR AMPLISSIME, non sine
jucunda ad hoc usque tempus recorda-
tione frui licuit. Hujus itaque volun-
tatis in me TVÆ & observantiæ vicis-
sim

sim in TE meæ adhuc constanter con-
servatæ & confirmatæ multis modis, ut
extaret publicum qualecunque monu-
mentum, si consilium caperem, non exi-
stimavi a quoquam mihi in vitium ver-
tendum esse. De TVA vero Humani-
tate & facilitate præclara, & luculentis
comprobata, mihi aliisque, documen-
tis, præsertim cum perspectum explora-
tumque habeam, quanto affectu tum
cetera Studiorum genera, tum illa præ-
cipue, quæ Theologiæ Sacræ, hac potissi-
mum tempestate in controversiam passim
vocatæ, ambitu continentur, profequi
soleas, multominus dubitare potui. Eam-
que etiam ob rem plane confido, fore,
ut, quo animo, gratiam nempe huic Opu-
sculo conciliandi ergo de Splendore
TVO, Ego illud offero, eodem & TV,
hoc est, Benevolo, VIR MAXIME RE-
VERENDE, id sis accepturus. In
ceteras laudes, quas mereris, prorsus
exi-

eximias , excurrere nolo, maxime, cum
nullo quidem meo Præconio indigeas;
quippe de cujus Fide, Prudentia, Doctrina
& Dexteritate in rebus agendis,
Communis nobis Civitas patria testi-
monia fert largiter, & ipse omnem pro-
cul habeam , ut nosti, adulationem. Ni-
hil itaque superest tandem, quam ut gra-
vissimam, Argumenti dignitate, at, si Tra-
ctationis elegantiam spectes , levissi-
mam , meæ in TE Observantiæ tesse-
ram hanc, sereno vultu suscipias & eo,
quo adhuc me beasti favore, imposterum
etiam complectaris. Quod dum iterum
iterumque, ut facias, rogitō, meam quo-
que Tibi Fidem confirmo atque ad fata
usque suprema Te habiturum spondeo.

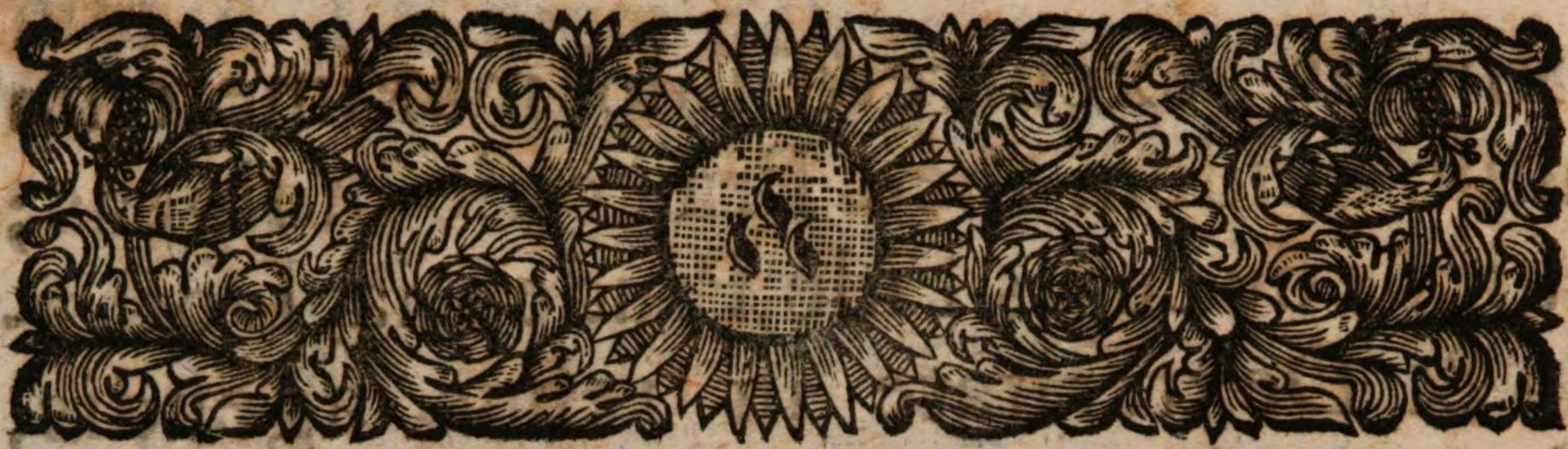
Venerandi Nominis Tui

Scrib. Altorff / Noribergensium d. XV.

April. A. S. R. MDCCXI.

Cultorem perpetuum

GUST. GEORG. ZELTNER, D.

CONSPECTVS.

CAPVT I.

De Cognomento, Sectæ, Origine & momento.

P*Ræjudiciorum Vis. Speciatim Diffidentia de se & aliis. §. I. Exempla ex Antiqua & recentiori Ecclesiæ ætate §. II. & III. Transitus ad Specimen Novum nomine Sectæ editum. §. IV. Recentissimos hac in parte imitari superioris ævi Fanaticos. Loca Breklingii §. V. Diæteria Dippelii: §. VI. G. Arnoldi, §. VII. Friedliebii & Præceptoris, §. VIII. J. C. S. verba & Zephyrini a Pace §. IX. Cl. Vokerodtii Latinitatis elegantis studium. §. X. Petersenius cum Uxore, Gbmelinus & Anonymi plures notati §. XI. Non esse meram, hoc quicquid est, Logomachiam §. XII. Sectæ nomen ipsi adversarii refugiunt. §. XIII. De Ecclesiæ decore agi §. XIV. Rabularum retorsiones dolose adversarios imitari. De Convictione imaginaria. §. XV. Pericula hinc Ecclesiæ metuenda. Contemptus Orthodoxiæ §. XVI. Indifferentismus Religionum. §. XVII. Gallionismus & religionis contemptus §. XVIII. Contra Vet. Ecclesiæ praxin & testimonia. §. XIX. Libertatis conscientiarum specie occultatus Libertinismus. §. XX. Pacis obtentu Syncretismus §. XXI. Denique omnium rerum in Ecclesia confusio §. XXII. (1) Antagonistarum aliorum hinc capienda commoda, nominatim, schismatis culpa in nos rejicienda §. XXII. (2) Pontificiorum frequens & infamis hujus nominis usus publicus. §. XXIII. Usui loquendi in Rom. Germ. Imperio adversa hæc nomenclatura. §. XXIV. Libertati Ecclesiæ*

clesiæ nostræ inimica. §. XXV. Nihil ergo indulgendum petulantiae maledicorum. Exemplo vocis Hæresis ex Gerharδο id ostensum. §. XXVI. Idemque aliis exemplis & testimoniis confirmatum. §. XXVII.

CAPVT II.

De vocabuli, Sectæ, notione & usu.

Ambiguitas verborum ejusque causæ, §. I. Sectæ vocis in multis linguis vestigia §. II. In Lingua Ebræa vera & falsa Synonyma. §. III. & IV. in L. Græca. §. V. & VI. Speciatim de Vocab. Hæresis §. VII. Quo sensu in scriptura usurpetur. Nunquam bono. §. VIII. Sectæ Etymologia. §. IX. Usus varii apud Script. Lat. Linguae frequentiores §. X. Minus frequentiores §. XI. Communior in Historia Philosophica §. XII. Antiquior in Ecclesia prisca notio bona. §. XIII. Similia exempla ex sec. IV. & V. ex Legg. publicis &c. §. XIV. Ex Hilario, Ambrosio, Augustino &c. Glossa ordinaria §. XV. Superioribus seculis invaluit significatus pejor. Loca Pontificiorum. Reform. &c. §. XVI. Loca Lutheri & Philippi §. XVII. Discipulorum seculi XVI. Ex publicis scriptis similia annotata: ut & De ordinibus Monasticis §. XVIII. Hinc non esse vocem hanc Mediam infertur. Usus loquendi iudex sermonis. Ex jure naturæ & testimoniis id comprobatur; Temporum quoque habendam esse rationem §. XIX. Styli Ecclesiastici indoles. §. XX. Propria ex usu hodierno Sectæ vocabuli notio. §. XXI. Abusus vocabuli etymologice accepti. §. XXII. Non tamen omne sectandi alios & unionis studium excludi. §. XXIII. Recte igitur Ecclesiam vocis hujus usum ex consuetudine recepta a versari, exemplo Vocum aliarum similium, quæ recensentur. §. XXIV. De voce Germ. Rotte & Lat. Factio §. XXV. Abusus vocis Sectæ pro Ecclesia particulari §. XXVI. Eclectica Philosophia, an Secta dicenda? Nostri vere Eclectici sano sensu dicendi. §. XXVII. de Concreto Sedor & verbo sectari §. XXVIII. Arnoldus pro sinistro usu Sectæ vocab. testis. §. XXIX. In quos ergo conveniat Sectæ nomen. Non temere Sectarum nomina imponenda. §. XXX. Nostrorum Theologorum quædam loca, ubi hac voce abusi sunt. §. XXXI. Conclusio pro nostra sententia Ministerii Tripol. testimonio &c. §. XXXII.

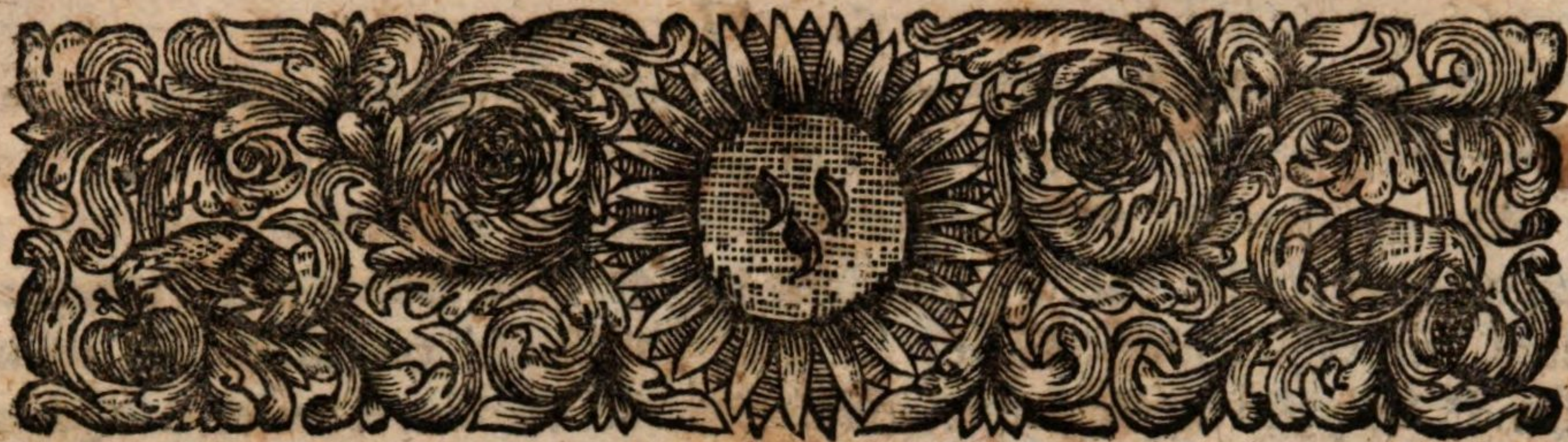
CA-

CAPVT. III.

De Objectionibus diluendis dispiciens.

Vanas esse & statum controversiæ non attingentes Object. generatim §. I. Obj. 1. ipsam Doctrinæ nostræ diuinitatem in dubium vocans. §. II. Obj. 2. Scripturam commune esse omnium hæreticorum asylum §. III. Obj. 3. ab Unditione Sp. S. qua careamus. §. IV. Obj. 4. a dissidiorum in Ecclesia multitudine. §. V. Obj. 5. a nostra ab aliis Ecclesiis segregatione. §. VI. Obj. 6. a Babelis infamia nobis adpersa. §. VII. Obj. 7. a Librorum Symbolicorum Usu §. VIII. IX. Horum Iustitia. §. X. Symbola Antiquitatis Ecclesiast. §. XI. Object. 8. a Systematibus Theol. §. XII. Ecclesiæ similis praxis, & ingens eorum utilitas ac necessitas §. XIII. XIV. Obj. 9. A Theologia Polemica. §. XV. Hujus usus & abusus §. XVI. Obj. 10. A Theologiæ moralis neglectu. §. XVII. Obj. 11. ab odio Concordiæ & Tolerantiæ Ecclesiasticæ §. XVIII. Invertitur argumentum §. XIX. Obj. 12. a Lutherano nomine §. XX. Quis hujus nominis sensus §. XXI. Obj. 13. A vocab. Sæctæ apud nostros contra alios usu. §. XXII. Obj. 14. A statu pristino Ecclesiæ Judaicæ §. XXIII. Obj. 15. A Θεοδιδασκαλίας defectu. §. XXIV. Obj. 16. a Donatismi suspitione §. XXV. Obj. 17. a Vita Evangelicorum corrupta. §. XXVI. Summa. Preces. Ανακεφαλαίωσις. APPENDIX de Sæctariis in Ecclesia.

I. N. 7.

CAPVT PRIMVM.

DE COGNOMENTI, SECTÆ, ORIGINE ET MOMENTO.

§. I.

Uanta sit præjudiciorum vis in veritate cognoscenda eademque a Falsis discernenda, satis superque docet experientia, & Errores innumera- biles ex isthac morbida mentis humanæ affectione nati comprobant. At tamen inter ea, post confidentiam de se aliisque ex amore sui illegitimo ortam non minus perniciosam, eminet haud dispar, quantumvis rarior, de se perinde atque aliis concepta nimia diffidentia, illius quasi soror ex communi Affectuum Matre genita, quibus regnanti- bus vinctam quasi frenis & nubilam esse mentem nec satisfacere officio suo, in vulgus constat. Notabilis vero præter cætera nobis videtur, quæ hinc tristi fœcunditate enascitur, ubi illa adoleverit, suspicandi facilitas, qua fieri videmus, ut citra accuratam explorationem, quali- cunque specie inducti, seu odio impulsæ, omnia aliorum dicta factaque in- terpretentur, decepti suo sibi ipsis objecto glaucomate, in sinistram par- tem, & falsissima quæque impingant, aut modis aliis dicam scribant, in adversantes etiam, quasi ex justis rerum causis, cavillationes, convitia, scommata, maledicta & calumniarum plaustra conjicientes.

A

§. II.

§. II.

Experta est talia quidem fata omnium frequentissime Philosophia, atque Historia literaria universa ea tradit tot inter alia digladiationibus Eruditorum & omni ævo famosis exagitationibus percensendis occupata. Sed neque Ecclesiæ coetui, imprimis puriori, de iisdem malis conquerendi similesque insectationes largiter posteritati considerandas relinquendi, unquam defuit neque etiam deerit vel causa vel materia. Quandoquidem a prima Evangelii prædicatione ejusque e tenebris restaurata divinitus luce atque fulgore statim ludibrio exposita fuit, Paganis obtrectionibus virulentissimisque eorum nominibus Christi cultoribus petulanter impositis, ut B. Kortholtus jam pridem integro L. erudite docuit. Nuper vero iis criminationibus a Pontificiis præsertim peccatum, deinde etiam Zvvinglii affectis, multo autem impudentius ab Anabaptistis & paullo post Socinianis aliisque minoribus societatibus veræ Ecclesiæ nomine superbientibus, ut hospes sit in Repurgationis Ecclesiæ salutaris historia, qui isthæc ignoret; Tametsi fateri necesse sit, a quoquam alio hominum genere id non factum fuisse petulantius, quam ab hominibus Spiritu Fanatico, quem divinum illi ἐν θείῳ πνεύματι putaverant atque etiam nunc putant, non sine arrogantiae nota, agitatis, ita tamen ut acerborum hujusmodi dicteriorum atque nominum probroforum, (huc enim potissimum spectamus,) vix aliud, raro certe, habuerint fundamentum, quam vitam, cum doctrina sana & pura haud omnino congruentem, Personarum scil. vitia cum veritate coelesti ipsamet turpiter confundentes, ac triumphantis Ecclesiæ statum, cum militante in his terris, prout Matth. XIII. semel iterumque adumbratur, præpostere permiscentes. Quos dum hodierni pristinorum strenui imitatores nostri Acephali, sive Polycephalos dicere malis, Errones atque Ecclesiæ Evangelicæ Simeï, pari, si non majori, procacitate sequuntur, oppido quadrare in eos arbitramur G. Cassandri verba, quibus in L. de offic. Pii ac publ. tranquill. vere amantis Viri in Relig. diffid. p. 5. ed. 8. Lugd. usus est; ubi *Videri sibi* scribit, *in abusibus & corruptelis notandis & insectandis nonnullos ὡς τὰ ἐσχαμμένα* proficere: idemque illis accidere, quod iis, qui cum putres & corruptas corporis partes præcidere volunt, etiam sanam partem, & quæ sine corporis gravi offensione & læsione tolli non potuit, invadunt: non

paucos

paucos etiam scabie, ulceribus & vitiis corporis offensos, ipsius corporis odium concepisse & pro curatoribus hostis & insectatoris personam induisse.

§. III.

Passa est id mali Ecclesia purior prisca ætate non solum a paganis, ceu paullo ante dictum, verum etiam a pluribus, Ecclesiæ communionem sive ambientibus sive mentientibus Hæreticis. Inde *Idiotarum* per contemptum titulus a Gnosticorum colluvie multifaria Ecclesiæ veræ membris datus; Hinc *Psychici* Montanistis appellati, qui ab illis diffidebant; Ex eo fonte perfectorum ex parte Novatianorum, Manichæorum &c. ex altera vero *Imperfectorum*, *Puerorum* &c. vocabula hausta, nec Aetianos & Eunomianos, Arrianorum pestilentissimos, puduit in Catholicos sæpius *Antiquariorum* convitium, suo sensu satis probrosum, spargere, ut alios taceamus. Fatendum tamen, quæ est spiritus dissociationem molientis dicacitas, hac cavillandi audacia Donatistas reliquos antecelluisse, quorum etiam petulantiam ab Augustino atque Optato Milevit. præcipue olim descriptam eo processisse cognitum est, ut Ecclesiam Catholicam sive Orthodoxam, Peccatorum, *Disputatorum*, Progeniei Traditorum, immo & Satanæ Synagogæ ac similium convitiorum Scommatibus insignitam traducerent passim, quemadmodum apud antiquiores istos & a B. D. Ittigio atque Herm. Witsio in Hist. Donatist. ab utroque scripta passim annotatum legitur. Quo pacto etiam jam ante evenit, ut ex iisdem causis (accusationibus puta Novatianis) permotus Cyprianus scripserit, Ep. 52. *Quod autem quadam de illo (Cornelio) inhonestæ & malignæ jaçantur, nolo mireris, cum scias hoc esse opus semper Diaboli, ut servos Dei mendacio laceret & opinionibus falsis gloriosum nomen infamet; ut qui conscientie suæ luce clarescunt, alienis rumoribus sordidentur*: Novo argumento, non esse lingua magis in alios exacerbata ullos, quam qui pietatis fucō (qualis erat & Novatianorum cohors) utcunque illiti, quicquid cum moribus suis non convenit, non præcidendum, sed medicabilia quoque simul perimendo, cæco quasi impetu, ad saxa ad fustes, ut popularis furor, quo titulo sæpius conatus Separatistarum impertit S. Cyprianus l.c., consuevit, convolantes contendunt.

§. IV.

Plane cum his congruunt, ut ad nostra tempora revertamur, quando Coetum diviniorem, Lutherano-Evangelicum vulgo dictum, funestis nominibus, Babelis, Meretricis Babylonicae, Anti Christianismi Sodomæ, Papatus Lutherani, Religionis Statisticae, Orthodoxiae in opprobrium conversa & jocosum innocentissima voce ejusque notione, & nescio quibus aliis criminationibus imperunt. At frequentius & vel sola ambiguitate ludis & fraudibus magis idoneum fere nullum est visum, quam *Sectæ* cognomentum, idque, quo magis tritum sensuque & scopo non omnibus obvio usitatum occurrit, tanto dignius existimavimus, ut in justitiam injuriamve, sub involucro vocabuli latitantem modesto at serio tamen instituto Examine Theologico-Critico inquiremus, postquam contradictum quidem his ausibus a nonnullis adhuc fuisse animadvertimus, neminem tamen ex professo obviam processisse istis, qui non contumeliosissime tantum hac voce Ecclesiam vexarunt, sed totis etiam voluminibus conciderunt, observare, nisi forte lateant in eam rem edita, licuit. Servabimus autem in expediendo hocce proposito eum ordinem, ut ante omnia testimoniis quibusdam eorum, qui probrosa & maledica sententia istud dictum usurparunt, aliquos notemus, ne cum larvis videamur pugnare; Deinde, hac quidem parte, momentum quæstionis adjungentes, cætera suo quæque loco pertractare posthac studebimus.

§. V.

Non tamen animus est omnes, qui unquam infesto nomine animoque Ecclesiam, cui adscripti sumus, Lutheranam ausi fuerunt insignire; longæ enim essent ambages longa narratio, possuntque Ministerii Tripolitani scripta nonnihil ex antiquioribus hac de re præstare utilitatis, quanquam nesciam, utrum plene satis argumentum hoc, quod quidem passim attigerunt, exposuerint; Neque etiam necesse erit, ut omnia Val. Weigeli, Raseli, Felgenhaueri, Hohburgii, sensim magis magisque atrante recto abducti, aliorumque Anonymorum & Pseudonymorum, ex consuetudine hujus spiritus Joh. III. tenebras quærentium, immo & Chiliastarum plerorumque loculamenta, multoque minus Böhmiæ & sectatorum *portentiloquia*, *quæ non omnes capiunt*,
quia

quia non omnes cerebrum expuerunt, (ut de Valentinianis quondam Irenæus Præf. L. adv. hæres. loquutus in Græco textu,) excutere. Recentioris ævi & qui nostris temporibus vixerunt, neque horum etiam omnium, rationem proinde habebimus, ubi cum superet ætate & senio reliquos, primas quoque jure tenebit Frid. Breklingius, ut alias, ita hac etiam parte accusationis promiscuæ in Ecclesiam & Ministerium Evang. durius atque vehementius justo invectus, cujus non modo adversus Ministerium universum verba leguntur sine discrimine gravia, *μετὰ προσθήκης*: Wie es unter allen Secten in Kirchen / Schulen und Akademien stehet; Vid. Ejus Myster. Magnum passim; sed & alias conjungit der Lehrer (nostris potissimum comprehensis) eigen Bibel / Mahl-Zeichen / Heuchelwesen / so die Zuhörer annehmen / Menschen-Mahnen / Secten / Ordnungen / Traditionen und Confessionen / Meß / Beichtstuhl / Kirchen / Predigten / Abendmahl 2c. l. c. Apertissime vero id edisserit, quod ad præsens negotium pertinet, in der Ruffenden Stimme aus Mitternacht p. 25. med. So gehet es in diesen dreysachen Babel zu / darinnen die drey Haupt-Secten als die 3. Frösche und unreinen Geister der Teuffel hinein gequäcket und geprediget. Et ne quis dubitet, de nostra Ecclesia etiam agi, in Præf. ad Ermahnung an die Obrigkeit ecetum Lutheranum, quem urbi Capernaum comparat non male, disertis verbis ita nominat, ut non nisi præ reliquis sectis (für allen andern Secten) majorem illi verbi lucem concedat, abusu ejusdem magnopere exaggerato. Hæc Breklingius, alibi sæpius hac nomenclatura usus, uti bene meminimus, cujus tamen verba omnia, cum ad manus non sint Libelli permulti, nec dare opus est nec vacat.

§. IV.

Malto vero petulantius idem egere, non tamen eodem, ut puto, quo Breklingius animo Chiliafmi amore & morum vitiis bonam partem decepto; sed superba, ut res ipsa docet, & de Separatistis sui ævi Novatianis scripsit Ep. 51. S. Cyprianus, *obstinatione*, qua ipso suo timore *cæcati veritatis lumen amittunt*, J. C. Dippelius vel Christianus Democritus, Gothofredus Arnoldus, Ericus Friedliebicus ac similes alii, quorum scripta, pro sua, quam commendant, Religione, ut ita loquar,

loquar, Re & ratione a Materia Abstracta, orthodoxiæ odio, hoc cognomine Evangelicæ Ecclesiæ indito, sunt plenissima. Certe *Dippelius* in Pap. Orthod. Vap. p. 67. & 122. Append. 164. ubi & nominibus der Kotte/so sie die Kirche nennen / der verblendeten Schwermer: Kott 2c. multoties utitur, eo ex instituto respicit, ut probet, Es sey folglich keine Secte die wahre Kirche / weder die Lutherischen / noch Baptistischen / noch Reformirte / noch sonst eine / weilen in keiner überall Prediger sind / die das Wort Gottes lauter und rein können vortragen / oder von Gott gesandt und tüchtig gemacht sind / und folge dieses nothwendig ex ipsis orthodoxiæ principiis &c. in Præf. autem ad Wein und Nel 2c. p. 6. memoratis illis i. e. nostris præcipue, die aus der Beschneidung / oder der Sectireren sind rationem se redditurum docet, warum ich meine Secte darinnen ich erzogen und gebohren / nemlich die so genannte Lutherische Religion / den andern Secten gleich achte / & paullo post: Soll ich nun sagen meine Secte die Lutherische seye rein von allen andern / so wäre solche eine verwegene præsumtion &c. eademque plus vice simplici p. 20. 25. 26. 28. &c. repetit, ubi der Lutherischen Secte / seiner Secte / Sectirischen Mahnen / inter quæ & Lutheranum numerat, meminit Add. L. 2. c. III. p. 130. Unparthenische Gedanken contra Sved. Theol. p. 8. & 28. & Append. advers. Theol. Halens. ubi eorum, Sectirische Art / ut vocat, der Freyheit unparthenischer Christen opponit, itemque Symbola Ecclesiæ nostræ den Roth der LL. Symbol. ihrer Secte appellat & p. 68. ihre angebohrne Secte / die sie als furchtsame Vernunftler und Theologische Statisten maintainiren carpit, Porro im Schild der Wahrheit contra D. Krakevviz. eadem iterat, quem tamen locum C. IV. ubi de Sectariis in ipsa Ecclesia distincte differemus, examinandum recitabimus, sicut & quæ adversus Weilerum & B. Gerhardum im Grund-Riß der Academischen Gottesgel. p. 7. 13. & 33. contra illum vero p. 21. eructavit in eandem sententiam chartæ parcendæ ergo heic neutiquam excerpimus, infra fortasse inter argumenta & objectiones commodius exhibenda.

§. VII.

Alter jam a Dippelio & paullo callidior, seu modestiorem dicere malis, Gothofr. *Arnoldus* in testimonium advocandus; cujus tanto apertior mens & sensus de nostra Ecclesia eluxit, quanto manifestius, sicut ex inscriptione, ita quoque ex ipsa tractatione Hist. Eccl. & Hæret. apparuit, omni conatu id ab eo agi, ut Sectam esse, pari, quo reliquos coetus alios, modo atque jure ostendat, quamvis fatear, non ita frequenter Sectæ vocabulo ibi utatur, sed, eodem tamen significatu, Germ. illi voculam magis ambiguam quodam modo, *Parthen / Religions-Parthen /* substituat. Exposuit tamen satis luculenter in præf. atque Epilog. ad quem hoc in argumento ipse postea Tr. von Secten- Wesen tanquam suæ mentis interpretem provocavit C. I. §. 6. quid per partes seu factiones potius intelligat, coetum nempe, non minus quam alii, a vera Ecclesia, cui se cum suis addictum perhibet, abstracta sive Catholica, avulsum male sanum; quod L. citato clarissime omnium C. I. §. 18. docuit, verbis, quæ totum ejus animum pandunt, sequentibus: Nach Lutheri und seiner Gehülffen ersten lautern Sinn und Vortrag (annos priores intelligit, sensu ipsius Lutheri T. I. Jen. præf. declarationi plane contrario) kan ich mich allerdings auch so fern einem Evangelischen oder wieder alles grobe und subtile Pabstthum protestirenden / ja auch Lutheraner / nennen und nennen lassen / und bin und bleibe (auch wider des Herrn Cypriani Danck und Willen) im Römischen Reich des Religions- Friedens fähig und theilhaftig; nach dem offenbaren Verderben aber und Sectirischen Brenel des jetzigen Lutherthums habe ich mit ihren Wercken der Finsternuß nichts zu thun / und bin weder ein falscher noch ein (in Wittebergischen Sinn) *zynoias* Lutheraner / noch ein Syncretist / noch etwas dergleichen. Ja ich kan mich so wenig ein Lutheraner in gemeinem Verstand / als vor einen Türcken / Heyden und Barbarn erkennen / weil vorläugst in ganzen Büchern von Luthero, Fritschio, Lubberto und andern bewiesen ist / daß die Lutheraner noch ärger als die Heyden seyn und bleiben; Und also ist zwar wahr: Ich lebe unter Lutheranern und bin mit den Juristen zu reden in ihrem territorio, aber nicht de territorio illorum, so fern sie nemlich offenbahr verderbt

verbt und verfälscht sind 2c. quod non de vita tantum, sed etiam doctrina intellectum eum velle ex C. I. §. 13. constat; ubi non solum Ecclesiam nostram einen verdorbenen und verworrenen Hauffen / quod plus est, quam si Sectam appellasset simpliciter; Sed etiam denjenigen verdorbenen und elenden Hauffen vocat, so ohne den geringsten Grund und Beweis / ja wider Lutheri Willen und Protestation vor wahre Lutheraner sich ausgeben / welche doch in Lehr und Leben nicht die geringste Kraft und Frucht von Lutheri Zeiten und ersten lautern Sinn aufweisen können. Egregie his succinit Amicus Arnoldi in der Erinnerung gegen Herrn D. Cypriani Anmerkungen cum L. Arnoldino citato impressis & eidem annexis, quippe cui die Lutherische Secte C. I. §. V. c. II. §. II. c. III. §. 8. c. VII. §. 9. & Dn. D. Cypriani, Slavische Liebe seiner Secte / ut perhibet, das Ergeben seiner Secte / & similia dictoria passim in ore & calamo solent esse; addita c. III. §. 10. ad Arnoldum scil. rectius intelligendum, explicatione, quod nimirum Sectæ vocabulo eine von Menschen gemachte Parthen / intelligatur. Ipsum vero Arnoldum & alibi, ut L. von Ehligem Leben & in Indice R. II. R. H. ubi sub voc. Sectirische Spaltungen der Protestirenden / it. Sectirischen Mahnen ablegare te ad vocem Lutherischen videbis; Ne dicamus & Sebast. Franckium, quando eandem dicam nostris scripsit P. II. L. XVI. c. 21. §. 40. 41. aliosque similis furfuris plures ob similem causam passim laudari. Ubi si verba dare omnia vellemus, longæ nimis essent ambages & in re manifesta quoque inutilis labor foret.

§. VIII.

Post hosce choragos personatus *Friedliebicus* (Ericus) Ictus satis notus, sive jam serio rem egerit, sive in re sanctissima profanos, malè! ludos fecerit, omnium impudentissimus in criminatione isthac fuit; Etenim in petulanti L. Untersuchung des Indifferentismi Relig. non modo explicate Sectam appellat nostram Ecclesiam, in qua tamen ipse quoque natus est educatusque, &, quod nec ipse dissimulat, vivit; Sed etiam, omnibus prope paginis, eundem coccysum repetit, ut, quasi graviter deliquisset, si idem cum alio saniori vocabulo quandoque commutavisset, denique Religione Lutheranorum nominata, vocem (Secte) uncinis

uncinis inclusam addiderit, idque tot vicibus inculcaverit, ut tædium me coeperit vel §§. aut pagg. numerandarum, atque hinc etiam neque vel unum locum inde describere placuerit, quam qui §. 21. habetur, ubi ait: Ich läugne zwar nicht / daß unter den Lutheranern / Baptisten / Reformirten / Pietisten und andern / solche Leute zu finden / die der wahren Christlichen Religion anhangen; Ich läugne aber / daß die Lutherische Religion / so fern sie Lutherisch; der Reformirten / so fern sie Reformirt / die Baptistische / so fern sie Baptistisch u. s. f. die wahre Christliche Religion sey / sondern es sind Secten in der Christlichen Religion / in welchen Secten die Glieder der wahren einigen Christlichen Religion verborgen liegen. Notarunt etiam hanc Autoris hujus in voce illa usurpanda fraudem & maledicentiam Celeb. D. D. Werensdorffius, D. D. Schvverdtnerus & non semel idcirco eum carpsit Pseudonymus, qui assumpto nomine C. Wahrlieb eundem ex instituto solide confutavit; Sed omnes velut intransitu vellicando illi magis aurem, quam rem expediendo hæc notarunt, unde & mihi lahoris hujus plenius exantlandi occasio subnata est. Unde vero Friedliebuis ille plus justo pacificus, contra Rom. XII. τὸ ἐφ' ἑμὶν Paullinum additamentum notabile negligens, talia didicerit, ex Celeberrimi Præceptoris loquendi formulis colligitur, cui non modo illud vulgare: *Esse in Secta & de Secta* Lutherana, sæpius tritum ac in ore est, verum etiam disertis verbis disp. in vulgus nota: An hæresis sit crimen? p. 5. seqq. calamo hæc exciderunt: *Vivo in Secta, in qua sum natus, ejusque ritibus quousque conscientia permittit me applico. Propterea tamen aliarum Sectarum homines non odi. Non odi Secta mea homines, sed ex omnibus colligo veritatem.* Idemque, ut constaret manifestius, quo sensu hæc dicta sint, in Præf. elegantissimæ Vers. Sinoldianæ L. Grotiani de J. B. & P. Germanicæ, postquam diu multumque de Orthodoxia Germ. Rechthaberem reddita, Orthodoxis autem die Rechtmeynenden appellatis, differuisset §. XXII. Lemma constituit: *Gleichmässiger Zustand unter den Universitäts-Theologis, die zugleich die alte Sect der Rechtmeynenden fortgesetzt;* Ex quo insuper patet sensu contumelioso hunc titulum adhiberi; quos vero innuat vel coeco etiam persentiscere licebit, tanto facilius, quo clarius & citra ambages in der Rettung

des Fürsten Rechts / ut c. l. §. 3. p. 4. & sæpius, der beeden Secten der Protestirenden &c. mentio occurrit, quæ multo apertius edifferuit in notissima Disp. de Jure Principis circa Adiaphora 1696. excusa p. 49, 50. &c. ubi Lutheranam Ecclesiam semel iterumque *Nostram Sectam* appellari invenies, si placeat eam inspicere.

§. IX.

Hæc a turbarum in Ecclesia motarum capitibus dicta qui consideret, facile nos cum umbris haud pugnare, sed veros probrosi nominis in diviniorum cœtum conjecti auctores habere intelliget. Dolendum tamen & aliis, meliora fortassis vel pacis studio vel corruptelarum in moribus ingravescentium indignatione spectantibus, talia excidisse, quo refero J. C. S. durissima, uti alias consuevit, in Lib. von verbest. des Beichtwesens verba, quando scribit: Was Kirche! Kirche / der Herr zeigt mir / daß ihr saint eurer Kirchen / davon ihr euch rühmet / zur Hure geworden / und daß nicht nur wie ihr Lutherische und Reformirte Kirch-Preiser lehret / die Päpstliche / Römische Kirche; Sondern mit und nebst derselben / der eussere Hauffe aller aus ihr entstandenen Secten und Trennungen / Lutherische / Reformirte / zur grossen Babylonischen Huren mit gehören. Nuper vero admodum similia reperio ap. Zephyrinum a Pace observata; Hujus enim in præfat. ad recus. auctumque notis syncretisticum cum Pontifice consilium crassissimum Brunsw. 1709. publ. præfat. (a) 3. ista leguntur. Eine jegliche Communion (quo modestiori nomine etiam alias frequentius & rectius utitur) bildet sich ein / bey ihnen bestehe die wahre Orthodorie: und doch müßte folgen cum veritas non nisi una, d. i. weil nur eine Wahrheit ist / daß sie nur unter einer derselben bestehe. Wie aber wann man erweisen könnte (En Scepticum! quæ cum fide immota fluctuationis affinitas?) daß sie alle Christliche Secten / sehr viel wahres und gutes / aber auch zugleich etwas falsches und übels an sich haben? Daß jegliche der anfängl. Wahrheit in vielen Stücken folge / aber sie auch in etlichen verlese? &c. &c. quæ ne de aliis forte cœtibus quis interpretetur, obstat totius instituti ratio & quod nominatim inter has sectas, ex parte saltem errantes, Lutheranam numerat inferius e. (3) b. Con-

Conferri etiam seqq. l. c. poterunt, ubi in nomina omnia omnium Sectarum cum Cassandro graviter invehitur, suamque generalem & abstractam Ecclesiam, quam fingit formatque, inde stabilire omni contentione nititur.

§. X.

Adderem etiam ex Cl. Goth. Vockerodtii Consult. de Lit. Stud. ac definite quidem consult. XIII. n. IX. verba; quando, *hoc pacto*, inquit, *non pauci purioris sectæ* (cum aliis scilicet comparatæ, at sectæ tamen) *institutis primis annis imbuti sibi videntur, se conversos esse credunt, idque suo verbo ita prasupponunt, ut nec de eo dubitari velint, quamvis tales sint, qualis Augustinus adhuc ante baptismum, vel illo etiam corruptiores*, nisi elegantioris styli amore, quem passim prodit, voculam putarem usurpatam, quippe Latiniorem quam Ecclesiæ notio esse censetur. Unde non est cur in Evangelicum Christi Coetum injuriam hinc exseulpam, quanquam & ne quod fratri imbecilliori ponatur offendiculum, quoties id metuendum, nostro certe ævo suspiciosissimo, prudentius Ecclesiasticam Latinitatem præferendam existimem Ciceronianæ, & mihi placere, quod *Ernaldus Carnotensis* in Ps. XXXII. inter Opusc. a Cas. Oudino ed. scripsit; *Non magnum esse, aliquoties peccare in Priscianum, si tali peccato edificare possim Christianum*, consultius affirmem.

§. XI.

Luculentiora præsto sunt veræ maledicentiæ in hac cognominatione indicia, quando ab iis vox hæc legitur frequentata, quibus coetus diviniior & Ecclesia Vera Evangelica inque ea constitutus ordo cum Doctrina coelesti sanctissima fides est in oculis, licentia vero sentiendi ac docendi fanaticasque disseminandi opiniones Palladium. Factum scil. hinc est, ut non pauci in Religione Indifferentiæ Patroni non nisi Lutheraniæ sectæ termino longo jam tempore utantur, qualia in scriptis *Petersenianis* ævi nostri Montani & Uxoris Commentariis in Apocalypsin, multoque magis in Colloquiis familiaribus, & alias sæpissime occurrunt, crassius interdum, interdum subtilius, pro ut præfervidi ingenii Spiritus ebullitiones moderatæ immoderatæque magis esse solent. Certe nonnullis, ut Aut. von Unterschied der wahren falschen Christen. p. 36. clarior vocabuli interpretatio,

qua etiam diserte nostram Ecclesiam die falsche Kotte vocavit, placuit, cum alii cum Dippelio sæpius die Antichristische Kotte die 3. Haupt-Kotten in Imp. Rom. Germ. die Kotten-Kirche &c. maluerint appellare, quicquid cum Vaga animi sui persuasione & oberratione mentis vertigine circumactæ non convenit intelligentibus, quales flosculos quis colligat sine tædio & temporis jactura passim obvios? Non injuste hinc con-questi sunt Venerab. Theol. Argentor. de Auct. (sub nomine Sinceri latentis) der Bedachts. Antwort / daß er S. 22. p. 17. (sæpius autem id repetit convitium animo, uti cuivis inspicienti patet, non æquo) die Evangelische / unter welchen sie doch leben wollen / so wohl eine Secte heisse / als andere Religions-Verwandten; id-que etiam ex ipsis Actis Add. L. Ep. II. p. 150. literis, puta Schilherianis, patet. Non ita pridem S. C. Gmehlin in Duc. Würtenb. ut ex Ejusd. Apol. constat, Luthero nihil derogaturus, nec Ecclesiæ a Luthero deno-minatæ, cui prærogativas etiam quasdam relinquit propioris in ea acces-sus ad veritatem pauciorumque obstaculorum, addit tamen p. 24. Al-lein / daß man eine besondere Secte macht / sich an seine Wor-te und Sätze so genau binden will / und diese Secte allein vor die wahre Kirche halten will / ist nicht allein der Heil. Schrift entgegen 1. Cor. I. sondern auch Lutheri Sinn &c. Ubi cum vera falsis mixta sint. & p. sq. in marg. Die wahre Kirche sind allein die Heiligen die nicht nur in einem eusserlichen Hauffen oder Secte / sondern allenthalben sind. Also ist unsere Lutherische Kirche nicht / sed, ut in textu habetur, das Lutherthum ist wie andere eusserliche Secten / æque scil. cum aliis, eine Hur und ein Babel worden / Idque ut luculentius quasi edisserat, is qui Amici veritatis nomen sibi arrogavit in der Categorischen Antwort Summe Vene-rando D. D. Sontagio nostro oppos. declaravit)(2. fin.; ubi eum eine Schulgelehrten Polemicum und Erb-Fechter vocat, dessen Meri-ten frenlich vor der Lutherischen Secte ex utraque cathedra ge-nugsam bekandt seyn / quod cum & rationem, de qua suo loco, prodat, quare criminatio hæc adversus Ecclesiam ejusque meritissimos Doctores usurpetur, vel eo nomine adducendum putavimus testimonium. His, nisi chartæ parcendum esse, alia facile addi plura possent &

vetustiora & recentiora, non minus quam illa acerba, mentis a veritate alienatæ, dum maxime illam se inquirere ac ambabus amplecti imaginantur, *τενύηρα* tristissima.

§. XII.

Sufficiant autem hæc, ne, quod fictum a nobis sit, oppugnare videamur, *φορτικὰ ἀνέσματα*; quibus, quæ sit quæstionis instituendæ dignitas, ne quis etiam de asini, quod ajunt, umbra seu supervacuis & inanibus vocabulis nos disceptaturos esse autumet, jam porro subjungendum est. Magna quippe diversitas disputationum & hic agnoscenda. Aliquando enim ut *Werenselius* de Logomach. Erud. C. 1. §. 5, loquitur, cum de verbis disputamus, nos de verbis disputare scimus, talesque videri volumus. Hicque iterum a verborum quandoque mutatione (& notatione) aut explicatione res magni momenti dependent, ut nonnunquam fit cum de verbis legis, testamenti, sacrarum literarum, adde: Terminorum communi Ecclesiæ sive tacito, sive disertis verbis, sive usu, sive jussu, certe corroborato consensu, approbatorum receptorumque, & eorum interpretatione certatur, *quæ disputationes non tam de verbis sunt, quam de rebus ipsis*. Fatemur nimirum & nos assentiri Senecæ contraria heic Sectæ suæ addictis & hoc Logomachiae morbo præ cæteris laborantibus, docenti Ep. 117. *Obsecro vos, cur tam necessariam curam majoribus, melioribusque debitum, in re nescio an ficta, certe inutili, terimus?* Quid mihi profuturum est scire, an aliud sit sapientia, an sapere, quid mihi profuturum est, scire, illud bonum esse, hoc non esse? Temere me geram; subibo hujus voti aleam, tibi sapientia, mihi sapere contingat: pares erimus. Potius id age, ut mihi viam monstres, qua ad illud perveniam. Dic mihi quid vitare debeat, quid appetere? Hæc est sapientia, hoc est sapere, non disputatiunculis inanibus subtilitatem vanissimam agitare. Tot quæstiones Tibi fortuna posuit, nondum illas solvisti, jam cavillaris. Quam stultum est cum signum pugnae acceperis, ventilare? *Remove ista luforia arma, decretoriis opus est*. Sed fatemur & tuemur etiam hanc veritatem, si cum detrimento animarum conjuncta obscuritas, jure alias merito abstergenda, aut fucum non induat, ad deceptionem compositum, vano prætextu eminus detorta blanda specie impietatis hamo circumjecta (phrasi Greg. Nazianz.) nec mali metuentibus insidias paret, tolerari eam posse; Quod si vero periculum sit, *ne orbis terra-*

rum fines, (verba sunt ejusdem Greg. Nazianz. Orat. in laud. Athanas. n. 47.) vel Ecclesiæ pomœria *cum syllabis a se invicem distrahantur*, quale quidam, uti quondam, ubi de personæ, ὑπεράδωτος, ὁμοιοίς & similibus vocabulis lis agitabatur, non injustus est metus, & propediem fore iterum, nisi Deus ex machina adsit rebusque Ecclesiæ Christi valde periclitantibus succurrat, timemus, digna profecto sunt & de oculis usurpandis judicia, quæ cum cura & solicite, attamen, sine cœcis partium studiis, instituantur. Enimvero hujusmodi non frivolum, sed grave, quod tractamus, argumentum præsens esse, ad oculum nunc demonstrabimus.

§. XIII.

Nimirum ex ingenio illorum, qui tam valde proni sunt in impingendo hoc nostræ Ecclesiæ titulo primum ipsosmet judicabimus; Nam observatum est jam dudum a nostratibus nihil magis eosdem refugere, quam si Sectam omnium corruptissimam & manifestissime ab Ecclesiæ corpore recedentem, eo quod a Veritate cœlesti recedunt, appelles, cum tamen, nisi qui secum per omnia omnino faciunt, foveant, laudent, tueantur, promoveant, secus autem & vel modestissime dissentientes odio habeant, calumnientur, persequantur, tametsi in multis pollicem ipsis premant, aut, ne quid temere machinentur ac distractiones pariant animorum societatumque, amice solum moneant. Nota sunt in vulgus nec sigillatim percensenda, quo animorum motu, ut tantas vix credidisses inesse animis cœlestibus iras, D. D. Schelguigii Labor eo spectans, qui Sectarius Pietismus inscribitur, exceptus fuerit, &, quamquam Sectæ initia a progressu ac complemento, sicuti foetus quoque conceptus formatus natusque solet, probe distinguerentur, experientia omnis ætatis prælucente, in peiorem partem calumniæ, opprobrii, aliarumque offensarum raptus sit. Certe auctor, der wahren Beschaffenheit der Pietisten/ quisquis est, (Ed. a. est Lib. 1702. 8. Typis, ut apparet, Offenbac.) inter alia Sectarii quoque nomen Pietistis impositi inter maledicta Gottesvergessenen Lasteraugen p. 83. numerat, durch welche sich die Orthodoxie oder neue Lehre der Reformirten und Lutheraner gewaltig verräth / cum tamen idem ille p. 60. spretis & negatis veræ Ecclesiæ signis (puræ Verbi Domini prædicat. & veræ Sacrament. administrat.) addere

addere non vereatur: Die Pietisten halten dafür / daß diese Kennzeichen aus der Sectirischen Eigenliebe entsprossen / und daß alle die jenigen / so sich an dieselbe halten und binden / mit Recht vor Sectirer gehalten werden können / weil sie sich dadurch von den anderen Gliedern der allgemeinen wahren Kirchen und Gemeinde Jesu Christi absondern und ein Band machen 2c. Quid autem opus probrosi vocabuli, in alios coniecti, detrectatione, ob tam graves causas, heic indicatas, si sensu non iniquo idem nomen aliis inditum talem haud ferat notionem, grata quasi mente a nobis acceptandam; Audiant, sin animo quidam in cæteros nostratum nolint esse meliori, B. P. J. Spenerum legantque Consil. Ejusdem Lat. P. I. p. 8. & *Sectæ inculpatione Pietistas traduci*, reperient conquerentem, atque vel sic, quod nam sit cavillationis hujus pondus, quidve in recessu habeat, intelligant, utut fortassis nostros vana veritatis possessione superbire tantisper credant. Adde G. Arnoldi verba C. II. §. 28. ex Delineat. Vet. Christianismi P. II. LVIII. c. 21. adducta, quæ, quod commodius illuc referri queunt, nolumus bis exscripta exhibere.

§. XIV.

De Ecclesiæ igitur, quam conspicuam in nostro cœtu jure optimo divinitus persuasi credimus existere, honore, gloria & decore, quod secundum hujus est negotii momentum, atque hinc, uti quidem exinde pronò alveo fuit, de ipsa veritate cœlesti actum est, si sectis h. e. ab Ecclesiæ Christi avulsis cohortibus humano studio coalescentibus, uti paullo ante vidimus non neminem descriptionem istam in malam partem subministrasse, annumeremus. Pulchre hanc in rem, quem supra laudavimus Greg. Nazianz. l. c. p. 146. (b) med. Edit. & vers. Billianæ *Quemadmodum qui Sampsoni insidias struxerant, crinem prius, in quo vires positas habebat, abstulerunt, atque ita demum Judicem in potestatem acceperunt, pristinaque ipsius potentia parem ex adverso potestatem adepti sunt: sic quoque Alienigena nostri summoto atque e medio sublato nostro robore ac detonsa Ecclesiæ gloria ita jam in impietatis dogmatibus & actionibus incredibili quadam cum voluptate versabuntur.* Nempe id agitur, ut, Ecclesiæ Dei honorifico vocabulo ac nomine abjudicato Nostratibus, tanto confidentius in animis simplicium accu-

fatio.

sationes, criminationesque sparsæ recipiantur, atque, ut quam ocysime possint, ex concursu & colluvie hæc Hominum sibi suisque præjudiciis deditorum aliosque in devia ex professo abducentium, sese proripiant pii, efficiatur; Non secus quam à Pseudo-Apostolis 2, Cor. X. sqq. & Gal. V. VI. atque ipsis Judæis vel hoc ipso sectæ, (cui infame $\Pi\Delta$ nomen apud illos respondet,) cognomento quæsitum subterfugium, ut in Actis Apost. c. XXIV. 5. & XXVIII. 22. legimus, qua de re infra pluribus dicendi occasio suppeditabitur. Recte hoc stratagema Sophistarum inter aliarum, II. §. V. numerat ab instituto alias eorum, cum quibus nobis res est, in summa, non alienus, idque exaggerat J. Clericus de Argumento Theologico ab invidia ducto, imo & rationem eandem reddit, cum *invisò nomine audito excandescere imperitos, nec rem amplius expendendam putare, cum sit id nomen damnatum*, non imperite, quantum ad hoc, scribit, Qualia, si opus esset, ex Jac. Acontii Stratag. atque Turretini de secess. ab Eccl. Rom. Tr. initio adjici etiam possent. Sed audacter calumniari, cum semper aliquid hæreat, nunquam non in more positum maledicis. Retundendas vero ejusmodi obtrectiones, & veluti spicula ἐκ μεθοδείας & κοσμοκράτωρος depromta, repellenda διὰ παντοπλίας Θεῶν, quibus pro salute Ecclesiæ vigilandum, nemo, arbitròr inficias ibit. Sin secus fiat ὑπονοίας πονηρῆς (I. ad Tim. VI.) quas excitare illi conantur, qui negliget, confirmare credendus erit, præsertim sicubi non unius, sed omnium & communis causa in controversiam vocetur atque discrimen, quale hoc quidem casu timendum venit, Vid. quæ in Psalmis passim e. g. XXIV. 4, XIVC. 20. CXIX. toto CXLIV. 8. &c. a Sp. S. annotata occurrunt, & apud Cyprianum in causa Novatiana subinde leguntur, qui Ep. 52. n. 7. *cum non posse nos laudare eos, qui recedunt, aut expectare, ut placeamus illis*, scripsisset, eosdem *displicentes nobis & contra Ecclesiam rebelles, quique sollicitandis de Ecclesia fratribus violenter insistant*, non sine indignatione appellat, suoque exemplo ac ævo quidem, quid etiam nunc moliatur Satanas, abunde docet.

§. XV.

Enimvero nec illud tertio loco negligendum, quod ubi totius scenæ, quemadmodum adhuc acta est tristes fabula, utinam non verissima, conspectus & ratio prodit, *Rabularum in morem & methodum*
 Nobis

nobis dolose concessisse videantur *οἱ ἀποδιόχοντες* Jud. 19. Isti enim, (sicut & de fure quodam narrant deprehenso *ἐν αὐτῷ φόρῳ* & cum consecretantibus se suos quoque clamores conjungente, quibus fur attineri jubebatur, ut, confusis omnium animis & perturbatis, ipse interea elabi e manibus posset,) inter alias consuetudines hanc quoque callent exercentque artem, ut si quando clientibus suis crimen impingatur, grandius, idem in adversarium accusatorem rejiciant, seu, uti loquuntur, retorqueant telum, idque sive judicis occupandi ac metu alioque affectu percellendi causa, sive temporis lucri faciendi ergo, quo intercedente spatium, de suis rebus rectius & commodius dispiciendi iisque palliandis, adipisci queant. Non aliter nostri illi Convitiatores petulantissimi sibi faciendum existimant. Etenim, sicuti, quæ pulchra est & experientia comprobatissima D. D. Fechtii Thesis XI. Syll. de Eccl. *Lutheranam Ecclesiam Babelis infamia non notant, nisi qui ipsi confundere in eadem omnia adlaborant*: ita pari modo, qui distractionibus ex dissensione a fide semel sanctis tradita ingenioque fanatico & suis præjudiciis tanquam divinis afflatibus agitato, ortis operam dant & veluti studio omni adhibito incumbunt, non posse se rebus suis, ita semel fixis, consulere rectius arbitrantur, quam si invidiæ de unitate Ecclesiæ a Sp. S. tantopere Eph. IV. 3. sqq. Col. III. 15. & a Christo Marc. IX. fin. Joh. XVII. tot. commendata nobis, sed proh! dolor scissa, a se propellendæ caussa, in nos illud crimen, Corpori Christi tam infestum, devolvant, alii quidem sola, ut puto certissimeque credo idque re ipsa confirmatus magis magisque quotidie video, petulantia, alii vero ab aliis decepti &, ut Paulus loquitur, Gal. III. 1. sq. fascinati, imaginariæ convictionis vitio laborantes ac laqueis præjudicatarum sententiarum irretiti, sive a se ipsis sive ab aliis impostoribus, sive etiam grassantibus proh dolor! offendiculis objectis, neglectoque verbi divini ductu, quod Matth. XIII. integro docet, quis status Ecclesiæ sit & agri Domini in hac militia Periodus, sibi ipsis lumen subducentes. Tantam enim esse posse mentium corruptelam, ut Jovem lapidem, quod ajunt, jurent, se veritatem amplecti quàm maxime, cum toto tamen cœlo errent ab eadem longe remoti, partim alibi ostensum est ab aliis & Summè Vener. Dn. D. Sonntagio nostro de Convictione Imaginaria disp. elegantissima, tum etiam innumerabilibus facile exemplis illustrari amplius posset; Ubi tamen

instar omnium nobis nunc sit, quo occurrit in memoria Frideric. *Widerbrami* Prof. Witteb. Crypto-Calvinian. quem tanta erroris circa veram & realem praesentiam in S. Coena C. & S. X, dignis pariter & indignis porrecti, persuasione fuisse captum refert Melch. Adami in Vita ejusdem Theol. Vit. ed. 8.p. 564. ut, ubi vidisset Lutherum objectionibus, Sacramentariorum, quo nomine ab illo appellari solebant, qui a Zvvinglii & Carolstadii partibus stabant, *in Libris polemicis evolutis non satisfecisse nec solide*, ut ille persuadebat sibi, *confutasse, paginasque*, uti Adami verba habent, *nanis sarcasmis & aliis vocibus respergi; lacrimis pro dolore paginas illas madefecerit*. Hujusmodi autem mentis aegrotæ statui, si quæ affectuum accedat vehementia, atque illa præterea in animum natura subdolum vel suspicacem incidat, quid mirum, si accusationes plane similes præposteræ subrepant. Cæterum, morem recriminandi, ut vocant aut remaledicendi, a Salvatore optimo & Apostolis præsertim, immo & in V. T. tam severe prohibitum Matth. V. Rom. XII. 1. Petr. III. Prov. XXII. &c. nec a JCtis omnibus, quicquid de purgandi titulo vindictæ privatae supposito fingatur, approbatum, uti ex instituto *Henning Renne-mannus* ostendit, expressisse nostros Convitii Sectæ in hos sparsi auctores, ex eo colligitur, quod vix a quoquam id usurpari sensu pravo exceptum est, nisi ab illis qui vel olim moliti sunt dissectionem aut separationem a societate Ecclesiæ nostræ communi, vel eo tempore, quo Sectas, aut, si mavis, Sectam novam parturire eamque *πολύμορφον*, nec temere, ut res ipsa nunc docet, videbantur, (ubi nostri haud injuria Scapham Scapham appellabant,) observatum dictumque fuit. Eodem vero, quo nos in alios, veram Sectam constituentes, immo etiam in ipsosmet illos utimur hac cognominatione recepta, jure, alibi demonstrabimus uti illis haud licere & forte Sect. III. peculiaris huic objectioni ex fonte Scripturæ, Juris Naturæ & Statutis de retorsione iniqui juris, ut nominant, diluendæ locus erit.

§. XVI.

Atque hætenus quidem de fraude adversariorum, sequuntur nunc etiam *pericula*, tum *Ecclesiæ* veræ, tum laquei ipsi veritati cœlesti, contra quam nihil valemus, sed pro ea 2. Cor. XIII. plurimum, structi, Deo adspirante detegendi, quod negotium antequam suscipiamus pro utriusque

que integritate & honore nos legitime decertare partim Scripturæ effatis demonstrandum, partim etiam exemplis a Sp. S. comprobatis Virorum Sanctorum, quorum vestigiis insistere laudabile est. Et quod ad dicta Scripturæ attinet, satis aperte legimus Ecclesiæ Doctori injunctum non solum ἀνέχουσθαι firmiter retinere, adversus eos, qui clam palamve subtrahere student, ἡ κατὰ τὴν διδασχὴν πιστῶς λόγῳ Tit. I. 9. nominatim contra τὰς ἀνυποτάκτους (Frengeister) ματαολόγους ἢ φρεναπάτας &c. Sed etiam 2. Tim. II. 16. περιστάσθαι τὰς βεβήλους κενόφωνίας hoc est, comprimere easdem jubemur, sicubi ortæ sunt & circumstare, quæ est vocis emphatica notio plane nativa coll. Joh. XI. 4. Act. XXV. 7. veluti circulo facto & cancellis circumpositis ἵνα μὴ πλεῖον προκόψωσιν τῆς ἀνεβείας. Inter exempla vero hujus nominis & loci illustrissimum est Paullinum, de quo objectoque eodem scommate paullo ante nonnihil dictum est, nunc vero illud usu nobis venit, quod, tametsi ex instituto de vocabulo hoc ejusque Synonymi usu non differuerit Act. XXIV. Apostolus, (alia enim & potiora capita accusationis coram Judice civili de seditione sollicito erant depellenda,) non tamen intactum prætermisit, sed Christi Ecclesiam hæreseos nomine infamari, qui maledicorum scopus fuerat & Rabulisticæ specimen manifestum Tertulli, uno verbo ἡν λέγουσιν, plus satis improbari illud a se cognomentum innuente, cum non ignoraret ejus ambiguum inter Græcos usum, graviter docuit. Non minori constancia ævi sequentis Christiani Apologetæ objectam sibi διαφωνίαν τῶν αἱρέσεων h. e. Sectarum dissensionem, quasi, quicquid unquam Christiani nominis esset, nonnisi confluxus variarum opinionum foret, ὧν καὶ ἑκάστης ἰδίᾳς ἔχειν ἕκαστοι θέλωσι, uti ap. Origen. L. III. Celsus loquitur, refellere conati sunt, non inficientes quidem discrepantiam inter eos, qui Christianismum profiteantur, esse, ita tamen ut veritatem à Sectis distinctam unam Ecclesiæ Catholicæ & veræ studiose secernerent. Audiamus *Clementem Alexandr.* Stromat. VII. ad hæc respondentem: ὥσπερ ὁδὸς μιᾶς μὲν τῆς βασιλικῆς τυγχάνουσης, πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων τῶν μὲν ἐπὶ τινὰ κρημνὸν κ. τ. λ. ἔκ ἀν τὶς ἀκνήσει διὰ τὴν διαφωνίαν ὁδεύσαι, Χρησάτο δ' ἀν τῇ ἀκινδύνῳ καὶ βασιλικῇ ἢ λεοφόρῳ, ἔτω ἄλλα ἄλλων περὶ ἀληθείας λεγόντων ἐκ ἀποστατέον, ἐπιμελέστερον δὲ καὶ θηρατέον τὴν ἀκριβεστάτην πρὸς αὐτῆς γινῶσιν κ. τ. λ. *Quæmadmodum, si una existat via Regia*

se offerat, multæ vero aliæ præter hanc, quarum quædam ad præcipitium, aliæ ad flumen &c. ducant, non decet dubitare, utrum viam omnino ingredi quis debeat, propter divergiæ earum; sed potius utatur via strata regia, quæ sine periculo est & tuta: Sic etiam, quando alii de veritate aliæ & diversa tradunt, non par est discedere & desciscere separando sese à communi statione, sed curatius & diligentius exactissima in eadem notitia (veritatis puta) est investiganda &c. Vides, quo titulo hic orthodoxiam, tantopere hodie multis exosam, mactet Clemens Catecheta moderatissimus, nempe non Sectæ aut hæreseos nomine, uti adversarii ejus pagani promiscue de Ecclesia pura & falsis l. c. loquebantur, sed, stylum inflectendo, accurate veritatem a Sectis discernat, & qua methodo versari quemque deceat in ista ab his secernenda egregia ostendat; nec abstractam ex omnibus mixturam male olentem & post fermentationem alienorum pessime cohærentium, putredinem certissimam præfagientem, aut ab Ecclesia discessum omnino omnem, sed optimæ & veræ, in his societatibus varii generis, delectum pie commendans, quem utinam imitarentur, qui secus hodie & faciunt & sentiunt plurimi.

§. XVII.

Enimvero alia istis mens aliique conatum in hac separatione omnimoda, & universali fines, unde & summum Cœlesti veritati ipsimet existimamus ejusque ἀπεβέβαιον γινώσκει imminere ac strui discrimen. Nempe eo contenditur omni studio, ut veritatis in universum, quæ Doctrinæ dicitur, & non nisi Una est, sicut una fides Eph. IV. 4. dicitur, credendaque cuncta complectitur divinitus revelata, stabiliatur multiplex & variegata quasi Mixtura & articulorum fidei (quanquam nec agenda a petulantioribus excipiantur, imprimis quibus V. Weigelii & J. Böhmii exterior ab interiori distinguendus homo placet, i. e. putidissima hypocrisis, P. Poiretio quoque non in probata, qui ex omni inter quascunque S. Cœnæ usu qualicumque sacramentum verum exsculpere conatur) introducatur *Indifferentia* h. e. æqualis ad Religionem veram ipsamque salutem animæ æternam habitudo. Vulgo ea Libertinismi, Religionis Prudentum, si Diis placet! & Eclecticæ Religionis nominibus celebrior est, Ben. Spinosæ autem splendido Libertatis philosophandi titulo incautis propinata & Remonstrantium liberta-

tis

tis prophetandi commendatione celebrata ; Omnis religionis studio seu prætextu Nullam atque ad extremum denique ipsum Atheismum invehens , viam certe eo planam paullatim sternens. Hinc enim illæ lacrymæ , quod quicquid limitibus certis a Deo ipso in Scriptura constitutis , circumscriptum in Ecclesia & ipsi scripturæ divinitus patefactæ conformem Doctrinæ fidei ambitum servat , Sectæ probroso nomine traducitur , ipsaque veritas , falsa quævis sua quidem luce , qua radiat, ultro excludens , cum universis , quos addictos sibi propria & divina ἀποδείξει habet in Ecclesia nostra , odio habetur. Pertinent huc loca longe plurima Dippelii desperatissimi Empæctæ , interque alia , qui habetur in Papismo Luth. Vapul. ed. 12. p. 126. ubi scribit : Wäre also die wahre reine Kirche oder die Gemeinschaft der Heiligen / unter welchen allein das Wort Gottes oder Christus recht gelehrt / erkandt und bekandt wird / durch alle Secten zerstreuet ? R. Das siehestu vor Augen und faust mit Händen greiffen / wo du es nicht siehest. Denn die Sect und eusserlichen Bekändniß macht kein Kind Gottes / wiewohl eine vor der andern den Weg zum Heil und Christo reiner und kürzer zeigt &c. Ergo omnes suo modo veram viam hac ratione ostendent ad salutem ; Aliud profecto verba hæc non inferunt. Sed quid Democritum , ridentem curamus jam deploratum & αὐτοκατακρίτων. Totum certe , ut vel inscriptio docet idemque tractatio ipsa explicat fusius , in affirmantem partem , L. de Indifferentismo Friedliebii huc tendere apparet , unde & perbelle Chr. Wahrliebii Refutatio altera vice impressa nuperrime Tit. Neue Schul der Libertiner accepit. Huc etiam Goth. Arnold. Unparthenische Wahrheit respicit , omnesque paginas implere hoc invento ceteros id genus scriptores alias notum est. Certe , qui Severambium Utopicam finxit Religionem Prudentum Sincerus ab Arbore & qui Ermelingii postea nomen assumens religionem Eclecticam fabricavit , Veritates Philosophicas ambiguas quodammodo ac in puteo latentes , & definita ex adverso in Scriptura clarissime omnium dogmata crasse confundens , ipsaque cum Religione Theologiam plura accessoria requirentem ἐν πρᾶξις τῶν ἁγίων aliisque , miscens , ut vel Titulus præ se fert , eo spectat totus , Daß ein Gelehrter unter allen Religio-

ligionem (sectarum hinc titulo passim etiam promiscue in L. insignitis) das beste wehlet und sich nicht völlig zu einer Parthey wendet. Respicit quoque eo haud dubie Philadelphicæ Ecclesiæ Idea ab Anglis Germanisque, Foeminis ac Viris, adumbrata ac Revelationibus extraordinariis quoque, nec paganis salutem denegantibus, confirmata; Hoc etiam innuitur, quando Comment in Apoc. famosissimo Append. p. 44. a. b. Petersenia pluribus Das alte Setirische Sardische Wesen / quicquid in universum hactenus nomen Christianorum gessit indigitans nostramque Ecclesiam potissimam spectans, detestatur, contra vero Philadelph. periodum das herfürgrünende Philadelphische Jerusalem omnibus modis pingit & exornat; Quid vero hoc Ecclesiæ statu denotatum velit cum suis dudum prodidit, ut me interprete non opus sit. Certe nonnullos in vicinia atque inter nos quoque haud ignotos erroneos inter Ornamenta saltem Religionis retulisse sanctissima dogmata scimus, eosque etiam in Sectas promiscue omnes graviter simul detonuisse non ignoramus, non alio consilio quam ut charitas fundamentum omnis religionis & unionis constituatur, cætera quasi nauci habeantur, atque hinc ad Sectarum tantum rationes pertinere censeantur. Multoque clarius id demonstrari posset, si *Zuvikerum* in Irenico Irenicorum p. 79. P. Poiretium in Irenico Universalis toto, aliisque similibus, scriptis, plus quam sanum est pacificis totumque Anabaptist. Remonstr. Naturalistarum, Latitudinariorum &c. extra Ecclesiæ veræ pomæria semper & omnino constitutorum chorum perlustrare vellemus, in quorum aliorumque etiam Pseudo-Lutheranorum testimoniis hanc in rem colligendis, quorum permulta nominatim in sectas & Ecclesiam nostram pari censu habendam invehuntur conceptis verbis, utilem præ ceteris Venerab. Dn. D. Wernsdorffius Disp. de Indifferentismo & IV. aliis Friedlieb. bio oppositis doctissimis operam posuit.

§. XVIII.

Quicquid vero horum sit, sive labes hæc & pestis animorum ex insana in Theologia curiositate, sive controversiarum multiplicatarum tædio & offendiculo, sive rationis ferocientis abusu, sive mera exagitandi alios levitate, sive denique contemptu religionis in universum Pseudopolitica (qui certe præcipui fontes erunt malorum, posterior autem B. Dann-

Dannhauero recte *Gallionismi* titulo insignitus & frequentissimus est,) oriatur; Omnes tamen, ut insigniter injurii sunt in coelestis doctrinæ gratiam divinitus nobis indultam & ad humani generis beatitudinem recuperandam destinatam; ita quoque se ipsos aliosque juxta se periculose decipiunt, neque fervidi neque frigidi illi, sed *tepidi*, ut *exspuantur* ex ore Christi optime *commcrentes*. Apoc. III, 16. *Qui non mecum est, contra me est*, & *qui non colligit mecum dispergit* Matth. XII. 30. verissima sunt ipsius universorum Salvatoris verba, qui per cognitionem suam, tanquam modum applicationis & partem fidei haud postremam, justos redditurus Es. LIII. v. 11. & hanc cognitionem vel prorsus negligentes II. Thess. I. v. 8. Joh. XVII. 2. vel quacunque de reliquo, sua tamen causa, penitus destituti, Joh. III. ult. vel oblatam respicientes Aët. XIII. 46. Joh. XII. 35. 48. vel in succum quasi & sanguinem, salutari fiduciæ applicatione, non convertentes, Hebr. IV. 2. I. Joh. II. 4. & IV. tot. vel aliena etiam Evangelii veritate puræ admiscentes Gal. V. 4. à participatione sui & beneficiorum salutis exclusurus est. Profecto in hoc negotio, *unius fidei, unius via, unius veritatis, unius vite, unius fundamenti, unius spiritus, unius corporis*, Eph. IV. Joh. XIV. I. Cor. III. & XII. &c. ratio necessaria habenda, nec perinde, ut in dissonantia jejunii, aut tantundem valet, quicquid sentias credasve. Quod enim opiniones meræ sint articuli fidei arctissime connexi, si vocem hanc accurate accipias, uti a Fanaticis nostris fieri solet, (contra quos varietatum opinionum vere tantum utique Sectam constituere alioqui non negatur,) certitudo doctrinæ fidei plus quam apodictica non permittit toties in Scripturis inculcata; Sed, uti I. Cor. I. 10. τὸ αὐτὸ λέγειν & quidem καὶ ὑποτύπωσιν non rerum tantum, sed etiam ipsorum verborum a Paulo datam II. Tim. I. 13. fideliter servare jubemur, itaque τὴν αὐτὴν γνώμην καὶ τὸν αὐτὸν λόγον, extra quod Evangelicum non salus sed anathema est, Gal. I. 7. imperatum est nobis consecrari laudabili studio, immo tueri mordicus, ad extremum etiam eidem immori. Contra, ut mendacium omne, ita quod veritati coelesti maximè oppositum est in universum, sive cordis, sive oris, sive dogmatum aut doctrinæ, averfari, fugere, execrari, tanquam ἀπώλειαν statim necantem II. Pet. II. 2. vel fermentum sensum corrumpens & veluti phthisin animæ inducens, vel instar Gangrænæ depascentem II. Tim. II. v. 17. seqq. Matth.

Matth. XVI. v. 11. aut certe fidem, in tentationis graviori assultu labefactantem ac destruentem labem, vult atque imperat sacer Spiritus. Idemque tam studiose inculcat Paullus, ut articulos fidei de Christo non confuse sed distincte cognoscendos & assensu firmo divinoque approbandos inter τὰ πρῶτα Christianismi, non autem accessoria vel ornamenta, reponat I. Cor. XV, 1. seqq. contra ἑτεροδιδασκαλίαν non minus, quam morum vitia, I. Tim. I. v. 3. omni conatu repudiari enixe postulet. Neque a Doctoribus tantum, sed cunctis ad salutem suam contendentibus, ut unam cognitionem Jesu Christi Filii Dei quam maxime curent, solertissime exigit, si quidem ventorum instar per varias doctrinas non pati velint sese agitari qui in perniciem animæ clandestinis cuniculis tandem desinant; quin potius *veritatem cum charitate* prosequentes, ut crescant universi in Christo, Eph. IV. 13. seqq. coll. Hebr. XIII. 9. urget, immo doctrinas, ab una illa in Scripturis tradita & instar aureæ catenæ cohærente, discrepantes qui afferant, ne quidem familiari salutatione vult ut impertiant, quod & 2. Joh. Ep. v. 11. coll. I. Joh. II. 23. V. 7. Psalm. CXIX. 113. requiritur. Eum quoque in finem una Scriptura secum perpetua Panharmonia conspirans, non autem similis diversa fistulanti & dissonanti tubæ nullumque certum & distinctum unumve sonam edenti clangorem, quod absurdissimum Apostolus judicat esse, I. Cor. XIV, 11. edita nobisque proposita, atque ne quis quidquam vel suo lubitu agat, Deut. XII. ult. Math. XV. 6. &c. vel addendo vel demendo, veluti sigillo tandem clausa & iusta cum execratione annexa obsignata est Apoc. XXII. Ideo nimirum, ut non modo unam in unum Christum unumque salutare nomen Act. IV. fidem, salutis unius, hinc hauriendæ causâ, concipiamus ac habeamus; verum etiam falsis Prophetis, a quibus cavere debemus Matth. VII. 15. & I. Joh. IV. 1. obviam eamus; quæ quidem merito, immo tota præne Scriptura, si locum haberet infauusta indifferentia isthæc, opus non fuisset tantopere inculcare. Quid etiam opus monitis Paullinis fuerat, II. Tim. III. penult. ut omni ex parte muniti atque instructi τὴν ἐπίγνωσιν & sapientiam, ad veritatis unius non alius Evangelii defensionem nec in uno alterove saltim generali articulo positi vim, ad εὐσέβειαν stricte sic dictam Tit. I. 1. rite recteque, ut ex fide profecta Deo hæc placeat Hebr. XI. 7. & Rom. XIV. ult. corde scil. purgato per fidem, cu-

jus

jus objectum Evangelicum ejusque nucleus Christus est, applicemus; præsertim, postquam, non, ut fides per charitatem sit, sed ut ἐνεργυμένη, h. e. operosa & efficax sit, atque aliis cum usu profit justitia fidei accepta, & extrinsecus declaretur, Deus voluit. Gal. V. 6. Jac. II. tot. Rom. VI. penult., ubi hic fructus radici explicate subjungitur. Quam veritatem invictam nunquam evertent, qui ex ingenio suo, ad modum Ethnicorum & Judæorum, istam Evangelii veritatem & rationem omnem longe excedentem magnitudinem ac sublimitatem œconomiae Dei in Ecclesia domo sua, ὡς σκάνδαλον καὶ μωρίαν I. Cor. I. 23. æstimant; tametsi magno strepitu verba S. Petri, προσωποληψίαν Deo Act. X 34. 35. abjudicantis, sed de errore & præjudicio suorum Judaico, quasi non nisi per Judaismum in Messiae regnum ingressus pateret antea nempe circumcisis, loquentis, deinde vero etiam gentis, non religionis cujusque ætatis, saluti aptæ, nondum licet circumsectæ, sed vel sic vere credentis Deumque *credendo & agendo* devotè reverentis (utrumque enim **יֵאָמֵן** Hebr. infert,) accessum immediatum per solam fidem admittentis, huc inepte trahunt.

§. XIX.

Atque eadem S. Spiritus vestigia solícite presserunt Ecclesiæ primæ; a veris sectis, nulla tamen sua culpa, itidem dissectæ aut discrepantis, capita ac membra, tanto ardore, ut citra suspicionem Sectarii Spiritus, Verbi divini veritati adversi, nisi forte a sceleratissimis id etiam factum observes, omnes a se dissentientes in dogmatibus fidei solemnī exclusione e sua societate omnino ejecerint, quale quid nondum hi nostri, qui sunt omnium in convitio sectæ spargendo nunc largissimi, perpeSSI sunt, sed sponte potius & suo arbitrio adducti discesserunt, tela quasi retro, veluti Scythas olim fugitivos fecisse relatum est, jactantes. Vide hanc in rem, ut omittamus *Ignatianas* Epistolas, plenas talium pronitate fidei salutaris contra sectas admonitionum & in μερισμὸς καὶ διχοστασίας facientes objurgationum, quippe quæ fide ambigua laborant, *Justinum* Mart. *Theophilum* Antioch. *Clement.* Alex. *Dionys.* Corinth. &c. a B. El. Veielio de Cura Vet. circa hæreses & Cl. Kochio in Eph. Patrum adversus affanias & calumnias G. Arnoldi ordine concinno excerptas; quorum purpuræ meam non assuo laciniam, nisi quod S. *Irenæi* unius verba inte-

gra considerari velim instar omnium, quæ L. III. c. III. advers. hæres. Ed. Erasmi. p. 140. ita habent: *Hic* (Polycarpus est, de quo loquitur,) *Smyrnis docuit semper, quæ ab Apostolis didicerat, quæ & Ecclesia tradidit, & sola sunt vera.* Et paullo post: *Is est, qui sub Aniceto cum advenisset in urbem, multos ex his, quos prædiximus hæreticos, convertit in Ecclesiam Dei,* (non de Secta in Sectam aliam stylo calumniatorum nostrorum) *unam & solam hanc veritatem annuncians,* (unde scil. Ecclesia æstimanda & a Sectis ac hæresibus distinguenda & tunc fuerat, & nunc quoque est erique perpetuo) *ab Apostolis percepisse se, quam & Ecclesia tradidit.* Et sunt qui audierunt eum dicentem, quoniam *Johannes Domini discipulus in Epheso iens lavari, cum vidisset intus Cerinthum, exilierit de balneo non lotus, dicens, quod timeat, ne balneum concidat, cum intus esset Cerinthus inimicus veritatis.* Et ipse autem Polycarpus *Marcioni aliquando occurrenti sibi & dicenti: Cognosce nos, respondit: Cognosco te primogenitum Satana.* Tantum NB. Apostoli & horum discipuli habuerunt timorem, ut neque verbotenus communicarent alicui eorum, qui adulteraverant veritatem, quemadmodum & Paulus ait: *Hæreticum hominem post unam correptionem devota sciens quoniam per-versus est, qui & talis & a seipso damnatus &c.* Imo tantum abfuit Ecclesia purior, Catholica jam tum dici cœpta, a cujusvis sententiæ æquiparatione aut ad salutem adipiscendam habilitate, ut eo nomine paullo post exortos Rhetorianos, ipsumque cum Philumena Apellen, inter hæreticos numeraverit, crassiori modo sive mirabili vanitate a via deflectentes, quod docerent, ut est ap. August. ad Quod vult Deum de hæres. L. LXXI. *Omnes hæreticos recte ambulare & vera dicere, quodque tam absurdum videbatur Hipponens. Præsuli, ut incredibile putaret, ex Apelle tamen idem se audivisse Rhodon ap. Euseb. testatur.* Concludimus vero Augustini modo laudati verbis C. V. de Vera Religione: *Neque in confusione paganorum, neque in purgamentis hæreticorum, neque in languore schismaticorum, neque in cæcitate Judæorum quaerenda est religio, sed apud eos solos, qui Christiani Orthodoxi vel Catholici nominantur i. e. integritatis custodes & recta sectantes.* Add. id. August. L. XLIX. de C. D. c. 52.

§. XX.

Sed fortassis erunt ex his, quibus Sectæ nomine male audit Ecclesia & Orthodoxiæ pium studium, qui veritatem cum mendacio non æquo jure & passu ambulare putent, sibi que injuriam fieri querantur isthac, quam §. præced. urgebamus, non sine testimoniis, confirmatam accusationem, liberumque saltem dissentienti ab Ecclesiæ Veræ doctrina studium seu conscientiarum, ut vocant, libertatem se jure suo deponere perhibeant. Id vero cum videatur & naturali humanæ mentis statui conveniens & religionis ipsius naturæ congruentissimum, tantisper, ut vocabulo Sectæ adversus nos utantur, tolerandum existimes, sine operosa contradictione. At enim ne sic quidem, ut arbitror, vindicatus est in omnimodam licentiam hujus voculæ usus. Nam, ut animum infensum eorum, quibus tantopere nomenclatura illa arridet, non commemorem amplius, qualem tamen ex omnibus sermonis circumstantiis luculentissime patet iniquissimum esse in plerisque; hoc insuper obstat, quod eo ipso Ecclesiæ & Dogmatum, quibus suos instruit Cœtus divinior, divina & invicta veritas in dubium denuo vocatur, immo aperte corruptionis & errorum commixtorum haud levissimorum, (neque enim de annatis, ut vocant, quæstionibus sermo & controversia à talibus movetur) rea agitur, cujus hætenus saltem deferere defensionem & ἐλεγχον adversæ partis negligere, in potestate nostra positum non est. Certe, si Dippelium audiamus, cui alii paullo tantum modestius & timidius succinunt,) So ist es eine **Marque eines schädlichen Sectirers** / wann jemand das arme Volk bereden wollte / Gott sey in seiner Liebe und in dem Werck des Heils in Christo an solchen Begriff von Göttlichen Dingen gebunden / und mache keinen in Christo gerecht und selig biß er ihn zuvor orthodox gemacht Quasi vero non in veritate Verboque Dei (eoque audito & prædicato Rom. X.) Christus sanctificaret suos, Joh. XVII. 17. aut ad animos hominum regenerandos gratiaque Dei restaurandos in Christo peræque stramen, ut triticum, contra Jer. XXIII. 28. faceret erroresque in doctrina fidei Deus nunquam redargueret, idemque & nos facere nusquam juberet, quos tamen, uti novimus, tota, quanta est Scriptura, tanquam mendacia, æque ut vitia morum, perniciose divina

auctoritate damnat & detestatur. Illud igitur, dum convitio sectæ fo-
 vetur malum, etiam subtiliori modo, quidni reclamandum sit piis Ver-
 bi Divini Doctoribus, de summa rei agi probe animadvertentibus. Ete-
 nim non in communi tantum vitæ consuetudine τὸ ἐξ ὁμῶν Rom. XII.
 pacem colere, imperatum atque Zach. VIII. juxta cum Pace verita-
 tem servare conceptis verbis injunctum omnibus; sed etiam quod Deus
 conjunxit in Salutis nostræ Oeconomia separare quemquam hominum
 haud decet, immo in Religionis negotio minime omnium, ubi scil. de
 alienis ad animarum salutem attinentibus liberalioribus nobis justo esse
 non licet. *Nam res illa, (ut peregre loquitur Lib. de Amnistia
 pulcherrimo B. Joh. Wigandus A. 1571. Jenæ 8. excus.) sunt ipsius Dei,
 neque fas est eas pro arbitrio humano tractare. Res illa sunt commu-
 nes, utpote religionis, quæ non sunt ab uno aut altero in fraudem &
 perniciem totius Ecclesiæ Dei pervertenda aut corrumpenda. Res illa
 non tantum ad hanc momentaneam verum & ad æternam vitam perti-
 nent. Eventus talium rerum non pendet ab hominis consiliis, sed Deus
 ipse moderatur eas, ac multo aliter dirigit, quam Cothurnorum suto-
 res præcogitaverunt. Nemini igitur fas est in negotiis religionem Ec-
 clesiæ Dei, præsertim vero ipsos fidei articulos attingentibus, quicquam
 attentare vel pronuntiare, quod non sit verbo Dei consentaneum. Hæc
 Wigandus. Quocirca causâ ejus rei satis prægnans est, ne ex negle-
 ctu aut somnolentia vel Oeconomorum, vel etiam domesticorum quo-
 rumvis illaudabili, serantur zizania Matth. XIII. aut paullulum fermenti
 totam, lapsu temporis, massam fermento inficiat, nostro forte judi-
 cio primum nullo, sed posteritatis summo & ineluctabili damno, præ-
 fertim si primus pietatis prætextæ & jam nescio quo impetu exuberans
 ebulliensque fervor deferbuerit, atque fœces relictæ, & quasi caput
 mortuum, a volantibus spirituosus, uti in Papatu Monasticæ vitæ & coe-
 libatus studio atque aliis rebus ac ritibus a prima simplicitate degeneran-
 tibus factum scimus, putredinem universo corpori Ecclesiæ intulerit.
 Tanto autem majus & perniciosius discrimen equidem autumo subesse,
 ubi generatim & per cuniculos in suspensionem adducuntur univærse &
 confuse omnia, criminatione hujusmodi tanquam tegumentis obscuris
 involuta. Ita quippe rerum non satis peritis, quænam sint, de quibus*

Censores illi, suo suffragio nati, querulantur, distincte ignorantibus, totum facile systema articulorum fidei depositi instar sancte nobis commendatæ (vid. II. Ep. ad Tim. I. 13.) suspectum redditur & ἀσέβητοι καὶ ἀδύνατοι permagno, cum ipsorummet offendicula hæc ponentium, tum ad eadem impingentium malo, Sp. S. hinc etiam valde talibus indignante, εἰς ἀπώλειαν paullatim pertrahuntur, quos profecto, si seria de salute animarum sollicitudo eos teneret, vel abstinentiâ a carne & similibus perpetua, nedum vocabuli haud usurpandi facilitate & ἐπιεικείᾳ cum Paulo 1. Cor. VIII. 13. & Phil. IV. 11. lucrifacere quam perdere mallent.

§. XXI.

Nec minuitur, ut existimo, divinitus omnino persuasus, hæc culpa, si *præpostera* & coactæ *Conciliationis* cum tenebris, seu errore, in veris sectis propagato, non uno, eoque conservato, moliantur nonnulli laborem; uti quidem observatum est a multis, nullos magis de sectæ tuendæ studio conqueri, quam qui Irenicis consiliis sunt maxime dediti, seu, ut citra ambages dicamus, Syncretistæ, Mixturam Veritatis cum falsis & ἑτεροδιδασκαλίᾳ quærentes ac, si modestiores sunt, per Tolerantiæ aut silentii viam, callide parantes; vel si neque illud etiam obtineant, de quo frustranei conatus tot ac tantorum Virorum longa experientia testatur affatim, saltim *Scepticismum* in Religionis negotio parturientes. Quorum utrumque, ut pestiferum satis ad alliciendas in casses, variorum effugiorum obtentu, Apostasiæ animas, sive mente simplicium sive vanæ ambitionis aut avaritiæ cupidine agitatorum, esse constat solere, ita Sacri Spiritus effatis e diametro repugnat, quippe quæ lucem cum tenebris, Christum & Belial, fidelem cum infideli &c. haudquaquam participare 2. Cor. V. volunt, contra vero τὴν καλὴν παρακαταθήκην κρατεῖν καὶ φυλάττειν 2. Thess. II. 15. 2. Tim. I. 14. jubent, & qui sunt alieni a Christo, eorum vocem non audire, sed solius Christi ejus oves percipere Joh. X. pronunciat. Ad quorum ductum, immo totius Scripturæ concentum, cum Luthero in c. V. Gal. immo ipso etiam Calvino aliisque ejus affeclis *Maledicta censetur rectissime charitas & concordia, propter quam verbum Dei periclitatur.* Non enim patitur ludum Fama, Fides, Oculus: verum & vetustum est nec dum exoletum proverbium, ad quod pulchre nuper Dn. *Nitschius* in *Myst. Fervido* addidit: *Illibata*

est servanda doctrina puritas, ne post aliquot annos Ecclesia miretur errorum aristas. Eoque magis execrabilis Pyrrhonica, hominum inter incerta fluctuantium, est dubitatio, quo manifestius fidei firmitati ac robori, immo ipsi ejus veritati, cum imbecillitate licet colluctanti at vincenti tamen, inter quotidianas pugnas eadem adversatur, adeo ut nec prece nec pretio suo ἐκ πληρώματ^{ος} τῆς Χριστε^{ως} Joh. I. 10. accepto, si hæsitet ambiguaque vacillet, & loco τῆς κατέχειν, προσέχειν, ἀντέχειν, immo & ἐπέχειν τὸν λόγον τῆς ζωῆς Luc. VIII. 15. Act. XX. Tit. I. Phil. II. 16. a Sp. Sancto commendati τὸ ἐπέχειν πρὸς τῆς λόγ^{ου}, sensu hæsitandi, amplectatur, valere ab ipso S. Flamine declaretur digna, Jacob. I. 5. sqq. Hebr. XI. 1. &c. neque etiam cum πληροφορία, πεποιθήσει, παρρησίᾳ, ὑποστάσει, cæterisque fidei adjunctis indivulsis consistere potest, quæ arundinis instar huc illuc impellitur opinandi instabilitas, & Hebr. XIII. atque alibi passim explicate rejecta flexanimitas. Facile hinc patebit, quid de laudibus sentiendum, quibus G. Arnoldum nonnemo effert Ep. ad amicum scripta inter Argentorat. p. 63. Er mache kein gesetzlich und geformtes Wesen daraus (quando Ecclesiæ Luth. Evang. tanquam Sectæ utcunque adscriptus videatur,) sondern bleib in seiner Freiheit; Er rühre auch das Heiligthum Babels nicht an &c. Scilicet secundum hos, quod κατὰ τάξιν fit in Ecclesia, Sectam olet, quod ἀτάκτως, Spiritum. Bellè! secundum Paulum I. Cor. XIV. ult. & 2. Thess. III. 11. Multo vero his clarius Autor des entdeckten Carnevals p. 77. Es kan wohl nicht anders seyn / so lang man die Einigkeit des Glaubens in Einigkeit der Concepten setzt / und nicht auf die Einigkeit des Geistes siehet. Es ist ja wohl Erbarmens würdig / daß solche viele Trennungen daraus entstanden sind / und noch täglich entstehen. Und was das elendeste / so arbeitet man mehr die Trennungen zu bevestigen / als daß man auf eine Einigkeit solte bedacht seyn; findet sich noch hie und da ein Friedliebendes Gemüth / das mit Ernst die Einigkeit suchet / so ist die Gegen-Partey so hartnäckig und will sich durchaus nicht bequemen. Das macht / daß die von den ersten Christen so theuer gehaltene Bruder-Liebe verloschen (sed qualis fuerit vid. S. XVIII.) und das Christenthum in Meinungen verwandelt ist. Nec sane alio spectant ea, quæ Aut.

Anony-

Anonymus der Einigkeit im Geist als des rechten Grundes widerwärtige Religionen zu vereinigen 4. 1704. ed. S. XIII. post alia ejus farinae plura scribit : Wann man unterdessen mit betrübtem Herzen der heutigen eusserlichen Christenheit ihren Zwiespalt anzusehen / und dabey keine Hoffnung zur Einigkeit des Geistes zu machen hat / (da man nemlich Christum in sich wohnend hat / und solches auch mit seinem Leben und Wandel ausdrucket vid. s. VII,) so möchte man solche Zanker und Uneinige immerhin hadern und sich untereinander aufreiben lassen / weil sie so nichts bessers werth sind ; wann aber doch / wie droben erwiesen / GOTT seine wahre Glaubige / wie unter allen Christlichen Sekten / also auch gewiß unter Lutheranern und Reformirten / hat / diese aber durch eusserliche Ceremonien und Menschen-Geboth (S. præced. totam Orthodoxiam & Theoretica doctrinae capita se intelligere docuerat) von einander getrennet werden / so würde es ein grosses zur Ehre Gottes beitragen / wo man diese Wand / so zwischen beyden Parthenen gebauet ist / einreißen / und also aus beyden Theilen eine eusserliche Gemeine machen würde / wie auch Paullus that mit der Wand des Mosaischen Gesetzes 2c. Eph. II. 14. Post quam institutam præposteram & ab adducto Paullino in N. T. Ecclesiae initiis divinitus mandato & procurato exemplo, ex ipsius pacti Mosaiici natura umbratili profluente, toto coelo discrepantem mutationem fictamque ex illa, jure optimo facta, unionem deinde sperat Sp. Christi virtute in omnem veritatem universos nulla tentationis Doctrinae & ordinis a Deo jam constituti neglectus ratione habita perducendos. Quo quidem sensu suo ille, quisquis est, abundet ; Nobis quibus cum Lactantio L. IV. de Div. Sapientia c. IV. *Sapientiam precedere, religionem sequi ; quia prius est, Deum sciri, consequens, colere & nunquam recte vitam agi, nisi & recte credatur, mens firmiter sedet, ex Divini Spiritus per verbum auditum fidem, hinc sanctitatem morum ac charitatem haud fucatam Deoque placentem, omnis virtutis matrem, gignere se velle commonstrantis ordinatione, & cognitionem veritatis ad pietatem, non rursus aut in verso ordine largiturn, significatione, tutius saltem, si non reli-*

religiosius huic viæ insistimus; quicquid etiam cavillationis, sectæ opprobrio, juxta cum aliis hoc nomine revera dignis, quippe a veritate declinantibus, patiamur, quandoquidem veritatem Verbi Evangelici *διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας, διὰ εὐφημίας καὶ δυσφημίας* immotam & invictam fore adversus inferorum portas certissime ex Divinis promissionibus scimus.

§. XXII.

Non tamen hæc sola sunt, sat atrocia quidem & periculosa sub eurto unius vocabuli & fallaci tegmine mala; Restant etiam alia, si ad adversarios nostros hinc oculos convertamus noxia, neque incomperta aut improvisa. Ne quid enim de Fanaticis & Enthusiasticis varii generis, Quakeris præsertim, dicamus, quibus *ἀναρχία* prora est puppisque institutorum, & Ecclesia Ens per aggregationem meram sine ordine atque Cyclosum in morem, ubi *ἡδεὶς ἡδεὶς ἀκρίαι*, non tam collecta quam temere confluens *σαῖσις*, censetur; quam tamen cum Civitate suis legibus apte composita, cum Domo per Oeconomos a Patre familis rite gubernata, cum Corpore denique uno *συναρμολογημένῳ καὶ συμβιβασμένῳ διὰ πάσης ἀφῆς* Eph. IV. 16. coll. 1. Cor. XII. tot. ipse Sp. S. comparat, & hoc ipso non sectam esse & colluviem, sed *ἐννομον ἐκκλησίαν* esse, ubi quisque *κατεσφαλμένῳ ὑπάρχει καὶ μηδὲν προπέλει*, Spiritus fanatici obtentu, *πράττει* (vid. Act. Apost. c. XIX. 36. - 39.) aperte condocet; Quocirco, si secus faciamus, videamus, ne quid tum coetui a Deo per verbum convocato & recto, a cunctis, quæ divina bonitas est, grato animo prædicando, injuriæ, tum ipsi Deo autori *ἡ ἀναστασίας, ἀλλ' εἰρήνης ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων* 1. Cor. XIV. 33. adeoque & externæ societatis ratione, qui l. c. scopus est, inferamus. Amplius præter hos in errore & confusionis amore, infinitas jam dudum sectas revera, qui certissimus fructus est hujus ipsius hypotheseos, enixo, stabiliendos turbones, alios etiam heterodoxos quoscunque in sententia sua firmandos id apprime faceret dictærium; Nihil quippe, ad veritatem propius ut accedant, se opus habere rati, quandoquidem æquali cum Ecclesia vera & nomine & dignitate se censi existimabunt, quemadmodum etiam Democritus contra D. D. Mayerum p. 28. suam & illorum jam satis exposuit mentem: *Die Orthodox*

thodorie ist so mancherley / inquiens, so viel Secten in der Welt / die alle in ihrem Territorio so orthodox und reinglaubig sind / als die Schweden in dem ihrigen / quæ licet, ad rem ipsam si attendas, falsa sint, hominum tamen persuasione, ut vis est præjudiciorum incredibilis, facile ex communi Sectæ cognominatione colligi possent, nisi quis ad extremum Indifferentismi alterum transire, ceu supra vidimus, haud paucos id conari, præoptet. At enim, his omnibus missis, Romanæ seu Pontificiæ maledicentiæ memores esse nos inprimis oportet, cui hac criminatione multis modis optata contingere posse, plane persuasi sumus, maxime ob affinitatem hujus, quando Sectam Ecclesiam nostram appellant, nominis & vocabuli, cum teterrimo hæreseos crimine, a quo parum, ex usu loquendi vulgo in Ecclesia & apud vulgus recepto, abludit nec sola ex lingua diversa origo, accedente potissimum mente & consuetudine inter adversarios propemodum uniformi, obstat, uti pluribus in altero cap. demonstratum dabimus. Hæc enim si exaggerentur, ex more, apud imperitos, tanquam nostræ Ecclesiæ quodam silentio probata, certe non ex instituto improbata, quid damni afferre possint & infamiæ ipsi Veritati, dudum præsenferunt, qui similia de aliis accusationibus in Arnoldiana Historia congestis, haud vana conjectura, cum B. Vlmenf. Antistite Veielio universim animadverterunt, & sagaci εὐστοχίᾳ divinarunt.

§. XXII.

Sed propius accedendum est ad hæc *Antagonistarum* nostræ Ecclesiæ hinc trahenda *Emolumenta*, vel, si his obviam non eatur, obice posito, *exitiabilia* saltem *offendicula*, inter quæ jam ab antiquo tempore eminuit & hodienum recrudesceat *Schismatis* truculenti *culpa*, &, ut Philipp. Melancht. loquitur R. ad Art. Bavar. in fin. *terribile nomen*, quod, qui sacra Romana sequuntur, in nos, quasi *dissidiorum faces*, omni modo conjicere laborant, pellectis in sua castra hoc laqueo & obtentu, haud paucis nec proletariis transfugis; nostri vero non impari industria justissimisque de causis semper strenue ac feliciter sunt amoliti. Nota sunt, quæ, post Reform. Partium doctissimi Fr. Turretini de necessaria secessione ab Ecclesia Romana opusculum, contra Cl. Grabbium tunc fluctuantem, Triga Theologorum nostratium meritissimorum J. W. Bajerus, P. J. Spenerus & Bernh. a Sanden de Ecclesia Evangelica, Augusti Regis Prus-

siæ jussu, eam in rem publicarunt scripta exasciatissima; nec tamen etiam ignorantur, quæ, post *Bossuetum*, ejus primum adversarius, postea vero notissimis de causis etiam armiger factus & pessimæ inter omnes causæ Advocatus *Brueysius* evulgavit, tanta specie, ut vel solis ejus rationibus (quanquam a plurimis nostratum & Belgarum solide excussis) semotos nonnulli perhibuerint, quo ad Ecclesiam velut a Secta & Schismate nefando (ita minimum titulus præfertur ac fingitur) pie redierint, quemadmodum ex illustribus exemplis nuperrimis in vulgus notum est. Utut enim hoc quicquid est eimentitæ speciei & falsæ a Pontificiorum parte accusationis, nullo negotio statim diluatur, si, quæ verba sunt Nobilissimi Phil. Mornæi, Galli, Gallis opponendi, *aliud prorsus esse dicas, Papatum refugere & ab Ecclesia, quæ miserrima illius tyrannide premitur, discedere. Aliud porro a Papa factione, aliud ab Ecclesia, quam occupat, secedere, quemadmodum aliud est urbem, aliud pestem, quæ urbem invasit, effugere: Aliud a Republica discedere, aliud tyranni jugum excutere. Qui pestem enim fugiunt, hac fugata, in urbem regredi statuunt. Imo si mentem intuearis, absentes licet, urbem & rempublicam incolunt &c.* Tr. de Eccles. c. X. p. 466. quæ laudatus Turretinus ex collatis inter se Scripturæ locis Gen. IV. 26. Gen. XII. 1. sqq. Jos. XXIV. 2. Es. LII. 11. 2. Cor. VI. 17. Apoc. XVIII. 4. 2. Tim. II. 18. 19. &c. & Ecclesiæ Pontif. Erroribus fundamentalibus in doctrina, Idololatria in cultu, Tyrannide in regimine, amplius plenissime confirmat; Unde etiam alias recte nostrates Canonem Canonico quoque juri insertum, causam non separationem Schisma facere agentem, sæpius urgent, atque inde diversa esse, ut in Schismate quis vivere & Schismaticus esse dicatur, monent, inmo vero, non tam nos discessisse, quam a primis initiis paratos ad pacis vinculum, quoad ejus per conscientiam fieri posset, servandum atque a parte adversa neque auditos satis neque convictos a communione sua expulsos esse, nec tam fugisse quam fugatos fuisse diris ipsorum persecutionibus & anathematum fulminibus, violentia ac nece intentata, ad oculum dudum demonstrarunt; Tamen, quæ solet esse vis præjudicatarum opinionum & philætiæ corruptæ, quid mirum, si quando Sectæ nomen & odiosum inter Pontificios titulum, nostris nec repugnantibus, inaudirent, jam tandem nos victas dare manus & quasi reos confessos

herbam

herbam porrigere sibi, subinde clament, atque ita in erroribus de Vna matre Ecclesiæ Catholicæ, cujus non minus, quam Abstracti nostri Sanctuli, seu ut B. Schlussemburgius in præf. P. I. Cat. Hær. in Præf. loquitur *Generalista*, sibi speciose illi vindicant prærogativam, & cum eadem necessariam reconciliationem, (missis sectariis studiis & dissensionibus i. e. ipsa æterna Evangelii veritate, suo & nostro quoque malo, ut scandala male ponentium & iniquius accipientium,) aperte confirmentur, secus atque Apostolus 1. Cor. X. 32. cavere omnes voluit.

§. XXIII.

Nec inane hoc esse suspicacis ingenii figmentum, tametsi discedamus ab experientia quotidiana, ex consuetudine cum istis colligenda, atque vel ex eo arbitramur elucere, quod in præcipuis publicisque *Pontificiorum Documentis Ecclesiasticis* ea vox non alio, quam sinistro & probroso atque hæresi æquipollente sensu, tunc etiam, immo maxime omnium, quando de nostris sermo instituitur, legitur, ut ne semel quidem a quoquam eorum vel neutro & medio, nedum meliori spondere ausim usurpari inde a Reformationis tempore. In concilio quidem Tridentino, uti & Prof. Fid. Trid., sicuti nec nomen Lutheri, ita neque sectæ vocabulum usquam, quod sciam, totidem apicibus expressum occurrit; bono vero an malo consilio id factum sit, ipse haud dubie Jupiter Capitolinus dixerit, cui & aliæ ambiguitates in fine Sess. XXV. servantur dilucido fulmine vel lumine ad Græcas Calendas explicandæ. Illud profecto constat inter omnes, in publica & solemni ex Ecclesia ejectione ac proscriptione, quæ fit Bulla Coenæ Dominicæ, a Paulo III. qui Concil. Trid. inchoavit, formula A. 1536. iam usurpata, excommunicatam esse *impiam*, ut vocat, *hæresin sequentes, ipsique Martino, quominus puniri possit, quomodolibet faventes, & quoslibet alios hæreticos, quocunque nomine censeantur, ac omnes fautores & receptatores librosque ipsius Martini, ac quorumvis aliorum Ejusdem Sectæ sine auctoritate nostræ & sedis Apostolicæ, quomodolibet legentes aut in suis domibus habentes &c. &c.* & ne vocabulum istud tum excidisse sine emphasi putes, ecce in eadem solemnitate, qua verba haud dissimilia cum accensa dejecta & pedibus conculcata candela recitantur, proximo abhinc seculo a Paulo V. A. 1610 renovatæ & ampliatae ac e publi-

co loco affixæ formulæ leguntur inserta, quando *in nomine P. F. & Sp. S. & auctoritate SS. Petri & Pauli Apostolorum ac ipsius Pontif. R. anathematizari audias, quoscunque Hussitas, Wiclephistas, Lutheranos, Zvinglianos &c. a Christiana fide apostatas, hos omnes & singulos alios hereticos, quocunque nomine censeantur, & cujuscunque sectæ existant, ac eis credentes &c.* Nec dubium est, hanc, uti ab Innocentio X. A. 1652. & 1654. iterum promulgata fuit, ita hodieque retineri, sicuti T. I. & III. Bullar. Magn. Cherubini ac alibi exstat, ubi, si cui vacat inquirere, forte etiam plura in hanc rem invenire licebit. Nos in præsentī acquiescimus infesto hujus nominis in tam famosa Bulla usu, millies a privatis repetito, Cui asserto ut fidem faciamus, possemus ad Dillingensium Jesuit. Compos. Pacis & stylum provocare, ubi secta & sectarii titulus utramque paginam facit; Sed en speciminis loco Libri non antiquissimi titulum expende: *Veritas toti Mundo declarata*, argumento triplici ostendens, Sacr. Cæs. Regiamque Majestatem non obligari tolerare in Hungaria sectas Lutheranam & Calvinianam, quam Catholicæ religionis zelo concinnavit G. B. E. V. P. S. S. C. R. M. C. C. h. e. Georgius Barson Episcopus Varadiensis &c. Cassovix 1671. & Viennæ 1672. exc. 12. & si circumstantias tecum mente amplius voveris, an e re sit Ecclesiæ nostræ, si pollicem Pontificiis hac in parte imprudenter premamus aut premi patiamur, ediffere; Profecto nisi omnem fidem & prudentiam decoxeris, in nostram ipsorummet noxam certissime redundaturo sive consensu objiciendo, sive alio non minus exitioso incommodo, hujus scommatis usum adhiberi aut tolerari posse mecum credo affirmabis.

§. XXIV.

Sed ne sic quidem satis est de pravitate hujus petulantix dictum. Restat alia super hæc ratio, a *Statu*, in quo Ecclesia Lutheran-Evangeli-
ca hospitium fixit, certe præcipuum ac primum, *Imperii Rom. - Germanici* petita, ubi, sicuti tranquillitatis publicæ tuendæ causa, non cuivis, in publicis præsertim scriptis, alias quoque, verbis, quibus pro suo nutu vult, uti licet & fas est; ita huic etiam vocabulo dudum ex documentis publicis aqua & igne, quod ajunt, interdictum, nisi, si quando de hominibus sermo est, in quos & colluviem eorundem, notio hæc
pejori

pejori & ignominioso sensu, usu adeoque recepto publicaue auctoritate probato, convenit. Hinc vix usquam eam legas usurpatam appellationem, nisi quando de Anabaptistarum cohorte, mille modis dissecta & ad perpetuas sectiones divulsionesque sua natura indies magis tendente, ut omittamus cætera, petulantia audaciaque ac superstitionis, Reipublicæ ipsi, omnium pæne confessione, magnopere per se noxia, etsi jam aliquantisper mitigatæ, genera, sermo est, iusta quoque cum detestatione pronunciatus. Evolvat, cui vacat atque lubitum est, Recessus, quos dicunt, Imperii inde a Pacificatione prima 1555, Passavii facta, hinc Augustæ Vindelicorum semel iterumque confirmata, ac post triennale bellum in Instrumento pacis Westphalicæ solemnius repetita atque vinculis nunquam solvendis adstricta, in universum omnes, neque, spondeo, inveniet usquam hanc vocem de Protestantibus eorumque Ecclesia adhibitam, de Anabaptistis vero semel iterumque legi videbit, nominatim Rec. de Anno 1551. §. 87. & 89. Item 1566, §. 5. & alias sæpius, ubi notabilia sunt posterioris loci allegati verba: *Daß solcher Secten und irrigen Opinionen so/ wie gemeldet / sich von beyden der alten Religion und Augspurgischen Confession absondern oder denselben zuwider seyn* &c. quibus luculenter & a nostra Ecclesia Sectæ ut distinctæ nominantur & vocabuli ipsius vis ac notio, per additas voces *Irrige Opinionen* explicatur. Vnde etiam factum, ut, quoties de dissidio Religionis in Imperio Romano sermo fuit, ex eo tempore, quod supra fixum, (in Gravaminibus enim Ordd. Imperii A. 1522. expositis & proxime Sectæ vox secus occurrit) usurpatalegantur verba: *Spaltung der Religion / Articul der spaltigen Religion* ut A. 1555. §. 7. 13. 25. sqq. *Spaltung in der Religion* A. 1559. §. 5. in Instrumento vero Pacis Westphalicæ nusquam tædiosa isthæ vox, ne cui crearetur invidia vel fastidium partium paciscentium, observetur adhibita; contra phrasis, Aug. Conf. addictorum, perpetuo & multoties iterata occurrat, cuiusmodi etiam in Rec. A. 1555. §. 24. deprehenditur. Immo tantopere abhorruerunt ab hoc, vocis in pejorem significationem dudum conversæ, usu, ut quando duo cœtus eorum, qui Papatum deseruerunt, distincte essent nominandi, noluerint Sectas duas, sed *Partes* Protest. vocare. Vid. Instrum. Pac. Westphal. C. VII. §. I. Sunt quidem & alia loca in

diversis editionibus Recessuum Imperii obvia, quibus in nostrates oblique telum quoddam torquere olim placuit Adversariis vel ipsa hac nomenclatura in deteriore partem directæ. At enim, cum non reperiantur illa, nisi in iis sanctionibus A. 1529. & 1530., quibus a nostris publice & constanter reclamatum est atque contradicendum, tantum abest, ut hinc aliqua promiscuo adversus Ecclesiam Lutheranam usus species licentiæ conciliari queat, ut potius tum ex ipsa contradictione, tum etiam ex eo, quod posthac constanter legatur omissa *ῥῆσις* isthæc odiosa, pateat, nec nostris illam fuisse approbatam, neque benigniorem interpretationem facile a quoquam sive agnitam sive admissam. Enimvero ex eo potius intelligere licet, qua mente & qua sententia vox illa usu veniat, si quis ea absolute adversus alterum utatur, (infami puta & cum erroris in sacris fidei rebus indicio luculento conjuncta,) quoniam eo, quo nostræ Ecclesiæ hæc dica scribebatur, tempore, id potissimum agebatur, ut vel verbi unius nota & quasi compendio exosæ omnibus Veritatis a Luthero susceptæ vindiciæ hæresisque suspectæ redderentur; Certe & Georgius Sax. Dux, Ecclesiæ nostræ minime omnium amicus, legitur Eslingam ad publ. Ordd. Conventum aliquando Consiliarios misisse, hoc instructos mandato, daß er für seine Person keinen Rath zu geben wüßte/wie man dem Türcken Widerstand thun sollte; Es wäre denn/daß die Lutherische Sect ausgerottet und vertilget würde &c. Vid. Tom. Luth. Jen. Germ. VI. f. 32. (a) ed. 1561. Quid mirum igitur, si & reliqui, pari modo erga nos affecti, ubi vehementiori motu animorum res agebantur, eadem formula uterentur, a qua tamen, ubi res nostræ convaluerunt paullo post, tanquam probrosa, constanter in publicis monumentis abstinuisse universos & perpetuo observatum est. Unde etiam diu jam ante Pacif. Passaviensem A. 1540. disertis verbis avversati id cognomentum sunt inter alios Philippus & Ernestus D. D. Luneb. Libell. ad Car. V. d. 29. Maji scripto: *cujus verba, ut a B. V. L. Sekendorfio Latine reddita sunt, ita habent: In pectus nostrum (Deo juvante) nunquam veniet hac cogitatio, ut alios a legitimo & vero Dei cultu & ab hymnis & ceremoniis abstrahere, & ad falsas sectas & doctrinas ducere velimus.* Ne vero prorsus omnes pro Christianis veris & orthodoxis agnoscamus, quæ brevi tempore *hominum legibus & statutis præter*

verbum Dei, imo directe contra clarum & liquidum mandatum & verbum ejus in Ecclesiam inveſtæ ſunt, (quæ merito falſæ & erroneæ Sectæ dici poſſunt,) hoc prohibet unicus & verus Salvator noſter Chriſtus, de quo Pater omnipotens teſtatus eſt, complacere in eo & hunc eſſe audiendum. Hujus doctrina vera eſt & antiqua etiam Eccleſia eam retinuit, huic credendum & adhærendum eſt, ne gratia Dei amittatur, idque nos illius ope & auxilio præſtabimus. Vid. Laud. Sekendorff. L. III. Hiſt. Luth. Sect. 21. §. LXXX. p. 300. cujus & quid de Decreto in Comitibus Auguſtanis promulgato, cujus ſupra fecimus mentionem, judicarint noſtrates conſenſu ſuo illud haud approbantes, annotationes & Maimburgianarum objectionum diſcuſſiones L. II. Sect. 35. §. 78. legimerentur. Poſt Pacif. autem religioſ. A. 1566. in eundem ſenſum collineant, quæ leguntur apud Hiſtoricos conſignata varia, quæ nunc non vacat deſcribere. Denique etiam diſertis verbis ad Orat. Cæſaris, Status Proteſtantes, cum deliberaffent antea, nullam ſe novam Sectam inſtituiſſe, neque (ita explicant ipſi vocabulum) ſeceſſionem ab Eccleſia feciſſe &c. reſponderunt ap. Sleidan. Com. de St. Rel. L. VII. p. m. 192. Cæterum quanti momenti ſit, in Imperio præſertim Rom. Germanico, hujusmodi vocularum exoſarum temerariæ uſurpationes, exemplo notionis A catholicorum, a nonnemine non infimæ ſortis Viro uſurpatæ, oſtendit Cl. Tobias Pfannerus Epist. A. 1697. ad eundem ſcripta; quanquam in re notiſſima probatione ulteriori opus eſſe haudquaquam videatur, neque hæc ad forum hoc aliter, quam indirecſte, ut ajunt, pertineant.

§. XXV.

Tantum igitur abeſt, ut extenuari poſſit aut æquo & patienti animo tolerari hæc inſenſa tantopere nomenclatura a noſtratibus in præſenti tempore, ut de Summa rei potius h. e. tum ſanctiſſima veritate ipſa patefacta divinitus, ſed his cuniculis opprimenda, tum etiam de *Libertate docendi* illam *veritatem cæleſtem* ſub alarum aquilinarum tegmine (ſecundum vaticinium Apoc. XII.) in his terris, quiſquis agi dixerit, a vero haud aberraverit. De Veritate Verbi divini & Religionis Evangelicæ abunde id probatum eſſe puto ſuperius. De Libertate vero teſtari poſſunt, quicunque jam intelligunt, quo loco in Germania, quo ve cenſu in Inſtrumentis publicis, uti vidimus, Sectæ habeantur; Quibus nunc virulen-

rulentissimi hominis Christ. Democriti verba adjiciemus subjectis Arnoldinis, de Lutherano cœtu pristino nempe ac recentis ævi, hypothesebus, ut, quid de reliquis idem cornu infantibus sentiri queat, si quis suspicioni indulgere velit, cuique liberum sit iudicium ferre. Ita vero in Papism. Luth. Vapul. p. 21. ed. 12. ille scripsit: Die Lutherani *γυναικες* orthodoxi sind schon längst in der reinen Lutherischen Kirche so wohl in Theoria als praxi, in abstracto so wohl als in concreto verschwunden &c. Dörffte sich also die Orthodoxia mehr zu fürchten haben wegen des Religion = Friedens / als die Pietisten / wann man ihnen durch Ausschließung von der Lutherischen Kirch will bang machen &c. Hic vom Secten = Wesen C. 1. §. 18. verbis supra §. VII. excerptis usque eo in præjudicium hoc de Ecclesia nostra non amplius Lutherana prolapsus, affirmavit, & Libr. Luthertum vor Luthero, cujus Parens P.B. Karlius, obstetrix autem A. Arnoldus fuisse putatur, ex instituto afferuit, secundum Lutheri mentem, (contra ipsius Herois divinitus agitati testimonium ac toties iteratam declarationem,) posteriorem & minus sanam utcunque nos Lutheranos vocari posse; a priori vero & sincera divinæque veritati congruentiori nos haud paullo longius abesse, quam cœlum a terra distat, atque eo ipso promeritos dudum fuisse, ut Sectæ potius, quam Lutheranae Ecclesiæ nomine appellari, iisdemque adeo juribus uti, quantum ad reliqua hinc consequentia, debeamus. Quo pacto, utrum collabefactandæ quieti publicæ tam sancte confirmatæ ac per tot rerum discrimina partæ, non dicam, insidiæ struantur, at tamen hæc molientibus materia litis atque fraudis & laqueorum ponendorum subministratur, nec ne, perspicaciores secum cogitent & longius prospiciant sagaciores.

§. XXVI.

Enimvero indulgendum aliquid esse, fortasse dicas, vocabuli unius abusui, &, ut seq. Capite ostendendum sit, in utramque partem valenti, ne majorum contentionum semina ponantur, quæ ambidextrorum frequenter solet esse male consulta suasio. Ad quod consilium, ut quæ nostra sit sententia; aperiamus brevibus, velimus observari: Non nos esse in vocabulis & apicibus, supra modum Criticarum legum, di-

numerandis & tuendis serviliter superstitiosos, quin pro sensus diversitate alias admittenda, alias vero etiam repudianda talia rerum involucria putemus, exemplo B. Gerhardi nostri modesti non minus, quam accurati Theologi, qui L. de Ecclesia §. 161. non veritus est hæretici quoque nomen, ut nobis tribuatur a Pontificiis, ambabus manibus concedere, dummodo non genuino Scripturæ & Patribus usitato, sed eo sensu se illud intelligere profiteantur, quo, ut Glossa definivit in C. Nulli dist. 19. hæreticus esse dicitur, *qui non in omnibus & singulis obtemperat decretis Papæ, vel non credit iis omnibus, quæ in Ecclesia Romana pro veris tradita sunt.* quam etiam definitionem praxis Ecclesiæ Romanæ comprobat; Nempe in hac significatione arbitratur, si accipiatur vocabulum hæreseos, *haud invitos nos fateri nos esse hæreticos, & pati posse*, ut hoc sensu ita appellemur, *quod αἱρεῖς, quæ pretiosa sunt & vera, spreto mendacio & vili.* Sed quia alia prorsus mens est eorum qui Sectæ probro nos infestant, neque ita distincte ambiguitatem indicant subdole rectam & occultatam, ut potius Sectas omnes Veritati ab illis abstractæ opponant, aliud profecto verbis suis præ se non ferant, longe hanc temeritatem, ab illa Pontificiorum manifesta, nostraque, si placeat, tolerantia, distare censemus.

§. XXVII.

Scil. si a petulante homine & convitiandi ac illudendi artifice, meliori significatu antiquitus usitato & Etymo suo nixo latronis titulo ipsimet forte insigniantur, vel voce ac nomine Germanorum, *Schelin*/compellentur, aut publice ad tempus saltem diffamentur, illud ne famæ suæ, summique Magistratus auctoritati nihil obesse persuasum habebunt; saltem, quia olim, ubi cum Evandri matre sermo miscebatur, meliori sensu talia fuerint usurpata? Equidem vel jocandi animo nollem adversus quendam iisdem uti, tantum abest profecto, ut impune feras, si pleno irarum aut odii affectu in aliquem innocentem isthæc conjicias. Recte & mature pro conservanda facta tectaque Scripturæ S. auctoritate, cum nonnulli Barbarismos Novi Testamenti Græcitati adscriberent, ab aliis reclamatum est, cum tamen non deessent rationes, quibus vocis innocentia, aut sensus saltem, vindicari posset: quo etiam factum, ut omnes ex eo tempore modestiores ab illa abstinerent. Quod si autem Scripturæ divinæ, neque unius, insontis præsertim, hominis fama discrimini petulantis oris

temere exponenda eum in modum erit, nec sanæ mentis quisquam, ut permittatur, suadeat; Numne Ecclesia Christi digna videbitur in quam sic ludificari empæctas patiamur? Rectius utique inter Peccata haud agnosci solita indulgentiam & oscitantiam istam a multis frequentatam, non secus quam ipsam insectandi Coetum Domini petulantiam & oris calami procacitatem referenda arbitramur cum diligentissimo *Gerbero*, P. III. Cap. LIX. & neque, quando, ut supra vidimus, bona notione adhibetur, absque censura atque monito de fugienda malefana, contra vero sectanda hac quoque in parte sana verborum forma, dimittendam istam cognominationem pie credimus, existimamusque, verum atque ingenuum Lutheri opera vindicatæ orthodoxiæ, cujus contemptum notabiliter jam Deus in multis prohi dolor ultus est, Studiosum cum B. *Heerbrando* Præf. ad Dispp. Jac. Andreæ, cupere, sicut sentit cum Ecclesia Christi vera, ita etiam cum eadem, atque de eadem loqui; Secus autem si fiat, non possum mihi persuadere Evangelicæ doctrinæ ex animo addictum esse, quisquis pro eadem ab omni infamia tuenda liberandaque non omnes vires ac nervos intendat. Addemus his denique elegantissima DN. D. *Fechtii* verba, quæ, ubi in Huberianisimi Hist. incidit, Apparatu ad Epist. Marbach. C. VII. p. 268. sapientissime fecit: *Ut autem λογισμῶν, inquit, ἐν συζητήσεσιν ipsarum rerum litigantium pertinacia* (sæpe etiam dolis & insidiis flexiloquo dicendi generi primum involutis) *facile degenerant; ita laudanda genuinorum Theologorum sollicitudo & industria fuit, quod insolentiam periculosa phrasæos mature castigare & auctorem ad meliorem mentem reducere voluerint. Erant Huberiana loquendi formulæ ab usu S. Scripturæ alienæ. Non conveniebant cum vulgaribus vocum acceptionibus. Nunquam fuerant hætenus in Ecclesia auditæ. NB. Adversariis nobis illudendi (insultandi) ansam subministrabant: Poterant viam parare ad ipsorum dogmatum vel subversionem vel depravationem, (vel extenuationem & indifferentismum.) Id igitur tolerandum non erat &c. Hætenus Fechtius.* Equidem *Gregor. Nazianz.* Orat. in 6. Pentecosten n. 10. edit. Bill. *Vim divinitatis*, ut darent sibi Pnevmatomachi, ac potentiam postulavit, & vicissim se divinitatis vocem ipsis esse concessurum pollicitus est, sed idem turpe etiam ibid. in sequentibus pronunciat, si nolint & ipsi, ubi sana mens est,

linguam

linguam quoque suam sanctificare; turpius vero, quando altera pars usum rectum voculæ alicujus petit, literarum tamen minutias tantopere & tam anxie urgere. Contra moderatissimus aliàs *Basilius M.* simili τῶν τὰς λέξεων œconomia usus, insidias & calumnias eorundem adversariorum declinandi causa, ubi animadvertit in veritatis detrimentum illam indulgentiam cessuram, mox abstinuit, & vocum hæreticis invisarum retinētissimus fuit; Quem si sequamur antecedentem & prudentiam serpentinam inter medios hostes ac sycophantas contra κυβέαν illorum exerceamus, atque pari in periculo, sicuti in reliquis magis ἀδολοφόροις, ut veritas persistat immota, ne ad horam quidem talis suspecti & scandalosi nominis usum sine contradictione permittamus, hominibus libertatem in licentiam certo translaturis, Deo satisfaciemus Ecclesiæ & conscientiæ. *Belligeratur Diabolus cum vera Ecclesia, & gloriam Dei obscurare conatur; quibus potest artificiis. Has insidias intelligere pios convenit ac stare in procinctu ad tantum hostem depellendum, cum offundere opiniones, (suspiciones, cavillationes) contra verbum Dei, cum avellere animos ab illa regula conatur. Sed hæc militia paucis nota est, inquit Epist. ad Senat. Venet. Philippus 1539. qui & Epist. ad Lectorem de Colloquio Wormat. A. 1540. recte scribit: Hoc studium, etsi in odio est, tamen & Deo & Ecclesiæ & nobis ipsis debemus. Scio frustra hæc dici iis, qui religiones judicant fabulosas esse & Ecclesiæ certamina tanquam faciem dissidiorum publicorum execrantur. Et hac ultima mundi ætate videmus hanc Cyclopicam Philosophiam late agere & multos habere adplausores. Sed ut Machabæorum tempore non deleta est Ecclesia funditus, ita scimus & nunc, quanquam atrociter grassantibus & Turcis & domesticis hostibus, reliquias Ecclesiæ Deum servaturum esse, apud quas hæc piæ cohortationes de puritate Evangelii inquirenda & propaganda valere speramus. Hactenus Melanchthon: in cujus moderatissima commonefactione acquiescimus & primo Capiti finem imponimus.*

CAPVT SECVNDVM.

DE

VOCABVLI, SECTÆ, NOTIONE ET USU.

§. I.

Multo plures esse res, vocibus designandas, quam verborum copia in qualibet lingua, etiam amplissima, denotandis, sine homonymia, nomen hinc adepta suum, sufficiat, omnes agnoscunt. Neque ignotum esse cuiquam potest, ex eo fonte magnum in obscuritate sermonis, quam ambiguitas vocum & phrasum parit, quibus constat, difficultatem oriri. Libellis hinc de differentiis verborum ex instituto consulere huic nævo omni tempore curarunt aliqui, in quibus Ansonii Popmæ tot commentariis illustratum opusculum primas tenet. Inprimis vero genitrix illa errorum æquivocatio locum invenit, si linguæ, ut loquuntur, mortuæ sint neque adhuc ulli genti vernaculæ existant, aut, ut solent esse res humanæ in universum omnes, reciproca temporum desuetudine, vel consuetudine ex adverso, sæpius iterumque vicissitudines suas patiantur, &, quod Vati Venusino de Arte Poëtica observatum est:

Multa renascantur, quæ cecidere cadantque
quæ jam sunt in honore vocabula, si volet usus.

Qui etiam haud inepte, ut sylvæ foliis pronos mutantur in annos, ita quoque veterem interire verborum ætatem, atque juvenum ritu florere modo ac vigere ibidem dixit, experientia dudum comprobata.

§. II.

Habent ex eo genere omnes linguæ sigillatim plurima; vix tamen, quod sciamus, in plura, eruditorum præsertim, quibus utuntur, idiomata diffusum occurrit, quam Sectæ vocabulum, iisdem in fermone variorum populorum vel ipsummet, qua syllabas spectatum, (nam & Germani ex Latina id sibi adscivisse notum est, neque Gallos, Italos & Hispanos repudiasse scimus) vel qua sensum, in respondentibus aliis Hebræis Græcisque, discrepantiis notionum obnoxium. Quamobrem, cum digna sit evolutione

lutione isthæc hujus vocabuli, cum re ipsa significata, varia conditio, jam necessaria etiam propemodum nobis visa res fuit consideratu, postquam non hominum tantum arbitrio, sed rerum prægrandium momentis, ceu superiori capite nos ostendisse existimamus, Critica hæc, ut primo ad spectu videbitur, controversia, dijudicanda atque dirimenda est.

§. III.

Ut autem ordine observato præcipua excutiamus, antequam ad caput rei pergimus, Hebræorum Græcorumque vel propter Pauli cum Judæis hac super vocula disputationes & sermocinationes Act. XXIII & XXVIII consignatas, loculamenta pervestigare antea placet. Ubi Hebræorum primum sese offerunt usu recepta in sacris Literis arque prophanis scriptoribus vocabula, quæ quatuor vel quinque esse recordamur tritissima כַּת, סֵיעַ, דַּעַת & קהל item קהלה non nisi genere masculino & foeminino differentia, atque קהל cum quo præcedens דַּעַת subinde conjungitur, significantius coetum Ecclesiæ Israëlitiæ denotandi causa. Exod. XII. 6. Num. XIV. 5. & fortassis alibi. Et quod ad posteriora quidem attinet, קהל atque דַּעַת Biblica sunt notantque generatim Congregationem seu Coetum, Concionemque religionis vel civilium negotiorum causa convocatam, & unde Græci verbi καλᾶν originem, ab altero eorum, derivandam autumant. Si usum spectes, illud universalem quidem habet significatum, ita ut ad aciem quoque, exercitumque bellicum, (& verbum & nomen,) 1. Reg. XII. 21. & Ezech. XXVIII. 15. applicetur; Non tamen, nisi de hominum societate, memini usquam legi, eademque non scelerata ac turpi, qualis esse solet seditiosorum concursus, nisi quod catervæ, Koracho Levitæ & complicibus novas res molientibus adhærenti, Num. XV. 3. videtur accommodari verbum, quam tamen notionem de nomine animadvertere haud potui, tametsi in eodem & sequenti capite alterum horum nempe דַּעַת sæpius de colluvie illa adversus Aharonem atque Mosen insurgente usurpetur. Quo pacto bina isthæc vocabula generalia & media concionem quamcunque, usu vero, ut plurimum & tritissime, legitimam societatem innuere, illegitimos vero congressus coetusque veluti per catachresin significare dicemus. Idemque prorsus de Chaldæorum כְּנֶשֶׁת & פְּלוֹנְתָא in paraphrasibus atque Talmudicis scriptis obviis, judicandum putamus.

§. IV.

Reliqua, quæ supersunt, primo loco nominata, uti in Scriptura S. Hebraica non inveniuntur, non ea certe notione, qua Judæi postea usi illis sunt; ita considerata nobis potissimum hic videntur. Equidem posterius דעת rarius legitur, neque mihi succurrit locus alius, quam in L. Colri observatus, ubi P. III. §. LXV. p. 240. ed. Buxt. temporibus Jehuda ben Tabbai & Simeon ben Schetach traditur coepisse דעת הקראות h. e. ut Buxt. redd. *Secta* Karræorum, quam postea conjunxisse vires cum Saducæorum, (quos autor idem מניין appellat sine tergiversatione,) hypothesebus & consiliis ait ibi disputans חכם, revera tamen ab illis distinguendos putat, moderatiusque de his statuit: idemque & §. XXXV. vocem ענין plane generalem hoc sensu usurpat. Frequentius autem us venit Judæorum scriptoribus passim nomen כת, eadem fere sententia, qua sectæ vox usurpari etiam nunc solet, hoc est, ut aberrationem a veritatis & justitiæ tramite signet. Ita enim occurrit in Talmud Bab. Sota. f. 42. a. fin. cap. VII. ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה כת לצים כת שקרים כת חנפים כת מספרי לשון הרע כת לצים h. e. Docuit Rabh Chasda nomine R. Jeremia: *Quatuor cohortes hominum (malorum) non dignæ habentur, ut divinam præsentiam gloriosam adspiciant, cohors irrisorum, cohors mendacium, cohors Hypocritarum, & cohors Calumniatorum, de Empæctis id probatur ex Hos. VII. 5. De Mendacibus Ps. 101. 7. De Adulatoribus seu Hypocritis ex Job. XIII. 16. De Calumniatoribus denique ex Ps. V. 5.; Quorum locorum ipsa verba compendii causa omittimus, at hoc loco aliquoties repetitum כת contumelioso sensu usurpatum esse manifesto deprehendimus. Clariora tamen, quam hæc fuere, probrosæ notionis indicia sunt, ubi de secta, hæresi & caterva hominum pro veritate errores amplectentium idem adhibitum est, tum apud ipsos Talmudistas passim, tum vero etiam & maxime omnium ab interpretibus sequentium temporum, apud quos frequentius nihil est, quam ut hæreticorum quorumvis colluviem vocabulo hoc appellent: Ita certe tersissimus Moses Maimon. in Comment. ad Capit. Patrum C. I. θ. 3. postquam originem Sadducæismi ex male intellecta Antigoni Sochæi sententia parænetica*

tica ostendit, ut vulgo etiam refertur, & discipulos ejusdem a communi societate Ecclesiæ exiisse, ac lege deserta in Sectas exinde abiisse scribit, utitur

hac voce : **התחברה לאחכ כת אחת לחברו וקראום החכמים**

עדרוקים וביתוסים : *Corvisse*, inquit, *postea*, ita ut quisque Sectam peculiarem sibi formaverit, quas sapientes Sadduceos & Baithosæos nominarint : Et paullo post, ubi tradidit ad invidiam populi evitandam sententiam suam eos paullulum inflexisse, ut retinere se legem scriptam perhibuerint traditionibus rejectis, addit hinc sensim prodiisse **אלו הכתות**

הארורות של מינים ויקראו באלו הארצות דל מצרים קראים :

Sectas illas execrabiles hereticorum, quos vocare consueverint in terris istis, hoc est in Ægypto, Karraeos. Hunc imitatus eodem loco, eodem quoque semel iterum, que vocabulo Abarbanel utitur, nisi quod fol. 32. a. sui Comment. Nachalath Abhot dicti, qua rem a Maimonide dissentit scribitque : **ואין אלה כת צדוק וביתוס בי הצדוקים והביתוסים**

הם מינים ואפיקורוסים מכחישים עה ואינם מהקראים

וכבר העיד על זה החבר למלך כוזר וזו *Non fuit eadem illorum (Karraorum) secta, qua Zadoki & Baithosi. Nam Sadducei & Baithosæi fuerunt heretici & Epicuræi, seculi futuri inficiatores, atque adeo a Karraeis distincti, quod jam dudum Sapiens cum Rege Cosar collocutus docuit ; loco sine dubio supra citato, quo suspicamur Abarbanelen digitum intendere. Hic, quando Epicuræorum fit mentio, notamus, apud R. Joseph. Albo in L. Ikkarim celeberrimo, nihil magis tritum esse, quam ut **כת אפיקורוסים** innumerabilibus locis significatu ignominie pleno memoretur. Immo, si vel his destituere-
mur testimoniis omnibus, quo animo voculam hanc usurpent Judæi nostro & pristino ævo, ex eo patesceret, quod, ut est ap. R. Afariam in Meor Enajim f. 33. a. Ed. Mant. **כל הסדרים אשר תחזינה***

עינינו כיום בכתות האחים הנמצאים בין הנוצרים בכל חלקי

הקון קיבוצם *h. e. omnes ordines, quos hodie videre liceat inter sectas fratrum, quæ reperiuntur inter Christianos, inq. omnibus partibus regularum societatum eorum, seu uno verbo ordines monasticos, hoc titu-*

lo or-

lo ornent. Denique ad postremum, ne quid desit contumeliæ in hac voce ordinarie latentis, etiam Cacodæmonis affectatoribus angelis eam tribuunt, de quo ex R. Elieser Hæckler (הקליר) in Pirk. Abh. c. 13. f. 38. ed. Venet. locus adduci posset, quo Sammaëlem Principem magnum, לקח את כת שלו cohortem suam assumpsisse atque descendentem & veluti inequitando insidentem serpenti Protoplastorum nostrorum seductorem egisse docet; sed brevitatis causa summario hoc contenti illud solum monemus, quantumvis & in Targum quandoque, sed rarissime tamen, hæc vox pro societate qualicunque occurrat, qualis & in Pesa-chim Mischna cap. V. θ. 5. 6. 7. legitur, ubi בשלש כיתות tribus tur-mis ingredientium in atrium templi Israelitarum mactandum fuisse agnum ordine narratur; imo etiam l. c. Abarbanel traditionum propagatores se-niores prophetas, viros Synagogæ magnæ & Mischnicos ipsos Doctores tanquam כתות הקכלה describit eodem nomine; facile nihilominus apparet & hic catachresin aut a communiori usu hujus nominis receden-tem notionem locum habere, neque inde vocabuli nativam significa-tionem metiri nos posse, cujus & *Etymon a contundendo* petendum esse non tam a multitudine densa, quam Latini confertam vocant, sed a con-spiratione in idem scelus, potius videtur, ut Germanorum vulgari & plebejo convitio, ubi societas malorum ein Bactt / ein Suren-Bactt / יט. dici solet, respondeat. De tertio vocabulo די in Gittin Babyl. f. 72. b. l. 36. bono, a Maimonide vero l. c. significatu malo, de Sadducæorum secta, adhibito, nihil est quod addamus, cum inter vere μέσος & in utramque partem æque patentia haud difficulter numeremus idque adeo de vulgarissima cognominatione, unde notissimæ dissen-tientium partes בית שמאי & בית הלל vocatæ sunt, neque Latinis inusitatam esse eodem sensu animadvertimus apud Horatium aliosque, mul-to lubentius admittimus, utpote quam nunquam in pejorem mentem interpretes accepisse meminimus. Quod superest, si olim inter Judæos de Christianorum societate sermo fuit, etsi a Tertullo latine vel græce Felicem alloquente non videtur usurpata Act. XXIV. hac tamen omni-no voce illos in vulgaribus colloquiis fuisse criminandi animo usos, ad-duci eadem oratione, non dubitamus, eamque uti synonymam ἀίρεσις, & Sectæ Paullum jam sæpius fuisse amplexum ex circumstantiis universis lucu-

luculenter patet, ut vel eo nomine prolixioribus nobis esse in illius *διὰ-
κρισις* non opus fuerit.

§. V.

Progredimur nunc, vocibus Hebræorum missis, eorumque (*סֵכָה* se-
ctæ notioni ex asse convenienti,) synonymo, ut, quid in Græcia simi-
le reperiatur, dispiciamus. Plura in hac prædivite lingua in-
venias, quæ notare solent hominum in eadem credenda, docenda,
agendaque placita consentientium unionem atque consociationem, qua-
lia brevissime jam commemorare placet. Est enim non inusitatum vo-
cabulum *ἀγωγή*, ea notione, ut certam vitæ rationem denotet, non
quidem, fateor, frequenter (vide tamen Clem. Alexandr. Strom. L. VI.)
in iis rebus, quæ ad animum pertinent, sive intelligendi facultatem sive
voluntatem spectes, unde Moralis vita appellatur; sed, quæ ad cor-
pus referuntur, necessariis tum nutrimentis tum etiam delinimentis pru-
denter afficiendum, quam curam vulgo & usitatus diætā vocari con-
stat: unde & vox illa medicis magis, quam historicis, trita occurrit.
Communior itaque & sacris quoque atque Ecclesiasticis usibus frequen-
tata est, ex ea composita *τῆς συναγωγῆς* altera, nobis hic magis atten-
denda, quæ, sicuti Hebræorum *קָהָל* exacte respondet, ita quoque
non minus, quam ista, in utramque partem legitur usurpari ap. LXX.
Interpretes & Vers. Græcarum autores ceteros in V. T. Libris; In Novo
autem e. g. Jac. II. 2. atque profanis Scriptoribus quamlibet societa-
tem & congregationem designat; unde quoque non, nisi latiori sensu,
synonymum dici poterit nostræ, utut etiam de hoc nomine, exemplo pari,
atque in voce sectæ reperiemus, fatendum sit hodiernis moribus vix
cuiquam quam superstitiosis Judæorum congregationibus locisque &
proseuchis, in quibus coeunt excoecati justo iudicio, atque adeo notio-
ne inter Christianos itidem minime bona, applicari.

§. VI.

Præter hæc apud *Josephum* Phariseorum sectam, sed sensu forte,
ex ejus mente, non iniquo, cum ipse fuerit his partibus maxime ad-
dictus, memini *μοῖρον* Antiquit. L. XVII. c. III. & alibi cognominari,
quæ vox Particulam alioqui primigena significatione notat, seu por-
tionem ab alia vel pluribus distinctam divisamque. *Σάρας* etiam fuisse

dicta diversa sentientium agmina, ex Origenis Libro contra Celsum III. colligimus, in quo Christianis objecisse inter alia Celsus scribit & *quod, cum pauci essent Christiani, consensissent, dixisse ait, sed postquam præ multitudine dispersi sunt iterum atque iterum scindantur καὶ αἰεὶ ἰδίαις ἔχειν ἕκαστοι θύλασι & singuli suas sectas habere velint.* Qui locus tanto commodius ad præsens institutum refertur, quo odiosior alias & significatio hujus vocabuli, factiones motusque in Republ. periculosos designantis, ac animus insuper calumniatoris Celsi invidiæ plenus ex eo elucet, atque hinc, quemadmodum invidioso statim titulo oblocutus est bonus Origines studiosissime, ita quoque injurioso pariter sectæ nomine, ut quenquam patiamur adversus veritatem ecclestem in Ecclesia vera publice propositam abuti, non esse temere concedendum recte discimus. Est etiam *χολῆς* inter Philosophos in partes abeuntes appellatio haud insolita, sed ex usu loquendi, unde & Latinam in civitatem recepta fuit, prorsus innoxia; sicuti etiam non minus obvia in Historiæ Philosophicæ scriptoribus, omniumque frequentissime ap. Laërtium Diogenem τῷ γένει atque ap. alios familiarem, domuum & simil. nomina occurrunt, quibus nulla alia quam fixæ & amice conspirantis plurium consociationis, ex communi dogmate aut vitæ genere, significatus subest, ut, si Græce scribendum sit de rebus Ecclesiæ, iisdem tuto uti possis ad indicandam, quæ de aliis certe diversa sentientibus non negari potest, *διαφωνίαν* & separatam, ut vocant, *διατριβήν*. Quorsum & schismatis vocabulum referri fortassis queat, dummodo status in schismate viventis alicujus coetus & ab altero revera divulsi, atque causa hujus distractionis, diligenter & solícite distinguantur; haud parum enim isthac, ut supra monuimus, observatio in rebus sacris momenti trahit.

§. VII.

Quo pacto, si priora, cum similibus aliis, suo loco relinquamus, jam sola *Αἰρέσεως* vox restabit consideranda, inveteratæ litis & propemodum exoletæ materia; præsertim si definitionem poscas accuratam & cuinam sit imponenda ejus nominis gravis ac horrida appellatio, requiras. Nobis, utrum respondeat Sectæ convitio, & quousque cum eodem conveniat, jam cognoscere potissimum curæ erit. Originem si spectes, dubitabis fortasse de consanguinitate utriusque vocabuli, quorum illud

illud non tam a divulsione quam Electione, uti quidem vulgaris fert sententia, descendere putes, quamobrem & *L. Danaus* nominis definitionem [Proleg. ad August. L. de Hæres. c. III.] daturus, Electam esse animi sententiam & opinionem, sive a nobis ipsis illa inventa sit, sive ab alio accepta, dicit, atque Philosophorum notissima Προαίρεσις voce, quæ electionem animi denotat, de re aliqua prosequenda vel fugienda, quam prægressa est deliberatio, illustrat atque confirmat. Sed parum abest, quin a pervulgata illa & recepta passim etymologia dissentiam, postquam etiam secandi seu resecandi notionem, in verbo αἰρεῖν & compositis inde manantibus, non inusitatam Græcis fuisse deprehensum est, id quod nuper admodum Cl. *Rossalinus* in erud. Disquis. de Epicteto Philosopho, qua probavit non fuisse Christianum, §. XLVIII. potissimum, demonstratum dedit, quando Epicteti verba apud Arrian. L. II. C. IX. ubi signum Judæi proprie sic dicti & ab homine Christiano diversi τὸ πᾶσι τὸ τῶ βεβαμμένῳ ἔρημῳ susceptum constituit, solidissime de Judæorum baptismo proselytorum & circumcisione seu resectione præputii exponit, atque peregre aduersus dissentientes vindicat, ipsum vero vocabuli αἰρεῖν usum pro sectione ac dissectione seu separatione, quæ abscissione facta est, usurpari, tum ex compositis Περιαιρέσις & ἀφαιρέσις, sicuti τομή ἢ περιτομή dici solet, tum ex ipsius simplicis verbi & nominis exemplis, hanc in sententiam apud Galenum atque Originem contra Celsum occurrentibus probat pluribus, ipsam hæreseos vocem ad hypothesium varietatem atque discessionem hinc ortam dissentientium scholarum, non alia quam sectionis seu sectæ significatione, ab eodem demonstrans adhiberi, ut & a Celso adversario. Quæ, quomodocunque sint, non leve tamen addunt pondus opinioni nostræ, qua exacte Hæreseos vocabulum Latinorum *Sectæ* usu perpetuo congruere arbitramur, utpote qua non solum redditam esse in Latinis interpretationibus recentioribus, quas unquam adspexi, fere omnibus Græcum, sicubi occurrebat, constat, verum etiam ab ipso *Augustino* Quod-vult-Deo suo, ut de hæresibus scriberet roganti respondente, ita usurpatum, veluti Synonymum, legitur, ubi in Epist. ad eundem quæ CCXXII da est in Tom II. Benedict. Paris. Edit. Videre eum jubens, quantum inter se differant de numero sectarum scriptores, hoc argumento probat, quod unicorum videretur esse hæresis,

& aliud alteri, idque exemplis Epiphanii & Philastrii confirmat; manifesto indicio declarans, sectæ vocem, prorsus ut hæreseos notionem, & quidem sinistro sensu, quatenus a sacrosancta veritate aberrantium hominum eatervam denotat, à se accipi. Idemque de ipsomet hæreseos nomine, ut pluribus evictum demus, non opus esse existimo, quippe quam in scriptis Ecclesiasticis significationem adeo tritam ac pene perpetuam esse certus sum, ut vix unum alterumque, quæ suo loco, causis quoque adjectis, infra allegabimus, posse reperiri exemplum contrarium, etiam in veteribus momentis Patrum Ecclesiæ, plane persuasus sim; ne quid de medio & recenti ævo dicam, quibus gravius aliquid, quam hæresin, adversus quenquam dici vix potuisse & hodienum objici posse, tralatitium est. Quidquid sit de profanis, ubi certum vitæ consilium ac consuetudinem, vel hypothesein interdum, ex vulgaris etymi ratione, qua per βέλησις & apud Hesychium explicatur, notare negari non potest, neque Latinos, neque Ciceronem L. XIV. Epist. ad Att. ep. 16. & Paradox. C. I. eam respuisse parem ambiguitatem dubium est: utut loca Ciceronis facile in eam quoque mentem, qua veritati adversum quid hæresis vulgo habetur, interpretari possis, si penitus hæresin illam Vestorianam in praxi atque Catonis in Philosophicis ll. cc. expendas hac voce signatam.

§. VIII.

Quæ cum ita sint, nunc tandem de Scripturæ usû, quo in N. T. aliquoties invenitur, dispiciendum, & quam Sp. ipse sacer subesse voluerit huic voculæ notionem, evolvendum est: ubi, tametsi non diffitemur in diversa abire Philologos atque Theologos plures, nobis tamen placere ac probari eorum sententiam candide affirmamus, qui, verba sunt B. Veielii de Cura Veterum circa hæreses Diff. I. §. 3. *nunquam, cum de Christiana religione sermo est, in Novo Testamento vocabulum hæreseos, nisi in malam partem, usurpari putant, ut patet ex 1. Cor. XV. 19. Gal. V. 20. 2. Petri II. 1. & Tit. III. 10.*; Hæc enim sunt loca omnia, in quibus vocabula hæresis & hæreticus occurrunt. Certe, quod ad primum locum attinet, tantum abest, ut Apostolus vel medio, nedum bono, significatu hanc vocem usurpet, verbis δὲ γὰρ καὶ αἵρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ut propter schismata & dissidia propullulantia inter Corinthios in administrationis S. Coenæ ritibus & externis institutis ac moribus, acriter in eos inve-

invectus, argumentando quasi a majori ad minus, non illa tantum se credere affirmet inter eos vigere mala; sed & hæreses, multo scil. graviores distractiones, in fide ipsa & credendis, tanta nempe hominum perversitate existente, locum habere oportere, justo, ut probi manifestentur, per hæreticos, adeoque horum improbitatem contrariam juxta positam, judicio Dei, asserat. De altera Gal. V. 20. hæreseos censura tanto evidentior est sceleris, ex corrupta carne, etiam qua intellectum tenebris, per nativam perversitatem hominum obsitum, orti ratio, quo luculentior Hæresi inter διχασμίας genera atque Opera, quæ vocantur, carnis, in medio horum enumeratorum Catalogo locus est. Neque dehortatione sane opus esset, ὡς Θεσία adhibita sæpius etiam iteranda & inculcanda, quemadmodum Tit. III. habetur, nisi hæreticus homo inter ἀνόμους seu male agentes, suoque se judicio justissimo involventes, recenseri mereretur; Ut de Petro, qui Pseudoprophetis hæreses, addita particula & epitheto exitialis periculi gravitatem augente & indicante, adscripsit, nihil dicamus, quippe quem totius orationis series & Epistolæ scopus, a corruptelis veritatis monitos præmunire suos voluisse omni diligentia adhibita, vel obiter saltim intuentem edocet. Et quamvis nonnulli atque ipse prope B. Veielius l. c. §. 2. ex Actis Apost. (ubi & Sadducæorum & Phariseorum placita atque instituta Act. V. 17. Act. XV. 5. XXVI. 5. &c. αἱρεσεῖς Judæorum appellantur) non malæ notæ nomen hoc semper fuisse colligant, præsertim cum Paullus in Apologia coram Agrippa R. Judæorum habita Pharisaismum ἀκριβέστατον αἱρεσιν Judaica Religionis vocet, postremo, inter citata, loco; nullatenus tamen id mihi videtur inde confici posse, quoniam, in describendo miseræ cecitatis suæ statu prisco & plane funesto, ea nomenclatura Apostolus consulto utitur, quam, ut detestatus revera fuerit partim aliunde, partim etiam & maxime ex Ep. ad Philippenses III. colligere liquidissime licet; immo vero paullo ante ad Felicem contra Tertullum Judæorum oratorem Act. XXIV. 14. qui isthoc vocabulo Christianam Ecclesiam & cultum notaverat, similibus vindiciis defunctus, & repetiturus ex istius sermone id unum nominetenus, ita tamen illud commemorat, ut verbis, *quam hæresin vocant*, modeste appellationem istam declinando, non obscure significet, inter convitia magis quam laudes, aut medias vel innoxias,

noxias voces illam sibi videri ponendam, siue jam usus tum invaluerit, ut peiori sensu vulgo caperetur inter Judæos, (contemptim certe Act. XXVIII. 22. Romæ eadem usos,) siue a cultu electio sacra Christianorum hoc ipso notabiliter magis discernere voluerit, siue denique, quod verosimillimum est, a vero Judaismo & sano h. e. a Veritate ipsa coelesti patefacta nihil habere Christianam doctrinam atque vitam, quasi ab illa discedentem & veluti dissectam, alieni innuat, uti sequens ad Mosen & Prophetas veramque Judæorum religionem provocatio docere omnino videtur. Nobis enim sufficere jam poterit, nomen istud, neque in Scripturis divinis usquam, neque Scriptoribus Ecclesiasticis, nisi sententia, a veritate alienum quid comprehendente, h. e. pro erronea opinione & Religione frequentatum esse, quod adeo, uti constanter Sectæ vocabulo redditur, & cum eodem ap. Latinos sine discrimine permutatur, hujus quoque vim significandi usu receptam perbelle exprimat.

§. IX.

Quibus præmissis jam propius ad hujus Latinæ civitatis jure fruētis voculæ primariam considerationem accedemus, ejusdem *Ετυμολογ* initio sub examen vocaturi, in quo nonnihil momenti positum esse suo loco animadvertemus. Tria horum recenset in Etymologico suo præstantissimo omnium G. J. *Vossius*. Primum, quod non immerito ineptum ipse vocat, recitat ex *Isidori* Origg. L. VIII. c. III. ubi a sequendo & tenendo, propter propositum, quod quis tenendo sequitur, ortum perhibetur & quasi composita vox illa sit, præter omnem necessitatem traditur, unde nec a quoquam commentum hoc, quantum quidem nobis constat, unquam approbatum est, etsi, fateor, cum re significata optime conveniat. Alterum *Donati* est ad Evnuch. Terentii Act. III. sc. III. & Phorm. Act. I. sc. II. ab eodem notatum, ubi a sectando i. e. sequendo sectam derivari is perhibet, ipsumque sectari a sequendo, instar frequentativi, si recte conjicio, verbi, deducendum putat, quasi idem sit, quod jugiter seu constanter sequi, quemadmodum & secta sententia seu societas, quam quis continuo sequitur. Eam sententiam & Joh. *Fangerus* in Lex. Etymol. approbat, præter quem & pluribus aliis haud displicere constat. Nobis autem verbum a nomine potius, utpote simpliciore ortum habere

habere probabilius semper visum est, neque unquam hypothesin illam, Lexicographis quoque Hebræis tantopere adamatam, assensu dignam credidimus, qua nomina a verbis omnia, tanquam a perpetuo elemento seu radice repetenda, tradunt, quoniam, si a consuetudine antiqua, præjudiciorum matre, abeas, nullo prorsus fundamento solido non nititur solum, sed etiam primæ rerum origini & linguarum congruentius facile existimaveris, si *Res*, ab initio *in oculos magis incurrentes, quam actiones*, non ita statim obvias, nomina sua, atque ab his istas, tanquam modos rebus forte accedentes, dehinc denominationem suam esse sortitas statuamus. Est itaque non nisi unica adhuc superstes, eaque certissima omnium a *Secundo* derivandi ratio, non eo quidem sensu, quo Virgilio atque Ovidio Servius ad Maronem L. X. pro tenere, habere atque sequi, illud verbum usurpatum esse observavit, metaphora audaciori poëtica, qua illi undas, vada, viam, spem secare dixerunt, notionem plane pervulgatam eo transferentes, deceptus, quo & G. J. Vossius non esse recurrendum, recte censuit; Sed trita & creberrima propriaque acceptione pro actione incidendi & separandi, unde & dissecare, refecare, circumsecare & cetera composita originem suam habent, quia, ut bene idem Vossius ait: *In Sectis alii ab aliis*, sive vita duntaxat & moribus, sive & placitis & dogmatibus seu malis, doctrina aut disciplina *secantur ac abscinduntur*, quæ deductio analogiæ nominum aliorum, ex præterito pari modo ortorum, consentanea est, ut cum Græco, *σύντομος*, convenientiam & rei ipsius, quam designat ex usu loquendi hæc vox, consensum manifestissimum omittamus; quamvis, quæ subjacet sectionis ab alio notio, quo sit referenda, ad personasne, unde merus dissensus oritur salva hætenus veritate, vel ambigua certe, penes quem illa stet, adhuc existente: an verò res, & veram earum declarationem, quo pacto errorem notaret, ex sola etymologia nequaquam elucescat, atque hic quoque, ut alias, ad *Usum* Latinorum redeundum sit.

§. V.

Horum igitur consuetudinem investigaturis offert sese multiplex & bonam partem inter se difformis Vocabuli sectæ significatus. Nam, at prætereamus alios silentio, haud infrequens est in ipso Latinitatis optimæ arbitro Cicerone, quando pro more, consuetudine &, ut ipse exponit

ponit mentem suam , ratione vitæ usurpatur , ut , quum Orat. pro M. Coelio med. p. m. 703. A. Ed. Gothofr. queritur virtutum antiquarum Camillorum , Fabriciorum , Curiorum &c. genera vix in libris jam , sua ætate , reperiri , chartasque , quæ illam pristinam severitatem continebant , obsoleuisse : *neque solum apud nos , inquit , illud fit , qui hanc sectam rationemque vitæ re magis quam verbis secuti sumus ; sed etiam ap. Græcos doctissimos homines : quibus cum facere non possent loqui tamen & scribere honeste & magnifice licebat.* Eidemque *Vitam & sectam quandam seq.* L. II. de Natura Deorum circa finem n. 52. *sectam item & instituta aliorum persequi* Orat. VII. Verr. n. 142. &c. *sectam in Republica h. e. studiis defendendæ Reipubl. sequi* Orat. XXIV. pro L. Flacco p. m. 520. & alibi sæpius , haud insolitæ eodem sensu phrasæ sunt. Ciceroni *Juvenalem* , *Plinium* juniorem & *Lucanum* adjungimus ; quorum ille dum false perstringit avarorum ap. Romanos mores Satyr. XIV. vers. 122. non patres solum hoc vitio infestari ait , nec ulla exempla beati pauperis esse putare ; sed & de Parentibus

— — — *Juvenes hortantur , inquit , ut illam
Ire viam pergant , & eidem incumbere sectæ*

perquam manifesto exemplo docens , pro vitiorum amore & frequentatione vocem hanc suo ævo fuisse usitatam. *Plinio* bis in eodem Panegyrico Traj. c. XLV. n. 4. & LXXXV. n. 7. eadem notio adhibita legitur , e quibus non nisi posteriora verba adducere placet , ubi , postquam laudavit humanitatem Trajani in omnia familiaritatis officia descendens & amicos parantis , addit denique : *Placeat tibi semper hac secta & cum alias virtutes tuas , tum hanc constantissime teneas , nec unquam persuadeatur , humile esse principi , nisi odisse ;* qui locus itidem clarissime de virtutis studio vocabulum hoc accipiendum esse demonstrat. *Lucani* verba L. II. vers. 380.

*Hi mores , hac duri immota Catonis
Secta fuit , servare modum , finemque tenere
Naturamque sequi*

canentis non tantopere urgebimus , quippe quæ facile ad Stoicorum sententiam & placita , unde iste vivendi modus profluxit , trahi queant. Multo vero minus Panegyricorum ceterorum , ut *Eumenii* , *Pacati* &c. qui sæpius in eun-

eundem sensum eadem voce usi sunt, verba exscribere placet, quoniam à Latinæ linguæ meliori ætate remotiores parum auctoritatis habent.

§. XI.

Sunt & aliæ significationes non inusitatæ quidem, sed tamen rariores: Ut quando *Secta Isaurici in administranda Republica*, h. e. ut contextus videtur suadere, modus & *methodus agendi* seu gubernandi civitatem apud *Sueton.* de Illustribus Rhetor. n. IV. ad Elpidium legitur commemorata. Sic pro factione in Republica *Cicero* nomen hoc usurpavit in bonam malamque partem. In bonam quidem, dum L. XIII. Famil. Epist. n. 4. Q. Valerio Volaterranos commendaturus C. Cæsaris auctoritatem proponit, eamque sequi jubet, *cujus sectam atque imperium summa cum dignitate* sua antea secutus sit; nisi forte pro ipsa auctoritate hic positum putes. In malam vero idem accepit vocabulum, quando L. I. ad Brutum Ep. 3. scribit: Victo Antonio, *hostes omnes judicatos, qui M. Antonii Sectam secuti essent*, aperte scil. de factione Civitati noxia & inimica locutus. Multo alienior ab hisce occurrit ap. Macrobius in Saturnal. L. V. c. XVI. & peregrinus valde vocis abusus, ubi de Virgiliana imitatione differens, hunc, Maronem puta, scribit: *In nonnullis ab Homericæ Secta*, (haud scio, casu an sponte) *decessisse* e. g. quando aversetur Homerus *τύχην*, seu fortunam, *μοῖραν* substituens, contra Virgilius non solum agnoverit & ejus meminerit, sed & omnipotentiam quoque ei tribuerit &c. Nec dissimilis novitate, quæ in Glossario Car. du Fresne annotata significatio obscurissima, ex Henr. Knygthon A. 1357. *Cives obviarunt*, introeunti principi, *ultra mille equestres meliori modo, quodlibet artificium simul vestiti in una secta*, leguntur verba, vel de vestimenti genere uniformi, toti alicui corpori seu cohorti conveniente, vel de ipsa cohorte & hominum sociatorum serie ac manipulo explicanda. Si cui lubet pro lege vel more rusticorum *sectam in proscindendis agris* fervantium, ap. Columellam L. VI. conferre locum, per nos licebit. Immo etiam pro caterva & grege eorum, qui se continuo sequuntur, qualis est boum, taurorum *buculam inspectantium*, arietis ovem &c. ap. Plautum occurrere *Philippus Pareus* in Lex. Plaut. auctor est, quem consulere, si vis, poteris. Nobis enim diutius his immorari, a communi usu recedentibus significationibus, non placet nec vacat.

§. XII.

Trita magis & utilior spectanda nobis est notio, quam rectissime *Mart. Martinus* in Lex. Philolog. per diversam hominum de certis rebus opinionem interpretatur, alii vero, pari sensu, opinionem ab aliorum sententia diversam sectam vocari monent: Eoque significatu tam pervulgatum est, varias variorum Philosophorum hypotheses & placita a cæteris discedentia *Sectas* appellari, quam ipsum vocabulum in Historia Philosophica vulgo usurpari vel in titulis Librorum solet; utut *disciplinas Philosophorum* Terentius in Eynuch. Act. II. Sc. II. 31. maluerit vocare, alii vero scholarum, aut familiarum appellationem frequentare magis soleant, ubi contra Græcis *Αἱρέσεις* nominare easdem placet. Ut vel unum intar omnium de his philosophiæ partibus & rationibus variis audiamus, en iterum Magistrum Latini sermonis Ciceronem, qui hasce sectas, sed aliis verbis, in summa recitans, Socratem causam earum perhibet, quando L. III. de Orat. p. m. 266. *Disputationibus suis eum separasse re coherentes & commune nomen Philosophiæ eripuisse*, inquit, additque: *Hinc dissidium illud exstitit quasi linguæ, atque cordis, absurdum sane & inutile & reprehendendum, ut alii nos sapere, alii dicere docerent. Nam cum essent plures orti fere a Socrate, quæ ex illius variis & diversis & in omnem partem diffusis disputationibus aliud aliud apprehenderat, profeminata sunt, quasi Familiæ dissentientes inter se, & multum disjunctæ & dispares, cum tamen omnes se Philosophi Socraticos & dici vellent, & esse arbitrarentur. Ac primo ab ipso Platone Aristoteles & Xenocrates, quarum alter Peripateticorum, alter Academia, nomen obtinuit; deinde ab Antisthene, qui patientiam & duritiam in Socratico sermone maxime adamarat, Cynici primum, dein Stoicorum ab Aristippo, quem illa magis voluptuaria disputationes delectarant, Cyrenaica Philosophia manavit. - - Fuerunt etiam alia Genera Philosophorum, qui se omnes fere Socraticos esse dicebant: Eretricorum, Herilliorum, Megaricorum, Pyrrhonicorum; sed ea horum vi & disputationibus sunt jamdiu fracta & extincta. En brevem totius Philosophiæ in tot ramos & scholas divisæ conspectum, quibus cum alibi sectarum nomen passim tribuat ipse Tullius, cum æqualibus, heic alia vocabula usurpavit; paullo vero post, quid sectæ nomine intelligendum sit, indicavit*

•vit clarissime, quando l. c. p. m. 267. med. de universis inquit : *Hæ ut ex Apennino fluminum, sic ex communi sapientium jugo sunt doctrinarum facta divortia, ut Philosophi tanquam in superum mare Jonium defluerent &c. Oratores autem in inferum &c.* quibus verbis quid sectæ vox designet, *doctrinarum* puta *divortium* tam dilucide & perspicue puto esse expositum, ut desiderari super ea re amplius nil quicquam possit. Atque hoc quidem sensu, ut ad priora redeamus, quis jam nescit veteribus pariter & recentioribus Sectam Platoniam, Aristotelicam, Epicuream, Stoicam, eamque asperrimam & severissimam *Quintiliano* aliquoties dictam, *Ramæam*, *Spagiricam*, *Cartesianam* &c. imo & *Medicas* atque *Grammaticas* insuper, in ore esse & calamis Philosophorum & Historicorum promiscue omnium, in una hac lite adhuc dissentientium, utrum Eclectica quoque secta dari aut dici possit, de qua B. Sturmius noster videri potest C. II. Disp. de Philos. Eclect., nobis vero inferius nostram mentem ea de re exponendi, dabitur occasio.

§. XIII.

Sed cum de rebus Ecclesiæ & forma sane atque sine offendiculo loquendi in Ecclesia, nobis constitutum sit ex professione agere, agendum ostendamus : *Quibus modis, unone, an pluribus, idem nomen Ecclesiasticis scriptoribus usitatum sit?* ut, quid de hodierna ejusdem applicatione ad præsentem Ecclesiæ statum inde lucis capere possimus, intelligi queat. Hic denuò necesse habemus fateri, longe discrepare prisca tempora a recentiori Ecclesiæ stylo, cum nihil sit frequentius, quam, ut Christiana Ecclesia sancta Catholica & Apostolica sectæ nomine appellata antiquitus legatur; nihil vero, nostro ævo, magis adversum & contumeliosum putetur, quam si injuriosa vox eadem in cœtus aliquos saltem, in quos tota Ecclesia divisa est, quasi telum quoddam torqueatur. Prioris generis longe plurima, cum a nobis tum aliis annotata loca, sunt *Tertulliani* inter Patres Eccl. Latinos, qui extant, primi, post hunc *Minucii Felicis*, dein *Cypriani*, & quæ posthæc tempora sparsim sed rariuscule in monumentis publicis occurrunt alibi. Et quod ad Tertullianum quidem attinet, nimis multa sunt, quæ in scriptis illius leguntur exempla, quæ tamen pleraque, si non omnia incredibili studio notavit, atque nobis, quantum ad hoc, otium fecit B. *Elias Veiel* de Cura Veterum circa hæ-

refes Diff. I. §. 10. ubi de Coron. Milit. c. 7. de Fuga in Persec. c. 12. ad Scapul. c. 1. 3. 4. 5. de Monogam. c. 11. de Pallio c. 6. de Testim. Anim. c. 3. de Anima, c. 2. advers. Gnost. c. 1. de Pudicitia c. 14. Apologet. c. 1. 3. 5. 21. 37. 38. 39. 40. 43. 46. 47. 50. ad Nation. L. 1. c. 4. 5. 6. 10. adeoque, si calculum subducas, vicesies & octies sibi ab eo usurpatum sectæ vocabulum, de ipsa Christi Ecclesia, observavit; quibus & loca Minucii Felicis p. 454. & 402. ed. Hanov. 8. 1603. Cyprianumque de Bono Patientiæ p. 210. Epist. 27. & 39. &c. addidit. Ipsa verba ex ll. cit. descripta ut exhibeamus operæ pretium esse non existimamus. Unus omnium instar esto, idemque maxime perspicuus, quando ad Nationes seu Gentes. c. V. Q. Septimius scribit: *Consulite Commentarios vestros; Illic reperietis primum Neronem in hanc sectam tum maxime Romæ orientem Casarium gladio ferocisse.* Cui Cyprianeus addatur Ep. ad Quirinum Testim. L. III. præmissa, ubi Christianismum *Religiosam Secta nostra disciplinam* vocavit. Sed nolumus Lectorem hisce morari. De autoribus vero tribus istis hoc potius faciendum non esse putamus, quin moneamus, Afros fuisse, & primum quidem eorum jam olim a Lactantio de stylo minus compto ac multum obscuro accusatum, ab universis vero, majestatem quandam & eloquentiam propriam ei tribuentibus, pro tali habitum esse, cui ob asperitatem & stribiginem sive affectatam sive ex patrio solo innatam, parum auctoritatis in verborum Latinorum arbitrio & delectu deferendum sit, quod & de Minucio pariter quondam Caussidico, ex iisdem caussis sordes dictionis plurimas trahente, passim annotarunt Critici; Cyprianum, verò ejusdem soli & scholarum earundem alumnum, tanto minus miramur subinde Tertullianum fuisse, etiam in formulis loquendi, imitatum, quo clarius exploratiusque cognitum habemus, acutissimum de reliquo Episcopum Tertulliani scripta continuo labore versavisse, ut neque diem sine illorum lectione passus fuerit abire, non nisi formula consueta: *Da Magistrum*: a Notario eadem postulans, teste Hieronymo. Non tamen ita occupatus hac imitatione sanctus Martyr fuit, quin aliquoties eandem vocem sinistro omine adhibuerit, & Firmilianus in Epist. Cypr. quæ. 75. est ordine Pamel. *Hæreticos pravas suas sectas & inventiones perversas, prout quisque errore ductus est, induxisse ad ipsum Cyprianum, stylum quasi ejus corrigens, perscripserit*

pferit, quem accuratiores alii, & vocabulorum delectum curiose, uti decet, magis observantes, eodem ævo & proxime insecuto hac in parte secuti sunt, unde vix unquam ap. *Lactantium* & similes elegantiaæ atque proprietatis studiosos eam notionem reperias. Contrarium potius, ex *Lactantii* modò laudati de Vera Sapient. IV. c. 30. elucet, ubi, qui evolvere voluerit, *mendaciorum sectam* semel iterumque inter alia deprehendet commemoratam.

§. XIV.

Neque posthæc tempora fere a quoquam de ipsa vera Christiani Ecclesia legitur usurpata vox isthæc, nisi in Edictis Imperatorum publicis, quæ, ut soleant stylo Curiaæ, ceu vocant, rebus civilibus magis accommodato, concipi & describi notissimum est. Ita sane Constantinus Imperator ad Helpidium L. V. C. Theodos. de Episcopis Eccl. & Clericis, Christianam non tantum religionem, sed quod magis est Catholicam ab Hæreticis distinctam sectam vocavit: *Comperimus*, inquit, *quosdam Ecclesiasticos & ceteros Catholica secta servientes a diversarum religionum hominibus ad lustrorum sacrificia celebranda compelli.* Eodemque modo Honorius & Theodosius Imperatores L. 42. Cod. Theodos. de Hæret. *Eos qui Catholica secta sunt inimici intra palatia militare prohibuerunt*; Confer L. 6. ejusd. Cod. ne sanctum baptisma iteretur, ubi *mysteria Catholica secta sacramenta* vocantur, quibus a B. Zeidlero excerptis, §. III. de Defin. hæretici, notabilis adhuc est adjungendus locus, edictum nempe Theodosii & Valentiniani Imperatorum adversus Nestorii Libros, quod L. VI. §. I. Cod. de hæret. legimus, severe prohibens *ne quis impios illos Libros, adversus Venerabilem Orthodoxorum sectam decretaque sanctissimi cætus Antistitum Ephesi habitos scriptos habere, aut legere, aut describere audeat, &c.* Sed, uti dictum, parum hisce legibus in stylo Ecclesiastico formando aut dijudicando tribuemus, dummodo cogitaverimus, quam recens Palatia Imperatorum eluctata ex paganis sordibus fuerint, quos ministros in decretis concipiendis scribendisque habuerint, clandestinos forte & ad auram Principum fictos aut certe νεοφύργς & nuper ex Ethnicismo emergentes, quantum denique inter stylum Curiaæ, quem vocant, & Ecclesia inter sit discriminis, & quæ sunt alia ejusmodi, ad quæ roboranda vel

unum hoc sufficiet, quod Constantinus Imperat. ut est ap. Euseb. H. Eccl. L. X. c. V. semel iterumque, ne quis excidisse non attendenti putet, Christianam Ecclesiam veram, cui & ipse nomen dederat, *Christianorum religionis haresin*; item *haresin Catholicam*, immo *sanctissimam haresin*, appellavit, de quibus verbis & formulis haud temere imitandis alias dispi- ciemus pluribus. Ex eodem haud dubie fonte, (Triboniano an Theophilo verba ministrantibus an aliis, hoc enim Jcti disceptent,) profluxit, quan- do in ipsis Institutionibus Juris L. II. Tit. XX. de Legatis n. 36. ubi de poenæ nomine relictis agitur & conditiones adjici posse a testatoribus hæredi onerosas conceditur, idem fieri posse scriptum est, *exceptis iis quæ impossibilia sunt, vel legibus interdicta aut alias probrosa. Hu- jusmodi dispositiones valere secta meorum temporum non patitur.* Quem locum plerique de Christianis legibus & principiis exponunt, quasi quæ placitis Ethnicorum opposita sint; utut nec desint, ut vel solum *Vin- nium* nominemus, qui de ratione, consuetudine & disciplina interpre- tur generatim, quam litem nostram non facimus. Non possumus ta- men, quin ex eodem ævo & anterioribus seculis poetam quoque in hanc sententiam audiamus. Is laudatissimus Aurelius Prudentius Clem. est, cujus *Ὁ ΕΙ ΣΕΦΑΝΩΝ* in Mart. Romano vers. 121. seqq. verba sunt,

*Pulsatus ergo martyr, illa grandine,
Postquam inter ictus dixit hymnum plumbeos.
Erectus insit: Absit, ut me nobilem
Sanguis parentum præstet, aut lex curias
Generosa Christi secta nobilitat viros &c.*

Manifesto Christianismum, eumque non nominetenus talem, sed militem Christi revera nobilitantem sectam dicentia; sed more & licentia Poetis non insveta omnibus, Prudentioque multo quidem magis condo- nanda, utpote qui, Hispanus gente, cum alia, cætera satis venustus, habeat, quæ linguæ Romanæ castitas vix ferat, multa quoque ex Elo- quentia sua forensi & communi cum prioribus fonte a juventute sua traxit. Vnde nec hujus auctoritas tanti nobis est, ut *ἀνυπόβρι* in dictione ei adscribere vereri debeamus. Præter hæc, si quæ occurrent, quæ nulla vel paucissima profecto erunt, eodemque censu habenda, quale in LL. *Recognit. Clement.* spuris, quorum vers. Lat. *Ruffino vulgo adscri-*

scribunt, observatum nobis est, non curamus, sed seculo jam IVto Latinos Patres accuratiores ab ea significatione vocabuli fere semper abstinuisse, neque nisi ad deteriore sententiam exprimendam adhibuisse animadvertimus; huc enim progredi ordo constitutus a nobis requirit.

§. XV.

Inter celebriores, qui Sec. IV. occurrit, *Hilarius* Pictaviensis Episcopus adeo quidem parcus fuit in eo vocabulo usurpando, ut vix invenire exemplum potuerim in eo pene toto pervestigato. Hæresin potius appellat errorem quemvis, Arrianum imprimis, adversus quam animose præter cæteros calamo & ore decertavit. Unus tamen quem observavi L. de Synod. advers. Arrian. f. 299. med. ed. Froben. Erasmi. Basil. 1523. quo de Trinitate sanctissima locutus scribit: *Hæc ergo habentes fidem & ab initio & usque in finem habituri in conspectu Dei & Christi omnem hæreticam pravam sectam anathematizamus, & si quis præter salubrem scripturarum & rectam fidem docet &c. anathema sit*, plus satis ostendit, quis vocabuli hujus significatus ab ipso probatus alias & receptus fuerit. Frequentius ea vox in *Ambrosio* Mediolan. operibus invenitur, ut L. de Incarn. Sacram. c. V. ubi de Petri Confessione Matth. XVI. agens & hæreses contrarias enarraturus Episcopus ait: *Dies me citius deficeret, quam nomina hæreticorum diversarumque sectarum*. Item C. X. *Plerique eandem sectam (Arrianam) sequentes disputationis genere discordare se putant ab his, qui dissimilem patri per omnia filium dicunt &c.* ubi sane, sicuti alias sæpenumero, tanquam peioris notæ titulus in ejus Opp. reperitur. At enim parum abfuit, quin ex philosophorum & Curiae usu prior & indifferens significatio eidem exciderit, quando L. de Fide l. c. IV. quid hæresis sit explicaturus inquit: *Hæresis, quasi quadam hydra fabularum, vulneribus suis crevit. Et dum sæpe reciditur, pullulavit, igni debita incendioque peritura. Aut velut quadam monstruosi scyllæ portenti in varias formas distincta perfidia velut superne vacuum Christiana secta nomen obtendit*; Nisi forte dicere malis, Hæreticos ita loqui solitos imitari & ab utentium isthoc involucro vitium, vel in ipsa voce hærens, notare voluisse Episcopum, quod, si non videatur verosimile, sensim saltem & consuetudine antiqua subinde recurrente, ab isto medio ad pejorem significatum delapsos esse ac progressos Latinos, inde constabit.

stabit. In proximis enim, ab hoc, Latinorum luminibus splendidissimis *Augustino & Hieronymo*, nihil amplius reperitur, quod vestigium μερότης referat. Et quamvis ille L. XX. contra Faustum c. X. non nisi duas sectas statuentem, Gentium nempe & suam, quæ illis longe diversa sentiat; (quo modo secta pro quovis ab alio dissensu capitur,) stylo ejus insistent, ex ea divisione sequi concludat, posse quem duas quoque sectas constituere, ad unum multosque Deos respiciendo, ut & Judæi nostrarum partium sint, vel ut, si spectare quis velit providentiam divinam negantes Epicureos, affirmantes contra ipsi quoque Manichæi in una istarum sectarum nobiscum sint; facile tamen patet optimum Virum καὶ ἀνθρώπων argumentatum fuisse, & per ironiam magis atque risum delirantis Fausti, uti loquitur, eodem vocabulo fuisse usum, qui alias ubique nonnisi pro hæreseos Synonymo id habere consueverit, sicuti ex supra cit. loc. Ep. ad Quodvult-Deum n. 222. patet & exemplis innumeralibus aliis ex L. de Hæresibus ad eundem scripto atque cæteris Operum partibus depromptis demonstrari posset; Clarissima profecto Lib. cit. c. X. XLI. XLVII. LXX. &c. Sectæ Elcaitarum, Sabellianæ, Manichææ, Donatistice &c. fit mentio. Eadem nomenclatura in Operibus Hieronymi, Leonis M., Fulgentii, Gregorii M. & ceterorum Latinæ Ecclesiæ Doctorum nihil protritum magis & obvium legitur, ut excerpenti labore supersedere possimus, tantoque minus de media ætate, prorsus barbara quidem, sed in hæreses & sectas vigilantissima, non sine grandi superstitione passim regnante, dubitandum, quo certius est, a nemine & ne ipso quidem in hocce scriptorum genere versatissimo Cass. Barthio, Adversar. L. XLV. c. V., ubi hoc de argumento nonnulla differuit, exempla fuisse annotata. Solam nobis Glossam ordinariam à Walafr. Strabone sec. IX. inchoatam ad II. Petr. II. 1- in testimonium vocare placet, ubi, dum Sectas Latine, hæreses Græcè dici affirmatur, cum quis stulta obstinatione errorem, quem semel concepit, semper sectari nullatenus cessat, quod proprium hæreticorum est, quid isthoc ævo vox designaverit in Ecclesia tam liquido apparere puto, ut testimoniis privatorum opus non sit.

§. XVI.

Ad propius itaque nostris temporibus ævum, παλιγγενεσίας bonarum literarum & vindicatæ a tenebris & corruptelis Evangelicæ veritatis

tis novam periodum accedendum nobis est, ubi sectæ nomen, quoties de rebus sacris & Ecclesiæ in partes distractæ cognominatione agitur, non esse indifferenter usurpatum, bono malove sensu, tam clarum est & manifestum, ut mirari subeat, si quis ambigere ea de re audeat. De Pontificiis superiori capite id ipsum demonstratum fuisse plane persuasum habemus: quibus in præsentī nihil addimus, nisi ipsam *Vulgatam* Vers. satis antiquam, multumque ex Itala vetustissima retinentem, qua, quoties fere hæreseos vox in fonte primigeno extat, sectæ nomine illam redditam esse Latinè novimus, tum denique *Erasmi* testimonium de sua ætate, cordate, ut sæpius solet & in Criticis quoque rebus valuit, Annot. in N. T. atque Act. XXIV. expressum, ubi, postquam Latinum interpretem, suo more recte culpaverat; *Ceterum*, inquit, *hæresis apud veteres non erat tam odiosum vocabulum, quam est hodie apud Christianos, quibus cum summa competat concordia, utpote ejusdem corporis membris, jure videlicet optimo invisum est sectæ vocabulum divisionem sonans*: Cum quo G. Estius ad Gal. V. 20. conjungendus est, qui idem vocabulum per opiniones falsas & discedentes a communi Ecclesiæ sensu interpretatur. De Reformatis idem comprobatur antiquissima ceteris & multo usitatissima versio Tigurina Latina, in qua itidem Gal. V. 20. & 2. Petr. 2. 1. pro hæresi, pessimæ notæ crimine & vitio carnis, *Sectæ* vox substituta, veluti *συναγωγή*, habetur, quam nec veteres nec recentiores harum partium Commentatores respuunt, ut potius, ad 2. Pet. II. H. Bullingerus: *Hæreses dici sectas i. e. institutum quodvis novum humanum & a canonicis scripturis separatum ac alienum* explicet, non dissentibus Musculo, Aretio, ipsoque Calvino ac reliquis. Sic etiam in publicis Confessionibus nunquam alio, quam sensu eodem, hæresi puta respondente atque malo, usurpari animadvertum est; Ut quando *Confess. Belgica* in ipsa Synodo Dordrac. recognita & approbata §. XXIX. *Credimus*, inquit, *imprimis diligenter & circumspecte ex verbo Dei discernendum esse, quamam vera sit Ecclesia, siquidem omnes sectæ, quotquot hodie in mundo sunt, Ecclesiæ nomen prætexunt*. Et mox: *Nequaquam vero hic de hypocritarum cætu loquimur, qui quanquam bonis in Ecclesia permixti sunt, de Ecclesia tamen non sunt, etiamsi corpore in ea sint: Sed Ecclesiæ veræ corpus & Communionem ejus ab omnibus aliis*

sectis, quæ se dictitant Ecclesiam, distinguimus notis veræ Ecclesiæ, pura verbi prædicatione, sincera Sacramentorum administratione, disciplina Ecclesiastica &c. & quæ porro subjiuntur alia. In eandem sententiam *Basileensis* Ecclesia atque aliæ plures de sectis loquuntur, seque cum illis nullo modo communicare ajunt, in Corp. Conf. p. m. 73, ed. Genev. 1654. Multo vero magis dilucide id colligas ex *Apologia IV. Civit.* pro sua Confess. August. scripta ed. 4. Germ. Neostad. Palat. p. 81. ubi non solum *allerley Irrthum / Secten und Rotten so mit dem Evangelio entstanden /* conjunguntur, sed hæresis vox, verbis, *das man Ketzeren / Secten und Rotten heist /* veluti vocabulis idem prorsus significantibus explicatur, ut alia loca parallela omittamus. Hæc amplius confirmantur scriptorum privatorum consensu & constanti usu, ipsaque hujus nominis tanquam per contumeliam sibi suisque impositi detrectatione, de qua tamen, quo jure quave injuria fiat, nobis jam non est dicendi locus. Posset idipsum quoque de *Socinianis* ipsisque *Enthusiastis* & *Quakeris* ex ipsius *Barclaji* *Apologia* ulterius demonstrari, sed vereor, ut opus esse his ambagibus Lector autumet.

§. XVII.

Nostrum potius est tandem, quæ sit eidem vocabulo inter nos perpetua consuetudine tributa potestas perspicere & commonstrare. Quem in finem quædam heic nobis, ex Cap. I. & abnuentium Nostratium hunc titulum contradictione, repetenda; longe tamen, opinor clariora sunt, quæ ex primis Veritatis & doctrinæ in Ecclesia Instauratoribus colliguntur, in quibus facile antecellit reliquos, in rebus non minus quam verbis accuratissimus, *Lutherus*. At vero hujus scripta, tam Latina quam Germanica, haud ullo loco aliter quam sensu veritati opposito cœlesti dictionem illam continent & sistunt, ut quando T. IV. Jen. Lat. Comment. ad Gal. f. 6. a. *Fanatici Spiritus, Sectarum authores* dicuntur, (Ibid. f. 59. a fin.) *Sectis nullam esse vim aut remedium resistendi* scribit, *quam istum unicam articulum justitiæ Christianæ.* Hoc amisso impossibile est, pergit, *nos posse resistere ullis erroribus aut sectis;* & (f. 176. b.) non tantum *hæreses h. e. sectas semper in Ecclesia extitisse* ait, verum etiam *Papam generalem hæresiarcham & caput omnia hæreticorum* vocat, *quia impleverit orbem quasi diluvio infinitis sectis.* Omit-

to alia in eodem Comment. loca, atque eajam nomino, in quibus Germanica lingua sectas veritati opposuit, quo pertinent, præter dicta Versionis German. Act. XXIV. 1. Cor. XI. 2. Petri II. &c, omnia ea, quibus Rotten Secten / Rotten-Geister / Schwärmer und Schwärmeren / Secten und Rotten-Kirchen infinitis vicibus sociat, ut una quasi harum vocum alteri lucem accendat, qualia vel mihi sexcenta inter legendum occurrisse memini: vid. saltem T. VI. Jen. Germ. f. 32. a. lb. f. 541. a. T. IV. Altenb. f. 366. &c. coll. C. Portæ Pastoralis Tit. von Rotten und Schwarm-Geistern. Adde T. V. Jen. Germ. f. 510. b. & 526. b. ubi Diabolo effecta Rotten und Secten adscribuntur &c. Ita quoque T. V. Jen. Germ. p. 429. (a) dum scribit: Es gebühre dem Prediger Amts halben öffentlich zu straffen / was nicht der rechten Lehre gemäß ist / eben darum / daß er nicht Secten lasse eingehen und aufkommen / aperte doctrinæ veritati Sectas adversari docet, &, quicquid ei contrarium est, Sectarum nomine appellari debere innuit. Omnium tamen clarissimum est, quod T. I. Islebiensi f. 34. reperitur consignatum judicium, huc ex instituto pertinens. Ita enim ibi Lutherus: Das Wörtlein Hæresis kommt aus den Griechischen her / Das heißt erwehlen / erlesen / und aussondern / daher heißt hæresis ein sonder erwehlte / selber erdachte / eigene Lehre und Weise zu leben und glauben / aus der gemeinen Weise / daß man jetzt Secten / Stand und Orden heißt; also nemnten die Juden die Christen eine hæresin oder Secten der Nazarener Act. 24. aber Paullus wollte sie nicht also nennen / sondern einen Weeg / und sprach ich wandel nach den Weeg / den sie hæresin oder Secten heißen. Dahero ist's kommen in der Christenheit / daß alle die hæretici heißen / die ausser der Einigkeit und gemeiner Weise des Christl. Glaubens und Wesens treten / eine sonder-eigene Weise / Glauben und Weeg für sich erwehlen / daß die zwey Wörter Catholicus und Hæreticus wieder einander streiten / Catholicus heißt der mit den Hauffen ist / und einhellig mit der ganzen Sammlung stimmt / im Glauben und Geist / wie S. Paulus sagt zum Eph. IV. ein Tauff / ein Glaub &c. Aber hæreticus, der ein eigen Wesen

und Barthey erdencke / darum heist hæreticus eigentlich einen
eigenstimmigen in Göttlichen Sachen / einen Sonderling / der et-
was bessers weiß und ihne selbst erwöhlet einen Weg zum Him-
mel / den der gemeine Christen-Mann nicht gehet / welches La-
ster die letzte Doctores nennen singularitatem, Sonderlichkeit und
Eigenwilligkeit & p. p. Darum seynd jetzt unter den Stifften /
Klöstern / Hohen Schulen und ganzen Geistlichen Stand keine
Ketzere mehr / sondern Ketzere-Mörder für grosser Liebe Gottes/
gleich als wenig / als unter den Raben schwarze Vögel und un-
ter den Mohren schwarze Leute sind / denn gleichwie unter den
Aussätzigen niemand aussätzig ist / also auch unter diesen Ketzern
ist niemand Ketzere / und sehen nicht das zarte Volck / daß gar
fast so viel Wege / Secten / Bartheyen unter ihnen sind / als
Köpff und Gehirn / daß eitel Güttdinckel ihr Meister ist und ihr
keiner den gemeinen Weg des Christlichen Glaubens gehet / son-
dern ein jeglicher einen eigenen Weg gen Himmel macht / daß
man wohl siehet &c. &c. Cui ne hæc quidem sufficiunt, quæ tamen
perpetuam vocabulorum hæresis & sectæ permutationem, sed & talem
descriptionem cum nominum tum rei exhibent, ut cum veritate sectis
(formaliter & qd. tales sunt) nihil remaneat commercii, quicquid etiam
pietatis aut veritatis obtentu moliantur, ei tandem consulere suade-
mus integrum boni Lutheri de sectis & offendiculis Librum in 8. Han-
noveræ 1545. impressum, ubi sæpissime, sicut in ipso titulo, sectæ voca-
bulum inter schismata, errores, hæreses, scandala reperiet positum,
& lit. B. 6 *si quis propterea iudicet, doctrinam Evangelii falsam &
erroneam, nec suscipiendam esse, quod in Ecclesia debeat esse concordia un-
animitas & pax &c.* hos valde sapientes, si Deo placet, prædicat &
ter maximos, utpote, qui Spiritum Sanctum docere possint, quomo-
do Ecclesiam suam gubernare debeat, &c. & p. p. Christi irreconcilia-
bili efferatissimoque hosti Satana adscribit, quod sine intermissione hoc
agat & molitur, ut bella, dissidia, sectas, seditiones & hæreses
in Ecclesia excitet, summamque fieri injuriam Ecclesie Christi, quod
in eam transfertur omnis culpa eorum dissiliorum &c. Hactenus ex
Luthero nonnulla. Cui facile adjungi posset in labore Ecclesie a cor-
rupte-

ruptelis expurgandæ socius, dum viveret, fidissimus *Philippus*, nisi chartæ parcendum esset. Conf. interim hujus Comment. in Rom. XVI. T. II. Opp. f. 207. Ad Matth. VIII. T. III. Opp. f. 433. In Evang. Joh. VIII f. 729. sq. ubi scribit: *Ideo monenda est Ecclesia, ut discat discernere suam invocationem ab Ethnica, Judaica & Mahometica. Nam omnes sapientes omnium sectarum dicunt se invocare unam aliquam eternam mentem, conditricem omnium, sed tamen non vere invocant. Errant enim dupliciter: Primum de Ecclesia, &c.* quibus alia plura, si opus erit, subjungent, præsertim ex Concionibus in Evang. ubi infinities hæc vox repetita, sæpe & cum agminis vocabulo meliori permutata occurrit, qui eas adire non gravabuntur.

§. XVIII.

Privata sequentium hos præceptores suos Theologorum aliorum *J. Brentii, M. Flacii, J. Majoris, J. Mörlini, M. Chemnitii, N. Selnecceri, T. Heshusii &c.* loca, operose ut congeramus, tanto minus necessarium videtur, quo luculentius patet ex Cap. I., in publicis scriptis nostrates hoc nunquam non odiosum dictum fuisse a se solite amolitos. Quare non alia commemorabimus amplius, quam integros tractationum titulos quorundam Librorum, qui extant, hanc vocem, ut exosam in prima fronte gerentium. Ita certe prodiit Jenæ 1554. in 4. *Saxonica* (auspiciis Joh. Frid. Sax. D.) *Confutatio Corruptelarum Sectarum & Errorum &c.* quæ Ecclesiam infestant; Sectæ voce medio inter malæ notæ alias posita. Vidi & inter LL. a Nic. Gallo editos numerari peculiarem *Von Irthumern und Secten Theses und Hypothesen &c.* Similiter comparet in ipsa *Formula Concord.* circa finem tam Epitom. Controv. Artic. quam solidæ Declar. c. XII^{mum}, cujus est iterata inscriptio: *Von anderen Kotten und Secten / so sich niemals zu der Augspurgischen Confession bekandt.* Et quemadmodum in *Schlussemburgiano Catalogo hæreticorum* Tomus statim alter titulum *de Secta Manichæorum* gerit: (qua methodo & in reliquis postea autor usus est denominandis plerisque, ut *Adiaphoristarum, Synergistarum &c.*) Ita quoque in præfat ad T. I. citata nominatim B. Chytræi verba notari queunt, A. 1562. per scripta: *Wer dieses bewilliget / daß man die deutlich und nahin-
haffte Condemnation der Secten nicht öffentlich treibet / der ver-
dam-*

damnet hiemit alle dieser Sächsischen Kirchen-Gemein nützliche
 Bekandtnuß und Schrifften (quæ adeo communiter ita loquuntur
 & sentiunt) darinn sie eben diese Secten wiederlegt und condemnirt ha-
 ben. Ipsius vero Contr. Schlusſelbergii verba, eodem sensu, ibidem plane con-
 spirant: *Quod si cedendo & non contradicendo sectis, scandala & certa-
 mina vitare volumus* (quæ Mitionum quorundam est formido,) *profecto
 brevi veram religionem* (sectis ergo oppositam,) *amitemus.* Talia pa-
 riter numero ingenti colligere, si velis, poteris ex *Constitutionibus &
 Ordinationibus Ecclesiasticis* publica autoritate emissis, in quibus
 nostra Norimbergensis, pagina statim tertia, monet jubetque Ministros
 Ecclesiæ, ut Elencticum officium sedulo faciant, denn der Satan
 fleisset sich deß am allermeisten / wenn er nur kan / daß er die
 rechte / gewisse / heilsame Lehre verfälsche / mancherley Irthumb/
 Secten und Ketzeren anrichte / und also den Glauben heimlich
 unterdrücke &c. Similiter sanctio Eccles. Electoral. Saxon. & quæ illam
 sequitur *Vinariens.* illa in Corp. Fur. Saxon ed. 1672. fol. p. 212. hæc p. 2.
 4. 1664. Confessionem claram & perspicuam, ut A. C. sit, postulat p.
 2. da durch unsere Kirchen samt ihren Glauben und Bekandt-
 nuß von allen abgöttischen Versamblungen falschen Lehren Kot-
 ten und Secten abgesondert werden. His suo quisque loco Ec-
 clesiis inservientes singulis perlustratas addet. Certus enim sum &
 quantum memoria teneo, asseveranter affirmare possum, nunquam
 in ullo horum Statutorum Agendorumque, ut vocant, Ecclesiastico-
 rum aliter, quam pro opinione ab Evangelio Christi dissidente, & falsa
 aut agmine quodam hominum a vero aberrantium illi addicto, nomen
 istud a me lectum esse, vel a quoquam oculatissimo notatum iri. Idem-
 que de ceteris, quæ in lucem prodierunt, Decretis, de Religionis negotio
 agentibus, haud paullo minori fiducia asserere ausim, ubi ex media ætate
 A. 1662. in Suecia promulgatum jam inter alia succurrit Caroli XI. *ad-
 versus Syncretistas Edictum*, non procul ab initio de malis so von un-
 terschiedenen Secten / Käßern / Schwaringeistern verursacht
 und angerichtet worden / querimoniam movens, vetustioribus &
 recentibus, quantum ad hunc stylum, plane consentiens. Sed quid multis?
 Nonne in ipsa *Litania* seu precum communissimarum formula inter nos
 alios-

aliosque decantari solita, quando oramus, ut a sectis & scandalis *Kot-
ten und Vergnüssen* nos tueatur Deus Optimus Maximus, pessimum
quodque malorum hac voce indigitando, Ecclesiæ bono ut deprecemur,
contendimus, Versionibus Latinis, quod sciam, id ipsum vocabulum omni-
bus, (de Neandrina certe, quæ Catech. ejusd. Græc. attexta sola jam
ad manus est, illud testari possum,) retinentibus. Immo vero, ne quid ad-
dam de Scriptoribus hæresiologiarum, passim pro ista hanc vocem sectæ,
sive plurium numero sive singulariter, adhibentibus, ausim in me recipere,
nunquam propemodum in coetibus, tam nostratium, quam Reform. ac
Pontificiorum, ubi accurate & cum attentione de rebus Ecclesiasticis
actum fuit, alio, quam qui hæreseos significationi respondeat, sensu,
inde a Reformationis tempore, hanc voculam, de qua disputamus, usur-
patam, vel sicubi occurrat, a quoquam sine cogitatione abusus lectam
unquam aut legendam esse. Hoc quidem inficias ire non possu-
mus, tum a nostris, post Lutherum, tum etiam aliarum confessionum
hominibus, ut Hornbeckio sæpissime, ipsoque Barclajo Quakero, Sectæ
vocem haud raro *de Ordinibus* quoque *Monasticis* usurpatum legi; sed
sensu generali, de quo hætenus, & plane eodem, nisi, quod minu-
tiora in Papatu superstitionum & errorum singularium corpora atque in-
stituta hoc modo indigint; quod vero ad summam rei, tantum abest,
ut quæ diximus ea notio labefactet, ut potius novo argumento adstruatur.

§. XIX.

Hæc itaque cum ita comparata sint, nunc tandem edifferemus, quid
habendum de nomine, titulo, ac vocabulo hocce ambiguo, quidve de
eo judicandum arbitremur. Ita nimirum sentimus: Tam hæreseos, quam
Sectæ, gemina pæne vocabula, pro indifferentibus, quæ vulgo *μείρα* seu
media vocant, omnino antiquitus fuisse accepta, quo respicientes Phi-
lologi haud pauci hodieque eadem inter talia connumerare consueve-
runt; Sed paullatim & sec. jam tertio, quartove, ac multo magis quinto
transisse utramque vocem in eorum numerum, quæ non nisi probrosam
notionem habeant, & quæ, in præsentī, non ex prisca ævi libertate, sed,
uti & numi solent, ex nostræ ætatis Usu, valorem atque æstimationem,
hominum consuetudine, obtineant: præsertim, si de rebus non com-
munibus & vulgaribus, aut Philosophorum dissensionibus, sed Ecclesiasti-
cis

cis sermo sit, ubi locum potius habere autumamus, quæ. L. X. 23. de C.D. adversus Platoniam Trinitatem disputans pulchre scripsit Augustinus: *Liberis verbis loquuntur Philosophi, nec in rebus ad intelligendum difficilissimis offensionem religiosarum aurium pertimescunt. Nobis autem ad certam regulam loqui fas est, ne verborum licentia etiam de rebus, quæ his significantur, impiam gignat opinionem.* Eam si porro a me requiras regulam, en geminam, sed ejusdem sententiæ & indubitatam; Biblicam inquam: Ut loquamur verbis, non quæ humana sapientia subministrat, [*Quid enim Academia & Ecclesia?* dixeris cum Tertulliano de Præscript. c. 8.] sed quibus constanti & fixo sensu Spiritus S. utitur i. Cor. II. ubi vi axiomatis: quæ sunt æqualia uni tertio æqualia sunt inter se, idem de *Seçta*, Synonymo Latino, valere, quod de Græco *Hæresis* putamus. Alteram communem Hermenevticam & Exegeticam; *Ut verba intelligamus*, jubentem ex *Proprietate non grammatica* quam habet ex origine, sed *populari & ex Usu*, cuique societati, Genti, Ætati &c. proprio, quem penes arbitrium est & jus & norma loquendi, tam efficax tantæque potestatis, ut non tam Magistrum, quam Tyrannum sermonis dicere quidam haud veriti sint Logicorum filii. Idque ne ex ingenio & præjudiciis nostris confictum videatur Axioma, quod H. Grotio præeunte L. II. de J. B. & P. c. XVI. proposuimus, en ipsa Juris Naturæ fundamenta, ex pactis eorumque sanctitate inviolabili depromta, quibus positis profecto nemini licet, nec, conventionem inter homines semel inita, conceditur, ut aliter, quam uniformi modo lingua sua, suo ævo interque socios ejusdem societatis recepta, quis utatur, diversas res vocabulis vel diversis & plane non usitatis, vel usitatis quidem, sed alio prorsus sensu exprimendo. Ejus enim vitii & criminis, si quis per petulantiam aut culpabilem negligentiam reus fiat, non potest periculum & noxa hinc metuenda, atque adeo turbatio quoque socialitatis humanæ, sine qua pejori conditione homo foret, quam bestia, magis perspicui, quam si ortæ ex hujusmodi ambiguitate lites & contentiones, publicæ non minus, quam privatæ, cogitentur & expendantur. Has vero non modo evitare omni tempore jusserunt, qui de sermone hominum ejusque obligatione præceperunt, Philosophi, (vid. Arist. Sophist. Redarg. L. I. c. I. ubi Sophistarum hunc abusum esse ostendit, non veritatis custodum & sectatorum ingenuorum,)

nuorum; sed etiam experientia quotidiana confirmat, inter Eruditos frequentissima totique rei literariæ, quam late patet, perniciosissima, non ubertim magis provenire, quam ubi a communi loquendi modo & lege receditur. Quod si vero ad antiquum, ut aliorum, ita hujus quoque nostri nominis, de quo jam controversia est, Sectæ, usum provocare, ut videtur nonnullis, placeat modestioribus, non putamus negligendum, quod jam supra innuimus, non solum usum linguæ alicujus simpliciter respiciendum esse, sed *Ætatis quoque & Temporis rationem habendam*, quoniam, sicubi colloquendum nobis est, seu viva voce id fiat, seu scripto, non solemus cum Veteribus dudum demortuis, sed cum vivis nostrisque maxime æqualibus sermocinari, atque hinc etiam ad horum consuetudinem signa animi nostri seu verba accommodare fas est. Qui secus autem fecerit, recte illi Phavorini, apud Gellium philosophi, adolescenti veterum verborum cupidissimo & plerasque voces nimis prisca & ignotissimas in quotidianis communibusque sermonibus expromenti, verba reponemus, qui *Curius*, aiebat, *& Fabritius & Coruncanus*, antiquissimi viri nostri, *& his antiquiores Horatii illi trigemini plane ac dilucide cum suis fabulati sunt: neque Auruncorum aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed ætatis suæ verbis locuti sunt: Tu autem, perinde quasi cum matre Evandri nunc loquere, sermone abhinc multis annis jam desito uteris: quod scire atque intelligere neminem vis, quæ dicas. Nonne homo inepte, ut, quod vis, abunde consequaris, taceres? Sed antiquitatem tibi placere ais, quod honesta & bona & sobria & modesta sit: Vive ergo moribus præteritis: loquere verbis præsentibus, atque id quod a C. Cesare, excellentis ingenii ac prudentia Viro, in primo de Analogia Libro, scriptum est, habe semper in memoria atque in pectore: ut tanquam scopulum, sic fugias inauditum & insolens verbum: Vid. A. Gellii Noct. Attic. L. I. c. X. Cum quibus plane consentiunt, quæ Illustris dicendi Magister *Quintilianus* L. I. c. 6. Instit. Orat. habet: *Abolita*, scribens, *atque abrogata retinere, insolentia cujusdam est, & frivola in parvis jactantia*; Ut omittamus *Sexti Empirici* advers. Mathem. L. I. c. X. judicium, qui, uti in civitate, ita quoque in vita communi, qui non vult usu receptum, tanquam numisma aliquod, sequi sermonem, sed sibi excudit novum, non longe abesse ab infania, affirmavit. Id*

vit. Id quod non solum in verbis, diverso loco diversa prorsus significan-
tibus, locum habere recte nobiscum asserit Inclytus *Puffendorffius*, verum
etiam in *quibusdam*, quibus alio loco & tempore *contumelia quid inest*,
alio non, quoniam utrinque res omnis ad communem ejusdem temporis
adprobationem recidat, ubi non aliter, quam conventio tacite facta &
cum ipsa natura hominis continuata scopoque & fini sermonis attempe-
rata poscit, atque adeo non pro lubitu, sed usu, adplicare voces licet:
In qua re plus juris & potestatis *Vernis* & plebi, quam ingeniosissimo
cuique eruditorum esse, vel ipsum *Vernacula lingua* cognomen docet.

§. XX.

Maximum autem hæc observatio pondus habet, si amplius con-
sideremus, quæ sint rationes Ecclesiasticæ, quam vocant, Latinitatis,
feu ut *Augustinus* L. I. *Retract.* c. 3. mavult loqui, *Ecclesiastica in loquen-*
do consuetudinis, multum profecto etiam a Cicerone abeuntis. Animad-
versum enim jam dudum est, ineptissime judicare, quibus persuasum,
[quæ tamen magnos Viros decepit opinio,] nefas esse vocem aut phra-
sin admittere non Ciceronianam: Notumque est, quam male audiant eam
ob rem in Ecclesia *Angelus Politianus*, *P. Bembus*, *Seb. Castalio* & simi-
les, qui, cum rectius scribere possent, maluerunt pravo antiquitatis stu-
dio, interdum corrumpere orationem, & nimium intelligendo in Criticis
elegantibus, facere ut nihil intellexisse hodie omnibus putentur; Quos
peregre tum in Epistolis tum etiam Ciceroniano suo perstrinxit Era-
smus. Cum enim quædam sint, quæ antiquitati Latinorum probatissi-
ma fuere, hodie vero inter Christianos in Ecclesia Dei imitari religio
nobis esse debet, qualia sunt, quæ superstitionem & Deorum cultum
olent, nominatim in formulis jurandi apud Paganos receptis, de qui-
bus ex Ecclesia exturbandis & in exilium ejiciendis, Ethnicismum styli
appellans id genus *κακοζήλιαν*, ex instituto egit Jac. Thomasius, atque
teneritudo in hujusmodi vocabulorum usu conscientia notabilis est Au-
gustini L. I. *Retract.* c. I. Fortunæ vocem, ob solam ambiguitatem &
subjectam Ethnicorum falsam notionem, se adhibuisse poenitentis, eodem-
que instinctu Musarum nomenclaturam c. III averfantis; Multo tamen
plura his reperiuntur, quæ prisco ævo Latinorum, ætatis melioris, in
cognita novis appellationibus gaudent, qualia tum alia e.g. artium vocabu-
la in-

la innumerabilia existunt, tum etiam τεχνολογήματα Theologis propria ut Trinitas, Triunus, Unio personalis, Sacramenta, Evcharistia, Baptismus, Excommunicatio, ipsumque Ecclesiæ vocabulum, cui nostra, Hæresis, Secta, Schisma & hujusmodi plura addi possunt, quæ, uti res ipsæ aliter longe se habent, quam in Romana Sacrorum cura & Theologia, ita quoque nove usurpari in Ecclesia cœperunt, notione sive de integro iisdem subjecta, sive etiam ad præsentem rerum statum inflexa, ut qui priscam reducere velit, næ is barbarus magis videri possit, quam qui horridum Approximationis nomen, vel caussandi verbum, efficiendi sensu, eidem Ciceroni tribuere ausit. Illustrabimus hæc exemplis nonnullis breviter & luculenter. Tritissima sunt vocabula Ecclesiastica *Crucis*, *Concionatoris*, *Barbari*, *Carnis*, quarum illud Latinis non aliud, quod sciam, quam infame lignum, furcam & supplicium servile denotat, nobis vero frequentius nihil est, quam ut pro ærumna, adversis, & fortuna sinistra, notata simul patientis innocentia, accipiamus, neque tamen cuiquam in Latinam veterem sententiam vocem deflectere licet, aut, qui more hodierno usurpet, vitii accusare, nisi qui omnibus sese ridendum exhibere velit, multo minus vero in eam arctare sententiam conceditur, quam mala tantum ea, quæ quis furcifer ex furca patitur signet. Similiter alterum Concionatoris nomen vesanus esset, qui, cum apud nos Oratorem sacrum sanctissima Dei verba tractantem & explicantem in salutem hominum æternam, denotet, antiquo & Latino significatu, de homine rerum novarum studioso multitudinem concitante & ad seditionem movente, interprete-
tur, aut eum qui talia moliatur, ita appellare audeat. Denique idem omnino dicendum, si quis vetusta itidem notatione Barbaros stylo theologico [nam Philosophico, ut Græcis opponuntur ceteræ gentes cunctæ, id utique licitum est, nec inusitatum] Judæos Abrahami posteros vocet, aut si ex suggestu vel in scriptis Theologorum nominari audiat, illos quoque, sive cum reliquis comprehendat, sive seorsim & solos intelligat, quæ tamen omnia Latinorum consuetudini minime adversantur. De postremo Carnis vocabulo nihil addimus, cum vel iis, qui nondum ære lavantur, notum sit, quantum a Latina consuetudine ejus notio discrepet, si Theologi eodem utantur. Nec est, cur ex Tertul-

liano Ecclesiæ stylum putes repetendum, aut Cypriano, vel legibus publicis Imperatorum sec. IV. & seq. initio; Quoniam, quid in omnibus his, præsertim primo, ejusque tum doctrina tum accurata scribendi ratione & Latinitate, ut vocant, legali, in universum desiderent & Philologi & Theologi Censores, jam passim inter omnes constat, tum vero etiam, quid nostro ævo conveniat, potissimum in controversia versatur, nisi & alia multo duriora & magis austera Tertulliani ac Cypriani vocabula atque phrasæ in usum revocare velimus, ingratiis universorum elegantiae, usu temperatae, cultorum, qui præstantissimorum etiam Latinitatis auctorum rara ac singularia, tanquam idiotismos, fugiunt, quoad possunt. Ne quid dicam de Germanica nostra lingua, in quam, ut & Gallicam, Ital. &c. (Vid. §. 2.) suscepta & veluti civitatis jure donata Sectæ vox esse intelligitur, non alia conditione, quam ut deteriorem sensum solum servet, cui Latini omnes præjudicio esse aut leges præscribere, non magis possunt, quam Summus in Concilio Constantiensi Imperator *Sigismundus* Latinis vel Græcis, schismatis vocabulum in primam nomina flectendi formam seu Declinationem conversurus. Rectissime hinc, ut ad Latinum sermonem redeamus, unde Germanica vox suos habet Natales, suo loco Latinitatem Ecclesiasticam in Curis posterioribus, c. VII. peculiari, exposuit Christoph. *Cellarius*, monuitque in præfatione, *invecta* hujusmodi *in Ecclesiam* vocabula sive de novo penitus & antea inaudita sive alio sensu & notione (adde latiori vel angustiori) usitata sed ad Ecclesiæ usum & consuetudinem conformata tantum abesse ut sint abjicienda, ut potius longo usu sanctitatis aliquid traxisse videantur classem; vero illis peculiarem dari, ut Cultores stili intelligant, quæ in *sacris negotiis rite & licite* adhibere possint; non autem ad civilem eloquentiam applicare; quæ optime cum nostris omnia conspirant, dummodo in sacris negotiis non verborum magis quam rerum curam habeas, & verba hinc rebus potius, quam rursus, attemperanda scias. Quibus ne hæc quidem sufficiunt, Curiae stylum in rebus civilibus longe diversum sibi in memoriam revocent, aut titulorum rationes expendant, quos, cum Sacri Imperii encomium Galliae quoque atque reliquis regnis tribui posse asseruisset D. Blondellus, peculiari dissertatione Notitiæ Imperii annexa, cum nervosa exagitatione ita vindicavit consuetudini, eosque usu & so-

lenni-

lennitate, non ratiunculis & ritu Lexici, ut cuique in mentem venit, esse explicandos ostendit *Bæclerus*, ut nihil desiderari amplius possit: contra verò idem in Ecclesia non valere, ut Grammaticus sensus consuetudinario discernatur, nemo demonstravit.

§. XXI.

Quæ sit igitur ex Ufu præsentis ætatis Ecclesiastico *Sectæ* nominis notio, haud dubie tandem nosse desiderabis explicatius. Huic ut satisfaciam voto, duo potissimum designare existimo, idque ex scriptis, quæ prostant, sermonibusque eorum, qui cum autoritate aliqua locuti sunt, colligo: Videlicet, tum Doctrinam in se spectatam, seu *Placita & dogmata*, certo inprimis systemate comprehensa, sed a *Veritate cælesti reuelata discrepantia*; Tum *Cætum hominum ita credentium ac docentium* seu agmen & societatem, qui in eundem errorem conspirant; non secus quam schismatis etiam vox nudam in rebus sacris dissensionem atque dissociationem, quæ in opinionum animorum ac voluntatum divorcio consistit, ut I. Cor. I. 10., denotare solet, interdum vero secessionem talem significat, qua fit, ut quis vel solus vel cum aliis, & posteriori modo præsertim a societate vel communitate propter sensum vel cultum ad religionem Christianam pertinentem se separat & segregat, ita ut cum ea communia amplius sacra, quæ unitatis sacramenta quasi sunt & tesseræ, habere nolit, aliisque vel exemplo solo vel hortatu insuper suo ad similem secessionem faciendam autor sit & suafor, interdum vero gregem, in partes & studia contraria, ob religionis negotia, divisum & separatum, quæ dissociatio omnis, si sat gravis & necessaria causa non sit vinculi communionis rupti, in crimine & opprobrio poni solet. Unde etiam fit, ut, sicuti ab hæresi hæretici h. e. erroribus fundamentum fidei evertentibus male imbuti & corrupti, ita quoque a schismate schismatici seu a coetu communi segreges aut separati sua culpa, & a secta h. e. Errore dogmatico, præsertim graviori & periculoso, Sectarii dicantur & passim denominentur. Atque hoc sensu si vocabulum *Sectæ* capit Ecclesia, uti demonstratum est, usu nunc inter omnes recepto, qui cum auctoritate aliqua, in publicis præsertim monumentis, loquuntur, facile patet designare sive *Doctrinam erroneam sive Cætum doctrinæ illi addictum, cum relatione ad doctrinam oppositam veram & societatem*

oppositæ illi veritati deditam, a qua veluti dissecta & resecta seu distincta sit, habetque adeo suæ notioni usitatæ subjectum simul respectum ad veritatem obligationemque, qua omnes veritati, atque hic quidem nominatim divinitus patefactæ, sub anathematis & salutis æternæ discrimine obstricti sumus, unde etiam ob Connotatum hoc Morale, intellectum non minus quam voluntatem stringens, si alterutra facultas *ἐνόνως* sese habeat, criminibus veris connumeratur, cum mere physica qualiscunque separatio & animorum dissensio simplex ac nuda nihil per se in vitio ponat. Illud quoque hinc arbitror patere, ad naturam sectæ ex usu loquendi Ecclesiastico, seu Rationem ejus, ut vocant, Formalem, non requiri diuturnitatem, multamque & laboriosam confutationem antegressam aut magnam hominum in eundem errorem consentientium catervam atque cohortem, sed solam a veritate doctrina dissensionem; præsertim vero, si plures idem sentiant, ita dici. Ceterum, sicuti etiam schismatis semina & præludia atque prima stamina, & plenam frugem ex adverso, sive maturitatem telamque prorsus pertextam, distinguere solemus: ita pari modo in sectis ad earum initia & complementa, fundamentaque posita, & augmenta perfectæ, dissensumque inchoatum atque secessum consummatum spectandum, quæ summæ rei non nisi accidentia quædam gradusque rem ipsam haud quaquam mutant addunt. Neque hoc denique obscurum esse potest, (eo quod in animis hominum plerumque variis fluctuationibus agitatorum, antequam novæ opinioni victas manus dent, radices hoc malum agit,) Sectarum initia plerumque instabilia esse & vires acquirere eundo, atque stabilitatem, si Deus permittat, non sine lucta adipisci, ut *difficile admodum sit certam earum invenire atque figere Epocham*, veluti de Tremulis loquitur B. Neumannus Disp. I. §. 2. b. In summa: *Sectæ* in sermone Ecclesiastico vel ab *Heresi* nullo modo, vel, si quo leviori, & vix notabili, saltim ut magis & minus differt; de reliquo ad Ecclesiæ causas corruptumpentes, similiter ut illa, pertinet & sana sententia a nemine aliter accipi solet, neque ex sermonis indole in Ecclesia, atque de personis in Ecclesia utcunque viventibus Christiana, usurpari potest (ipso Apostolo viam præmonstrante, qui heresin seu sectam *ἐν τῷ πλεῖν τὴν ἀλήθειαν αἰσυχὴν* 2. Tim. II. 18. collocat) quam pro *defectione a veritate*, Consensus Catholici & Apostolici desertione & hinc orta factione turbulenta, quod

& Phi-

& Philologis atque Theologis jam uno ore fatentibus, nemo negare poterit, nisi qui, cum partium omne studium quam maxime se odisse ostendat ac præ se ferat, totus tamen ipse studiis partium immerfus sit, & sectam novam, veluti sectam omnem fugiens, eamque multo perniciosissimam ac detestandam moliatur, *Rhetorianorum* more, quos vel talia docuisse aut ferio tradidisse, ne quidem sibi persuadere potuit optimus *Augustinus*, nostra autem ætas fidem facit de veritate illarum nugarum, ut aliarum quoque, quæ incredibiles multis quandoque videbuntur, jam plane indubiam.

§. XXII.

Supereſt itaque, ut, quemadmodum forte, ſi, deferendo legitimum uſum vocabuli, aliam ei quis poteſtatem aſſingat atque imponat, ex Etymologiæ imbecillibus per omnia principiis, intelligi ea vox poſſit, inquiremus; Ubi fateamur utique neceſſe eſt, ſi eo mentem flectas, non eſſe a nominis hujus origine alienum, ut, quicquid ab altero quoquo modo ſejunctum eſt & peculiare quiddam habet, ita appellare queas: ita quidem, ut etiam quicquid particulare eſt, ad totum comparatum, homogeneum quoque & ejusdem de reliquo rationis, hanc nomenclaturam qualitercunque ſuſtineat. At vero, ſi ad Eccleſiam hæc applices, nonne patet in hunc ſenſum, non Noſtram ſolum, ad coetus alios Chriſtianam religionem profeſſos in univerſum relatam, ita appellandam, ſed etiam, quamlibet Eccleſiæ noſtræ partem, ſive ſimplicem ſive compositam, at quomodocunque ab altera diſtinctam e. g. Miniſterio publico, Episcopatibus, Conſiſtoriis, aut quovis Regimine civili & Eccleſiaſtico, ritibus ac ceremoniis, locorum denique intervallis ſolis, etſi de doctrina plane cum aliis conſentientem, hoc modo Sectam dicere neceſſe habebis. Eo ipſo autem, quo pro Particularis Eccleſiæ uſitata inter omnes notione tuam perperam & præter conſuetudinem ſubſtitues & obtrudes, in re ſeria ſanctaque ludos agere, vel potius dolos & inſidias ſtruere, juſte accuſaberis, vel, ſi optime & mitiſſime interpretemur iſthanc audaciam, modum loquendi, quod omnium eſt, privato conatu immutando, in culpam τῶν παραδιατριβῶν ἢ λογομαχίας, quod genus hominum i. Tim. VI, 4. 5. 6. peſſime audit Eccleſiæ Chriſti ejusque Apoſtolo, incides; quod hominum corruptæ & agræ mentis, ac veritate privatorum, litibus gignen-

dis aptorum ac deditorum esse, idem l. c. Paullus testatur, veteres autem, quos se imitari Critici illi videri volunt, verborum Sycophantas & Calumniatores appellasse liquet. Immo verò, si qualiscunque separatio, ab aliis in diversas utcunque a ceteris circa religionem & Dei cultum sententias abeuntibus, merè passiva, sectæ nomen meretur; Eccur non totus, quantus quantus est, Christianismus, etiam idem ille quem tantopere prædicant, suo sensu, Catholicus, neuter ac indifferens seu Eclecticus, secta vocetur, quippe qui a Judaismo, Ethnicismo atque Mohhammedanismo utique toto cœlo distinctus est, & ut a sectis quoque Christianorum reliquorum discernatur, studio efformatur & fabricatur? Quidni etiam prima Ecclesia ab ipso Servatore collecta *εις ποιμνίον μικρόν* Luc. XII. 32. & *μίαν ποίμνην*, cujus quædam oves aliam atque aliam *δύλην* habere dicuntur Joh. X. 16. idque jam ante sanctissimam mortem piacularem, secta respectu cæterorum Judæorum audiat; a qua proinde sanctulis nostris, tantopere omnem dissociationem, nulla piorum culpa factam, abhorrentibus, ut fere, proh dolor! fit, abscedere itidem hoc nomine necesse sit? Quare non ipsa scriptura tam accuratis limitibus divina ab humanis, veraque a falsis, circumscribendo secernens, struendis sectis per se destinata perhibetur? Sin secus; cur ad meram & simplicem differentiam & qualemcunque coetuum separationem mentem oculosque convertunt? Cur ea tanto ipsis offendiculo est, quam Christus & Apostoli prædixere multoties, distractionem, neque tamen ea hæud obstante nulli prorsus parti nos addictos & quasi vagabundos unquam esse jusserunt, sed ad æternam veritatem in Scripturis patefactam, tanquam *βεβαιότερον λόγον* 2. Petr. I. ult. tanto firmius accuratiusque, cum piis precibus & exercitiis uno ore ac pectore *ὁμοθυμαθόν*, ad Act. II. 1. notatum exemplum, attendere, nec latum unguem ab unitate fidei membris Ecclesiæ communis deflectere, imperarunt, contra *προσέχοντας τοῖς ὑγαίνεσι λόγοις ἢ ἐπιμένοντας τῇ διδασκαλίᾳ ἢ φυλάξαντας τὴν παρακαταθήκην* 1. Tim. IV. & VI. & a Corpore Ecclesiæ veræ, falsa autem exclusa & damnata, non recedentes, immote ei inhærere mandarunt, ipsique suo exemplo viam præmonstrarunt, suisque & Sp. S. decretis diligentissime, ut ex Act. XV. XVI, sqq. patet, colligarunt?

§. XXIII.

Atque huc etiam pertinent Scripturæ loca, quibus, qui *Sectas faciunt*, ab Ecclesia ipsa, hujusmodi mala patiente, studiose discernuntur, uti Rom. XVI, 17. suos vere sanctos ac fratres, non prorsus nullas pati, sed ab iis ἐκκλίνεν jubet & mandat, quos διχοσασίας καὶ τὰ σκάνδαλα παρὰ τὴν διδαχὴν, ἣν ἡμεῖς ἐμάθετε, ποιῶντας vocat, & in Ep. sua Judas non sanctos, καὶ ὃν Χριστῷ Ἰησοῦ τετηρημένους κλητῶς, sed ἀποδιορίζον-τας ἑαυτούς, ut ψυχικὸς πνεῦμα μὴ ἔχοντας, sua culpa a corpore Christi *abscissos* judicat, neque ob eam rem alios, & pios quidem, deferere omnem Ecclesiam particularem; sed potius sanctissimæ fidei ἑαυτούς ἐποικοδομεῖν atque tanto firmitus veritati inniti voluit. Neque hinc omnem omnino zelum & confectionem, seu alios sectandi & cum iis sentiendi ardens atque vehemens studium, rejicit Paullus: Illud saltim abesse a Christianis jubet, quod fit ὁ καλῶς: præsertim, si affectus animi non tam erga coelestium rerum lucem divinam & virtutem veritatis invictam, sed in homines, suæ ambitioni, avaritiæ aliisque commodis litantes, dirigantur, (ὥστε αὐτοὺς ζηλῶτε) quales erant Pseudapostoli, id agentes, ut de Galatarum carne gloriari possent. Ceterum καλὸν ἔστιν, ait Apostolus, (Gal. IV, 18.) τὸ ζηλῶσαι ἐν καλῷ πάντοτε h. e. ut Erasmus redd. alios imitari cum admiratione & studio insequendi: quos adeo qui sectæ opprobrio traducere velit, næ is in ipsum Sp. S. injurius convitia dicat. Exemplum vero hujusmodi sectæ, proprie sic dictæ, si postules, en *Marcionem* sec. II. dedita opera & de industria eam molitum, de quo refert *Epiphanius* hæres. 42. ad seniores dixisse vindictæ cupidum & Cerdonis hæresin amplexum, ἐγὼ σχίσω τὴν ἐκκλησίαν ὑμῶν: *Ego scindam Ecclesiam vestram & fissuram in eam immittam eternam*; Quo etiam facto, (nam ita, ut monumenta historiarum testantur, evenit, sicut ex durante adhuc Epiphanii ævo istius distractionis fructu constat,) num veram Christi Ecclesiam Catholicam, a Marcionitis utique divulsam, sectam vocabis: ane Marcionis infelicem cohortem? Postremum, si sanus es, quando mecum statues, jam ad nostram Ecclesiam idem quæso applica, & æquo hoc jure patere, ut etiam ipsa fruatur; etiamsi qui eidem opponuntur & adversantur, diversa ab ipsa mente divina nostraque cum ea concordante doctrina sentientes Coetus alios, hoc nomine

appel-

appellandos censeas , quanquam forte non ita petulanter , revera tamen & sua culpa , per pravam scil. mentis dispositionem , ut ab ipsa veritate patefacta , ita ab Ecclesia eam rite recteque profitente , avulsas. Ipse sanè Christus non a spargendo seu dispergendo , quale est nostrorum Pseudo-Catholicorum seu indifferentium institutum , satis jam aperte proditum , sed a *Colligendo* , dignoscendos voluit suos , ita ut qui secum non colligat & congreget seu in unum veræ religionis corpus coire faciat & laboret , (*συνάγειν*) spargere , nec suas res promovere dicat , atque coercendum affirmet Matth. XII, 30. Tantum scil. abest , ut Ecclesiam suam *scopas dissolutas* voluerit esse , ut sive invisibile & universale ejus Corpus mysticum spectes , sive visibilem coetum aliquem , qui Verbum Christi recte doceat & sacramenta rite administret ac dispenset , (ex quo gemino signo , ad unum , & prius quidem , facile reducendo , cognosci suos iussit , Joh. VIII. & X.) unum tamen esse demonstraverit extrinsecus non minus quam intrinsecus , h. e. corpus verum , a spuriis , putridis , fictis , & manipulis adversus se conjuratorum hostium discretum , distinctum , divisum : Quæ qui aliter , salva relatorum natura , concipere mente possit , humanam sortem & divina arcana in Scripturis quoque manifestata supergressus vel fuerit reapse , vel strenue sibi imaginetur aut mentiatur.

§. XXIV.

Cum itaque Latinis hodie , Germanis , Gallis , Italis & Hispanis , ac forte pluribus gentibus infamis hæc Sectæ compellatio , suo , quem servat in Religionis negotiis , usu , non alium significatum admittat , quam qui hæresi respondeat , sive qui proximus saltim eidem sit , h. e. qui denotet *Singularismum* , ut nonnemo vocavit , *Religionis* , aut novam , paradoxam & a communi Christianæ Ecclesiæ principio & unico fonte Scriptura S. circa res divinas ac sacras fidem atque agendi modum , Turbamque & multitudinem , quæ exorbitantem illam opinionem fovet , sive factionem & separationem jam , a communi aliorum commercio religioso , fecerit , sive molitur eoque connitatur ; hinc prona consequentia profluit , nisi causam divinam ipsi , quam tuemur , non dubitantes divinitus edocti orthodoxæ fidei integritatem nos adhuc servasse ingenuè , scelerate deserere velimus , non posse nos , ut secta vocetur Ec-

eleſia noſtra a petulantibus ingeniis, permittere; Sed reclamandum, dum
 vires & vita ſuppetunt, omnibus eſſe, neque celebri cuidam Holſato-
 rum Medico laudi forte ducendum, qui ſub *Fani* primum *Philadelphi*
 nomine libellum *de Optima Chriſtianorum Secta* evulgatum inſcripſit,
 inque eo, ex Scripturis & ſana ratione, quæ ſit optima ſecta h. e. optima
 ex omnibus aliis placitis ac religionibus electa & ſelecta Religionis ac di-
 ſciplina via ac formula, quam ſectari oporteat, eligere docuit, Clementis
 Alexandr. Stromat. L. VII. p. 755. phraſin hac in re imitatus; Eo quod
 nihil tantopere repugnat, quam optimum dici, quod ex ſermonis con-
 ſuetudine non niſi malum aut peſſimum quiddam indigitat. Nec minori
 jure abhorremus ab hoc ſectæ titulo, quam qui, in eo contumelioſe uſur-
 pando adverſus Nos ſolertes, defugiunt *Fanaticorum*, *Enthuſiaſtarum*,
Naturaliſtarum nomina: quorum iſtud, profano uſu antiquo, ſacerdotem
 oracula fundentem & in fanis numine correptum, carmine fanatico va-
 ticinantem, non ſine inſigni honoris indicio, ſignabat, poſtea vero in
 laxiorem furoris & inſaniæ notionem ſenſim degeneravit, hodie autem
 Eccleſiaſtico uſu eos denotare ſolet, qui, ex vana imaginatione quadam,
 ſibi divinam vocationem ad aliquid inſpirationemque atque ſuggeſtio-
 nem arrogant, fingunt & præſumunt, & uti Frid. *Spanhemius* loquitur
 Diſſp. Theol. P. II. D. XVI. ſ. 4. vel Diabolicis, vel Melancholicis,
 vel voluntariis illuſionibus divinam revelationem tribuendo, ſe aliosque
 circumducunt. Hoc, ut olim Numine afflatum & divinitate Deoque
 plenum, ſeu a Deo illuminatum, notavit, ita hodie pariter eum designat
 affectum, quem a Diabolo homines patiuntur a ſuis illuſionibus dece-
 pti, vel fictitio & e mentito, quem ſibi fingunt, inſtinctu divino cir-
 cumventi: Tertium vero, quod vel ſcrutantem res naturales, & phy-
 ſicas, vel ad Summum Numen cognoscendum ex creaturarum cogni-
 tione feliciter adſcendentem Philoſophum ſignificavit, more & conſenſu
 jam omnino in Sacris ac Theologicis ſcriptis ſtabilito, pro homine Scri-
 pturæ & ſupernaturalis revelationis contemptore ſoliusque cultus Philo-
 ſophici quaſi ad æternam ſalutem obtinendam citra fidem in Chriſti me-
 ritum, ſufficientis in cruſtatore vulgo uſurpatur. Fundamenta certe
 utrinque eadem ſubſunt, quæ ſane æquo paſſu ambulare, iisdemque con-
 ditionibus, quas ipſi approbant, nos uti jubebunt. Sin ſecus, vel Apo-

statarum admittant elogium, quia & hæc vox, vi etymi, non nisi desisten-
 di actum & cessationem a priori instituto, prioribusque placitis infert,
 usu autem iubente enorme scelus defectionis, a sanctissima veritate,
 quod nemo facile sibi concedet impingi, signat. Et ut a verbis reli-
 gionem attinentibus ad alia progrediamur: Ecce nomen notissimum *Ambi-*
tionis, postulanti munus, honesto modo studioque aliis inserviendi, opti-
 me competens, sed more usitato non nisi vitium morum atrox pro-
 dens: En *Tyranni* titulum, honestum antiquitus, nunc vero famosissi-
 mum & criminofum: En sanctam *Simplicitatem*, Apostolorum & priscæ
 antiquitatis tempore, talis animæ qualitatis notam, qua homo unice re-
 spicit Deum, unice in eo acquiescit sui incuriosus, quæ inter nos hac
 ætate, præcipue Germanos, in vitio ponitur atque ignominiosæ rudi-
 tatis & ignorantix aut stuporis accusatio esse censetur. Quis hodie ta-
 met si in A. Conf. adhuc ea vox legatur, bono & optimo sensu, *Missam*
 vocat sacram Evcharistiam, aut vocantem, saltim non monitum, ferat?
 Quis *Canonem Missæ*, sacros in Cœna Domini ritus, cum tamen inno-
 xium olim fuerit vocabulum? Quis *Papam* se sine ignominia nominari &
 extra Pontificii coetus pomoeria dici velit, quin dominatum conscien-
 tiarum iniquum subaudiri putet, uti in nuperrimo Arcano regio cum motu
 animorum ingenti factum? Non ignoratur a plerisque quam male imo
 ægerrime tulerit Ecclesia universa, quod nonnemo ex Reformatorum
 capitibus *Christum Cadaver* (πῶμα) appellare ausus est, & sane repre-
 henduntur plerumque, qui ad Matth. 24. imprudenter idem effutiunt,
 cum tamen vocabuli in se spectati, sed usu multum ab origine mutati, va-
 lor non refragetur. Jure itaque optimo ob causas similes multoque, ut
 ostensum est supra, graviores, Sectæ Probrum repudiamus, verbisque B. *Spe-*
neri in Conf. Theol. Germ. P. III. p. 591. hanc justam indignationem nostram
 finimus. Ita vero ille: Daß alles Secten Streit seyn solle / was
 über Glaubens Lehren gehandelt wird / ist zu viel geredet. Zwar
 ist's freylich allemahl auf Seiten derjenigen NB. welche die fal-
 sche Lehre (da immer unter zweyen contradictoriis die eine falsch
 seyn muß) vertheidigen / ein Streit der Secte NB die sich von
 der Wahrheit getrennet hat. Was aber vor die Wahrheit gegen
 jener Irthum in der Furcht des Herren geredet und geschrieben
 wird /

wird / bleibt ein Werck aus Gott und in denselben gethan. Welches so lang forr getrieben werden muß / als die Wahrheit angefochten wird / biß der Herr selbst auf andere Art die Widersprecher zu schanden mache. Hactenus *Spenerus*, cujus & de argumento haud dissimili, alibi in iisdem consiliis, judicia aliquanto tamen intricatiora, si placet, conferantur & legantur.

§. *XV.*

Multo vero majori jure, quam Sectæ nomen, rejicimus Germanicum illud, plane injuriosum, Kotte / quippe quod manifestum refert convitium, non nisi Dippeliana impudentia atque maledicentia dignum, & concursum seditiosorum hominum, sive adversus Deum, sive summum Magistratum, innuit, quod cum Sectæ apud Germanos plane Synonymum habeatur, novo est argumento, si illud non improbaremus, haud difficulter quoque in nos conjiciendi, cum maximo Evangelicæ doctrinæ dedecore, & in Christum ipsum Servatorem injuria, viam sterni posse. Neque magis *Factionis* vocem & titulum tolerare fas est, eadem prorsus infamia laborantem, ab antiquissimis optimæ & cadentis Latinitatis temporibus, quem, quia vix ullibi nisi a virulentissimis Pontificiorum animis cum adversus nostrates usurpatum lego, non possum non quin pro eodem repellendo vel in meliorem sententiam interpretando *Mart. Bucer* verba descripta ex Ord. Eccl. Argentorat. p. 12, ed. 4. 1701. exhibeam, qui, cum Lutheri amicos Assertores Factionis Lutheranae vocasset *Conr. Tragerus* Provincialis August. Ord. A. 1624., paulo post hunc in modum respondit: Der Lutherischen Faction beschämen wir uns nicht: Denn wir verstehen daß du meinst / so der Lehre anhängig sind / die Martin Luther bisher in seinen Schrifften gelehret hat. Siutemal ich dann sehe und gewiß bin / daß dieselbe Lehre nit des Luthers / sondern gewiß Gottes ist / da trotz dir Träger und Deiner ganzen Kirchen / daß ihr anders beybringet / so verstehe ich die Lutherische Faction, für das Christliche Häufflein der Erwehlten / (secus igitur illicitam rem ipsam cum criminatione verbi damnabat) die als rechte Schäßlein Christi allein seine ihres einigen Hirten Stimme hören wollen / wäre wol billich / Sie wurden die Christliche Faction, wie sie auch ist (Ergo peiori sensu) geheiß.

geheissen. Denn wir nicht den Worten des Luthers / sondern Christi anhangen. — Hat unser Herr und Heiland sich seiner (Luthers) nicht geschämnet / zu einen Apostel / wollen wir uns auch lassen leicht seyn / ob uns schon du und deines gleichen die Lutherische Faction hassen. Denn wir doch verstehen die Faction, die Luther nicht im / sondern Christo, durch das Wort Gottes versammet. Aber wollen wir uns des Luthers und seiner Faction beschämen / wann du oder jemand anders von Vorsechtern deiner Sunamitis bewehren mag / daß wir von Luther anders denn Christum gylernet haben. Ita Bucerus, satis moderate & accurate vocabuli ambiguitatem solvens, dictorio huic & petulantiae occurrit, idque credo de sectae nomine pari modo iudicaturum fuisse, si obiectum fuisset, quoniam factionis, hoc sensu, vox ei plane responderet. Sunt fortasse alia quoque, quibus Ecclesiam Evangelicam calumniantur & cavillantur ejus hostes, sed rariora & non nisi iisdem Pontificiis propria, quare praetermissis illis, ut Separatistis nostris potius satisfacimus, opera danda, & si sectae appellationem declinemus, quo nomine tandem vocari velimus, edisseramus.

§. XXVI.

Hic itaque ante omnia repetenda est tritissima Ecclesiae Christi in universalem & particularem, & quae ad utramque pertinet, in propriè sic dictam Electorum (latius accepta voce) atque synecdochice sumtam, prout in hominum oculos incurrit, seu Vocatorum coetum, distinctio. Qua posita, si quæras ex nobis: Universalem ne dicamus an Particularem nostram? Nemo unquam tam vecors fuit, qui illud affirmarit; Hoc vero assertere nostros exinde patet, quia etiam in aliis coetibus impuris, atque eatenus non Veris Christi Ecclesiis, renasci Deo filios & conservari, non quatenus corruptæ sunt, sed quatenus sana haud pauca servant, atque adeo Ecclesiae Christi Catholicae unius Sanctae & Apostolicae membra extra sui coetus visibilis ambitum existere, lubentissime largiuntur. Quando vero particularem se Christi Ecclesiam esse ajunt, intelligi id volunt: partim sensu propriè sic dicto, quo vere fidelium & sanctorum aliquem numerum, & ut sperant, notabilem præ cæteris, suum coetum complecti, qui tamen Deo soli certo cognitus est, (2. Tim. II.) docent: partim etiam quatenus per

per Dei gratiam singularem, in sua congregatione & unita societate, atque solo quidem hoc suo coetu, Verbum Dei purum, sine erroribus, maxime fundamentalibus, tum etiam non fundamentalibus, prædicatur, & legitime ad institutionis Christi ordinem Sacramenta administrantur, atque adeo vera, visibilis, particularis, non tamen sine mixtura malorum, sua culpa sibi nocentium, largissimamque occasionem & mediorum salutis oblatores vim divinam adspersant, quod per accidens fit, ad Ecclesiæ in his terris militantis rationem, dici possit ac debeat; Non secus quam in schola aliqua, diversis *Classibus* constante, una præ cæteris corruptis & contaminatis, recte, in docendo & disciplina administranda, sese habere possit, quam quis, quod alio sensu fieri interdum solet, *selectam* appellaverit: ad quam similitudinem illustrandam ex Regio V. T. Principum Gynæceo desumpta comparatio Ps. 45. toto & Cant. VI. 7. 8. egregie accommodari potest, & forte ipsum **שְׂרָפָה** **וְשֵׁרָה** pro eximio Judæis usitatum nonnihil lucis affert, uti & Petrus 1. Petr. V, 13. τὴν ἐκ βαβυλῶν συνεκλεκτὴν Ecclesiam, ad quam scribit, salutandam jubens. Quid ergo? Sectam ne vocemus hanc Ecclesiam? Neutiquam; sed *Particularem* totius & universalis Christi Regni provinciam ad leges fundamentales rite gubernatam, *Visibilem Ecclesiam Veram & Puriorē*, *Cætum Diviniorem*, *Gregem parvum*, sed *Pastori inprimis charum*, *Partem totius Multitudinis* Christo sacratæ *meliores*, *Ovile repurgatum*, *Portionem sancto Verbi deposito* singulari beneficio *beatam*, & quæ sunt his similia, non tamen aliter, quam salva militantis Ecclesiæ, etiam particularis cujusque, conditione, & adhærente, dum hic peregrinatur, labe, floris item & obscuritatis, ægritudinis ac sanitatis, vicissitudine non exclusa, intelligenda; dummodo suspecta Hæreseos, Sectæ, Factionum vocabula longissime absint, quæ, dum in ceteris faciles & æquos nos præbebimus, omni modo gravissimisque de causis, in causa Dei ipsius, hinc discrimen subeunte, jure meritoque deprecamur.

§. XXVII.

Possem ad alia, quæ restant, progredi, nisi in mentem veniret percommode, præcipuus contradicentium, hac in controversia, scopus, quem *ἐκλογὴν* seu Electionem liberam, ad imitationem Philosophorum, spectare eoque contendere perhibent. Nempe, si tantopere placet Ecclētica

Etica methodus in Theologia, hac tamen ex parte, multis modis a philosophorum scholis distinguenda, videant primum ne vel imprudentes & ipsi in sectarum & sectariorum censum reponendi sint, quos neque omnes Philosophi a cæterorum communi sorte eximunt; Ita certe *Suidas* in Lex. Voc. Αἵρεσις, postquam de Sectis Philosoph. egerat, pergit: Εἴτι δὲ καὶ ἐκλεκτικὴ ἦν εἰσῆλθεν ὑπὸ ποτάμων τῷ Ἀλεξανδρέως ἐκλεξαμένη τὰ ἀρέσαντα ἐξ ἐκάστης τῶν αἵρέσεων h. e. vert. *Emilio Porto*: Præterea & quædam electrix *Secta* a Potamone Alexandrino est introducta, qui ex qualibet secta elegit, ea, quæ ipsi placuerant. Cui de sceptica philosophandi methodo locutus *Diog. Laërtius*, in Præf. sua ad Histor. Philos. accedit, ubi & hanc sectam seu hæresin dici posse, certo sensu, arbitratur, si quis τὴν λόγῳ ἢ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀκολουθεῖσιν ἢ δοκῶσιν ἀκολουθεῖν αἵρεσιν intelligat, quod res ipsa etiam, novum puta philosophandi consilium & modus ab aliorum ratione agendi distinctus, quale quid & hic locum habere perspicuum est, satis confirmat. Cum his, inquam, prius transigant, aut, si de vocabulo inane litigium illud esse existiment, a suo in nostram Ecclesiam insultu hoc ariete facto desistant, neque in secta constituenda dogmatum & placitorum peculiarium tantummodo rationem nudam esse habendam, sed veritatis vel falsi & errorum quam maxime cogitent, atque de his Ecclesiam potius convincant, quam procaci ore & calamo crimentur nostri ἀντιδικοί. Cæterum, si veritatem, quam dedita opera negligere sani hominis non est, sed stolide novaturientis, candide quærunt, atque ex sectis quibuscunque colligere aut seligere optima desiderant, ita tamen, ut, quod Sp. S. in Theol. Revelata tractanda postulat in universum Phil. III. 16. τῷ αὐτῷ κανόνι σοῖχεν, τὸ αὐτὸ φρονεῖν, (qui φθόγγῃ seu Ps. 19. 2. ἵπ κανὼν regula, in omnem mundum exiit Rom. X. 18., hodie vero in Scripturis Canonicis reperitur summatim comprehensus,) non intermittant, spondemus, si serio rem agant, non aliam, quam nostram sacrosanctam religionem doctrinamque Evangelicam, qua omnes omnium temporum fideles, quamvis carebant eodem nomine, salutem obtinuerunt, neque quisquam aliam nobis viam ostendere poterit eandem consequendi, ab hac diversam, electuros esse. Quo facto, suo ipsorum iudicio, a sectæ crimine nos absolvere necesse habebunt, quando, quæ vera sunt in cæteris Coetibus, sectæ

nomine ob perverſam, non uno modo, fidem & adulteratam veritatem dignioribus, in unum ſyſtema congeſtum aptè & concinnè cohærens, ipſius Sp. Sancti ductu hic reperient, ita ut, quod de Chriſtianis ſuo tempore *Juſtinus M.* Apol. I. circa finem ſcripſit: *ὅσα παρὰ πᾶσι καλῶς εἰρηται, ἡμῶν τῶν χριſτιανῶν ἐς,* idem quoque de noſtra Confefſione dicendum, haud vereantur nobiſcum affirmare. Quo etiam pertinet, quod mediam orthodoxiæ noſtræ, in plerisque, viam ſimili ratione ab aliis penes noſtrates exiſtere, uti egregie præ cæteris L. Fellerus auſpicali Diſp. oſtendit, jam dudum fuit notatum. Contra vero certum & exploratum eſt, ſi a Scripturæ lumine ac ſolo divinitus commonſtrato tramite rectiſſimo Pſ. 119. Eſ. VIII. 2. Petr. I. Luc. XVI. Joh. VIII. 15. Eſ. 59. 21. &c. diſcedens, in philoſophemata, raptus, viſiones, phantaſiæ operationes vehementiores, præconceptas opiniones, bonam intentionem, eamque verbo Dei ſcripto nudam, vel immediatas inſpirationes, imo etiam Magiam, neſcio quam naturalem, aut divinam, ut vocant, Kabbalam &c. prolabantur mortales, non tam veros, etiam Philoſophorum ſaniorum judicio, Eclecticos, ſed, uti docet triſtis experientia, Miſcelliones, Quodlibetarios, Fanaticos in horas & dies mutabiles, **ד'דוד** Davidi ſummopere exoſos, Luth. *Gladergeiſter* pulchre dictos, & huiusmodi monſtra inde naſci ac provenire, quibus nec in vita, ubi ſubinde magnopere opus eſt, neque etiam in mortis articulo vera *ὑποστασις καὶ ἐλεγχος*, quæ prima audit & præcipua fidei ſalvificæ proprietatis Hebr. XI. 1. ineſſe queat, ſed absque fide, poſtquam & aliorum fidem perverterant, & ipſis hæſitandum, deſperandum, pereundum tandem ſit certiſſime. Quod enim libertatem, quam Chriſtus ſuis comparaverit, prætexunt, eam alius generis eſſe, quam illam ementitam docendi & ſentiendi licentiam, Spinoſæ, inter alios, tam operoſe commendatam & perpolitam, vel hinc intelligere poſſunt, quia eodem ſermone cum Judæis habito, Joh. VIII., quo ſuam ille prædicavit liberationem *ὅτι τῶς* talem, arctiſſime verſu 31. ad *τὸ μένειν ἐν τῷ λόγῳ* &c. eoque ore tum pronunciato atque literis poſtea conſignato, adſtrinxit *atque ita de-* mum *veros* nos fore diſcipulos ſuos, & *veritatem*, quæ nos *liberos* reddat, cognituros eſſe aſſeveravit, hoc eſt, tunc illud fore, cum ſummi, conſtantiſſimi, immoti ipſius & Verbi prædicati ſui, quale

quod fuerit Hebr. I. 1. & II. 2. sq. docetur, *Sectatores* esse non des-
verimus.

§. XXVIII.

Cujus vocabuli mentio dum fit, occasione ea jam oblata, lubet
de hoc quoque dubio breviter disquirere: Utrum *Sectatores* veritatis
Evangelii & doctrinae orthodoxae, aut, si verbum forte usu veniat, *Se-
ctari* verae Ecclesiae doctrinam, commode dici possit? Negandum id
esse videtur, cum conjugatae voces eandem atque communem in-
ter se, qua usum receptum, naturam & potestatem & veluti jura quæ-
dam consanguinitatis habeant. Enimvero, si dicendum, quod res
est, quantumvis origo eadem sit, alia tamen consuetudinis, manifesto
legem & hoc exemplo sermoni nostro ferentis, ratio deprehenditur.
Nam, ut omittam verbi, quod frequenter sequi aliquem generaliter
& in univsum notat, eos significatus, qui plane alieni a praesenti in-
stituto sunt, (ut quando ap. *Cicer.* VI. Verr. n. 130. de pueris usurpatur
qui *sectentur*, ut *irrideant*, aliquem, & IV. n. 122. de Cliente *Prato-
rem sectante* circum omnia fora, ut sibi eum blande *conciliet*: ap. *Tibul-
lum* L. II. Eleg. 3. ubi aratrum *sectari* idem est quod *insequi*: ap. alios vero
& Terentium quoque tritissime cervos, apros, belluas *sectari*, tantun-
dem, quod *consectari*: imo ap. *Plautum* tandem, ubi frequentissime
obscæno prorsus *sensu* occurrit;) Trita tamen omni tempore frequenta-
tione in disciplinis & ceteris factis non nisi sedulam & perpetuam imita-
tionem seu sequelam innuit, plane ancipitem & in utramque partem
valentem, qualia exempla, si opus esset, ex Cypriano Ep. 6. & Ep. 8.
ex Augustino de vera Relig. §. 9. & quia hoc sensu τὸ διώκειν etiam Græ-
corum apud Athanas. in Apol. aliisque PP. Orient. Eccl. adhibetur, ex
utraque lingua facile cumulari possent, nisi etiam recentissimos Theo-
logos, Veritatem *sectari*, Recta *sectari*, *sectari* Fidem puritatemque
doctrinae, passim & quotidie dicere consuevisse, in aperta luce posi-
tum atque adeo in re manifesta demonstratione opus nequaquam esse
putarem. Atque ita quoque *Sectatoris* nomen comparatum est, eum
nempe, qui, ut aliquid condiscat, frequenter alium sequitur auditque
signans, atque hinc sapientiae studiosis ap. Gellium L. II. c. II. & veri-
tatis doctrinae cupidis, sicut ab antiquioribus, a Grotio L. I. de J. B. &

P. L. I. c. 3. §. 4. ubi disciplinæ Christi sectatores memorat & ab ipso B. Bajero in Comp. L. de Eccl. §. 34. n. (b.) tanquam *Rectæ fidei sectatoribus*, quanquam & eod. §. n. (a.) sectatoribus & hæreticorum & errorum, tribuitur; Ut testimonia alia silentio præteream, quæ vere media hæc vocabula esse ostendunt, ipso usu omnia plus satis probante. Major in tertia, quæ superest voce *Sectarii* hæret difficultas, quam, cum accuratiori consideratione digna sit, in IV. Caput visum est differre, singulari cura perpendendam, & sua amphibolia, ex sectæ notione veluti peculiari contagio contracta, industrie exsolvendam, cujus laboris non exiguum, ubi evolutione defuncti erimus, videbimus operæ pretium posuisse. Interim verbo sectandi & compositorum Consectandi & Insectandi, atque Sectatoris, imo & Secutoris, quem Græci ἀκόλouthov vocant, terminis, promiscue ut quisque utatur, nemine neque de errore, neque veritate præjudicium hinc capiente, uti docet experientia lectorem vel auditorem latini sermonis quemcunque, (quorum nemo non Assentientem, Asseclam, ὁμολῶντα eidemque sententiæ deditum, verbis illis perceptis atque nihil præterea intelligit,) per nos licet, perque ipsam veritatem nihil hinc calumniarum, ut supra, aut periculi a cavillatoribus metuentem.

§. XXIX.

De Sectæ vero suspecto nomine, antequam hoc caput finiamus, juvat ipsum etiam Gothofr. Arnoldum in compendio adhuc audire, & quid de isthoc scommate sentiendum sit, vel ex non sentiente & imprudente confessore, quæ vis est veritatis, percipere. Ita vero ille P. II. der Abbild. der ersten Christen L. VIII. c. 21. §. 3. postquam in eandem sententiam de hæresi differuerat, pergit: Wie es auch mit dem Namen Secte und Sectirer nicht anders ergangen / welcher nicht allein von andern indifferenten Dingen / Meinungen und Gesellschaften gebraucht wird (sectas Philosophorum, Medicorum, Jurorum & Philologorum, imo & Criticorum, quales multæ sunt, indigitaturus) sondern auch von der wahren Christlichen Religion selber. Wenn nicht nur die alten Kirchen-Scribenten dieselbe ausdrücklich und sehr oft eine Secte nennen / sondern auch nachgehends in öffentlichen Gesetzen der Catholischen Secte; item

der Ehrwürdigen Secte der Orthodoren mit Fleiß gedacht wird anderer Urkunden hiervon zu geschweigen. Da uns diese abermahl weisen / wie solche Mahnen an sich selber / bey erfahrenen und verständigen Gemüthern / nicht alsobald einen bösen Begriff und widrigen Meinung von denen Personen erwecken können / welche durch schmähsüchtige und unchristliche Zungen oder Federn entweder mit den allgemeinen Mahnen eines Ketters und Sectirers oder mit sonderbahr erdachten Titeln belegt werden. Nimirum, utut largiamur, quæ de antiquitate narrat, tum quod ad vocabulum hæresis, tum quod ad sectæ nomen, omnia, cur quæso usum recentiorum vocabulorum silentio prætermisit? Nonne & in vocabulis temporis rationem habendam haud ignoravit Arnoldus? Credo noluisse potius scire aut simulasse inscitiam. Cur Virorum rerum gnarorum & expertorum tantum mentionem facit, qui nihil mali suspicari ex huiusmodi dictis possint? Annon & ignari, vel, ut, quod res est, dicam, accuratiores & sanorum verborum studiosi sunt, quorum illi non offendendi, quoniam neque cœco scandalum esse ponendum Lev. XIX. aut infanti Matth. XIX. legitur, hi vero a captiosis verborum æruscatoribus non exacerbandi, imo etiam tota Ecclesia non turbanda? Si denique maledicorum est calamorum & linguarum minime Christianarum, sed venenatarum, his verbis in alios convitia spargere, ut fateatur Arnoldus, cur ipse non abstinuit istis cum consortibus? cur subdolum in Historia sua eorum fugam, in Tr. vom Secten-Wesen cum tanta vehementia ac impetu, ut alia quoque, commutavit, meras sectas de Ecclesia nostra cogitans, loquens & scribens? Est itaque *αὐτοκατακριτὴ* & ut miser forex suo se indicio prodidit, quod utinam, sicuti speramus vel tandem fore, in emendationem ei cesserit, aut etiamnum cedat.

§. XXX.

Sed lubet, hac data quasi ansa, inquirere: Utrum maledictum merum & sine exceptione universim, omnis, ut videtur Arnoldus affirmare, Sectæ cognominatio, & Christiano homine indigna, existimari debeat? Id enim si ita sit, quo minus & alios ab Ecclesiæ nostræ doctrina, LL. & Confessionibus publicis comprehensa, segregatos, sic appellemus, par erit

erit & æquum. At fallitur Arnoldus, tum, quando ex prisca phraseologia neque ea etiam universè approbata, ad præsentem ætatem male ratiocinatur, tum vero etiam, quatenus parem mendacii cum æterna veritate, & errorum cum Sp. S. eloquiis, sortem eademque jura esse statuit, qua in re nimis aperte contemptum dogmatum sacrorum & Articulorum fidei, divinitus commendatorum sub anathematis, si deferatur, comminatione, & solam sanctitatem, urgens, quæ sine illo recto de Deo sensu, altera & præcipue religionis parte, nulla est, ipsissimum, quem vocant, Pietismum, cujus hæc anima esse censetur, prodidit. Contraria omnia Scriptura S., Ecclesiæ antiquæ praxis perpetua, & rei ipsius Natura atque Ecclesiæ salus requirunt. Illa, quum non solum vera a falsis solcite discernere, falsosque prophetas fugere atque cavere jubet; sed etiam 2. Petr. II. 1. generatim ac indefinite, ut alibi quoque, hæreses seu sectas, quicquid a patefacta fidei integritate recedit, appellat; Definite vero, (ut graviora in Pauli I. Tim. IV. 2. Petri II. & III. atque Judæ Epistolis omittamus,) τὰς κηρύττοντας τὴν διδασχὴν τῶν Νικολαϊτῶν, ipso Sectariorum nomine proprio expresso, Apoc. II. 15. perstringit & carpit. Adde exemplum ipsius Christi, quem Phariseorum & Sadduceorum nominibus & sectis nominatim sæpe numero repetitis, suo officio elenchtico perfunctum esse, una cum Paulo hæresin illam in Actis Apost. rotundius vocante, scimus, quæ Vet. Test. locis multo pluribus confirmantur. Ecclesiæ Veteris actiones & ardorem adversus hæreticos suis nominibus designandos & describendos justis titulis, supra jam c. I. notavimus, & ex B. Veielio ibidem laudato in Compendio cognoscere, cui vacat, licebit, qui loca potiora ad Eusebium usque sec. I. II. & III. cumulavit; Quibus addantur, quæ & nos superius ex Latinis Sec. IV. & V. adduximus alia, estque in primis notabilis S. Ignatii Ep. ad Smyrn. c. 7. pericope, ubi, dum περισμῆς, tanquam malorum principium, veros Christianos fugere jubet, per quos se intelligere τὰς ἐτεροδοξίας c. VI. docuerat, fere ipsum sectæ nomen hæreticis sui ævi attribuit ad amissim cum Latino conveniens. Rei ipsius vero naturam easdem appellationes poscere inde patet, quoniam, quæ reapse toto cœlo discrepant, distinctis etiam verbis, rerum signis, confusionis vitandæ ergo, exprimenda sunt, quæ ut simul indicia fugiendarum sint, tum bonæ mentis corruptelarum, tum fidei salutiferæ

noxiorum venenorum instar gangrænæ depascentum, salus utique animarum exigit, viam præmonstrante itidem Apostolo in Pseudapostolos & Hæreticos, heroico animi instinctu, verbis gravissimis expresso Phil. III. 1. sq. 2. Tim. III. 8. & II. 14. sqq. 1. Tim. VI. 4. seqq. & aliàs semper in-
 vecto, ut Apocalyptica memorabilia & significantissima emblemata, & gesta atque dicta Apostolica alia præsertim Act. XX. 29. 30. (cum Christi Matth. XXIII. integro capite descripto fervore sacro conjungenda,) non commemorem, satis quippe omnibus cognita. De generali itaque Sectæ alicujus revera talis, hoc est, a regula fidei & Apostolica doctrina alienæ opinionis & in eam consentientis coetus, (majoris aut minoris parum refert,) denominatione atque id faciendi cum libertate tum obligatione piorum, maxime vero Doctorum Ecclesiæ veræ, ex conscientia, res est confecta, nisi quod digna sit consideratu quæstio: annon inter *Analogia attributionis sive inequalitatis hæc vox numeranda sit*, propter propiorem aut longiorem diverforum ad norma fidei distantiam? quod tamen vel verbo attigisse satis est. At quando illud suscipiendum sit, & num speciali opus sit cognomento, prudentiæ Ecclesiasticæ, Spiritu *σωφροσύνης & σοφίας* directæ, judicandum ac definiendum relinquitur: Partim ideo, quia vulnera sæpe pejora fieri videmus, quæ sæpius vel prorsus non, vel non candente ferro h. e. præmaturo anathemate, aut tetro nomine imposito tetigisse satius fuerat: Partim etiam, quia, ut supra jam observatum est, prima exordia ab augmentis & matura fruge, in zizaniis quoque, difficile est admodum discernere. Placent tamen quæ in medium consulere moderatiores, (si modo sit modus in his quoque sint certi denique fines,) nec puto Ecclesiæ tantopere, ut quidam persuasum habent, prodesse, qui revera solliciti sunt magis, ut hæreticos faciunt, quam Christianos. At, ubi, sine *παράδειγμα λόγου* illaudabili studio, opus est ac necesse, ut pro veritate Evangelii pugnandum sit, si oppugnetur, præsertim per cuniculos & anfractus, scapham quoque scapham appellare decet, neque via silentii suadenda, ubi non Capitolium, sed Regnum Christi, immo Christus ipse, ut prodatur, agitur. Secus autem si sit, recte mihi Cl. D. Teuberas in Exam. Argumenti Origeniani §. 1. & 5. judicare videtur: *Probe novi esse quandam hæresum rabiem, phrenesi haud absimilem; sed non nisi ad tempus servientem,*

tem, quam si subito per vim, prius quam desaviant, velis reprimere, quid quaeso aliud feceris, quam qui oleum addunt camino, vel qui languentibus ex lucta frigidam suffundunt? Poscit subinde quandam quorundam errorum tolerantiam prudentia Theologica, similesque nos jubet esse palatio Petra superstructo, aut veterano militi cum perfervido tyrunculo in arenam descendenti. Obruant palatium nimbi, dum patitur illud, hi praterfluunt. - Sæpe, dum sustinemus incursum, abstinent ab incur-sando adversarii. Recte nonnunquam faciunt, qui tempus concedunt, non solum his, qui resipiscere & ad bonam frugem redire gestiunt, sed & magis pertinacibus, & quanquam non addat disertis verbis, quo casu ita agendum sit, cum hominibus veluti in delirio & somnio suavi sua phantasmata recentesque foetus a matre rubentes deamantibus, mihi tamen videtur tunc locum habere, si maledictis magis, quam rationibus certetur, quæ sperni tutius possunt, quia non est tantus animorum innocentium, nisi quos sola tenet prurigo & libido novandi ac ludificandi, occupandorum metus. Subindicat illud ipsum §. 5. quando hanc moram temporis, non quidem longissimam, interim mediocrem dandam putat potissimum, si impetu rem geri sentimus, si ipsamet dogmata sua se refutent absurditate, si error, quem fovet, ab humanitate, a suavitate morum, a pietatis specie, a rationis fuce abeat longius; aliamque rationem esse, si serpere videamus errores, seu mysteria contendant heri aut nudius tertius detecta, solis piis tectim explicanda, atque interea nemini non ea exponantur; Addimus: Si incrustentur, ut orthodoxiæ fuce decipiant, si applausum inveniant, &c. Huic certe hominum generi, nec perpetua, inquit, nec prolixa sed per breves inducia concedenda, & quæ sunt reliqua omnia lectu dignissima. At quando demum suo nomine, e. g. Sectæ, huiusmodi ausus insigniri debeant, multo difficilius est determinatu, quoniam innumeras circumstantias facta hominum multis quoque modis variare certum est: Approbo tamen Venerandi D. D. V. E. Löscheri ἐπίλογον, quam De convitio Pseudorthodoxiæ recens excogitato §. XV. proposuit, ubi, postquam de manifesto detrimento Ecclesiæ & clandestino ad seducendum alios molimine periculossimo & similibus differuerat, addit: Hinc facile, studiosus rerum divinarum colligat, abstinendum a tali cognominatione fore, ubi causas hæc.

hactenus enarratis locus non datur e. g. si quidam in τρόπῳ πονηρίας saltem peccent, nec videantur rem satis accurate interpretari, forte etiam; si in dictis Scripturæ aliter explicandis salva fidei analogia lis oriatur, vel quæstiones juxta fundamentum enatæ, ac philosophicæ magis quam Theologicæ moveantur &c. utut cetera cause Dei serio faueant, contra hos non tam elencho, (vel reali saltim, sed citra condemnationem,) cujus portio est nomen Sectæ diacriticum, quam fraterna admonitione est utendum: Quod si autem prolapsiones illæ degenerent in corruptelas, & ut Phil. Mornæus de Ecclesia loquitur L. c. §. ad vulnus febris accedat lethalis, h. e. si ipsi fundamento aries admoveatur, tum alio modo nomineque etiam imposito peccantes, scil. ut a sanis internoscantur, sicuti olim leprosis injuncta fuere signa Reipubl. & Eccl. Judæorum, ut caveri possent, quasi nigro Theta seu carbone atro notati, tractandi sunt; ubi non diffitemur mutatione ista in xpīei constituta nec secta satis matura, quemadmodum in ulcere aperiendo Chirurgorum est circumspicte agere, exquisitam omnino prudentiam adhibendam esse, facileque ab iis quibus ea virtus non suppetit, peccari posse. Hactenus perspicacissimi Theologi verba, bona cum venia Ejusdem, speramus, paucis illustrata. Hæc si cogitasset bonus Philastrius, in præteritis fingendis hæresibus, non ita liberalis, opinor, fuisset, nec in Pontificiis tenebris, & seculis obscurioribus XI. & seqq. de sectis bene multis tantæ nostro ævo dubitationes ortæ fuissent, quas pro lubitu & affectuum studio ex testibus veritatis nonnullis videtur effinxisse Prateolus cum sociis & affeclis, (quæ tamen nolim cum Arnolde ad antiquitatem venerandam extendi, nisi forte circa nomina, præter necessitatem multiplicata, præsertim in Gnosticorum & similium historia erratum sit,) neque nostra etiam memoria, Sectæ Cervicodurorum, Perseistarum, immo etiam Nullibistarum catalogo inscribi aliorum similiter debuissent, quippe non minus supervacaneæ, quam Jehovistarum & Adonistarum nomina, inter Batavos, creduntur Philologis esse. Sed de his plus satis, in quibus Iliacos intra muros & extra jam peccari, vel paullo ante laudata disputatio docet, neque quotidiana tristis experientia quenquam patitur ignorare.

§. XXXI.

Restat, ut candide & ingenue investigemus, nunquam ne quisquam nostratum Sectæ nomen Ecclesiæ Evangelicæ, in qua vivimus, ullo modo dederit, an per oscitantiam & nihil mali metuentibus id nonnullis exciderit? Hic fateor, me optare quidem ex animo, ut liceret negando ad hanc quæstionem simpliciter respondere; Sed diffitendum non est, contraria quædam, utut rara, quæve mihi occurrerint, vix tria sese obtulisse loca. Primus B. *Balduinum* autorem agnoscit, cujus in Comment. ad I. Cor. I. caput hæc verba habentur: *Quia hodie juxta August. L. I. contra Parmen. c. 7. multi sunt Christiano nomine dealbati, qui nomen tantum Christianorum habent & ore Diaboli loquuntur, ut Athanasius eos descripsit, L. III. ad Theophil. Idcirco necessitas ipsa postulat, ut Christianos in sectas dispecamus, quas ipsi fecerunt & a sectatoribus suos cujusque affeclas denominemus, a Calvino Calvinianos; a Schuvenkfeldio Schuvenkfeldianos; a Photino, Photinianos; a Luthero denique Lutheranos, quo postremo nomine uti cogimur propter extremam adversariorum vafritiem, qui Lutheri doctrinam cum iis, qui Luthero aperte contradicunt, non raro in unam farinam commiscere solent.* Alter Balth. *Bebelii* est, in cujus de Syncretismo Coll. nuper admodum ex Mcto edito in lucem, ubi statum Controversiæ firmat, p. 22. sq. legitur, & non de universali sibi sermonem esse ait absolute, *nec de universali omnium nomen Christi præ se ferentium; sed de speciali inter tres eminentiores Christianorum sectas, Lutheranorum nempe Pontificiorum & Calvinianorum, potissimum autem de specialiori inter Lutheranos & Reformatos.* Tertius recentissime a me observatus est in Eruditissimo de Fundam. veræ Religione prudentum Libello Cl. Polyhist. Dn. D. *Rechenbergii*, qui postquam de secessione a Romana Eccl. p. 251. differuerat, *tres inde, §. VI. scribit, exatas inter Christianos in Europa sectas majores satis notum esse, idemque & in Margine atque Indice materialium & ipsa quoque, quod mirari non satis possum, præfatione, circa finem, semel iterumque repetit: præcedenti vero §. V. & seqq. etiam, quas intelligi velit, nostram puta Ecclesiam cum coetibus Calvino-Reformat. & Pontific., explicatius docet.* Si quæ alia sunt, non enim inquirere vacat studiosius, ea plane credo haud fore istis dissimilia. Certe, ut omittam eorum, qui

a nostra ætate remotiores fuere, secure loquentium, ut fieri solet, integritatem, nemo sane est, qui dubitet, isthoc vocabulo cunctis fuisse indigitatum, non coetum eorum, qui, ut alias constanter fieri supra monstravimus, diversam erroneamque simul doctrinam amplectuntur: cui rei, quantum ad nos, contradictum est ipsis locis citatis ex professo a singulis; sed, etymologice sumta voce, Ecclesiam aut Ecclesias & congregationes potius ab invicem dissidentes, & quasi dissectas hactenus in ipso religionis negotio, distinctionis solius gratia, ut ex B. Balduini verbis luculentissime patet. Neque etiam quisque horum Theologorum absolute Lutheranismum sectam vocavit; sed *comparativè & relate* ad alios, *neque* etiam *activo, sed passivo sensu*, &, ut idem loquitur Balduinus, coacte, cum nostri, quos carpimus, Calumniatores, nude, contemtim, opposita hac cognominatione ad ipsam veritatem extra omnes hasce, sectas & in omnibus partito conquirendam: scoriis tum nostræ tum aliis religionibus, ut ipsi putant, adhærentibus probe separatis: vel sola vitæ probitate servata cæterisque in medio relictis, isthoc nomine atque dicterio utantur. Paucis: *Ἀνύρως*, partim etiam *ἀναίρως*, locuti atque voce hac contra communem Ecclesiæ morem, inde ab ævo antiquo jam probatum, abusi excusationem merentur Viri Optimi deque nostra Ecclesia alias meritissimi, non imitationem; præsertim postquam ad unum omnes odium suum adversus indifferentiam religionum, & syncretismum, quem *οἱ ἐκ ἐναντίας* moliantur, abunde testati sunt. Interim prudentius magis & circumspecte admodum ab his vocabulis cum ceteri abstinerint: (ut quando e. g. B. *Museus* de Eccles. P. II. §. XCI. sqq. de schismate in occidentali Ecclesia ad hoc usque tempus durante differit, *Tres Partes*, non autem sectas, tum in ipsa Orationis serie continua, tum etiam in margine, nominat,) & aliis abhorrendum fuisset, quem tamen *navum* in corpore alias pulcherrimo æquo animo hallucinantibus facile condonabimus; Ut Latinitatis elegantioris studium prætermittamus, quo conatu Ecclesiasticæ *ἀνεξέτας* leges migrare facillimum est, atque aliorum etiam exemplis recentissimis, si res ita postularet, comprobari nullo negotio posset.

§. XXXII.

Proinde rectius, & ubi ex instituto de hac controversia agendum fuerat, *Ministerii Tripolit.* (Lubec. Hamb. & Lubec., scriptore D. Sam.

Pomario) Theologi. P.I. der Lehr- und Schutz-Schrift contra Anonym. Gutherianischen Offenbarungs Patron, qui fuerat H. Ammerbachius, c. II. S. 28. p. 212. sq. judicaverunt: So freventlich darff dieser Mensch von der wahren allein seligmachenden Lutherischen Religion judiciren / daß er ihr den Namen einer Secte gibt / welches Wort ja allenthalben in der Schrift / entweder der Wahrheit nach Apost. Gesch. V. 17. XV. 5. I. Cor. XI. 19. Gal. V. 20. 2. Petr. 2. 1. Tit. III. 10. oder anderer ihrer Meinung Act. XXIV. 5. c. c. XXV. 22. wie auch in heutigen gemeinen Gebrauch in bösen Verstand genommen wird / nicht für die Christliche Religion, sondern für eine irrige Meinung / dadurch andere sich von dem allgemeinen Körper der wahren Kirchen Gottes als faule todte Gliedmassen selber secirt / abgeschnitten / abgesondert und getrennet haben / und weil er noch in der äußerlichen Gemeinschaft der Lutherischen Kirchen sich auffhält / macht er sich ohne Zweifel selber zu einem schändlichen Sectario, oder muß in seinem Gemütthe schon eine neue abgesonderte Secte und Parthey angenommen haben. Sonst was die Sache selber betrifft / so redet Caiphas ohne Zweifel die Wahrheit alhier / weil ja freylich bey keinen anderen Religionen / die mit guten Recht Secten und Partheyen können tituliret werden (als deren Verfechter durch ihre besondere Gedancken und Lehren / von dem wahren geistlichen Leib Christi / der allgemeinen Evangelischen Kirchen / sich selber sequestriert und abgeschnitten haben) diesem Punct von den Neut-Propheetischen Gesichtern und Offenbarungen mit solchem Ernst widersprochen wird / als bey den Lutheranern allein. 2c.

Quæ ideo prolixius repetere typis hoc ultimo paragrapho visum est, quia totam ferre hanc dissertationem nostram in compendio sistunt, ut vel ex illis nihil nos nostro indulsisse ingenio cognosci possit. Addimus Theophylacti ad Coloss. II. 8. de parallela hæreseos voce non ab his aliena, quando Propterea hæreses dicuntur, scribit, quia sunt hominum opiniones. Christianorum fides non est humanum dogma: propterea nec nomen tale assequetur. Quo facto finem imponimus Critico huic capiti, adjecto, quem de Mysticorum terminis Theologi prudentes communi ore ferunt,

calculo. Nempe: Qui Phraſeologias illorum culpant, non voces tantum & vocabula ſe carpere ajunt, ſed doctrinam peſtiferam ſub his involucris latentem, velut in herba anguem, & quanquam formulæ hujusmodi aliquo colore pingi & mitigari queant, *tutius tamen ſemper eſſe, ſanitatẽ verborum ita tueri, ne poſtmodum remediis opus ſit, ad verum ſenſum reſtaurandum*, vel ad offendicula, quæ ex crudis phraſibus & vocibus ambiguïs oriuntur, tollenda & vulnera Eccleſiæ ſananda. Quod ipſum, ut cordi tandem aliquando atque curæ ſit vel melioribus ex noſtro, ſi quæ ſunt in hoc genere hominum, mentibus, quarum videlicet lucrificandorum non omnis ſpes abjicienda eſt, toto pectore precamur.

CAPVT TERTIVM.

De Objectionibus diluendis diſpiciens.

§. I.

HIS ita ſeſe habentibus, non eſſe, quod ſoliciti ſimus de ulla alia re, quam Conformitate & Congruentia Doctrinæ & Fidei cum Scriptura S., unico & limpidiſſimo ejus hauriendæ fonte, recte exiſtimabimus, ut, qui ſecus loquuntur & ſentiunt, ab hac regula nos aberraffe atque aliud evangelium prædicare, quam Chriſtus & Apoſtoli propoſuerunt credendum, demonſtrare ante omnia neceſſe habeant. Et ſane ita clara res eſt, idque tam manifeſto, ex evolutione ambiguitatis huius vocabuli, *Seſtæ*, efficitur, ut, quicquid ab adverſariis noſtræque Eccleſiæ obtreſtatoribus obiicitur in contrarium, niſi diverſa ab aliis ſacra noſtra & diverſa ſimul a Sacris literis & Apoſtolica fide complecti atque tueri iisdemque adverſa eſſe ad oculum oſtendant, cetera argumenta, qualiacunque ſint, omnia, ſtatum controverſiæ non attingere nec ſcopum ferire, ſed ab eo longe abludere in confeſſo ſit: quod vulgo Logici & diſputationum Magiſtri Ignorantiam turpem Elenchi appellitant.

§. II.

Equidem, quod ad veritatem doctrinæ attinet, non deerunt, quæ in Eccleſia noſtra ejusque publicis Confeſſionibus deſiderent nonnulli, præſertim *Dippelius*, qui verbis diſertis ſæpius, e. g. p. 122. ed. 12. *Des geſtaup-*
ten

ten Pabstthums ideo Lutheranum coetum Sectam appellat und keine Veram Ecclesiam, weil das Wort Gottes nicht rein und lauter gepredigt wird / sondern obscur und durch einander geworffen 2c. Neque cuiquam, qui hominum horum scripta evolvit, ignotum esse potest, quam petulanter sanctissima capita fidei, de ipsa fide & Christi piaculari sacrificio, satisfactione vicaria atque iustitia nobis parta, justificatione per imputationem ejusdem, de Baptismo, Sacra Coena & ipsa SS. Trinitate traducat, cum affeclis suis, non alia quidem, at modestius aliquanto & rectius eadem docentibus. Neque ignoramus, quæ de *Pseudorthodoxorum placitis* non ita pridem fingi & in Evangelicam Ecclesiam projici *dicta*, non sine manifestissimis indiciis accusationis de doctrina ipsa corrupta, coepere, unde nominatim, *Novi Pelagianismi, Neoscholastici fermenti*, & similium nominum *usus* invaluit. Vidimus & supra non neminem, ritibus *Sectæ suæ*, in qua vivat, h. e. Ecclesiæ Lutheranae *se applicare quousque conscientia permittat*, aperte dixisse, fassumque adeo fuisse, esse nonnulla, quæ approbentur, sicuti docendo, ita & agendo, inter nos, quæ conscientia tamen, tenera scil., similiter probare non possit: Ut nihil hic commemoramus eorum, quæ de Luthero ipso a se diverso, scriptis ex professo compilatis, non alium in finem publicæ luci exposita sunt, quam ut descivisse nos a Lutherana vera fide, nec a fervore tantum, sed ipsa etiam doctrina sinceriore prima & integra Lutheri longius abesse & pro Junone jam, quod ajunt, nubem, perditæ mentis naturali perversitati sive carnis desideriiis velificandi gratia, amplexos tenere perhibeant. At enim, si accusasse satis est, quis innocens tandem futurus sit? Deinde nunquam inauditum, obscuritatem, quæ ad res ipsas haud pertinet, sed rerum exponendarum modum, quem *τρόπον πωδείας* vocant, heterodoxiam appellari; Vitia hominum hæc sunt, sua labe, suisque nævis, (donis quoque diversis existentibus,) laborantium, quæ toti sodalitati ipsique veritati per se nihil detrahunt. Nihil igitur pro sectæ suspicione de nobis excitanda hæc faciunt, tametsi verissima essent. At plurimum sane nocent imo penitus evertunt fidem, quicquid adhuc a nostris obtrectatoribus de Vicaria Christi morte & æterna ejusdem Justitia, nostra per fidem reddenda, sicuti peccata nostra in Christum translata sunt 2. Cor. V. ult., olim dubitationis in modum propositum, nunc autem sine tergiversa-

tionem, Canticis quoque Ecclesiæ in eum sensum mutatis & detortis, pronuntiatur; Ubi, sicuti & in doctrina de Sacramentis jam satis puto demonstratum esse, penes quem Veritas divina revelatione supernaturali patefacta, mysteriorum quoque nomine i. Cor. I. & II. semel iterumque repetita, stare deprehendatur, per rationem rebellantem adversariorum esse errores liquido constabit, atque hinc etiam, qui sint sectæ nomine digni, nostri an illi veritatis desertores, patefcet. Cetera omnia, de quibus controversiæ non ita pridem motæ sunt, ejusmodi esse certissime credo, credentque, scio, qui sine partium studio & affectu vehementiori, hæc meditantur, ut, si verus sit inter nos & contradicentes dissensus, ficulneas illi rationes & sophismata crassa invictis scripturæ dictis & assertis pro nobis aperte militantibus opponant: vel suo ingenio, abusu hominum malorum adducti, veritatem attemperare moliantur: vel, quod sæpius observatum est, λογομαχίας, sanæ verborum formæ impatientes, ut præ aliis sapere videantur, indulgeant. Quod superest brevibus exponemus: Demonstrent, si viri Dei sunt, quales videri volunt, errores nostros ad oculum, ex principiis vere divinis, argumentorum pondere invictorum, non desultoria levitate, & Scythico bellandi more, sed constanti analogiæ fidei nexu observato, non verborum ampullis & acerbis, sed Spiritu moderationis καὶ σωφροσύνης, humilitatis & veræ charitatis, aperta denique fronte, neque servatis in futurum tempus arcanis, & citra contemptum arrogantiam plenum; atque sic, quid distent æra lupinis, luculenter, speramus, apparebit. De Luthero, a se diverso sibi quoque adverso, postquam primo capite, quid habeat in recessu fabula, jam dictum fuit, nihil in præsens addimus.

§. III.

At facile subodorari licet, quid adversus hæc excipere soleant dissentientes: Nempe *Scripturam*, ajunt, *nos crepare, ut principium cognoscendi salvificæ fidei unicum*; sed quæri posse, inquit *Dippelius*, *Wein und Del præf. p. 6.* Ob solches principium cognoscendi andere Secten auch besitzen? So ist's dann ferner die Frag: welche unter allen diesen Secten den wahren Verstand des geschriebenen göttlichen Wortes besitze / denn jede spricht und meint / sie haben den Sinn des Geistes: Soll ich nun sagen / meine Secte / die Lutherische / sey rein vor allen

allen andern / so wäre solches eine verwegene præsumtion und An-
fordern / welches ein unparthenischer Richter mit Lachen würde zu-
rückweisen--- & addita iudicis genuini commendatione, Unctione puta Spi-
ritus, subjungit p. 12. und so ist ein jedweder in seiner Sect orthodox und
folgend: die orthodoxie in abstracto nichts, als ein blindes hartnäck-
tiges præjudicium, nach welchem man andere / die weiter sehen / ur-
theilet und verdammet. 2c. 2c. Conspirantium cum his aliorum verba
nolumus cumulare. Sed ad ipsam objectionem animadvertentes, nænias
statim notamus Pontificias, a quibus, ut ipsum Enthusiasmum, ita Sce-
ptica hæc descendisse principia, constat. Certe, quod ad hoc aliàs de com-
muni omnibus aliis, Sectisque vere talibus, dubium, a Keddio famosis-
simo Jesuita, magno, ut præ se fert, labore, excogitatum contra nostros in
Postulatis suis & ab ejusd. Soc. Hakio in Scrutatore Veritatis denuo in-
culcatum, tum ferii certaminis declinandi ergo, tum Sectæ itidem hinc ap-
nos exstruendæ causæ, dudum responsum est a Nostratibus. Nempe,
si de ipso principio communi, Scripturæ S., per se sermo sit, longe diffe-
runt hæ duo: Fundamentum aliquod seu principium fulcire revera diversas
religiones earumque solidum esse stabilimentum, & contra diversarum re-
ligionum socios ad idem principium, sed perperam & impudenter, provo-
care, idemque adeo quod nos, revera (non enim nisi unica veritas est,))
tuemur, velut ex eodem fonte cognitum, dicere & arrogare. Quibus
recte addunt: Christum & Apostolos ejus, ac postea Christianos sequen-
tium seculorum orthodoxos omnes, ad illorum præcepta, jussa & exem-
pla, scripturis, tanquam fundamento suæ doctrinæ usos fuisse, inde-
que argumenta adduxisse firma & solida, non curantes, quod & Saddu-
cæi, nec minus falsi Apostoli, dein Arian, Donatistæ &c. errores suos pal-
liaturi, similiter ad easdem scripturas, tanquam ad fundamentum suo-
rum placitorum, ingenti sæpe cum clamore & fortasse etiam specie, uti
omnium hæreticorum regularis est temeritas dicente Augustino Ep. CXIIX.
ad Diosc., provolaverint. Quod si igitur, æquo jure & bona pariter fide
idem fecisse aut facere posse omnes, firmiter ostendatur, victas dabimus
manus; Sin secus, pudeat eos cum sophistis jactantiam inanem & *κυσίαν*
impostorum, cum legitima Sac. Literarum interpretatione & ad veritatem
cognoscendam applicatione ingenua turpiter commiscere. Quare
ut hæc

ut hæc rectius distinguantur , Christi verba notentur, qui Sadducæorum sectam non inde ortam esse docuit , quod scripturam haberent eamque urgerent & allegarent , sed, quod *errarent non intelligentes eandem μὴ εἰδότες τὰς γεγραφὰς ἢ τὴν δύναμιν* Ἰδ. Θεῶ. Matth. XXII. 28. Sicut etiam ipsis hallucinantibus, cum secta Phariseorum, Apostolis, non alio principio, sed, ut idem illis aperiret & recluderet, *διανοίγειν* Lu. c XXIV, opus erat. Ubi vero de sensu etiam genuino, æque ap. universos dubitationi obnoxio, intelligi velint suum istud *ἔγκλημα*, denuo cogitare eos jubemus, *patri* ne tantum *facto* & audaci promptitudine, an *patri etiam jure* ab utraque parte hanc de sensu Dei contrario ex iisdem Literis divinis eruendo, aut *inferendo* potius, utraque pars, vel plures etiam discrepantes cœtus, litem atque controversiam alant; Si illud locum habeat, redit, quod dictum est, ab affectatione & ostentatione vana ad rei veritatem nihil omnino consequi adstruendam; sin hoc, ostendatur æqualitas ea juris rectæque interpretationis & ex utraque parte superstes ancipitium, sive rationibus solidis, sive etiam exemplis: Omissa tamen pertinacia & animorum mera obstinatione, quæ ex accidenti, penes convictos in mente sua intrinsecus, externam, ut ne thesis videatur deserta cum dedecore & ignominia, obloquendi petulantiam obvertendam suadeat. Nam & illud hominum *malis moribus*, non autem ipsi Scripturæ *clarissimisque ejus effatis adscribendum est*. Iccirco hæc ut effugias pericula, *νοεῖν* jubet Christus Matth. 24. 15. seu vult atque imperat, ut depositis præjudiciis serenaque mente, *adhibitis post pias preces adminiculis & observatis legibus bonæ interpretationis*, non autem immediata Sp. S. expectata illuminatione, investigetur sententia Dei & consilium de salute nostra. Neque, ut ab aliis admittatur, postulemus, quod ipsi eam attulerimus, sed quod convenientia cum regulis interpretationis genuinæ clare apparet, & cum ratione sana haud negari possit. Sunt enim certæ omnino ac quasi æternæ, tum interpretandi sermonem quemvis, ex natura ipsius sermonis, usu probati, tum etiam unum ex altero deducendi regulæ, *non institutæ ab hominibus, sed divinitus constitutæ & ab istis animadverse tantum atque notatæ*, ut August. L. de doctrina Christiana loquitur, quas, si legitime observaveris, falli nequeas, qui vero nolint, cogentur Pyrrhoniæ illam & insanam *ἐποχὴν* nobis revocare. Et iudex quidem hic, quantum ad res fidei cuivis ad salutem necessarias attinet, est

est unusquisque fidelium, instructus utique Sp. S. gratia, a quo et nomen illi habent, ut πνευματικοὶ seu Spirituales appellentur omnia spiritualiter dijudicantes 1. Cor. II. 14. 15. Nec minus huc referendus Joh. locus 1. Ep. II. 27. Ipsa unctio quæ in vobis manet, docet vos de omnibus; sed unctio, h. e. Sp. S. informatio, non imaginatione corrupta, extra Scripturam & citra eam, ficta, verum per ipsam Scripturam lectam verbumque externum prædicatum & auditum sec. c. I. 3. 4. 5. II. 24. V. 13. totumque Prophetarum Es. 8. & 59. Jer. XXXI. Habac. II. Christi Joh. V. & XVI. atque Apostolorum 2. Tim. III. 2. Petr. I. &c, eorum accepta, aucta, & perpetuo moderamine directæ atque ad illam normam nunquam non adstrictæ. Quod qui faciunt, Spiritus hac methodo probantes, imo omnia, ut Apostolus inquit, probando & quod bonum, retinendo, prudentes perhibentur, atque hac regula minime fallaci instructi, tanquam prudentes, sacra divinitus patetacta judicare etiam jubentur ab ipso Apostolo 2. Cor. XI. 13. Tantaque est hujus veritatis ex Apostolicis & Prophetis scriptis certo & distincte, pro revelationis modulo, cognoscendæ lux & perspicuitas, ut ne quidem paganos homines prisci Christiani in *Historia Manichæa* legantur repudiasse, quantum ad sensum *Scripturæ literalem* ex verborum naturali significato intelligendum, arbitros. Quid? quod Christ. *Wittichius* Theologus Reformatus non incelebris, Criterium illud certitudinis: Quicquid clare & distincte video, seu percipio verum est: ad ipsa mysteria Scripturis divinis manifestata applicavit, distinctione inter perceptionem claram revelationis & rei ipsius, seu, ut alii loquuntur, evidentiam rerum & testimonii, addita, de quibus tamen rebus alii post *Maresium* Wittichii adversarium dispiciant curatius. Nos enim hæc in præsentī non agimus.

§. IV.

Unde jam porro, quid de *Unctione*, extra Scripturam atque Ministerium Verbi, *fanatica* sentiendum sit, itidem patebit. Nimirum, tantum abest, ut ex ejus dictatis certa πληροφωρία fidei capi possit, ut nihil inter incerta æque fluctuet fluctuantesque alios reddat, quam Lumen illud internum, nullo, si a Scriptura S. abeas, caractere indubio a transformati in lucis angelum illusionibus Satanæ (2. Cor. X.) jam discernendum, neque usquam in Scripturis promissum, sed Canone potius obsignato in rebus fidei exesse ex Ecclesia jussu, atque hinc in veras sectas, sua na-

tura seu, ut Lutherus loquitur in *Holtz-Weege* / potius, quam in veritatem deducens. Recte, ut multa paucis dicam, verbis Hornbekii L. VI. Summ. controuv. p. m. 383. sq. enuntiata hæc puto, quando: *Quo se argumento*, inquit, *ille Spiritus comprobatur divinum audiendumque esse?* Nullo. Imo exinde, quod dictata ejus improba, blasphema, turbulenta, contra Respublicas & Ecclesias, aliter ac Deus, qui omnis ordinis & pacis in Sanctorum Ecclesiis, nullius autem anathemas auctor est; 1. Cor. XV. 33. eversiva S. Ministerii, tollentia certitudinem fidei in fidelibus, contraria mutuo, viam pandentia quibusvis Spiritibus pessimis & hæresibus, colligitur qualis sit istorum auctor Spiritus. Denique, quo festivo adversus illos utitur argumento Marnixius: *Quum illi nos velint convincere suo spiritu, noster quidni aique valeat adversus ipsos, certissime testans & clamans omnes illorum entusiasmos falsos vanos atque improbos esse?* Quod dicunt, suum verum spiritum esse, non ita nostrum, ridiculum est. præsertim ubi genuinum spiritus indicem & probam tollunt, quæ est Scriptura sancta, & nuda ipsorum asseveratione nos non magis tenemur, quam vel ipsi nostra aut utrique aliorum; Et ipsorum quidem spiritus tot ineptis & perversis infandisque effectus satis se ipsum convincit. Hactenus Hornbeckius; Quibus nihil addimus, nisi quod inter effecta, postremo loco commemorata, tot inepta & perversa, non tam, quæ ausi sunt primi Anabaptistarum in Germania atque Belgio, numeranda, jam urgere velimus facinora & scelera, quam innumerabilium potius ex ista unctioe, phantasiæ delirantis foetu, enthusiastica, sectarum origines, quibus etiam nunc scatent coetus illorum, in Batavis præsertim atque Anglis, inter quos ex Joh. Barclajo factum refert plane stupendum Honorius Reggius (G. Hornius) de statu Eccl. Anglic. l. p. 25. *Patrem videlicet*, narrans, *cum filiis duobus aliam rempubl. sectamque facientem, tandemque pervicacius inter se de divina re agentibus, decessisse primum a filiis patrem, non quod meliora sentiret, sed diversa, mox autem & discissis mentibus alterum fratrum ab altero quoque cælesti consortio exclusum, unamque adeo familiam hoc spiritu actam & pulchre gubernatam tres Ecclesias peperisse.* Eant nunc, quibus unctio illa tantopere placet, & sectarum remedium ex illa quarant. Immo longius etiam excurrant ad ævi pristini memoriam, & spiritus hujus

hujus commendatam Ecclesiæ ingenuitatem inde deducant. Ego profecto spondere ausim, vix ullam unquam sectarum fuisse exortam, quæ natales suos huic Lumini & spiritui, contempta unitate fidei & sacrarum literarum, ejusdem vinculi semper sibi constantis, non debeat. *Gnosticorum* ex *Simone Mago*, divinam se virtutem esse, mentiente, natam totam coluviem Enthusiasmi Platonici præjudicatis opinionibus ortum debere, ex imaginaria scientia & cognitione divinitus insita, in vulgus constat. De *Montano* & fatidicis foemellis ejusdem res notior est, quam ut explicari necesse sit a furore mentis & excessu tota dependens vanitas. Post *Manetem* mania fanatica omnium confessione, cum Apostolis suis, laborantem, & *Donatistas*, quos suas revelationes jactasse idoneus maxime omnium testis est Augustinus, de *Messalianis* quoque tot testimonia supersunt ipsumque Enthusiastarum nomen, ut recensu supersedere possimus, cum in vulgaribus compendiis etiam occurrant. *Corruptelarum* & *superstitionum*, tum in Ecclesiam Græcam, tum vero maximè in Occid., *Papæ* auspiciis, sensim & paullatim irrepentium fontem, qui spiritum illum fanaticum dixerit (ipso Rob. Barclajo recte idem observante Thes. III. Apol. §. 16.) non aberrabit a janua quoniam tot apparitiones, visiones, somnia, Papæ ipsius e scrinio pectoris decisiones, & omnis fidei certitudo, si quæ est in isto coetu, quæ exigua est vel nulla, ad spiritum Ecclesiam in omnem veritatem ducentem atque ita demum scripturæ fidem facientem, devoluta, illud abunde comprobant; Ut omittamus, quæ circa initia Reformationis, a *Carolstadio*, *Zuvinglio*que ipso de verbis Domini somniantem, magis aperte vero a *Munzero*, *Schvvenckfeldio*, ceterisque turbatoribus gesta sunt. O quam pulchra progenies sectarum ex infelici illa *Unctione spuria*, veluti communi matre, nata! Si ne hæc quidem sufficiant, navigent tandem in Angliam, quibus hæc unctio tanto pere probatur; Invenient, credo, in eo tam felici alioqui regno, quod nos absolvat abunde ab hoc crimine, & dum supra laudatum *Regium* pervolvant, singulasque ex hoc Spiritu vel in una interdum familia domestica natas investigent sectas, ita satagent, ut facile nostrum eos subitura sit oblivio. Nos itaque nihil eos in hoc instituto morantes ad alia progredimur.

§. V.

Nempe aliud prorsus subesse sub hoc prætextu putamus, dummodo serio res agatur, idque omni tempore valde noxium animis bonis æque ac malis præjudicium, ex *Dissidiorum in Ecclesia*, cujus tamen in Scripturis Unitas perpetuo inculcatur, *Multitudine* ortum; quo factum est, ut quamlibet Ejus partem, ab alia quomodocunque avulsam, Sectam potius, quam Ecclesiam, quæ Totum quid est & partium omnium congregatio-
ne unita continetur, censuerint appellandam, atque hinc nostrum quo-
que coetum, divinitus adhuc conservatum, ceteris omnibus, hac in parte,
plane crediderint æquiparandum. Quemadmodum vero jam pridem in
hunc lapidem impingenti *Celso* & Sectarum varietatem probro Christia-
nis danti, imo Paganis omnibus eam objectantibus responsum est, a *Cle-
mente Alexandr.* in LL. Stromatum & *Origene* contra Celsum: partim
exprobratione Philosophicarum & Medicarum dissensionum καὶ ἀντι-
ποσέων opposita: partim etiam, sollicita magis, eam ob causam, instituendæ
investigationis ad infallibilem normam oraculorum divinorum, com-
mendatione, & similibus aliis; Ita quoque sibi hæc dicta putent nostri
Abstracti, ab omni Ecclesia particulari, *Theologi*, quibus perinde, ut
istis, hæc sunt reponenda, additis tamen, cum Scripturæ S. admittant, ut
speramus, auctoritatem, pluribus aliis & gravioribus argumentis. In his,
si non clarissimum, præcipuum tamen est, omnium consensu, quod Paul-
lus 1. Cor. XI. 19. *Oportere* in Ecclesia *hereses* esse, ut qui probati sunt
(οἱ δοκιμοί) manifesti fiant, scripsit, atque adeo non modo futuras in do-
ctrina Christiana distractiones animorum, coetuumque integrorum dilace-
rationes prædixit, sed consequentiæ, ut vocant, necessitate & ex hypo-
thesi, non cessante scil. ingeniorum perversitate humanorum ac Diaboli
Ecclesiam semper impetentis furore, non posse non fieri, quin orian-
tur, perspicue docuit; Neque tamen hinc, quæcunque societas Eccle-
siæ involvatur, quoquo modo, hisce divulsionibus, etiamsi vel patia-
tur aliorum, nulla sua culpa, petulantiam, pari censu habendam & hæ-
resin peræque seu sectam appellandam ait, sed δοκιμαῖς potius, ex inten-
tione Dei prorsus salutaris, res malas ad finem bonum dirigentis, ab
ἀδοκιμοῖς, tum singulatim, tum agminatim, h. e. integros coetus particu-
laresque Ecclesias veras a falsis, corruptas ab incorruptis, discerni de-
bere

bere ostendit. Quo sensu etiam 2. Petr. II. 1. Pseudoprophetae & Doctores falsi dicuntur *παρεστῆναι*, h. e. præter veritatem, eamque profitentem veram Ecclesiam, hæreses vel sectas introducturi, ita ut multi eas secuturi sint, non tamen omnes, atque hi quidem hoc ipso, quod earum corruptelas repudiant, a sectis distinguendi veniant, qui, tametsi non semper in conspicuo aliquo, verbum Dei pure prædicante & Sacramenta rite atque legitime administrante coetu, conjunctim vivant, (nunquam enim illud promissum legitur) ubi tamen, divina clementia, id contigerit alicui Ecclesiae beneficium, quo quidem nos grati agnoscimus adhuc maculatos, digni utique habendi sint, ut Ecclesiae potius particularis verae, purae, incorruptae, quam sectae contumelioso, aut suspecto ad minimum nomine, appellentur. Ceterum, tantum abest, ut sperandus sit universalis in doctrina consensus, in hac mundi fece, præsertim ultima, ut cum prima Ecclesiae initia, & Apostolis adhuc tanta cum auctoritate omnia procurantibus, mala isthæc sectarum à vera Ecclesia scissarum senserint, eorumque discipuli multo plura schismata experti fuerint, inde a Simonis, Cerinthi, ac similium ausibus incredibiliter aucta & continuata, circa extremam orbis hujus adspectabilis periodum, seu, ut scriptura vocat, horam, multo largius ea proventura præsignificatum sit I. Tim. III. 1. sqq. 2. Tim. III. 1. sqq. IV. 3. Apoc. XII. 12. 1. Cor. X. 11. Luc. XVIII. 7. &c. Idque judicio divinitus immisso, voluntate consequente, singulari, quo qui veritatis amorem non receperunt, ut salvi fierent, efficacia deceptionis, poenae loco irrogata II. Thess. II. 10, 11, 12. leguntur judicandi. Neque solum id futurum omni tempore hujus status laborantis & cum hostibus colluctantis in orbe Ecclesiae vaticinati sunt cum Christo Sancti Dei Viri Matth. XIII. 30. Luc. II. 34. II. Petr. II. 2. 1. Tim. IV. 1. sqq., verum etiam causae sunt bene multae, quare illud permittatur a Deo sapientissime, sive per modum vindictae, sive per arcana providentiae specialis consilia alia. De quibus peregre Augustinus, quando Enarrat. in Ps. IX. n. 20. T. V. Ed. Bened. Paris. f. 40. *Hæreses inquit, permittuntur: non quia ipsi haeretici hoc volunt; sed quia hoc de peccatis ipsorum operatur divina providentia, quæ lucem & facit & ordinat; tenebras autem tantum ordinat, ut sit earum comparatione lux gratior, sicut haeticorum comparatione jucundior est inventio veritatis.*

*ritatis. Ea quippe comparatione manifesti fiunt inter homines, qui Deo noti sunt. Qui etiam alias, (lubet enim perspicacissime Doctoris vestigiis insistere,) distincte magis has causas enarrat, ut T. I. f. 103. ubi illos per-
 mitti docet, quo per eas emineat, quid Ecclesia sentiat & quid habeat
 sana doctrina, T. II. f. 490. ut fides & dilectio probatior reddatur. T.
 I. f. 479. T. IV. f. 28. ut scripturarum studio diligentius incumbamus. T. II.
 f. 555. ut eorum inquietudine, tanquam de somno ignavia nostra excitetur
 industria, T. IV. f. 383. sqq. occasionem dare ait, ut quae latebant in scri-
 pturis aperirentur; Seu ut f. 909. a. ib. illud enunciat, de Ecclesia ex-
 euntes Ecclesiae profunt, in eo quod detur nobis inquisitionis studium &
 timoris exemplum. &c. unde & alibi stercora vocat in Ecclesiae agro di-
 gesta, eleganti similitudine. Idem vero Augustinus, tametsi haec scite ob-
 servavit omnia, haereses omnes de Ecclesia exeuntes tanquam Sarmenta
 inutilia de vite praecisa T. V. f. 20. & VI. f. 404. non ipsam Ecclesiam pro
 haeresi habuit ac descripsit, Sectasque non Catholicas, sed extra Catholi-
 cam fidem perversas & diversa genera erroris haud esse, quae ita veritati
 adversentur Christianae, ut tamen Christi nomine ambiant gloriari, dixit.
 T. VI. f. 109. L. de Fide c. X. Sed quia nihil opus est in re manifesta diu
 haerere, neque opinionis contrariae levitas confutatae ab aliis desiderat
 orationem meam, hoc brevibus adjiciendum jam dictis amplius vide-
 tur. Aut probandum esse nostris Criminatibus, nullam unquam in
 Ecclesia Sectam seu Haeresin exoriri posse, quin ipsa vera Christi Ecclesia
 ejus quoque particeps sit criminis, eodem hinc etiam nomine digna red-
 datur; quod impium est: Aut Ecclesiam particularem nullam esse posse,
 sive invisibilem sive visibilem veram, eaque de causa Sectae nomine,
 quae talem se venditet esse, compellendam. Quod statim tum Scri-
 pturae Ecclesiarum saepissime, numero plurium, in Actis Apostol. &
 Epist. Paullinis mentionem facienti, immo Corinthiacum coetum ex-
 presse corpus Christi ἐκ μέγας vocanti, adversatur, ac naturae denique
 totius, cujus utique sunt partes, quibus constituitur, quaeque inte-
 grum illud non adaequant, repugnat. Quare cum partes non possint sine
 distinctione aliqua, quippe plures, mente concipi, quis dubitet porro
 nostrae Ecclesiae in contumeliam cedere, si secta appelletur, quando-
 quidem omnes ab Apostolis plantatae diversis locis, ad quas sacrae Epi-
 stolae*

stolæ cum hac inscriptione sunt exaratae, ita forent vocandæ, quæ cum sint a vero & recto alienissima, vel ex hoc exemplo atque absurdo consequente intelligent perinde, uti de martyrio dici solet, ita quoque de Ecclesia locum habere, non quamcunque sectionem ac passionem divulsionis aliorum a suo consortio, sed causam facere sectam h. e. doctrinæ veræ & divinitus revelatæ desertionem, eam potissimum, quæ cum dissociatione a communibus externæ, in Ecclesia, unionis vinculis conjuncta: quemadmodum & de schismate, horrendo adversus charitatem Christianorum scelere, pariter sentiendum esse passim monent Theologi, inter quos B. Musæus P. II. Dispp. IV. de Ecclesia §. XXXI. sqq. instar omnium solidissime differens legi potest. Vid. & Limborch. collatione cum Erud. Judæo p. 200. & 230. Adde Philipp. Melancht. verba in Epist. a Peucer. ed. Volum. 8vo p. 255. sqq.

§. VI.

Atque hoc etiam pacto satisfieri potest vicinæ admodum difficultati, quæ ex eo *quod segreges cætus agamus exclusis aliis*, ipsamque Ecclesiam nostram, ubi eam definiamus, ut separatam a cæteris & sectam seu disiectam habere velimus. Nam quod ad segregationem attinet, non illam nostra culpa, sed violenta aliorum aggressione, ejectione, aut spontanea nostræ communionis desertione factam esse, ex Historia repurgatæ a Pontificiæ Curia sordibus clarissime, nec minus luculenter ex Historia motuum inter nostros & Calvinos. Reformatos exortorum, scriptisque & confessionibus publicis a nostris diversis, immo e diametro oppositis, notum est, ne quid de reliquis Fanaticis machinationibus Anabaptistarum & Enthusiatarum, atque crassioribus his omnibus Socinianis dicamus. Quid autem in nos inde labis moralis redundat, si coacti sumus talia, meliora monentes licet & dehortantes ab errore alios, pati ingenti cum animi mœrore? Anne putant propter aliorum libidinem novandi, seu veteres errores tuendi pertinaciam & nobis cedendum de recta via, veritatem abnegandam, atque pari modo deserendam, neque majorem Dei fideique Deo addictæ rationem habendam fuisse? Minime sane: 2. Cor. XIII. 9. Hebr. X. ult. Neque est, quod dicas, refarciendam tamen adhuc esse dilacerationem omni studio omnique contentione, ut restaurata unione & concordia, tam pretioso Ecclesiæ deposito, vulnus iterum

iterum coëlescat ; Quoniam , quod in nobis est , piis & ardentibus votis a Bonis quibusque , neque his solum, sed & consiliis , scriptis, cum Irenicis sanis tum Polemicis moderatis , dictisque & commonefactionibus , at salva & incolumi semper veritate doctrinæ, salva pietate in Agnitione *Vera* Domini nostri Jesu Christi, sine fūco & dolis, sine confusione & permistione falforum cum veris , sine detrimento *unitatis fidei*, catenæ instar aureæ indivulso nexu cohærentis , id constanter omnino agitur , quæritur , solite curatur. Quod autem & effectus, ita, ut par erat, atque in votis omnium, conatibus adhuc non respondit , nec in hunc usque diem fore spes est, non nostræ morositati , uti quidem criminantur laxiores nonnulli Judices & in causa Dei plus justo liberales, acceptum ferendum ; sed Divinæ Voluntati Scripturis expositæ , & nihil tenebris cum luci ut commercii sit 2. Cor. VI. 14. postulanti, τὸ ἐτεροζυγεῖν verò fidelium cum infideli severe interdicens adscribendum, atque, si immunes illi ab obstinatione esse velint, in Deum ipsum ad extremum culpa dissociationis nostræ est rejicienda. Quod si jam exinde, vel nulla nostra, vel laudabili , in obsequio Dei tuendo atque pia , opinor , culpa fit , ut , quæ definitio est celeberrimi cujusdam Theologi in de *Syncretismo* modestis Meditationibus posthumis A. 1703. 8vo editis , §. 9. n. 2. Ecclesia Evangelica seu Lutherana dicatur *Cætus fidelium doctrinæ in sacris literis contentæ, & in invariata August. Confess. Ejusdemque Apologia, Articulis Smalcaldicis, utroque Catechismo Lutheri repetitæ & in Formula Concordiæ declaratæ, addictorum categoricè, separatorum autem & quoad internam & quoad externam communionem a congregatione heterodoxorum, sicut aliorum; ita & Pontificiorum & Calvinianorum*, id laudi potius, quam vitio vertendum est, & ut sancta hæc separatio, seu Paullinis verbis ἐκκλησις καὶ ἀποτροπή Veris Christi servis in scriptura passim commendata Rom. XVI. 17. 18. 1. Petr. III. 11. Tit. III. 10. 2. Tim. III. 5. II. Joh. 10. Jer. XV. 1. Cor. V. Tit. III. 2. Tim. II. Apoc. XIX. κ. τ. λ. tanquam Singularissimo vere Christiano conveniens (Matth. V. Luc. VI.) omnibus communis sit, magis optandum, quam improbandum aut exoso sectæ nomine laudabilis Dei obsecundatio traducenda. Quomocunque autem res sese habeat ratione unionis externæ cum cœtibus , qui sectæ nomen, ob errores atrocissimos in doctrina merentur , omni jure, a Deo ipso imperatum nobis , ut defera-

mus

mus eos ac fugiamus. Attamen Ecclesia nostra manebit intime conjuncta
 unione interna *ἡ ἐν πνεύματι* cum omnibus Christi membris veris & ge-
 nuinis in coetibus aliis plurimum contaminatis passim per orbem delite-
 scentibus, & vel imbecillitate, vel obice posito externo ab Ecclesiae no-
 strae confociatione prohibitis. Hæc enim fors est nostra communis in mor-
 tali hac vita imperfecta, ubi *ἐν μέρῳ* i. Cor. XIII. 9. cognoscimus, &
 cum carne multis modis luctandum est superstitie etiam in piis & san-
 ctis animis conf. Cap. XIV. Ep. Rom. tot. add. i. Cor. VIII. 7. nec raro
 idem accidit bonis ex hypocrisis sævitia ac fraudibus hostilium partium,
 unionem istam morantium sparsis saltim mendaciis de nobis, si violentiam
 non adhibeant externam; ita tamen ut salva in multis fide una, primario
 illo inter caput Christum & membra singula vinculo, tum etiam cha-
 ritate, si non opere ipso, saltim animo & pectore prompto votoque pio
 exercita, & quando occasio sese offerret, remoris istis e medio remotis,
 reapse & actu, quod ajunt, secundo, foras eruptura esset. Quod
 pro præsentī statu militiæ, ubi Catholicæ Ecclesiæ maximè illustris
 hæc facies, ut uno ore veritatem & fidem catholicam per terrarum
 orbem universum publice plenissimeque & purissime profiteatur, optan-
 da magis, quam speranda est, neque inde ab Apostolorum ætate, et-
 iam cum virgo esset Ecclesia, unquam contigisse legitur, sufficit ad cor-
 pus Christi mysticum in unitate indivulsa uno spiritu continendum, de
 qua unitate Eph. IV. 4. sermo est. Hac enim integra, quæ accidunt, nihil
 intrinsecus & ad summum rei huic corpori addunt vel demunt, nisi quod
 in luce interdum majore illud extrinsecus constituent, vel nebulis ab-
 sconditum quasi, sive totum sive ex parte saltim, eadem luce eodem-
 que splendore ad tempus destituant, h. e. nonnisi ex accedenti mutant.
 Uno verbo plura ut complectamur, & in summa quasi, omnia, notan-
 dum: Non qui dissidia *patiuntur* cum dolore & suspiriis, ob hominum
 petulantiam & ingenii animique levitatem, vel præjudiciorum vim atque
 hisce occupatorum pertinaciam, in malitiam tandem justo judicio dege-
 nerantem ad plures decipiendos intentam, aliorum vero credulitatem
 præproperam atque præposteram, & similes causas; Sed qui *Faciunt*
schismata, sectas, distractiones male audiunt Spiritui Sancto Rom. XVI.
 17. eosdemque Judas, tanquam *ἀποδιογενήτας*, eodem sensu agente ita
 dictos

dictos detestatur, innocentibus Romanis aliisque haudquaquam in eandem culpæ societatem vel sectæ communitatem coniectis, sed probe potius & sedulo distinctis & solatio Apostolico erectis atque ad conservandam, quantum penes se esset, unitatemque Sp. atque Confessionis tuendam, pie admonitis. Horum communi sorte, si & nos fruamur hætenus, dum periodus hæc tristior ad finem decurrat, non est cur nos accusari de *Sectæ factæ* crimine æquo animo feramus, quippe quibus Apostolicæ fidei tenacibus non cedendum malis, sed contra audacius eundum & pro ipsa veritate depugnandum esse potius, quam veritatem sanctissimam nimia in rebus & verbis ambiguis facilitate prodendam scimus incumbere.

§. VII.

Verum, missis hisce ex ipsa vocis ambiguitate superiori Cap. I. exposita facile discutiendis, gravior succedat accusatio, illa nempe tam pervulgata quam malitiosa *Babelis* & criminosa Ecclesiæ Lutheranae appellatio, omnes propemodum paginas malefactorum hominum hodie implens, & quæ est impudentiæ vis, ipsis quoque Canticis publica auctoritate collectis notissimis inserta, quo diro sane & teterrimo Sp. S. titulo si digna sit, quæ afficiatur, Ecclesia nostra, quidni pro *Sectæ* quoque, immo sectarum reliquarum principe, uti quidem in Apocalypsi Joh. describitur, habeatur? Multo vero plausibilis illud affirmari posse dixeris, si, uti Anonymus quidam in seiner aus Gottes Wort genommenen Meinung / was wol in der Offenbarung Joh. c. XIV. 8. c. XVIII. 1. 2. 3. &c. durch den Fall Babels zu verstehen / gedruckt in einer bösen Zeit. A. 1696. 4to. adstruere conatus est, Babelem ll. cc. designari putes, non certum aliquam coetum, Ecclesiæ Christi nomen mentientem, particularem, sed statum Ecclesiæ, quaqua versum patet, præcipue Occidentalis, in tot sectas, vel ipso adhuc Luthero vivente, distractæ, quot proh dolor! jam numeremus, seu, authoris ipsius verbis, §. 6. Der heutige verwirte und verderbte Zustand der Kirchen in allen Religionen und Secten / ne nostra quidem Lutherana exclusa, verum cum ceteris pariter, uti divulsionis mala ipsa, ita quoque nomen participante. Ita enim, si vocem hanc & nomen intelligas, Generis quasi aut *Totius rationem Babel habebit*; partium verò jura & nomen, quicquid ab aliis disjunctum est in Ecclesiæ statu præsentis, nostræque perin-

perinde, ut aliis coetibus seu agminibus hominum cultu & confessione religionis separatorum tribuendum erit. Enimvero, quantumcunque etiam pro gemina hac sententia, illa quidem crassiore, hac verò subtiliore, incrustanda laborent, misere utrinque hallucinantur universi, quando, uti clara in luce jam positum est, fundamenta denominationis, Babelis titulo a Spiritu Sancto semel iterumque factæ in Ecclesiæ veræ solatium, ex Gen. XI. 7. 8. 9. &c. accersunt, atque ex analogia perturbationis linguarum, quicquid quoque modo turbatum est (sive agendo temerè id fiat, sive præter meritum patiendo,) in Ecclesia hac nomenclatura notandum esse, eoque sensu à Spiritu Sancto in Prophetis scriptis V. & N. T. idem usurpari existimant. Quoniam hac significatione in nullam unquam Ecclesiam, quam Israëlitarum, in V. T., inde a Davidis & Salomonis ætate potissimum confusam admodum & distractam multis atque indignis modis, id vocabulum quadraret, quo tamen compellatam fuisse eandem, a S. Præconibus V. Fœderis, directe saltem, haud memini observare, utut hos non pepercisse illis, aliorum titulorum, e. g. Sodomæ & Gomorrhæ usu, haud paulo minus acerbo, animadvertere passim liceat. In N. T. autem post Apostolorum tempora, immo viventibus adhuc iisdem, quid non turbatum datum in Ecclesia a cohorte non una infami, Pseud-Apostolorum varii generis, Gnosticorum, Marcionitarum, Tatianorum, Montanistarum, Pseudo-Philosophorum, Platoniorum & ex eo fonte promanante, etiam in PP. optimorum scripta, sribligine verborum achypothesium, tum maxime Arianorum, Photinianorum, Macedonianorum, Pelagianorum, Nestorianæ denique & Eutychianæ impietatis &c. &c.? Anne vero propter hæc fata laborantis ac depugnantis Ecclesiæ, perquam turbida, nil nisi Babelem concipias, aut eo opprobrio totam, ab Apostolorum ævo, tametsi fidelium Christo servorum, congregationem, his ærumnis dissidiorum subjectam & gementem, onerare velis: tribus etiam prioribus seculis, quæ non minus, quam illa, a Constant. M. imperio, his malis fuere obnoxia, ad idem consortium & communem injuriosi nominis sortem damnatis? Ab hoc igitur si abhorreant absurdo, quandoquidem haud inficiabuntur Babelis molimina adversus Ecclesiam Christi in Apocalypsi descripta in posteriora

tempora a Sp. S. rejici per ordinem Periodorum ab ipsomet constitutum, fateantur ergo tandem, vel hoc argumento adducti, Babelis Prophetici nomen infaustum, ex Ufu & Consuetudine Scripturæ Propheticae, quicquid sit de Historia illa in Genesi alio prorsus sine, consignata, æstimandam; non autem metiri id atque dijudicare nobis licere ex qualicunque barbarum in Ecclesia ortarum rationibus & phænomenis. Ita scil. accipiendum est, ut fundamentum totius comparationis non sit Etymologia & prima vocabuli origo, sed hostis potius alicujus primarii atque populo Dei quondam infestissimi præ ceteris & in terris Babylonicis sedem habentis suam atque Regiam Babelem ad Euphratem tenentis, Regni totius potentissimi, ipsamque Ecclesiarum V. T. Judaicam tandem sibi subjugantis Proprietates & Attributa notabiliora, *Affectatio Furium divinorum* (vid. Dan. III. tot.) *Superbia* (Es. XIII. II, Jer. L. 29. sqq. coll. Dan. IV. 27. sqq.) *Idololatria enormis* (vid. L. Baruch. & Proph. passim) *Violentia* denique *adversus peculium Dei petulantissime exercita*, de quibus Hist. Captiv. tota legatur. Atque hinc iidem mores in N. T. & Apocalypsi cum applicatione ad eventum collata, attendendi erunt, ut typus antitypo & stylus propheticus in N. T. illustrissime conspicuus, sicuti in aliis, ita in hac quoque præcipua parte, stylo Prophetarum V. T. congruat. Hoc pacto autem jam in proclivi erit cognitu, non esse neque universam Ecclesiam, in plures partes quidem & visibiles cœtus dilaceratam; multo vero minus Lutheranam seu Evangelicam solam & quasi κατ' ἐξοχήν, ita contumeliose appellandam aut pro Babele isthoc Apocalypstico temere habendam: quippe cui attributa illa convenire ullo modo demonstrari, quicquid etiam fingant obtrectatores nostri, haud poterit, tametsi quadrata rotundis, ut solent, misceant; Sed eam potius hominum societatem intelligendam esse necesse erit ut fateantur, qui splendido *Monarchia* titulo & sub *Monarcha* sui Dei & Christi vices sese gerere mentientis auspiciis, vere *fideles* & sanctos, cum ipsa veritate cœlesti *oppressos* temere, atque etiamnum, ubicunque possunt, opprimunt, *idololatriam* de reliquo strenue *urgent augentque super omnes alios cœtus arrogantissime, obtentu privilegiorum Unitatis & Auctoritatis de Fidei controversiis judicandi erroris omnino expertis sese efferunt*, vim denique *contradicientibus* in universum omni-

omnibus *extremam* ad ipsam sanguinis profusionem ac cædem *intentant*, h. e., ut uno verbo absolvam, *Papalis*, & *Curia* potissimum atque *Hierarchia*, cum Capite suo eminentissimo, *Romana*, Antichristiano caractere diu ante ab Apostolo 2. Thess. II. 2. sqq., perinde sicut a Johanne in Apocalypsi Babelis, luculentissime designata, &, quod vel solum sufficit indicium plane palpabile, *ab ea Urbe*, quæ Johannis ætate summam rem obtinebat in orbe, Apocal. XVII. ult. h. e. *Roma septi- colli* (ibid. vers. 9.) cui meretrix Babylonica, tanquam regiæ suæ infidet, (v. 5. sqq.) notata. Jam vero, utrum hæc in Nos ex illa hominum truculentorum caterva, & hac ipsa quidem de causa, quod approbare isthæc mala non poteramus, separatos egressosque, aut ejectos potius & expulsos, omnique ex adverso violentiæ genere atque impetu facto, ubicunque obex per Dei gratiam positus non est, velut ex professo exagitatos, & si qua fieri possit, adhuc excarnificandos, applicari queant, judicium esto penes omnes, qui Scripturam ex ipsa Scriptura & Prophetarum V. ac N. T. *συμβιβάζει*, complementisque certis atque manifestis, non autem affectuum præjudiciis & nebulis, veluti occæcati, sanaque adeo mente in timore Domini explicant. Si qui vero sint, qui, siue inter Nostros nomen suum professi, siue inter agmina, quæ Christi nomen gerunt, alia quæcunque numerentur, eosdem mores Babylonice meretricis imitentur, seu conjunctim a pluribus, seu sigillatim illud fiat, (quod autem fieri a quoquam, ante omnia, non solis accusationibus, sed solidis argumentis ostendendum est, ubi, credo, aqua plerumque hærebit & legitimam coërcendi petulantes hæresium propagatores potestatem ut plurimum pro illata vi venditari, ex ingenio istorum, apparebit) non universo coetui id Commune cum Babele vitium & pravæ perversitatis ac mentis labes, toto die a nostris insuper improbata, publice non minus quam privatim, adscribatur, sed ut iidem qui delinquant ad frugem reducantur citra contumeliam omnibus injectam laboretur ea, qua par est, modestia. Multo vero magis abstinendum erit a Sectæ infami nomine & dicterio perodioso, nisi etiam, quod de Ecclesia nostra nunquam demonstraturi sunt, ab ipsa doctrina & veritate cœlesti, sicuti, distincti a nostro, coetus omnes alii solent, discedant & quasi dissecentur; Hoc enim, neque aliud ullum Sectæ

alicujus, proprie & ex Consuetudine hodierna Ecclesiastici stili, criterium agnoscere saniores Criticos satis evictum esse Cap. II. arbitramur. Idemque nuperrime demum, ut veluti in supplementum hæc addamus, Cl. *Joach. Langius* in *Anti-Barb. P. IV. sect. I. Membr. IV. propos. I. §. 3.* affirmavit luculenter, quando utrum Pietismus secta sit, inficiando definiturus, *omnium confessione* scripsit, *proprie & stricte sic dictam, discessionem esse ab Ecclesia vera ejusque communione, & quidem internam per errores fundamentales, etiam externe malitiose propagatos; externam per voluntariam separationem aut exclusionem.* Et §. IV. Hæresis in concreto sumta a Secta seu coetu sectario non differt, inquit, in abstracto autem considerata secta seu coetus sectarius *proprie constituitur per errores fundamentales* ab orthodoxa veritate recedens eamque cum errorum propagatione hostiliter impugnans. Quibus §. III. fin. accedunt verba ad præsens institutum oppido facientia: *unus atque alter actus ἀτακτ & vereque fanaticus* (Babelis spiritum olens) *quod commisit, Spenero, Ecclesie, aliisque innocentibus viris non nisi per manifestam compositionis seu confusionis malitiam tribuitur.* Quo nihil cum nostris convenientius (si a cæteris circumstantiis & scopo viri Doctissimi abeas,) in summa rei dici potuit, quare etiam in hoc testimonio, non temere a quoquam adversariorum, hac in lite nostra, repudiando, acquiescimus.

§. VIII.

Hac igitur relicta, jam, quæ valde eam cognatione attingit, quasi quod fulcrum sit Babelis, ut non nemo loquitur, tritissima & forte etiam omnium maxime plausibilis prima fronte objectio spectanda venit, a *Librorum nempe Symbolicorum* in Ecclesia nostra *Uso* desumta, qui cum studiosa defensione atque commendatione editaque sec. eosdem confessione sollemni & vel fide jurisjurandi interposita confirmari atque approbari soleant, immo a Doctoribus publicis in universum omnibus debeant, pro sectæ probro in Ecclesiam nostram quadrante invenisse se putant non quod pueri in faba. Clarissimis profecto verbis, post Argentoratenses, nuperrimus *Theosophia Pneumatica* Auctor J. F. H., ex priorum & ipse forte numero, notissimus, desß *Sectirischen Babels Huren-Schmuck* / Libros illos sanæ doctrinæ, scripturis comprehensæ & ex

& ex eadem in fasciculum collectæ, Synopses, una cum aliis Compendiis, vocavit; Alii vero disertis verbis eosdem *Sectirische* Symbola, *den Secten Zaun* / ut in Harm. & Symphonia sua non nemo: Quidam *die Secten-Bücher* / ac Theologos, qui eos tuentur, *Secten-Prediger* / Theologiam vero nostram *die Secten Theologie* appellare dudum consuevere, ut verba repetere maledica opus non sit. Causam ejus rei se non sine veri specie indicare posse arbitrantur eam, quod his ipsis Libellis, veluti pariete quodam integerrimo, Ecclesiarum ab invicem non tantum divulsionem fieri, verum etiam, ut conserventur in illa distractione perpetua, in posterum quoque tempus, communiri atque unioni restaurandæ viam omnem efficacissime præcludi, in proclivi sit intellectu; quod adeo Sectæ alicujus constituendæ vel constitutæ firmiter, monumentum atque signum sit certissimum. Veruntamen neque hoc etiam modo quicquam proficient *οἱ ἀντιπαρασέτοι* adversus Ecclesiam Evangelicam, nisi, quod nemo inficiabitur evidentissimum esse, *Sectæ* nomen improprie, pro divulso ab aliis, quoquo modo & ob quancunque causam, coetu Ecclesiastico, h. e. Sententia ab usu loquendi plane aliena, quæ Sophistarum sunt, sub amphibolia latitantium, insidiæ, accipiant; nihil adeo causæ bonitati noceant extra oleas vagantes. Quod si vero ad alia agmina per errores vere tales, ac fundamentales maximè omnium, ab Ecclesia & Scriptura ipsa, uti §. præcedictum est, discedentes, quæ prima est conditio præcipue hic attendenda, atque suis hinc *Formulis Consensus* inter se, (revera autem Dissensus ab Apostolica doctrina Formularum nomine dignioribus) separatos applicent, iisdemque id Nomen imponant, per nos licebit. Enimvero, ut in Nos idem telum convertere possint, tantisper illicitum esse certo credant, quoad Errorum capitalium, a scriptura, unica veritatis ipsius salutaris norma, discrepantium, non solum Ecclesiam Evangelicam temere postulaverint, sed reapse convicerint. Illud nisi fiat, tantum aberit, ut confiteri veritatem, vel jurato, si opus sit, cuiquam nostrum & universo corpori Ecclesiæ, haud fas sit, ut, si vel non liceret, cavillationi isti obnoxios nos redditum iri aliorumque criminum turpissimorum reos (vid. Matth. X. 13. Luc. X. Rom. X. 10. 1. Petr. III. 15. &c.) manifestum esset. Quæ cum ita sint, quid de ipsa Confessione sine viva voce

voce edita , quod fit è suggestu perpetuò , sive , ut compendium fiat rei pernecessariæ , & diffusæ, tum absentibus , tum etiam extra conventus publicos , postulantibus non minus quam reddentibus eam interveniente , desiderent , indicare necesse habebunt. Ubi quidem , si a scripto Dei verbo Res ipsas Libris hisce contentas aberrare autumant , hoc sibi negotium dari , puto , satis intelligent , ut demonstratum dent , quod tam asseveranter contendunt , ex ipso principio divinæ veritatis cognoscendæ , supra omne fallendi periculum , sec. utramque partem in eo consentientem , posito. Quo facto tunc victos nos & suffragatores habebunt , quod sectæ titulo mactandi simus , donec in consortium ejusdem fidei semel Apostolis sanctisque traditæ , ut Judas loquitur in Epist. sua , revertamur & fissuram iniquissime factam redintegremus. Sin secus eveniat , h. e. ut, salva Veritate Rerum , Modum saltem carpendum & reprehendendum putent , jam porro : *Vel in Verbis* , quibus conscriptæ sunt Confessiones Ecclesiæ nostræ , Libris Symbolicis comprehensæ , tricas nectent , aliis quippe , quam Sp. S. utitur , haud raro explanationis gratia adhibitis : *Vel in Dispositione & Structura* , certæ methodo adstricta : *Vel* denique *in* consueta apud nos *Ratione Approbandi* , quæ fide interposita religiosi Sacramenti fit , hærebunt. Primum quod attinet , quoniam ne ipsi quidem (Brovvnistarum , Coonheertii atque Dornkrellii non est cur hic moremur hypotheses ,) Verbis scripturæ iisdem Divinas Veritates proferunt & enunciant , sed æquipollentibus etiam substitutis res a Deo patefactas exponunt ; idque exemplo tum Apostolorum ex V. T. verba non semper , etiam ubi dicta scriptura allegant , eadem repetentium , tum etiam Patrum & Doctorum Ecclesiæ veteris atque alius cujuscunque ætatis , quos neque usos esse semper iisdem vocabulis aut phrasibus , neque , ut similiter & nos uteremur , jussisse constat , dummodo salva maneat mens & sententia divini consilii de salute nostra revelati ; quidni & nobis omnibusque scripturæ ingenuis Interpretibus , sive publice sive privatim hæc sacra tractantibus , atque adeo in confessionibus etiam publice edendis , idem facere liceat , ita tamen , ut dictis verbisque scripturæ aut consequentiis clarissimis omnia probentur , quod fieri in symbolis nostris , nemini , qui ea vel obiter inspexit , ignotum esse potest. Quodsi vero alterum horum , Dispositionem

& me-

& methodum, seu Catechetica[m] seu Thetica[m], Apologetica[m] aut Systematicam, vel qualemcunque in articulos certos partesque distributionem, veluti in Form. Conc. factum est & in Artic. Smalcald. apparet, culpent, edisserant quæso; Utrum unquam Accidenti huic vel Formæ externæ, Nostratum quisquam, quoquo modo adhæreat, aut eo respiciat, imo vel de Cortice illo, sive juratò sive nudè confessionem suam prodens, cogitet: Tantum abest, ut hinc distinctionis ab aliis notam, quæ sectam referat, sine risu excitato sanius sententium quorumvis, exsculpere queant. Ne quid dicam de Libris Normalibus, ut vocamus, nostris Norimbergensibus, Corpore Doctrinæ Julio aliisque similibus, in ejusdem doctrinæ consensu cum ceteris, omninò nos continentibus scriptis, publica auctoritate in usum eundem susceptis atque huc usque conservatis, salva fidei unitate, tametsi non unam aut eandem, quam Formula Concordiæ tenet, dispositionem per omnia habent aut exhibent. Quid? quod de ipsis Scripturæ sacrae Libris, argumento sæpe sibi magis vicinis, idem dicendum sit, sicuti Jeremias & Ezechiel (ille paræneticus, hic emblematicus, Epistola ad Rom. & ad Galatas, posterior Petri & Judæ &c. &c. ad oculum demonstrant: quibus tamen, utpote *θεοπνεύμοις*, quod ad LL. Symbolicos nemo nisi valde *ἀνύρως* applicaverit, tota præsertim probante Ecclesia, nihil hinc auctoritatis decedit, multoque minus de sectæ fundamentis vel suspicio cuiquam inde suboriri potest. Sufficit igitur, si omnia *εὐχρημόνως ἢ κατὰ τάξιν*, sec. generalem Sp. S. præceptionem, uti alias, ita quoque hac in parte ædificationis Ecclesiæ fiant; quo facto cetera parum curabit pura mens & conformitatis suæ fidei atque Librorum horum eam perspicuè exprimentium conscia animi candidi integritas.

§. IX.

Enimvero facile crediderim, in neutro horum tantò opere Symbolicos Libros ad Adversariis culpatum iri, sed tertium potius, inter ea, quæ supra commemoravimus, Modum puta, Confessionem adductum illorum edendi ægre istos habere: quod nempe jurejurando confirmanda, vel sine limitatione ulla candide & absque fuco aut specie saltem doli alicujus depromenda requiratur, neque ad munera publica & officia Doctorum in sacris quisquam, nisi qui libere iisdem hunc in modum

dum subscripserit, admittatur. Verum ne sic quidem scopum suum illi assequantur, ad quem collineant, eò quod, ex parte non minus Deposcentium isthæc fidei vincula, quam præstantium & sponte suscipientium, id ipsum ex mente nutuque Sp. S. fieri apertum est. Etenim, quod ad illos attinet, siue Ecclesia tota iusjurandum conjunctim exigat, siue qui nomine Ecclesiæ totius, non semper viritim convocandæ, postquam præsertim diffusa jam per orbem, urbes, & oppida vicosque latissime patet, res Ecclesiasticas administrant, manifesto sane instructi omnes sunt mandato divino sæpius inculcato, ut a Prophetis sibi falsis caveant Mat. h. VII. 15. Ut spiritus, utrum ex Deo sint, probent I. Joh. IV. 1. sq. Ut sec. Legem & testimonium cuncta examinent Es. VIII 20. Luposque & Doctores cum doctrinis perversis, quas inducturi sunt in Ecclesiam, notent ac detegant, Act. XX. 30. & quæ sunt alia his similia. Speciatim Magistratus ac summæ Potestates, ut cum Pietate & honestate subditi vitam suam degant, atque adeo Nutritores & Curatores providi Ecclesiæ Christi ipsi sint, voluntate divinitus patefacta I. Tim. II. 1. Es. XLIX. &c. constat esse vocatos, eaque ratio agendi exemplo omnium Sanctorum, Prophetarum, atque Regum piorum, sec. jussu Dei Deut. XVII. & totius Ecclesiæ instructionem, quæ secus docentes, quam Evangelii fert puritas, ne quidem familiari salutatione dignari debet II. Joh. 10, porro comprobatur. Ex parte vero Doctorum, si ingenui sint atque sinceri, neque aliquid monstri alant, quales haud injuria credimus esse, qui tergiversantur, & fidem eo modo addicere Ecclesiæ reauunt, indubium mihi est, causam eos nullam habere siue excusationis siue detractionis, quicquid de conscientia teneritudine prætexant, commodis interea & quieti in Ecclesia exoptatò fruendis intenti. Nam si ignorant Doctrinam Libris Symbolicis comprehensam, (per oscitantiam aut contemptum id fiat, perinde est), haudquaquam ita perperam, puto, involabunt in tam arduum & religiosum negotium, animo ab omni religione satis alieno; vel, si quid hujusmodi nihilominus audeant, non Doctorum, sed Sycophantarum & Mercenariorum, vel quocunque alio profanissarum Mentium titulo, juste notabuntur. Hos autem, si nesciat definite & distincte Ecclesia, quæ, in præmonendis antea caute licet procedens, tamen, insidiis ac fraudibus eorum decepta, prospicere sibi satis pro-

con-

conditione mortali nequeat, non magis juribus ejusdem id malum aliquid detrahet, quam si alia quoque membra & organa, suæ societati extrinsecus conjuncta, officium suum intemerata mente, ut Christianos decet; peragere negligant; Immo vero hanc ipsam ob causam obligari potius tanto magis credendum est sacrum Dei coetum, ut, dum res integra est, animo dissentientes, aliud vero ore promentes, hoc divinitus commendato saluberrimo remedio, jurisjurandi puta religione, tanquam suos, ne quam nocendi subdole vel rimam habeant reliquam, quantum potest, obstringat. Si vero aliud in animo teneant, atque ore diversum quid, Doctores hujusmodi Symbolicorum Librorum argumenta probe cognita habentes, produnt, & fide Sacramenti interposita testentur, se addictos esse doctrinæ, quam intra mentem inficiantur, manifesto perjuri erunt, ultionisque divinæ, nisi poenitentiam agant, atque vel mentem mutant, vel fraudes aperiant iis, quorum interest scire, gravem sentient poenam. Interim, si illud haud fiat, redeunt omnino, quæ de statu Ecclesiæ, in hac vita cum nævis & zizaniis adhuc colluctantis, jam supra monita sunt, neque tamen privilegiis ejusdem quicquam derogari animadversum: immo, ut tanto circumspectius agat, neque verba sibi dari cum illusionibus & restrictionibus veteratoriis, a vaserimo hominum genere patiatur, atque ultimo explorandarum cogitationum subsidio utatur, ideo quodammodo cogi, dictum est. Quod si vero tandem haud ignorent harum confessionum argumenta, neque ab in illis animo clam dissentiant, sed lectis relectisque atque recognitis iis, toto pectore suffragentur suoque consensu omnia cordate approbent, atque insuper, quod dari nobis hætenus volumus, Ecclesia & Magistratus Ecclesiasticus juramentum deferendi, ipsi vero confessores illud in se recipiendi, sec. V. T. non minus quam N. T. effata, jus habent; Ecceur verebitur aliquis, nullius fraudis sibi conscius & candidus Evangelii Jesu Christi Confessor, data jurisjurandi fide suprema, asseveranter magis firmare suam ingenuitatem atque ita suspicionem tum aliis eximere ex animo, non injuste alioquin concipiendam, tum a se ipso, ne quid impedimenti ponat ædificationi, majori confidentia hoc modo promovendæ, amoliri & depellere; Præsertim, postquam præeuntem habet, & ultro etiam jurantem, hac in re, Regem Israël pientissimum,

Psalm. CXIX. 106., atque ad illius exemplum successores laudabiles, cum populo universo, 2. Reg. XXIII. 3. 2. Chron. XV. 14. sq. & XXXIV. 29. sqq. immo, jam ante hos Mosen atque Josuam, cum Israële toto, Deut. XIX. 10. 14. Jos. XXIV. 22. sqq. & non sine Sp. S. insigni elogio, in iisdem vestigiis incedentes alios. Accedunt ad hæc vaticinia valde illustria Prophetæ Esaiæ, non tantum generatim, juraturos esse Christianos per Dominum, augusta N. T. ætate, Es. XLV. 23. & LXV. 16. prædicentis; sed & speciatim Sacram Professionem, eodem spiritu Fidei, ore atque calamo edendum prænunciantis Ps. CXVI. 10. Davidis atque Paulli 2. Cor. 4. approbantis testimonia; quæ tamen omnia longe vincit atque collustrat quam maxime illud Esaiæ C. XLIX. 5. evidentissimum, ubi fore, in N. T. ut Domino *manu sua* sese adscribant, Vates concionatur, idque, si non de Doctoribus Ecclesiæ sanæ puræque, & formulis consensus seu Symbolis, vel præcipue saltem, intelligas, quomodo alio sensu, citra vim textui clarissimo illatam, accipi queat, non percipio. Ne quid de Vet. Eccl. perpetuo usu addam, quem forte non magni omnes faciendum putabunt, præcipue a Const. M. temporibus, quibus in pejus ivisse cuncta & sectarum initia hinc potissimum deducenda esse, falso persuasum habent. Illud certe non diffitebuntur, ne indifferens videatur omnis credendorum ambitus, contra Sp. S. luculentissima testimonia jam C. I. adducta, ejus dignitatis ac momenti hoc negotium esse, ut Sacramenti vinculo corroborari possit ac debeat: Partim quia de salute tot animarum æterna agitur, quæ, si a Doctoris depravatæ mentis pendeant præpostera informatione atque ductu, magnopere periclitaretur: Partim, quia tot fraudibus circumventi *οἱ πρεσβύτες καὶ ἐπίσκοποι*, tanquam Vigiles providi, omni jure, ne quid culpæ etiam participatæ in se redundet, sicuti discrimen in omnes certissime promanaret, cavent. Id quod inde ab Arii & asseclarum ejus aliorumque hæreticorum, cum primis Eutychianorum atque Acephalorum dolis & imposturis, feliciter hac via detectis, constanter observatum fuit, atque prope necessarium omni tempore tandem visum, cum antehac seculis I. II. & III. non repudiatum quidem esset, at nec tanta contentione urgeretur, forte, quod & ipsi hæretici cordate magis, quid sentirent, edissererent, neque adeo, ad protrahendos ipsos, elatibulis suis & insidiis, tot ambagibus opus esse crederetur.

X.

Quæ cum ita sint, non tam sepimenta Sectarum constituendarum, (quippe quæ ex ipsa discessione a Veritate Evangelii oriuntur, & separatione ab Ecclesia Catholica externa tantum confirmantur,) sunt libri Ecclesiæ purioris Symbolici, quam, ut aliquis loquitur Reformatæ partis Theologus, Vincula Unionis Fidei, in Ecclesia ad primæ Ecclesiæ imitationem Act. II. 42. & I. Cor. I. 16. adhibita, Tesseræ orthodoxiæ, Hæresium repagula, conf. Psalm. LXXX. 13. seq. Lascivientium ingeniorum Cancelli, eo facientes, ut juniores & saniores de Modestia & tuenda sedulo in rebus ipsis non minus, quam forma loquendi, concordia admoneantur, qui vero alio ingenio sunt & ad nova molienda proni καὶ τετυφωμένοι, intra officii limites contineantur, ne prava libido ad turbida & exitiosa impellat: quæ postrema verba D. D. *Henr. Mulii* sunt, ea ipsa dissertatione, qua *studium aequitatis tuenda*, sed orthodoxiæ simul asserendæ, ex instituto nuper commendavit. Cum quo & illud affirmamus constanter: Quamvis illorum (Symbolicorum, puta Librorum) absolutam quandam necessitatem non adstruamus, ac fateamur, hisce Libris sine veritatis dispendio Ecclesiam diu caruisse (utut non omni confessione, seu certa formula comprehensa, seu liberiori,) & hodieque genuinos quoque Christianos, extra publicum docendi officium viventes, esse posse, qui eos nec norint, neque ita, ut reliqui, amplexentur; Istud tamen firmiter tenendum esse, postquam in Ecclesia nostra sapientissime, propter tot astutas Scripturæ ac Symbolorum antiquorum, communium, & breviorum interpretationes atque Synophantias hæreticorum detegendas & corruptores animorum a Christi ovili absterrendos avertendosque, recepti sunt, & aliqua necessitate, quam expedientiæ vocant, invitante, compendii gratia, atque inquisitionum longarum evitandarum ergo, introducti, concedendum minime esse, ut in Civitate Dei, Cives statuta suæ Reipublicæ, ex pacto omnibus communia, non observent & decenter venerentur. Maxime vero omnium liquet ex ipsis muneris publici rationibus, non Cives solum, sed Doctores præcipue aliorum, non negligere isthæc placita divinitus data atque e coelo orta debere: quin potius hos vel cæcus videat adstringendos diligentius, ne dubii & ancipites de eorum fide ac sinceritate

reddantur alii, vel etiam, si procaci atque proterva mente ac fronte dogmata sacra impugnent, illos sine impedimento conatus perficere imprudenter permittantur. Unde porro, ne quis vel Scripturæ æquiparari, vel prorsus anteponi eos putet, cum qua tamen, tanquam fonte suo congruere accurate, quæ rem ipsam, pie recteque credimus, si forte Normæ aliquando illis tribuatur titulus, Normam, uti vel infinities monitum est, normatam intelligi constat, hoc est, Normam non tam decidendi, quam confitendi, proponendi, defendendi veritatem: Normam compendiarium, secundariam, Instrumentalem, Applicatricem, Confessionis & Docentium; Normam, inquam, non tam Doctrinæ, quam Confessionis de Doctrina summatim expressæ, cum explicata exclusionem errorum oppositorum, majoris securitatis gratia: Vel, si mavis, normam, non tam veritatis cœlestis in se spectatæ, quam Integritatis Doctorum ejusdem, &, ut *verbo* absolvam, eoque *Dannhaueriano*, Disp. de Gallionismo p. 23. fin. Normam non tam Doctrinæ confessæ, quam Confitentium, & si quæ sunt aliæ innumerabiles innoxii vocabuli declarationes, non perspicuæ minus, quam solidæ, per ipsius Ecclesiæ praxin & usum, quicquid sit de quorundam forte abusu & ἀκυρολογία, confirmatæ. Hanc autem, si, quod non negamus fieri, per κακοζήλιαν alii Coetus sequantur agendi cum Doctoribus explorandis rationem & per se commodam veluti pædagogiam, non magis inde veritati Ecclesiæ puræ aliquod decedet, quam si ipsa Scriptura abundantur, aut multo plura vel Dæmonem malum, Dei simiam, inter ipsos Ethnicos, ex Divinis in Scriptura statutis, & quidem maxime omnium Oraculis ad Dei summi responsa ex ἱλασθεῖω data tripodi suo adaptatis, pari modo affectasse & quodammodo expressisse legamus. Manifestum enim est, & hac in parte Sectæ alicujus originem atque dedecus nequaquam ex forma, sed materia, id est, non ex qualicunque umbra formularum consensus, quam corpore ipso & argumento, seu contentis in his ac defensis mendaciis & erroribus pravis & Scripturæ S. contrariis promanare, quæ si quis ad lancem expendat Sanctuarii Dei, *dignoscere promptus*, secundum illud Pœtæ, *quid solidum crepet*, nullo negotio æra a lupinis & Veri Nominis Sectam a Vera Ecclesia discernere poterit.

§. XI.

Et ne quid denique desit, quo constringantur adversarii quam efficacissime; Nonne, in prima statim Ecclesia & ipso Apostolorum tempore, uti demonstratum est a permultis, præter literas Communicatorias, Pacificas & Formatas, Unionis & Conjunctionis Ecclesiasticæ tesseræ receptaque cognoscendi signa, *Symbolum* ipsum *Apostolicum*, a doctrina potius quam collatis Symbolis per Apostolos ita dictum, eundem usum præstitit, ut non solum fidorum Christo sectatorum, sed etiam perfidorum Christi desertorum index haberetur, & , uti loquitur *Tertullianus* adversus *Praxeam* C. II. *regula ab initio Evangelii decurrens*, ita ut, cum *Ruffino* non pauci ipsam ejus structuram & σύνθεσιν plenam, quale nunc apparet, (defundamentis enim positis nemo dubitabit.) hac sola antiquissimæ ætatis in eum usum constanti applicatione adducti, præsertim accedente Apostolico nomine, ejus speciem majorem adhuc præ se ferente, Apostolis adscripserint. Et tamen hæc facta adhibitaque esse atque accurate observata legimus, in *Examine Christianorum*, antequam vel Nicænæ vel Athanasianæ, uti vulgo appellatur, aut reliquæ, in Conciliis Oecumenicis, immo & sequentibus temporibus, per hæreticorum technas, simulationes fraudesque, natæ & quasi extortæ Explicationes uberiores, a primis illis staminibus haud recedentes, accederent: idque *sub ipsa Symboli notione*, quæ non sec. IV. demum, male peris que adversariorum fortassis audiente, invaluit, sed jam dudum sec. II. a *Theophilo* ad Antolicum L. III. in fin. p. 140. usurpata fuit. Quo eodem tempore *Norma & Regula Fidei* ab *Irenæo* L. I. contr. Hæres. I. & II. L. III. c. IV. &c. & denuo ap. *Tertullianum* de Præscript. c. VI. XIII. & XXI. cognominatum est. Si vero huic Ecclesiæ primæ Martyrum sanguine madenti, Symboli loco, talis, etsi pro ratione temporum, brevis adhuc & concisa formula, quæ sufficere poterat pauciorum hæreticorum ab Ecclesia excludendorum numero atque fidelium ab illis dignoscendorum usibus inserviret, probata & usurpata fuit, anne in illam quoque calumniam Sectæ & probrum conjicient? Quid enim aliud est *Symbolum*, quam *separationis nota*? *Symbolum Græce indicium dici potest*; (verba recitamus *Ruffini* Expos. in Symbol.) Ita vero dicitur, quia illo tempore, sicut & *Apostolus Paulus* dicit &

in Actis Apostolorum refertur, multi ex circumcisis Judæis simulabant se esse Apostolos Christi, (uti hodiernum fit a vario erroneo genere) & lucri alicujus vel ventris gratia, ad predicandum proficiscebantur, nominantes quidem Christum, sed non integris traditionum lineis nunciantes. Idcirco ergo indicium posuere, per quod agnosceretur is, qui Christum vere secundum Apostolicas regulas predicaret. Quæ ex militari consuetudine ibidem porro illustrantur. Certe, si hypothese suam tueri volunt Adversarii nostri & Cavillatores, necesse habebunt affirmare, si non majori jure, eodem tamen, Sectæ titulum mereri Ecclesiam ab Arnolde omnium imitationi delineatam tanta solertia & propositam, atque, tum ob alias virtutes, tum vero etiam ob studium unitatis & concordiae, encomiis dignissimis cohonestatam; Jure, inquam, eodem cum merebitur, quia, ut DN. Kochius in Ephemerid. PP. contra Arnoldum solide evictum dedit, non in vita tantum communi & consuetudine externa, sed Fidei Unitate quam maxime, illam Communionem, interventu Symboli, tanquam ab Apostolis accepta per traditionem norma, tueri & conservare, fategerunt, &, ut verba habent l. c. Irenæi: *per totum orbem fideles ab hæreticis, Ecclesiam Christi, (non Sectam aut Sectas) ab Hostibus Christi (& Sectis,) Scientiamque stabilem ac discipulos veritatis a Verborum Sophistis discernere oportere* crediderunt, sicuti Idem L. III. c. XL. loquitur. Quod si vero propter Symbolorum, sive brevium sive prolixorum, (accidentia mera hæc sunt,) tam studiosam commendationem & usurpationem, usumque plane eundem, qui nostræ Ecclesiæ communis est cum prisco illo cœtu puriore, quos vel ipse Christus in Apocalypsi Testium suorum dignitate ac titulo ornavit, hanc contumeliam Sectæ infamis cognominationis inurere non licebit; desinant ergo, ex eo fonte contra nos male ratiocinari & injustas criminosasque hujusmodi compellationes, suspicaci seu virulento animo, spargere. Sin minus, vereantur saltem sibimetipsis hanc dicam scribere nostri ἀντίδικοι, qui sane Symbolum Apostolicum se recipere, maximam partem, credo, fatebuntur idque cordate & sine tergiversatione. At, si sectæ opprobrium ipsi defugiunt, quid est, quod innocenti nostræ Ecclesiæ, propter sua, quæ eundem in finem fovet, servat & proponit Symbola, tam indignis modis, tamque infesto aliis in-

sul-

sultant? Nisi forte alia ab Apostolico illo, Sanctis Martyribus & pris-
cæ Ecclesiæ Doctoribus, simili de causâ, nunquam non charissimo, no-
stra esse & diversa, persuasum habeant; Cum tamen reapse nulla sit
inter illud & hæc nobis usitata recentiora, ubi antiquum istud præmit-
ti ceteris omnibus solet, disparitas, & quæ verba sunt Thomæ Aquinatis,
in Illio Sentent. Dist. XXV. quæst. II. art. 2. *in omnibus Symbolis* (de
veris loquimur, non quæ nomen solo titulo mentiuntur,) *eadem doceatur*
veritas; nisi quod ibi oportet populum diligentius instrui de Fi-
dei veritate, ubi errores insurgunt, ne fides per hæreticos corrumpatur:
Unde &, pergit, hæc fuit causâ, quare necesse fuit edere plura (ver-
bosiora) *Symbole, quæ in nullo alio differunt, nisi quod in uno plenius,*
quæ in aliis continentur implicite. Id quod vel ipsæ inscriptiones Li-
brorum Normalium, & Form. Concordiæ strictius ita dictæ nominatim,
clarissime condocerant & confirmant, atque ex Symb. Apostolici
continuis augmentis abunde demonstravit Autor Hist. Symb. Apost. An-
glice scriptæ, sed Lips. anno 1706. recusæ, quem adire, si placet, Le-
ctor poterit. Quod superest in hoc argumento, Ecclesiam Evan-
gelicam non esse Sectam, vel ex ipsa praxi Nostratum, in deposcenda confes-
sione ad LL. Symbolicorum compendium, liquet; Hæc enim testa-
tur & in confesso est apud omnes, quamvis circumspicte non minus quam
piè doctrinæ divinitus patefactæ in Evangelio factæ testæque conser-
vandæ, ut *σύλον καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας* sese præbeat, (sive Archite-
ctonico sive politico sensu, ac ministeriali certe,) non tamen quenquam
suorum eam cogere, nec, quicquid etiam contra, non sine aculeis, perhi-
beant obtrectatores, ad iurandum faciendum vi adigere, atque vel
hoc solo libertatis conscientiarum veræ & sinceræ privilegio, quibusvis
concesso, a graviore culpa Sectæ penitus absolvi. Audiamus instar
omnium de Ecclesiarum Saxonicarum usu testem omni exceptione ma-
jorem Hieronymum Kromajerum Theol. Lipsiensem publice & bona fide
scribentem in *Loc. Syncretist. de Eccl. Antith. IV. 2. Inferri posset: quod*
subscriptions quasi extorqueantur ab imperitis. Respondemus negan-
do & pernegando. In manu cujusque relinquitur, an subscribere, an
subscriptionem detrectare, simulque functione carere velit. 3. Consci-
entias hac ratione gravari, si quicquam deprehendant sacris literis
R minus

minus congruum, cui nihilominus adhaerendum. Resp. Rursus negando, quia, si tale quippiam contingat, supremo Magistratui (quæ clausula & ipsi confirmandorum juramento est inserta) mentem suam aperire, nec non statione cedere possunt. Furamenta non debent esse iniquitatis vincula. Per sacras literas etiam non raro præconceptæ opiniones, aut sensus alienus Scripturis affictus a talibus ængl'ois intelligitur. Eant nunc & porro de illata conscientis violentia nos accusent, sectamque appellitent Ecclesiam tam solícite Conscientis prospicientem, nisi suam in rebus Ecclesiæ administrandis ignorantiam prodere velint turpissimam. Si qui denique sint, qui pauci sunt, qui longius progrediantur, repetenda erunt, quæ supra de Spiritu Babelis, animos nonnullorum agitante, monuimus & concedendum forte, onere probandi accusatoribus relicto, mores quosdam & conamina Sectariorum in quibusdam personis, diversorum cætuum, ut B. Bajerus loquitur, Collat. cum Quak. c. XVII. Obs. suo quodam modo & sec. analogiam apparere: sed Ecclesiam ipsam nostram, doctrinamque Antichristianam (Sectam & Sectariam,) dicere falsum & injuriosum est. Quo teste & iudice maxime idoneo acquiescimus, nihil dubitantes, quin argumenti omnium reliquorum speciosissimi nervos satis incisos esse cordati Lectores agnitori sint universi.

S. XII.

Atque hinc porro nullo negotio putamus intelligi posse, quid roboris & momenti insit cognatæ huic de Symbolis seu Symbolicis Doctrinæ Typis & formulis objectioni, a Typis systematicis, Theologia Compendiis, Syntagmatibus & Corporibus doctrinæ, eandem, brevi summa aut prolixa explicatione, comprehendentibus. Nam in hæc quoque Theologicorum studiorum subsidia, veluti sectæ, tum faciendæ, tum fovendæ & alendæ instrumenta, non minus importunè, quam Libros Symbolicos publica auctoritate Ecclesiastica receptos, invehuntur; uti quidem nuperrimæ, Auctor Theosophiæ Pneumaticæ nostra vernacula editæ, virulentis dictariis, & in systemata, Epitomas, Synopses, Locos Theologicos, Catecheses ac similia Theologiæ ordine dispositæ syntagmata, omnibus omni studio conquisitis maledicentiæ & acerbitalis flosculis, eximie demonstratum dedit, nihil dissimulans, se, cum sociis, eadem inter Secta-

rii Babelis tum *ornamenta* meretricia, tum *fulcimenta* numerare. Cui præter alios, maxima, ut solet, scurrilitate & effreni linguæ petulantia præivit *Democritus* passim e. g. in dem *Ußriß der Academischen Gottes-Gelahrtheit* / contra D. J. E. Gerhardum, Academicam docendi rationem & methodum universam Theologicam tanquam *Tabernam Academicarum Sectariam*; nominatim vero Systemata Theologica ex *sofo Talmudis Sectarii* titulo perstringens: Ut alias aliorum cavillationes non dispares, e. g. quando non nemo ex Argentoratensibus Arnoldum & socios *das Sectirische geforinte Weesen* generatim non curare scripsit, &c. omittamus. Neque enim de dictariis hujusmodi aculeatis, quæ innumerabilia sunt, accumulandis, quam, quo jure iisdem adversus typos doctrinæ sacræ, præsertim ad Sectæ labem Ecclesiæ nostræ affingendam, utantur, dispiciemus. Facile autem animadvertere licebit, si ad scopum harum criminationum attendere placeat, hæc omnia eo manifestò tendere, ut, sicuti *Mart. Chemnitius*, in, de *Ußu & Util. LL. Theol.*, præfixa suis Locis dissertatione loquitur, *convellendi simplicem puritatem doctrinæ, ordine & methodo, in his scriptis expositam, nanciscantur occasionem; & mox, ubi has doctrinæ metas* (quas ea propter Sectarum sepimenta vocant,) *perruperunt, catervatim prodeant absurdissimarum opinionum monstra, & sicut Virgilius in descriptione tempestatis inquit:*

*Qua data porta ruant & terras turbine perflent,
Eripiant subito nubes cælumque diemque:*

Non aliter, ut putamus, quam, qui in turbido piscari satius esse existimant, aquam ipsi ultro turbant variis artibus, aut gentium quarundam desultoriam & vagam militiam amantium, quales Sarmaticæ omnes esse solent, more, quæ e re sua magis esse, jam a longo tempore, sæpe etiam non sine successu, crediderunt, si non instructa acie consistere, sed continuis velitationibus & assultibus incertis ac inordinatis hostes suos, quasi delassare, & confusos quodammodo atterere possint. Unde, si secus fiat a nostris, summam doctrinæ certa methodo & ordine justo tradentibus, Librisque eum in finem in certos Locos Communes, inde a primis repurgatæ a sordibus Pontificiis Ecclesiæ annis, Melanchthone potissimum præeunte, comprehendentibus, indicium clarissimum Sectæ

apparere vel ideo persuasi sunt, quia, his quasi limitibus, sicuti publica auctoritate in Symbolis fieri consueverit, privatim & ad discipulos jam ab ætate scholastica in perpetuo assensu continendos atque coërcendos, alios vero dissentientes excludendos a communi sodalitate, non parum ubi Ecclesia nostra consuluerit. Enimvero oppidò falluntur Boni Viri, si quod inde causæ suæ & cavillationibus argumentum petunt. Ne quid enim dicamus de sectæ notione, quod iterum iterumque jam inculcavimus, *non ex sola divisione, sed doctrina ipsa a veritate scripturis comprehensa dissecta* & discrepante, metienda & explicanda, ineptissime profecto, vel ad distractionem solam inde derivandam concludunt: Quandoquidem, si doctrinæ systemata sectarum essent causæ vel fulcimenta ad eas stabilendas quasi substructa, totidem fere sectæ fingendæ essent, quot Systemata, Syntagmata & similes aliæ comprehensiones credendorum agendorumque variis methodis conceptæ & dispositæ, ad quarum ductum auditores informarentur, prostant, atque hinc in Ecclesia nostra non sectam unam sed innumeras, (quemadmodum multiplicata esse supra modum talia adminicula methodorum discendi pæne ipsi Nostrates non solum fatentur, sed queruntur,) forent Sectæ & Sectarum Examina; Cum tamen tantum absit, ut aliquis ad hujusmodi elucubrata a se studiorum sacrorum adjumenta quenquam auditorum adstringat, (nisi quod alicubi confusionis declinandæ gratia a Magistratu scholis proponi quædam jubentur. e. g. Hutteri compendium in Saxonia,) ut ne quidem, si quis discernere æra a lupinis, quod ajunt, ipsius Apostoli jussu, 1. Theff. V. 21., sciat, alios extra Ecclesiam nostram e. g. Reformatarum partium scriptores consuli dissuadeamus, neque sua denique quisquam legi aut conferri velit scripta, nisi *πρὸς διανοσίαν ἢ πνεύματι* & pro varietate donorum cujusque, una cum liberrima potestate semper omnibus facta cuncta probandi, &, quæ bona sunt, atque ex scripturis confirmata, retinendi: Berrhoensium exemplo, & sec. Pauli mandata jam citata, atque literis sacris alibi luculenter consignata. Quæ si ita sint, & liber est hujusmodi Librorum usus: Liberum ad hæc omnium examen, desertoque uno, alterius, in locum prioris, vel suo cujusque Marte concinnati, non impedita surrogatio, dummodo memoria non temere perturbetur, contra prudentiam didacticam: Liberrima denique ex

S. Scri-

S. Scriptura dictorum collectorum ac assertorum studiosè congestorum digestio , quomodo, quæso, vel adstrictus quispiam ad labores alterius dici queat , & , quasi vinculis injectis , sicuti forte plausibilis de Symbolis visum est perhiberi superius , Sectæ alicui mancipatus , vel ipsa Secta, his suppetiis & subsidiis memoriæ meris nudisque extructa, fingi possit? Nulla ergo verosimilitudine aut specie hæc jactantur & perperam divulgantur , nec probabuntur, nisi ab iis , qui, cum ipsi talibus adminiculis ad notitiam rerum Theologicam pervenerint, ingrati scalas, per quas ad fastigium adscenderant, comburunt, confringunt, aut istis jam remotis, cum nec ipsi antehac valuerint, ad altiora secum conscendere stolide & veluti illudendo, alios jubeant.

§. XIII.

His accedit Veteris Ecclesiæ, constans per omne ævum, usus a nemine , quod sciam , adhuc improbatus & ad ætatem usque Scholasticam a seculo I., quo jam Herimæ Pastor, sive is qui superest, sive qui intercidit præstantior, inclaruit, continuatus, neque censuram & reprehensionem a quoquam promeritus, nisi, posteaquam optimam hanc docendi methodum stribligo illa otiosorum hominum & Pseudo-Theologorum, Philosophia nec satis tinctorum , neque sacram veritatem eadem feliciter tingentium, corruptam & exosam reddidit. Unde statim, post vindicias Evangelii sancto conatu & successu exoptato susceptas, ejus quoque revocatæ in usum docendi rationis , similiter a suis sordibus perpurgatæ , vestigia apparent, atque Locorum Theologorum rite ordinatorum & dispositorum curam gessisse primos Evangelicæ Ecclesiæ Doctores , interque eos *Philippum* Melanchthonem cum discipulis legimus. Ubi , ne quis aliquid pravæ imitationis, ex pristinis corruptelis, hoc ipso restauratum fuisse putet atque apud animum concipiat, amplius notari volumus, ipsam rerum , quæ certa connexionione gaudent, quales utique sunt Articuli fidei, hinc eo nomine etiam insigniti, naturam atque indolem hoc poscere, qua fit, ut neque commode doceri, sicuti omnes disciplinæ ampliores, possint, neque, sine confusionis periculo & memoriæ imbecillioris impedimentis, retineri mente queant, nisi certis ordinis & methodi legibus adstrictæ explicatè proponantur; contra vero, & si secus fiat, fœcundam esse, tumultuarium docendi modum, errorum ma-

trem, jamdudum experientia docuerit. Ad quæ Sancti Spiritus ipsius præcepta addi possunt, disertis verbis, tum generatim, tum speciatim in S. Literis expressa. Illa quidem, quando, ut omnia *εὐχαριμόνως ἢ κατὰ τάξιν* fiant 1. Cor. XIV. ult. ab Ecclesia & Doctoribus cum primis requiritur; Hæc vero, dum per Apostolum Paullum Timotheo in mandatis datur, 2. Tim. III. 15., ut *ὀρθοτομίαν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας* observet diligentissime. Ubi, ne quis existimet, auditorum tantummodo habitatione hæc præcipi, qui vel lege graviter objurgandi sint, vel Evangelii solatiis erigendi, pro cujusque statu, & conditione animorum ac conscientiarum, omnino arbitramur ipsius quoque doctrinæ proponendæ, & in se spectatæ, legitimam dispositionem & partitionem indigitari, quoniam non solum vocabuli *τέμνειν* vis & significatio illud poscit, verum & *λόγῳ τῆς ἀληθείας* ipsius rite secandi mentio, aperte ad rerum ipsarum suo ordine collocandarum rationem, non autem ad dispensationem prudentem, quam tamen non excludimus, respiciens. Quem sensum pulcherrime illustrat vox emphatica circa finem hujus capituli occurrens, ubi per Scripturam S. ad singulos usus distincte applicatam minister Ecclesiæ *κατηρτισμένῳ* & ad omne bonum opus sui officii, h. e. veluti articulis accurate connexis & concinnatis ad muneris partes & ipsam etiam legis atque Evangelii decentem dispensationem, legitimo ordine peragendas, jubetur reddendus; Quod, quemadmodum genuina omnium credendorum & agendorum dispositione & concatenato quasi ordine fiat quam optime, neminem arbitror, negaturum, nisi qui totus præjudiciis occupatus, nihil, nisi quod ipse facit, secundum illud Comici, rectum putet. Et sane, quid aliud tum *ὑποτύπωσις* illa celeberrima 2. Tim. I. 13. tum *τύπος* & *διδασχῆς* Rom. VI. 17., cui dediti erant Romani, cum laude & elogio, designant, nisi Ideam, Summam & Formam doctrinæ sanæ Divinitus patefactæ, a Scriptura, veluti a clavo, conf. Eccles. XII., afferi infixo & impacto, tum in animo hominum, tum in scriptis ex Scriptura contextis, expressam: quam, ut quis habeat *μόρφωσιν τῆς γνώσεως*, Rom. II, 20. adeo non improbat Spir. S. tanquam sectæ fulcrum, ut potius laudet, veluti divinum depositum c. III. 2.; Culpet autem & reprehendat illud tantum, si quis, uti Judæi, id habeat aliosque ordine concinno doceat, ipse vero a vita & fide, secundum illum Typum & Delineationem ingenue exercenda & instituen-

da longissime absit. Quod autem de Typorum hujusmodi differentia ulterius observandum est, quorum *alii ad necessitatem salutis spectant, ut quis illis imbuatur* (D.D. Fortschii verba sunt Repet. doctrinae Christianae §. 8.) *quæ salvando creditu & factu sunt necessaria, alii ad eruditionem Theologicam seu facultatem docendi, ut alios informare & erudire queamus*, secundum 2. Tim. III. 14. seqq., ut accidentia rei ipsius & naturæ Librorum ejusmodi, summam doctrinae divinae comprehendentium, nihil addunt vel demunt, multoque minus sectæ suspicionem augent; Utrumque vero horum, & πιστὸν seu fidum Christi servum quemlibet, & διδασκῆνδον Ministrum Ecclesiae, sive instruat alios sive ipse hac methodo informetur, 1. Tim. II. 3. mirifice perficere, & ut ex habitu (Hebr. V. 14.) docere alios possit, bonaqua & mala, vera item atque falsa, tanto expeditius & accuratius discernere queat, instruere, res ipsa, cum experimentis optime conspirans, ostendit. Quem etiam in finem καὶ τὸν Sacra Scriptura haud raro in Epistolis, præsertim ad Philipp. & Galat. capp. III. & IV. audit, quæ vox ordinem & regulam certamque seriem disponendi non excludit, sed manifesto includit, ut vel opifices lignarii norunt, & alias quoque sine tali amussi vix aliquid, quod recte cohæreat, construi, prope in vulgus constat, ut hinc rite *coordinata* quævis ad amissum facta, vel *amuffitata* & Plautus dixerit. Quod si vero scrupulum cui injiciat ipse Scripturæ S. variis occasionibus, quibus usus est Spiritus S. consignatæ & literarum monumentis exhibitæ, origo & methodus, in ea hinc inde occurrens, non una, sed multum discrepans, pro diversa Librorum, Historicorum, Dogmaticorum, Prophetorum & cæterorum indole; unde ejus imitari formam satius esse putetur, quam nova methodo systematica, eaque potissimum Aristotelica, vel Catechetica etiam simpliciori, quippe quæ ne ipsi quidem S. S. placuerit: Ita facile erit & istum ex animo atque mente non proterve obfirmata eximere, dummodo cogites, causas quidem satis prægnantes fuisse Numini Sanctissimo, quare ista ratione mysteria sua non prodiderit, etsi nobis absconditas, vel, eo saltem tempore, non receptas, aut amannuensibus, ad quos sese passim accommodavit, ita, ut nunc usurpantur, cognititas methodos non placuisse; non tamen methodum omnem & ordinem fuisse adspernatum, sed potius usitatissimam, tum quidem temporis, scribendi consuetudinem inter alia varia genera, præsertim Historicum

ricu&m Epistolicum & cetera sectando, nos docere voluisse, ut, si res easdem revelatas servemus studiose, ad ætatis & hominum disparem conditionem reliqua prudenter attemperantes, id saltem agamus, quò omnia, exemplo Lucæ Evangelistæ c. I. 3. sqq. ἀκριβῶς investigata divinitus, καθεξῆς sec. ordinem tradamus, atque ita ad ἀσφάλειαν, uti Lucas inquit, non autem ad sectas struendas, contendamus, neque, quod contradicentes nostri notent, in eo plurimum momenti positum esse, existimemus, quo ordine, sed quam congruenter divinæ menti universa dicantur.

§. XIV.

Hæc ut luculentius pateant cunctis, observandum erit, qualis sit, inter plures alias, methodus tenenda, nusquam determinatum legi a Sp. S.; sed libertati hoc ipso, & quidem suo ipsius exemplo præeuntis indicio, ac prudentiæ Christianæ Ecclesiæ Doctorum, & pro hominum statu diverso, non uniformi, quod & Christus in officio suo prophetico variarum parabolarum & concionum accommodatione ad auditores varios fecit, relinqui. Illud solum exigitur generatim, ut imbecillioribus latius in modum facilia, solidiorem vero cibum adultioribus proponamus Hebr. V. ult. I. Cor. III. 2. seq. : Imo vero, ut hominum consuetudini jam inter illos receptæ, & rationi loquendi ac scribendi usitatæ nos attemperemus, plane imperatum est, quandoquidem omnia omnibus fieri in rebus indifferentibus jubemur I. Cor. IX. 19. seqq. Idemque exemplis comprobatum est, non Christi solum, uti paullo ante dictum, sed Prophetarum etiam in V. T. Es. VIII. & Hab. II. stylo humano ut scriberent, divinitus monitorum, tum etiam Paulli, ἀνθρώπινον λέγοντος Rom. IV. 19. aliorumque Ecclesiæ Doctorum in hæc vestigia laudabiliter omnia tempestate diversimode insistentium. Neque sane, qui forte adhuc scrupulus restat, Paullus etiam abhorruit a methodo, cum docendi tum discendi, Profanarum gentium, & maxime Græcarum, vel, ut abstinemus, voluit, ut ipse etiam neque verba eorum in sacris literis & concionibus publicis allegare, neque semel iterumque in Scripturæ Libris Θεοπνεύστοις recitare veritus fuerit, hoc ipso commonstrans satis aperte, nec Aristotelicum disponendi proponendique modum, sicuti olim spolia Ægypti ab Israëlitis Deo sacrata, & captivæ ex Ethnico populo foeminæ, dummodo crines & unguis refecarentur, ejus Ecclesiæ usu pio a sordibus

bus purgatum excludi simpliciter & superstitiose debere. Quanquam etiam, quibus nonnisi Aristoteles in ore est, hic meminisse deceret, non illius tantum Analytico, in practicis disciplinis, docendi ordini atque artificio nostros Doctores ita sese mancipasse, ut alia genera disponendi penitus abjecerint, cum passim obvia sint scripta Theologiæ Dogmaticæ & Moralis Syntagmata, non pauciora illis, immo fortassis plura, quæ Catechetice, sec. dispositionem partium, sex vel quinque, quibus constat, eadem exponant, vel Methodo Fœderali & ad Testamentorum naturam tradunt, aut in Prima, Media, & Extrema totam Theologiam distinguant, seu, quod nonnullis placuit, in Theologiam, Anthropologiam, Christologiam, Mysteriologiam, Eschatologiam, aliasque partitiones, non minus commodas, quam Aristotelica esse creditur, imo forte magis perspicuas, dividant. Quibus sane cunctis nihil *veritati ipsi* subtrahitur Christianæ, diversis hisce modis *non mutata*; sed *mutatis* tantum *modis* docendi, *integre repetita* ex Scripturis; cujus etiam lectio iterata & attenta, pia atque salutaris, tantum abest, ut excutiat ex animis auditorum, ut solícite potius commendetur & clavis scientiæ non auferatur, sicut a Pharisæis olim factum, Matth. XXIII., sed rite applicanda in manus hominum tradatur. Ne quid de perspicuitate dicamus, quæ, ut ex coagmentato hujusmodi doctrinæ corpore incredibiliter eluceat omnibus, toto die experimur, nullo Sectæ formandæ hinc existente periculo, ut potius Sectis, ex ἀντιθέσει veræ Thesi opposita, detegendis & ab Ecclesia vera Christi discernendis, hoc quicquid est instituti, insigni possit esse adjumento. Sufficit itaque, quod, uti L. I. de Symbolo quondam scripsit Augustinus ad Catechum c. I. *Ista verba, quæ audimus in compendiis, per divinas Scripturas sparsa sunt, sed inde collecta & ad unum redacta, ne tardorum hominum memoria laboraret, ut omnis homo possit dicere, possit facere (al. tenere) quod credit.* Quod reliquum est, si quando discipuli sectariorum more inhæreant præceptorum formulis, sola eorum auctoritate confisi, nemo non vitia per accidens in personis, non rebus ipsis, hærentia animadvertet: ex quo contra usum genuinum syntagmatum sacrorum ratiocinari, si quis velit, næ is inter primi ordinis Sophistas locum inveniat. Denique etiam aveo scire, qua ratione, sua, ut sunt in scripturiendo & differendo alacres & impigri nostri ἀντιδίκου & The-

& Theologiæ *σωματοειδὲς* hostes, se posse arbitrentur citra hujusmodi ordinem observatum exponere, nisi confundere & intricare, cum Auditorum & Lectorum, si non damno, saltem tædio præsentissimo, velint. Si scripta eorum consulere placet, aliud quidem & longe ab illa exagitatione diversum apparebit, qua in systematicam methodum invehuntur. Hanc scil. parum abest, quin ipsi sequantur, si ad genus respicias, non autem speciem & singularem expressionem ordinis Aristotelici. Idem profecto, quem sub initium §. hujus citavimus *Theosophiæ Pneumaticæ* recentissimus *Autor*, istud Theologiæ, quod texuit, corpus, adeo non temere corrasit, ut legitime potius dispositis capitibus doctrinæ, ab Imagine divina exorsus, ad cetera non incommode progrediatur, & Statum hominis, quem etiam alii nostratium sic distinguunt, Institutum, Destitutum & Restitutum, recta serie (de erroribus in rebus ipsis non loquimur) sistat. Nec ignoramus *Reizianos* labores Catechetica methodum præ se ferentes, haud male connexos, si texturam similiter spectes externam. Neque sane Goth. *Arnoldi* scripta, præsertim Christianismi interni imago, contemnendam Ideam Theologiæ ex ingenio auctoris repræsentant, cujus & reliqua haud *ἀμεθόδως* conscripta esse omnes fatebuntur, quibus ea legere ac perlustrare volupe est. Ipse *Barclajus* Catechismum ex meris Scripturæ verbis artificiose concinnavit, neque Apologiam suam ita proposuit orbi Christiano, ut in methodo multum desiderari queat; Id quod de pluribus facile demonstrari ulterius posset, si otium esset. Quod si igitur ipsi suo exemplo idem comprobant institutum prorsus salutare & proficuum, cur in alios & nostrates, tanquam Sectæ conditores, hac de causa, nisi sola libidine censendi, aut forte ludificandi, tantopere & sine suffragio Sp. S. detonant? Si vero, quæ extremo loco annectimus, terminorum, quos vocant, Scholasticorum usum & systematum his quasi distinctorum constructionem se averſari obendant; esto, missa faciant talia loquendi compendia, longa consuetudine recepta: per nos licet, & ascetica magis veste quasi spectabilia, dummodo sanæ doctrinæ syntagmata sint, præeligant e. g. *Speneri* Doctrinam fidei cum ceteris Concionibus Evangel. & inde depromptam epitomen *Freylingshausianam*; Vel, si hæc non placeant, ex Academia eadem emissas *Breithauptianas* Institutiones, Theses &c. non adspernentur, quæ, ut his vocibus lector non obruatur,

con-

consulto scripta videntur. Si neque ista ad palatum sint, habent *Scrivendi* Thesaurum animæ, diffusum in omnes Locos Theologicos; Habent & utantur *Scheribleri* Aurifodina Theolog. Habent porro adhibeantque Versiones Compendiorum Germanicas, Synopses alias, & Conciones in Aug. Conf., nisi & hæc sordeat, longe plurimas, imo tota Homiliarum Dogmaticarum & Practicarum agmina: atque vel sic tandem dediscant ex ordine tractata Theologiæ totius Catena, ubi annulorum instar connexæ sunt omnes partes, Sectæ crimen & quasi convitium proterve amplius consuere & jactare, libertatique suæ, quacunque velint ratione, modo salva, facta & tecta maneat Evangelii veritas, litent, dum persuasi erimus, quameunque in partem sese vertant, nihil omnino quod Sectæ probrum inferat, genuina notione vocabuli servata, vel per suspensionem, in Ecclesiam Evangelicam hinc elici posse.

§. XV.

Atque hæc animadvertentes, sunt, qui systematica methodo suo loco relicta, velut ex consanguinitate connexam, atque isthac comprehensam & simul pertractatam ut plurimum, invadunt *Theologiam*, ut vocamus, *Polemicam*, in eamque, cum veritati explanandæ & vindicandæ tota sit destinata, involant, quasi quæ Sectarum Nutrix sit, immo ut sæpius cit. *Auctor Theosoph. Pneumat. in Appendice* assertum a *Nonnemine* approbavit, Genetrix infelicissima. Existimat enim is, non sine veri similitudine, hinc *Sectas* esse ortas complures, & fortassis omnes, quia, si quæ a quoquam minus accurate in Theologicis dicta scriptave sint, alii statim iusto vehementius illa impugnantes, occasionem adversariis sua isthæc placita defendendi, studiosius in crustandi, & argumentis probabilibus communiendi, atque ita Sectam tandem novam & gignendi & stabiliendi, dederint; ubi, si quidem oppugnatio prorsus fuisset intermissa, ultro evanuisse censet sive dissensum ipsum, sive contraria scita tuendi ardorem in primis initiis intercidiisse. Ita ille, pro sua, quam de veritatis hostibus sibi formavit, idea, mentem expressit: Modestius tamen quam ceteri, quibus studium propugnandi vera & erronea ex Theologia propulsandi sollicitum ac laudabile Nostratum passim indignis modis traductum & Titulis foedissimis Elenchus, (e. g. *Eristica & litigiosa Theologia*) cognominatus, ipsique Theologi *Sectarii Vitiligatores*, ab universis pene Reformationem Ecclesiæ no-

vam meditantibus appellati sunt. Quid? quod eo tandem prolapsi leguntur nonnulli, cum Duce suo notissimo, Histor. Eccles. & Hæret. Scriptore, ut universam propemodum, omni tempore susceptam *immo & Atheorum oppugnationem*, ex Spiritu quodam Sectario profectam, & quia diligentia Nostriatium hac in re manifesta erat, inde causam justissimam sibi enatam putarint, hoc quicquid est pugnae, *Sectæ Tuendæ* & pro ea conservanda *Consiliis* acceptum ferendi, omnesque conatus ex eo fonte, suspiciosissima ac præjudiciis obnubilata mente, derivandi. Sed, ut occulta omittamus Strategemata, quæ subesse nemo non videt, quando scil. id agunt, ut, postquam exosum reddidere studium tuendæ orthodoxiæ, suos ipsi errores, pietatis obtentu ac specie, tanto minus impediti clam propagare & securis instillare queant, clarissime hinc apparet contemptus & fastidium omnis, quæ intellectum hominis luce supernaturali perficere & a tenebris congenitis liberare debet, veritatis cœlestis & salutiferæ, unde non potest non nisi pestilentissima Religionum omnium, indifferentia, pernauseam censuræ falsarum creata, plenis quasi velis invehiri. Præter hæc verode-
nuo ab usu vocabuli sectæ abludi manifestum est, siquidem, quod de Erroribus propugnatis recte omnino dictum fuisset, esse nimirum Sectæ, si non confirmatæ, at tamen radices agentis, characterem, quando acrius & vehementius expoliuntur & defenduntur, in quocunque cœtu contra divinam veritatem docente & luctante id fiat, pessime ipsius Veritatis Evangelicæ Vindictis justissimis & rite institutis adscribitur, quasi nullo discrimine habendæ sint Lux atque Tenebræ, contra effatum Sp. S. 2. Cor. VI, aut parem, ut mendacium, censuram orthodoxia & vera fides, quæ una est & sanctissima, mereatur. Alia prorsus monstrant, quæ de veri & sinceri doctrinæ divinitus patefactæ Doctoris descriptione leguntur, quippe inter cujus virtutes, à quibus *Διδακτικός* dicitur Apostolo, numeratur omnium clarissime Falsorum, citra discrimen, quorumvis, diligens oppugnationis, quando non solum *ἐλεγχος τῶν ἀντιλεγόντων* ei injungitur, sed etiam cum *δυνάμει* & eo usque, ut adversarios *ἐπισομήσῃ*, exercenda imperatur; Idque si faciat *ἀποτόμῳ*, non levi tantum brachio, sed, in maxime periculosis, ad *vivum* quasi resecando omnia, Tit. I. 9. --- 13. gravi prædicatione celebratur ab Apostolo: Neque Sectam hinc partem innocentem, quæ cum alterius proterve refragantis ac nocentis ἀπο-

τομῇ seu rescissione instat, ullo iure appellari posse, vel verbo innuit. Quid? quod idem Paullus Tit. III. 10. hominem αἰρετικόν, a vero aberrantem, & sæpe iterumque commonefactum vitare jubet, nihil, sibi aut Ecclesiæ, quæ fortassis Sectæ dedecus sibi hunc in modum accersat, metuens, ut potius in oppositam parem, αἰρετικὰ sentientem, id probrum rejiciat; Quod alibi, ubi Gangrænæ comparantur erroneæ in Theologicis doctrinæ, confirmat pluribus, cum spargentes tale quid detegendos omni solertia & abscindendos, non obscuris verbis, Timotheo suo, πρὸς ἐλεγχον similiter, uti ad ceteras officii partes recte peragendas, instruendo scripsit. Ipse profecto Christus, cum obloquentibus adversariis, de Articulis fidei & credendis per se meris, ut Resurrectione mortuorum, Matth. XXII. disputans, atque Matth. XV. de traditionibus cum Phariseis arma conferens & locum de Libertate Christiana hic & alibi solide vindicans, neque sectam, uti infra pluribus audiemus nostros adversarios fateri, condidit, neque etiam, quanquam offendiculo esse, quæ docuerat, de interna & externa munditie audientibus, id curavit, sed missos eosdem facere (ἀφ' ἐλ' αὐτ'ς,) tanquam cæcos & cæcorum duces, voluit, nec veritus est, infamiam sibi atque suis, quos convocabat & congregabat, sectæ inurendam; Suo nempe exemplo, a Paulo quoque pulchra imitatione expresso Act. XXVI. & alibi passim, monstraturus, inhærendum esse veritati, si a nostris partibus stet, constanter, neque cedendum, quicquid etiam scandali, hinc accepti, nulla docentium culpa, exoriatur, dummodo ab isthoc abusu, pro virili, male hæc accipientes, solícite dehortemur. Imo Paullus eo usque progressus est, citra turpitudinis, sectæ, in Ecclesia Christi excitatæ, uti perhibebant haud dubie jam tunc nonnulli, notam, ut in rebus ἀδιαφόροις, ne ad tempus quidem, a libertate, periculum & discrimen veritatis metuens, recesserit Gal. II. 5. Et quare quæso, ut silentio prætereamus Prophetarum & Apostolorum cum falsis prophetis & Apostolis certamina, etiam dogmatica, (de quibus Act. VII. I. Cor. XV. Gal. V. II. Petr. III. luculenta specimina extant,) Scriptura ad ἐλεγχον, & quidem ab ἐπανορθώσει morum pravorum distinctum, & cum διδασκαλία conjunctum, data sit, nisi & errores intellectus, tanquam ὕψωμα noxium contra cognitionem Christi sese efferens II. Cor. X.

destrui, atque Fidem sartam tectam conservari instar munimenti, suis terminis circumscripti sacris, atque in integritate intemerata continendi vellet, sine cavillatione Sectæ inde fabricandæ, sed Ecclesiæ jure atque divino mandato, ad sectas potius, depellendas, donec ex hoc statu luctæ, cum istis hostibus, in tranquilliorē atque ab omni pugna immunem transferatur. Quare nihil omnino ex hac quoque pharetra depromptum, pro secta in Ecclesia Evangelica confingenda, valebit telum, nisi adversus Christi gregem & coetum Apostolicum, perperam, immo adversus seipsos, strenue profecto disputantes, suosque multa cum loquacitate adversarios oppugnantes, id retorqueri velint obtrectatores nostri.

§. XVI.

Equidem inficias ire nolim, ne quidem dissimulem, plus satis operæ a quibusdam Doctoribus, non minus quam discipulis, horum ductu & exemplo, positum, jam longo tempore, fuisse in Antithesi Dogmatum Sacrorum examinanda & ventilanda, & sæpe etiam scholastico more atque vocabulis excutienda. Quis enim neget inde a superioris seculi XVII. initio id fuisse observatum ac cœpisse frequentius usurpari, quod postremo loco dictum est? Neque quod primum concessimus, experientiæ testimonio carere, ex verbis B. Brunnemanni Jur. Eccl. L. I. c. I. §. 7. constat, quando scripsit: *Postquam in diversas sectas divisa est Europa, nostrorum opera præcipua fuit, Polemica tractare: quasi tota Theologia ac totus Christianismus in disputationibus ac decidendis controversiis consisteret. Pietatis studium magna ex parte neglectum, si quando excitati viri docti & probi, qui pietatis studium fere extinctum resuscitare voluerunt, ab aliis fere in suspensionem fanaticarum opinionum vocati: Quid in Joanne Arndtio contigerit, novimus omnes: quem tamen graviter defendit noster J. Gerhardus, non minus in elenchtico campo, quam in studio pietatis belligeratur æterna memoria dignus. Conqueritur beatus Meisnerus &c. At vero benefactum, quod, si quid hujusmodi in Ecclesia contigit, supra modum procedente studio belligerandi cum Adversariis, ipse Cl. J. Ctus largitur & indicat, alieno vitio quasi in vitium (si modo sit hoc nomine pia pro integritate fidei vigilantia appellanda) protractos & coarctatos fuisse Theologos*

logos : Neque adeo videri eidem & ipsam Polemicam Theologiam repudiandam & spernendam esse, ut alii faciunt, quin potius in Theologis una cum pietatis veræ promovenda cura, e.g. in B. Gerhardo, insigniter laudandam; ut caussa hinc sufficiens haudquaquam fuerit, cur *inter scandala Ecclesie* vel præcipua numeraretur hic qualiscunque nævus, & *inhumanum sectæ studium* nuper admodum a nonnemine vocaretur. Deinde vero etiam, si vel maxime nævus is esset pulcherrimo corpori inhærens, tritum sane ac pervulgatum illud fuerat & hic applicandum; Philosophorum quædam esse vitia non Philosophiæ; atque pari modo Theologorum quorundam, si qui sint nævi, qui, ne ficti sint, probe circumspiciendum, totiusque Coetus diviniõis caussam, quasi solam Polemica vel cum Morum doctrinæ & vitæ sanctæ præceptorum neglectu, omnibus modis, vel justo saltim sollicitius & ab universis, inculcata sint, pejorem haud reddere, multo minus sectæ nomine teterri-
mo, ex usu præsentis seculi & ævi, infamare posse. Illud fortassis in suspicionem adduceret Ecclesiam nostram, si non nisi placita dudum recepta & approbata tuendi καὶ ἡ τὴν θέσιν φυλάττειν ἕνεκα, quod sectariorum esse alibi docebimus, suscepisset suas cum adversariis concertationes, aut quorumcunque actiones suo consensu probasset, etiam ubi a regia modestiæ via discessum fuerat: Sed neque hoc demonstratum dabunt unquam, qui infesto animo labem istam impingere Evangelicis student, cum contrariæ querelæ, vel excusationes saltim molliores, passim prostent, typis etiam expressæ, neque etiam ostendent facile a quocquam id factum, multo minus ab universis, Quin potius cordi illis fuisse credendum est, quod S. Judas, Ep. vers. 3. mandat, ἐπαγωνίζεσθαι τῇ ἀπαξ παραδοθείσῃ τοῖς ἁγίοις πίστει, ex officiiratione & religione, donec contrarium luculentissimis indiciis, & idoneis argumentis probetur. Quod autem nonnulli contra abscedentes a sana Verbi Divini ὑποτυπώσεις calamos strinxere & hodieque stringunt citra mōram aut longam procrastinationem, ubi præsertim pertinacia, post admonitionem justam præcedentem, aperta est, id minime omnium, uti visum est Anonymo supra citato, arguit sectæ indolem, quoniam præter demandatum officium Pastorale, verbis γρηγορεῖν, ἐπισκοπεῖν, σκοπεῖν καὶ ἐπέχειν, ut supra C. I. jam annotatum est, descriptum, & animarum sana fide
Chri-

Christo servatori, cujus sanguine sunt acquisitæ pretiosissimo salus, cum indole rerum non humanarum, sed divinarum & æternarum atque fundamentum omnis felicitatis, siue propinquius siue remotius, saliquo tamen modo, spectantium, id requirit; ita ut vel ex uno non solum proæretico crimine ac scelere, contra Christianam morum sanctitatem admissio & continuato, sed etiam ex errore in Dogmatibus fidei capitalibus, præsertim pertinaciter defenso & in mentem demisso, præceptis in iram divinam lapsus atque Christi cum omnibus beneficiis jactura pendeat: veluti exemplo Galatarum, cum merito Christi commiscendum legis observationem, demonstrari ex Ep. ad Gal. c. V. 4. posset, si id nunc ageremus. Quamobrem vitio vertendum non est vigilantibus & rerum suarum satagentibus Ecclesiæ Doctoribus, si canum mutorum a Propheeta, non sine pia indignatione, positam, turpem profecto notam, formidantes, tenebrarum cum luce, ne ad tempus quidem possibili, conjunctioni, siue toleranda siue dissimulanda, quicquam, in causa præsertim tam gravi & aliena, indulgeant, & Evangelii sanctam ingenuamque integritatem, contra lupos etiam adventantes sese opponendo, mascule tueantur. Paulli exemplo hæc comprobabimus, cui *ἡ δὲ πρὸς ὧρα* concedere aliquid adversariis visum fuit, veritatis conservandæ causa Gal. II. 5., & Praxi totius Ecclesiæ, cui per tot seculorum, etiam primorum, decursum nihil perniciosius creditum, quam hæreticarum opinionum monstra silentio prætermittere. Hieronymus certe: *Illico, ut apparuerit, conterendum esse serpentem, fidemque humanam non pati moram* rectissime scripsit: causam vero dicti hujus elegantissimi Gregorius M. reddidit, mea sententia satis idoneam, *Eos, inquit, qui ad veram fidem claudicant* (multoque magis adeo, si prorsus ab ea desiscant) *omnibus manifestos facerere postulat, ut de cetero nos cognoscamus consentientes nobiscum & non velut in nocturna pugna nullum amicorum ac hostium discrimen habeamus.* Quæ, si quis ad normam verbi divini cum prudentia *ἀναγινώσκων καὶ ἐκκαλεῖται* II. Tim. IV. 3. prædicandi, & experientia, quid quovis tempore intempestiva lenitas & pacis studium nocuerit, abunde condocer faciente, exigit diligentius, non habebit, puto, quod de præpostero Zelo animique vehementiori, quam res postulet, incitatione, sectam vel prodente vel gignente, cogitet.

§. XVII.

Illud quidem in mentem venire, præsentis temporis & Ecclesiæ statum consideranti, possit, cum tot Vitiorum & Scelerum monstra passim in omni propemodum ordine hominum dominantur, hisce clavam, magis e re esse, si applicemus, perdomandis, quam Erroribus dogmaticis vel detegendis, vel jam detectis refutandis, postquam ab aliis præsertim is labor jam dudum plus satis exantlatus sit; secus autem si fiat, uti quidem fieri inter nos passim audias conquerentes malevellos, clarissimo indicio id esse *pro Secta* magis *pugnari*, communienda & stabilienda, quam Regeneratione Cordis & Emendatione animarum, quas vel sola hac via lucrifacere & e faucibus Dæmonis mali eripere possimus ac debeamus. Sed, ut omittamus, quæ subdole teguntur, falsa alia, jam C. I. notata, vereor, ne in hos pulchre conveniat, quod de Arianis suo ævo scripsit Hilarius L. contra Arian. vel Auxentium sub init. *Hoc nunc*, inquit, *sub opinione falsa pietatis* (quomodo enim vera sit, quæ ex fide vera originem non habet?) *efficitur*, *hoc sub specie prædicationis Evangelica prædicatur*, ut Dominus Jesus Christus, dum creditur, denegetur. Qui & mox miserarise, ait, *sua ætatis laborem & præsentium temporum stultitias congemiscere*, quibus *patrocinari Deo humana* (consilia) *credantur*, & *ad tuendam Christi Ecclesiam*, *ambitione seculari laboretur*; ubi, si pro seculari ambitione, in præsentem frequentatum magis a quibusdam contemptum credendorum seu fidei, reponas, eandem fabulam, mutatis personis, ludi deprehendere poteris. Deinde etiam calumniam esse plane apertam, quod de neglectu Moralis Theologiæ, & eorum, quæ facienda vulgo audiunt, in Ecclesia, inculcatione rara fingitur, attenta dictorum consideratio docet. Quanquam enim in Theologorum scriptis & prælectionibus quondam parum de Moralibus *seorsim* tractatis forte occurrat in Historia Literaria Theologica versatis, tamen, qui altius hæc & sine affectu pravo expendunt, non ignorabunt, olim *conjunctim* cum Dogmatica Theologia, Systematibus & Compendiis comprehensa, Moralem quoque fuisse simul propositam & ex cathedra expositam haud indiligenter, uti exempla Scriptorum, quæ vulgata sunt, hujusmodi, Sec. XVI., & XVII. initio, testantur, eorum præsertim, quæ Locorum Communium *Philippi*, *Chemnitii*, *Heerbrandi* &c. dispositio.

sitionem secuta sunt. Et quamvis postea, distinctioris ac plenioris Explanationis gratia, Moraliū seu Practicorum tradendorum, atque a Dogmaticis eo consilio, nescio an satis prudenter, avulforum, Syntagmata, varia methodo, sensim ac seorsim prodierint in lucem, forsitan & in quibusdam Academiis *hac ratione* instillata Auditoribus parcius & rarius aliquandiu fuerint; non tamen vel omnino omissa fuisse temere affirmare licebit, vel, siquid peccatum alicubi fuit, id ipsum non Doctoribus cunctis Ecclesiæ, multo minus Ecclesiæ ipsi, quam separatim explicandæ Moralis Theologiæ atque in formam ordinemque proprium redigendæ difficultati, per accidens, adscribendum erit. Multo minus autem illud hodie fieri, nisi adversus solem quis loqui audeat, dici potest. Contraria his, ex suggestu & olim audita esse & hodiernum audiri, non docet, sed clamat Experientia; Loquuntur Conciones & Homiliæ, quæ extant, typis impressæ, innumerabiles, maximam partem in Moribus Christiano homine dignis, & pie Professioni Religionis conformandis, occupatæ; Neque desunt Disputationes & Scripta alia Ascetica, vel integra vel per Porismata annexa, ab Academicis Doctoribus more Academico proposita & prelo subiecta; Aut, si non tam frequentia hæc sint & compareant, de istis, utpote a plerisque ex omni parte concessis, disputatione ex professo instituenda, & armis eo modo cum adversariis conferendis non opus fuisse tantopere, judicare decet & res ipsa poscit atque confirmat: quæ sufficere utique poterunt, cuicunque non de accusandis aliis, censorum more, quam veris rerum causis inquirendis, curam habere, propositum est & animo fixum. Nam, quæ nuper admodum inter Theologos duos Celeberrimos hac de controversia disceptata sunt, nostra facere, non est instituto conveniens. Illud nunc agimus, ut Sectæ opprobrium ab Ecclesia depellamus, quod nonnulli temere in eam conjiciendum ex hoc præjudicio autumarunt. Nihil igitur addimus, nisi, bona cum Lect. venia, perelegantem Theologorum Giessensium locum ex Dedic. T. V. Disp. Marpurg. excerptum & κατ' ἐπιτομήν hæc atque alia plura complexum; Ita vero Clariss. Viri: *Non movemur, scribunt, eorum clamoribus, qui in exaggerandis peccatis & sceleribus extremi hujus seculi toti occupati, contendunt, finem imponendum Disputationibus Academicis & certaminibus de Doctrina Christiana, & omnibus studiis & viribus in id*

unice

unice incumbendum, ut peccandi licentia tollatur, & a flagitiis homines absterreantur. Agnoscimus enim ipsi, justam DEI iram magis magisque per continuata hominum, in omni vita humana genere, peccata exacerbari & pœnas exasperari, ac proinde ad officium fidelium Episcoporum & Principum pertinere, ut petulantia & malitia severe castigetur & emendetur, nisi velint ipsi communicare alienis peccatis, & pœnas exasperari, ac proinde ad officium fidelium Episcoporum & Principum pertinere, ut petulantia & malitia severe castigetur & emendetur, nisi velint ipsi communicare alienis peccatis, & pœnas sibi met attrahere. Noxii enim sunt ministri, qui bene docent & male vivunt, una manu destruentes, quod altera adificarunt. Et regis ad exemplum totus componitur orbis. Neque solum Evangelium, sed etiam Lex in Ecclesia proponenda & acuenda est. Verum studiose animadvertendum est, in Scripturis non tantum externa hominum in extremis mundi temporibus peccata describi & graviter reprehendi; verum etiam in primis falsos Doctores & exitiosa dogmata taxari & ut ab iis quam diligentissime sibi caveant fideles Christi discipuli, alta voce excitari & admoneri. Ita Christus ipse Matth. XXIV, 24. & D. Paulus I. Thess. II, 9. & I. Tim. IV, 1. Similia passim occurrunt, quæ persuadere piis mentibus omnino possunt & debent, præcipuam Christianorum curam & sollicitudinem in doctrinæ puritate & fidei sinceritate occupari, quæ totius vitæ Christianæ regulæ est rectissima. Quam methodum ipse Christus quoque tenuit & nobis præscripsit, & Apostoli confirmarunt, ut ante omnia stabiliatur vera in Christum fides, & postea bonorum operum, quæ sunt veræ pœnitentiæ fructus, commendatio accedat. Quibus ne hæc quidem satisfaciunt, his quasi surdis fabulam narrabis, si alia occinere velis. Quamobrem illis missis ad reliqua progredimur. Ubi

§. XVIII.

Proxime, dum pedem promovemus, objicitur & obversatur excutiendum nobis Odium Concordiæ ac Pacis, seu Tolerantiæ saltim, Ecclesiastica, Sæctæ omnium clarissimum, uti parti adversæ videtur nimis pacificæ, documentum. Audivimus superiori cap. I. hac de pertinacia conquerentem Autorem Detractarum ab Ecclesia larvarum satyricum, quod, conciliationis partium & sæctarum divulsarum loco, laboretur anxie in distractionibus magis magisque augendis vel firmandis certe & corroborandis.

randis ; idemque p. 77. l. c. tandem , ubi de fide, in intellectu solo, & conceptibus, ut loquitur, Cerebri apud nos collocata egit, eam ob causam, quia pro Fratre ejusdem Fidei particeps non omnes Erraticos Spiritus accipere nolumus , *ist es nicht Wunder / inquit , da man so grob in den Tag hinein philosophirt / daß Männer / denen das Sectirische Wesen und dessen Elend zu Herzen geht / endlich auftreten / und die Schwäche derer wunderlichen Meinungen und sehr berühmten Orthodoxie zeigen u. s. f.* Cum quo prorsus conspirant, qui negotium Ecclesiasticæ unionis vehementiori conatu urgere, & contradicentes quosque , tanquam suæ Sectæ pertinacius adhærentes, acrius jam a longo tempore infamare consueverunt , ut propter nimiam multitudinem verba eorum dare excerpta , quippe passim etiam obvia , nihil opus sit. Pro sectæ vero suspicione hanc pervicaciam nostram omni jure a se allegari putant , eo quod , qui schismati resarciendo non omnem adhibeamus industriam , qua fieri potest, animi & virium contentione , ejusdem reos atque fissuræ , licet nulla forte nostra culpa factæ, jam velut ex consequenti, stabilitæ , & sic Sectæ nomini, eadem probantes, nos obnoxios reddamus. Ad quæ tamen objecta haud difficilis erit Responsio, dummodo observes , quicquid a Nostratibus, Consiliis hujusmodi, Pacificationis splendido titulo nitentibus, hucusque reclamatum est, non eo factum esse , atque etiam nunc fieri , quia Sectæ tuendæ seu sententiarum receptarum propugnandarum cæco impetu ferantur , atque ob eam rem nihil quicquam remittere a rigore solito , cum possint , præfracte nolint ; sed , uti vel infinita vota, preces ardentissime fusæ, & publice obtestationes ac scripta vere Irenica fidem faciunt , cum velint , illæsa conscientiæ religione , & per magnitudinem periculi , id ipsum, quod pii omnes exoptant , eo modo , quem adversarii intendunt , in re aliena Dei que honorem attinente, non possint. Equidem *adfirmare aliquid fieri non posse , cum nihil sis molitus , extrema dementiæ est ;* uti recte *Cassander* Append. ad Judic. de Offic. pii & moder. Viri in Relig. Diffid. ait, sed propter jacturam veritatis, posteaquam tentata res est, sæpius iterumque , num sine ea aliquid profici queat , at frustra & vano conatu, abstinere, omnino res est divinæ pietatis & sapientiæ ; Quia de corruptelis per cuniculos & fraudes in Ecclesia disseminandis, pacis obtentu, tunc agi,

ab altera

ab altera parte, inde manifestum fit, ubi ut conniveamus hisce machinationibus, nobis haud licere, nemo non videt. Nolumus jam, quæ id jubent & contrarium prohibent, loca coacervare omnia ex V. & N. T. Prov. XXXI. 5. Jer. XXIII. 28. Ps. I. 1. XCIV. 20. Esdr. IX. 1. 2. seq. Neh. III. 25. Luc. VI. 39. Joh. X. 4. 5. Act. XXII. 26. II. 9. & 4. 2. Petr. III. 17, Jac. I. 8. III. 10. sqq. Apoc. II. 2. 14. 15, III. 15. 16. II. Theff. II. 15. Gal. I. 6. Matth. VII. 15, II. Tim. IV. 2. &c. &c. Hæc enim sola, quam sit Deo exosa, cum falsa docentibus quibusvis, conspiratio ac concordia, abunde probant. Neque res ipsa aliud jubet pios & cordatos veritatis confessores, quam, ut Lucem cum tenebris nullo pacto permisceri concedant, vel de fervore sancto, & cum humili moderataque commiseratione errantium conjuncto, quicquam remittant, cum & heic vulgare illud: *Qui non zelat, non amat*; locum inveniat. Quis igitur vitio vertat & in Sectæ infamiam, studio veritatis contra falsorum mixturam nobis constanter & voluntati Divinæ congruenter deditis, nisi cui perinde est stipulas atque stramen seu triticum habere & aliis proponere, vel, ut proponantur, sinere & permittere, quantumvis magno cum animarum Christi sanguine redemptarum discrimine? Quis Sectam hic vel cogitet, ubi Cœtum diviniorem pro deposito sacro Evangelio, semper sibi constante, vigilare & ἀδολον γάλα λογικὸν filiis suis sec. 1. Petr. II. 2. exhibere, ad modum Matris sollicitæ, videat, nisi cui Omnis Religio, & Nulla, nescio ex qua corrupta de Fide Idea temere conficta, & cum charitate perperam confusa, pari passu ire videatur, aut Naturæ ductum, (at quam miserum, cœcum atque in æternum barathrum certissime pesfundaturum) sequendum esse, unice persuasum sit? Quæ quam sit omnium Sectarum, quas unquam Sol vidit, pestilentissima, meo judicio, non indiget probatione, cum tota huic errori repugnet Scriptura, immo ipsa sana ratio, si altius se suasque corruptelas perscrutetur, saltem oblique, & defectus hinc inde observando notabiles in mortalium cum DEO collatorum statu & conditione rite expensa, contrarium doceat, aut saltem imperfectionem eorum, quæ natura sibi relicta, ad reconciliationem cum DEO infinite læso, suppeditat, atque hinc resultantem Revelationis necessitatem inficiari non possit. Ubi, licet nec illud negemus, non par esse omnium errorum momentum & de religionis negotiis controver-

fantium æqualem a salutis fundamento, quod Christus est, distantiam, fateri tamen necesse est, qualemcunque habeat error aliquis, si non ad ipsum hoc fundamentum, recta via evertendum, vim, per se satis validam, atque adeo gravissimam contineat noxam, omni modo piis omnibus formidandam evitandamque; At fieri tamen facile posse, inter tot hostium Ecclesiarum & animarum assultus, ut, quæ leviora quoque videantur nonnullis, & ne quidem per ambages in deterius ire & serpere putentur, tamen per consequentias satis perniciosas, si non animæ statim enecentur, fide excussa salutari, saltem *toti Ecclesie omnibusque ejus membris, etiam in statuentationis conservandis, confirmandis, nutriendis, erigendis, præservandis atque omni ex parte ad incrementa spiritualia perducendis & perficiendis, & ut uno verbo absolvam, ad adificationem totius Ecclesie necessaria, vel subtrahuntur, vel, si præter silentii viam, temperamentum aliquod, multo perniciosus placeat, exitiosa quædam & corpus totum Ecclesie ad καχεξίαν disponentia invehantur atque pro divinis & salutiferis, pessimo consilio atque eventu exponantur. Idque usu venire his potissimum temporibus* liquet, quibus in perancipiti Religionis negotio cautelis opus est omni prudentia divinitus data & impetrata adhibendis, & iis quoque, sine quibus nec *peritia fidei* salva esse & exerceri potest, summo studio atque ἀκριβεία excludendis & sine violentia armisque spiritualibus, non neglecta diversitate graduum, atque hinc nata animositate & fervore subinde majori ac incitatori, eliminandis. Nihil itaque ex his, pro veritate divina nobis concredita, pugnis & certaminibus, ad opprobrium sectæ, elicere fas est & in nos conjicere licebit. Multo vero minus eam sibi patientur nostri dicam scribi, propter denegatam aliis Ecclesiis eorumque membris, etiam singulis, *Tolerantiam*. Nam, si de Civili id intellectum velint, grandis apparebit omnibus calumnia, quibus vel Imperii Romano Germanici jura per transennam inspicere licuit, vel summorum Imperantium potestatem ex sanis principiis æstimare, etiam in rebus, ad curam circa sacra occupatam pertinentibus, datum est, ut facile supersedere possimus describendis illis, quæ hac super re, media inter Monarchiam Papalem & tetrum Hobbesianismum via incedens, de Habitu Religionis Christianæ ad Societ. Civil., commentatus est

est Puffendorffius. Ecclesiasticam vero Tolerantiã, nisi etiam Errorum ipso-
rum & modestam errantium, (Nominalem vocant,) confutationem, ut tan-
to rectius cognosci & vitari queant, (Sp. S. hanc quoque passim mandan-
te Ecclesiæ ministris quam diligentissime), velint exclusam, quantum ad
condemnationem non tam errorum, quam Erroribus addictorum, præ-
sertim particularium personarum, atque seductorum magis quam sedu-
centium & de reliquo, meliora ut doceantur, paratorum, vix erit, qui
inter Nostrates non admittat & cum ipsa Formula Concord., in præfati-
one mitissime de illis judicante, paria haud sentiat, vel si dissentire a
ceteris fortassis videatur, in λογισμῶν inanem prolapsus, meliora me-
te teneat, quam verbis, iusta forte, ab utentium facilitate aliorum, for-
midine inductus, eloquatur. Ceterum *non esse* hanc, ut puto, satis
a nobis circumscriptam suis terminis tolerantiam *ultra omnes omni-
no limites extendendam; quin potius, si dissentientes ejusmodi dogma-
ta proferunt, quæ Rempubl. vere destruunt, aut saltem turbis per se in-
volvunt, aut magistratui a Deo constituto obedientiam præstandam de-
negant, aut alia evidenter perniciose continent; iis ne publice talia
publice proponant interdici posse, et si quando monitis, ut ad sanio-
rem, redeant mentem, locum non relinquunt, tanquam pertinaces, instar
aliorum improborum civium, beneficio tolerantie indignos declarandos,
ac iusta pœna ad officium, aliquo saltem modo faciendum, vel invitos
adstringendos &c.* nuperrime Celeberr. quidam *Œctus* monuit Disp. de
Off. Princ. circa Scandala P. II, c. I. §. 24. qui, etsi de eo quod Prin-
cipem decet potissimum loquatur & nonnullis ex Comenio allegatis sa-
tis ambiguus hæc subjungat, tamen hætenus in testimonium vocari potu-
it, quatenus & ipse non omnino omnem tolerantiam in Religione dis-
sentientium admittendam esse, fassus, crimen sectæ a Theologis & tota
Ecclesia, pro suo sanctissimo deposito, Evangelicæ intemeratæ veritatis,
retinendo decertantibus iisdem certe argumentis ad Ecclesiarum, quæ ad
Rempublicam pertinent, si a vi adhibenda discedas, militantibus, a-
moliri juvat.

§. XIX.

Quemadmodum vero Fidei sanctissimæ, quæ nisi una sit, non erit
de qua Paullus loquitur Eph. IV. §. salutifera, exitiabilis est illa, si ve
absor-

absorbendo fiat, five temperando, five male & inconsulte tolerando erronea in Ecclesia dogmata, Unio male sana & vere discors Concordia, de qua pulchre *Lutherus* T. VIII. Jen- Germ. Conf. de Coena Min. f. 187. (a) scripsit: Daß alle Irgeister allein an einen Artikel anfahren / darnach müssen sie alle hernach / und allesamt verläugnet seyn / gleichwie der Ring / so er ein Borsten oder Rißen frieget / tangt er ganz und gar nicht mehr. Und wo die Glocke an einem Ort hörstet / klingt sie auch nichts mehr / und ist ganz untüchtig : Ita quoque non tam ad Sectas e medio tollendas, uti nostris Accusatoribus videtur, quam gignendas apta & idonea est Non attingam, quæ in Belgio, per Remonstrantes tentata, infelicitè evenerunt consilia Irenica, non alio, quam novo dilacerationis successu hodie conspicua, sed, quæ in nostra Ecclesia gesta sint, memoria repetemus, ubi sane, parum abfuit, quin boni Philippi mediæ, inter Zwinglii affeclas & Lutheri discipulos, sententia, novam & a ceteris distinctam societatem progenuerit, divina gratia tandem sufflaminandam. Quantum vero superiori demum seculo, cum B. G. Calixtus suum desiderium concordiae Eccles. aperuisset, inde periculi, metuen- di scilicet schismatis in Ecclesia nostra novi, enatum, nemo est, qui ignoret : Ipse sane Filius Fr. Ulr. *Calixtus* id diffiteri haud potuit, sed candide, Tr. de Hæresi, Schismate, & Hæret. pœnis P. II. §. XCIV. postquam de restauranda concordia, & ut loquitur, re unione vel, (si nimium hoc forte videatur,) Christiana Tolerantia, non obstante schismate, sancienda, quædam protulisset, scribit : *Verum cum pia in medium consulentium intentio, in transversum sit raptæ & detorta, atque in re præclara infausi successus a pluribus culpentur, quam laudentur, satius fuerit ἀπέχειν, quam laborare in cassum, ne diuturna continuatione obfirmato schismati, cum periculo novi, consultum ivisse videamur.* Cum quibus prorsus consentiunt elegantissima Ant. *Hulsii* in Specim. Theol. Hypothes. P. II. Disp. XX. §. 34. verba, quando de variis Tolerantiæ moralis & dogmaticæ generibus, occasione Coccejanarum hypothesium, tandem ait : *Definitionem quod attinet, non Logica, sed tristis experientia nos docuit, mutuam tolerantiam in religione nihil aliud esse, quam obductionem cicatricis, in vulnere non*

suppurato, quod mox in empyemata recrudescebat, accedente febricula miserum corpusculum ad fossam disponit. Et p. p. Quot tolerantiae & transactiones, tot nova schismata, tot ex vulnere impuro purulenta ulcera, interitum Ecclesiae minitans, tot dissidiorum diuturna, imo perpetua semina, tot funestissimi arietes, corpori Christi subvertendo, lacerando, dissipando, suppositi, aliis in maiorem haeresin, aliis in libertinismum, aliis in atheismum provolutis; ea parte, qua seculari brachio sustentatur, in thronum evecta, adversa ad privatos parietes, ubi precarium spiritum trahat, propulsata, nihilo plerumque pensi habito, sive id cum veritatis dispendio fiat, sive commodo. Hi fructus tolerantiae. Rogas, annon praestet tolerantia, quam intestinum bellum? Omnino, inquam, ex duobus malis semper eligendum est minus. Ego vicissim rogo, annon praestet concordia, quam tolerantia? Annues; modo id fiat sine veritatis dispendio. Recte. Ita ille, de quibus liberum esto cuique arbitrium, vera an falsa dixerit. Mihi a vero parum abludere videtur. Vir perspicacissimus, & scio dudum similia ominatos esse, de novis machinationibus Irenicis, nuper iterum, magno conatu, revocatis ad incudem, Viros aequae ut Pacis ita Veritatis studiosos. Quae tamen cum nunc non agam ex instituto, & res ipsa satis manifesta sit, ut in omnium oculos incurrat, qui, quae sit concertantium animorum indoles, in religionis controversiis, intelligunt, non lubet alia addere, praeterquam eximium B. Lutheri locum ex Tom. VII. Jen. Germ. f. m. 325. seq. excerptum. Es haben jetzt / scribit, etliche Klüglinge an zu flicken / wollen der Sach rathen / und den Ha- der schlichten / geben für / man solte auf beyden Seiten weichen und nachgeben: Die lassen wir zwar machen und versuchen / was sie können / gönnen ihnen der mühe wol / werden sie den Teuf- fet fromm / und mit Christo eins machen / so sind sie die ersten. Ich halte aber / es sey mit solchem Flick- Werck eben wie Jesus Si- rach am 22. sagt als wann man Scherben wolt zusammen flicken. Und sind zwar bereit der Schuster viel gewesen / so sichs unter- standen / aber auch umsonst gearbeitet und beyde Drath und Stich verlohren. In andern Sachen / was unsers Thuns ist / oder Ceremonien und dergleichen eusserl. Ding betrifft / da mag

man sich vergleichen und flicken was man kan ; Aber was den Glauben und Christi Reich betrifft / da man sein Scepter will beugen und ungerad machen / da will er kein Bessern noch Flicker haben. Und ob man sichs unterstehe: so macht man es nur damit ärger / daß mans gar verleuret. Denn diß Scepter soll und muß ganz und gerad bleiben / ohne alle Brüche und Lücken / als die Regel und Maas / darnach man glauben und leben soll. &c. Nam & sequentia perlustratione dignissima sunt. *Volumus igitur & nos pacem, & non solum volumus, sed & rogamus, verum pacem Christi, pacem veram, h. e. ab omni corruptela coelestis doctrinae & cultus divini sejunctam, quæ non ut Adversarios subjiciat, sed ut amicos jungat,* quæ tritissima *Hieronimi* verba quondam fuere; Nostra vero Ecclesia tanto lubentius repetit, quo magis alii pacem cum inimicitiis, Dei & hominum, pacem, cui sit bellum involutum, cum omni revelata veritate, expetunt. Et eo confidentius Evangelii doctrinae incontaminatae inhaeremus, quo clarioribus verbis Ipsa Via Veritas & Vita tales, Joh. VIII. 31. & X. 27., tanquam suos discipulos ingenuos, a Sectæ crimine absolvit.

§. XX.

Afferto in hunc modum nostratibus Vero Concordiæ & Pacis veræ, in Domino, Amore & Studio Veritatis æternæ, quotidianis curis studiose & pie declarato, succedunt *Lutherani nominis*, a quo Ecclesia Evangelica vulgo cognominari consuevit, inde a primis Repurgatæ doctrinae, a Pontificiis scoriis, annis, *Vindicia*, unde pari contentione turpem Sectæ notam juste nobis imprimi, aut a Nobis ipsis potius impressam observari, atque vel digito demonstrari posse existimant. Secuti sunt hac in re partium Reformatarum cavillationes, a *Pareo* jam dudum mirum quantum exaggeratas, in Comment. ad I. Cor. I. caput, non solum graviter & moleste hoc nomen pari modo ferentes plurimi recentiores, interque hos cum primis G. *Arnoldus*, cui in Delineat. Primi Christianismi L. II. c. 24. n. 9. inter Sectas ab hominibus cognominatas, non tantum primario visum est numerare Lutheranos, sed & paullo post, in hoc nomine discrimen Sectarium (*Ein Sectirischen Unterscheid der Nahmen*) deprehendi, affirmare atque reapse inculcare placuit; Quem, ne incitandis testibus longiores simus, ex nuperrimis, res novas in Ducatu Würtembergico molitis, *Gmelinus* in A-
polo-

pologetica Declarat. p. 24. imitatus est, ubi, præter accusationes alias, n. (b) allegato loco I. Cor. I. postea explicando, ipsi Luthero adversum hoc vocabulum fuisse scribit, quippe qui ipse suos naves agnoverit, & sicuti contra nomina Paullina, Cephica, Apollinea &c. ita & wider dergleichen Secten und Lutherischen Mahnen/ protestatus sit, & quæ sunt alia, quæ nomini huic, tanquam Sectæ indici, ibidem addit. Quæ quomodocunque sint, non tamen obstant, quo minus constanter, ex eo nomine aliquid prosectæ labe in nos redundare negemus; si modo dignum hoc videatur argumentum discussione, cum Paullus Christi Ecclesiam, *Nazarenorum* hæresin seu Sectam, à Tertullo Act. XXIV. 5. appellatam, eodum prorsus consilio, ut exosam redderet omnibus, quamvis a Sectæ macula purgarit, ab isto tamen cognomine speciatim non putaverit esse vel verbo liberandam. Ne tamen optimæ causæ nos diffidere aliquis autumet, parum roboris, sicuti suo Apostolus silentio docuit, ei inesse ostendemus. Etenim, ut alias solent esse Nominum Origines, vel obscuræ, vel cum rebus ipsis non semper convenientes, ut parum inde pro cognominatarum rerum natura confici possit solidi, ita plane manifestum est, ex hoc *Lutheranorum* nomine, vel ipso Arnolfo haud diffitente I. c. nihil adversus nos lucrari Adversarios, quandoquidem *Invitis Nobis* ipsoque Luthero, uti ex verbis illius Tom. II. Jen. Germ. f. 92. seq. consignatis & alias notis colligitur, illud *inditum* esse Ecclesiæ Nostræ constat, quo si deinde usi fortassis sint discriminis causa Nostrates, cum Luthero tamen adversus abusum diligentissime, ad hoc usque tempus, perpetuo protestati, quid superest, quod hinc pro justo Sectæ convitio elicias, nisi quod originem primam ex Pontificiorum præjudiciis, quasi sit Ecclesia Evangelica veri nominis Secta, vocem hanc habere colligas, in quo tamen nunc cardo controversiæ non vertitur. Atque adeo lis omnis tandem eo redit, ut demonstremus ante omnia, posse & ab hominibus petita nomina, Divino alicui coetui & Veræ Ecclesiæ, absque Sectæ turpitudine, genuino sensu, imponi & usurpari. Deinde, si quando a Nostris, *Luthera*na Ecclesia, ea nomenclatura appelletur, diversa id fieri ratione, quam aliis Coetibus & Sectis vere talibus in more positum esse soleat; Neque illud tandem, quominus fieri possit, prohiberi loco toties excusso & vindicato in Epist. I. ad Corinth. I, quo plerique omnes fundamento specioso & plausibili niti solent. Quod igitur ad primum attinet, res omnis ap-

parebit in aprico posita, si vel populi Dei in V. T. cognomenta repeta-
mus memoria, inter quæ frequentiora non leguntur alia, quam ab Israë-
le, Jacobo, Josepho, Ephraïmo & ceteris Patribus desumta: unde fi-
liorum Israel, Seminis Jacobi, Josephi Domus & alia cognomenta sæ-
pissime occurrunt, quæ si concrete, ut loquimur, Latinius efferas, ad
indolem Ebrææ linguæ, perinde erit, ac si diceres, Jacobitæ, Abrahami-
tæ, Israelitæ &c: Quemadmodum & *Israelita* postremum nomen diserte
& totidem syllabis genuino *Judæo*, (quod simile prorsus est priori & cete-
ris omnibus æque atque Paulo tritissimum,) a Christo datum legitur *Natha-
naeli*, in religionis negotio, Joh. I. 47. Et ne forte ad V. Test. œcono-
miam hæc adstringantur, in Novo quoque foedere idem futurum esse, iis-
dem nominibus hominum repetitis, Es. XLIV. 5, prænunciatum fuit de Ec-
clesia Christi. Eodem sensu & in Symbolo Apostolico haud veriti po-
stea sunt confessores pii, inde a prima Antiquitate, Christianam Ecclesiam
Apostolicam dicere, ad imitationem ipsius Sp. S., qui Apoc. XXI. 14. Civi-
tatis Dei Fundamentis Nomina Apostolorum inscripta Johanni demon-
stravit; Non alio, nimirum, quam quo Ministris etiam subinde effectus alii ad-
scripti a Sp. S. occurrunt, in rebus divinis summi momenti, quales sunt Re-
generatio, & ipsa salus hominum æterna, qui tamen a Deo tanquam cau-
sa principe unice dependent. Idem si quis jam serena mente dixerit
fieri in Ecclesia Christi vera, quæ Lutheri opera colligi & visibili aliquo
coetu comprehendendi cœpit, post longas tenebras, verbi Evangelii & Apo-
stolorum ope atque auxilio, dispulsas; quid quæso ex nomine, a Ministro
sumto, & coetui illi indito, ad veritatem doctrinæ brevi compendio non
solum exprimendam, sed & ab aliis discernendam, hinc periculi nascetur?
aut quomodo Sectæ dedecus inde derivabitur, nisi eadem criminatio in
Ecclesiam Christi, ab Apostolis denominatam, pariter recidat? Immo
tantum abest, ut a Ministerio discriminis, sive constituendi, sive potius si-
gnificandi gratia, non possit ullo modo vera Ecclesia nomen sortiri, ut
Paullus & a falsorum Doctorum eorumque Auleclarum, *Phariseorum*
puta, colluvie, sibi ipsi, publicam editurus confessionem, nomen dare
consuetum & receptum, jam Christianus factus, quantum ad ea, quæ
in ista secta adhuc contra Sadducæos vera conservabantur & doce-
bantur, non dubitaverit Act. XXIII. 6. &c. Nostratibus
autem

autem tanto minus distincta Ecclesiæ suæ ab aliis facta denominatio esse potuit, adversa, quanto magis *Christianum* nomen in universum abusui dolendo jam dudum obnoxium fuerat, *Catholicorum* vero ex antiquitate venerabilis titulus, sicuti hodiernum fit, pessimo sensu subjecto, a Pontificis Romani Sectatoribus corruptus fuit, ac posthæc *Evangelicorum* appellatio, quæ semper nobis est gratissima, a Reformatæ partis & errorum defensoribus sibi tributa, ipsa denique *Reformatorum* notio pari modo ab iisdem sibi arrogata, atque nulla adeo discretionis nota relicta erat. Quæ proinde, una hac via, *Lutherani* nominis *additamento*, non incommode, postquam præsertim adversariis ipsis id jam usu venerat, obtinenda & exprimenda videbatur.

§. XXI.

Quæ cum ita sint, jam in proclivi etiam erit intelligere: *Quis sensus sit nominis Lutherani*, sicubi Ecclesia nostra eodem utitur; nempe, *non*, qui *Magistrum*, eumque cum auctoritate sua docentem & ad obsequium cœcum discipulos obstringentem, innuat: qua ratione & a Christo, ne quis in terris pater aut Magister vocetur, interdictum Matth. XXIII. 9. & Phariseorum arrogantia expresse ex Ecclesia Christiana esse iussa; quod in Luthero evehendo immoderatus a Nostratibus haud fieri vel censuræ ejus, in nonnullis secundi ordinis opinionibus, modestæ quidem, sed permultæ, & publicis literis exscriptæ, condocere faciunt; sed, qui *Ministrum*, eumque *fidum*, verbique divini interpretem & Doctorem ceteris accuratiorem, indigitet: quemadmodum & Paulus eadem sententia Patrem se esse Corinthiorum 1. Cor. IV. 15. operose tuetur, atque filium quoque suum *γνήσιον* Timotheum non veretur vocare, eundemque, ne post Christum Paulli quoque ipsum puderet, diligenter cohortatur 2. Tim. I. 2. & 8. Adeo hinc adeo 1. Corinth. I. non alium, nisi eum averfatur sensum, ex quo, uti ex commate 13. patescit, concludere quis possit, *Paullum in suum nomen baptizasse*, seu, ut versu 12. luculentius docetur, in oppositione ad Christum, ubi *alius* Apollinis, *alius* Paulli, *alius* Christi se esse perhibeat, per meras *epides* seu contentiones, doctrina eadem, quæ solius Christi sit, servata, *nudoque Donorum excellentium*, in quibusdam Doctoribus deprehensorum, præ ceteris, instinctu carnali & *admiratione* præpostera adductus. Hæc autem quam sint

a Nostratum mente, non Autorem, sed *Organum & Instrumentum Dei* Lutherum venerantium & prædicantium, ejusque gratam memoriam pie recolentium, atque ab aliis, qui Evangelicum nomen affectant, quos doctrina jam dispar sejungit, semet plenius & *notabilius* discernentium, aliena, Res ipsa profecto & experientia abunde docet, ut, qui aliter hanc nomenclaturam interpretari velint, suam fatis prodant vel ignorantiam vel malitiam. Agnovere id ipsum non unus e Reformatis Theologis ipsis, sed longe plurimi. Nec mirum; Loquuntur enim hac de re unanimi consensu, post Lutherum ipsum, discipulorum ejusdem & Doctrinæ Evangelicæ propagatorum scripta; ex quorum ingenti cumulo vel solius B. Calovii verba dabimus, quæ Hypomnem. ad Observ. Marelli §. 2. habentur; Ubi *non ideo*, scribit, *nomen Evangelicorum relinquimus, quod nostros Lutheranos dicimus, sed eo ipso potius Evangelicorum nomen nobis vindicamus, si quidem B. Lutheri Ministerio Evangelium in lucem iterum productum ac a Papalibus fermentis iterum repurgatum sit Apoc. XIV. &c.* Neque Factionis id nomen est (seu, ut nostri adversarii cupiunt & contendunt Sectæ,) sed celebrationis gratia divina, quod per ministerium selecti organi sui id annunciari denuo curavit. Non enim Magisteriale nomen est, sed ministeriale, Non schismaticum (Sectarium) sed diacriticum &c. Qui si non placeat testis, en alium concordia Ecclesiasticæ studiosiorem G. Calixtum, qui in Resp. ad Ernest. Landgr. p. 180. occasione nominis Reformatorum, quod sibi tribui illi præoptant, qui alias Calviniani vocantur; Equidem non admodum probo, inquit, appellationes Christianorum ab alio, quam ab ipso Christo derivari; Interim, quoniam partes inter se divise & discrepantes, vocabulis aliquibus omnino distinguenda sunt, potest eis nomen concedi, ita tamen ne nostri a simili reformatione alieni esse, vel eam non respicere insimulentur. Qui quidem Evangelici non male appellantur, non quod alii ab Evangelio sint alieni, (ita ille,) sed discriminis ergo, ut dixi. In quo posteriori testimonio licet Lutheranorum nomen non sit expressum, ratio tamen, quæ adducta est, pro eodem non minus, quam Evangelico, valet & militat, ut adeo, quantum ad hoc Calovio Calixtus plane sit ὁμόψηφτος. Si denique neutrius tibi, tanquam domesticorum testium, auctoritas sit in pretio, addemus &

Joh.

Joh. Chrysostomum, Virum inter priscae Ecclesiae Doctores, praeter ceteris, non minus moderatum, quam prudentem, cujus ap. B. Gerhard. L. de Eccl. §. 160. descripta haec repetere placet ex Homil. in Act. Apost. 33. sequentia, & quaerere: *Nunquid scindimur ab Ecclesia? Num ab hominibus cognomen habemus? Nunquid nobis Dux quidam est, sicut illi Marcion, & illi Manichaeus, huic Arius, alteri vero alius haereseos dux? Quod si & nos agnominationem cujusdam sortimur, sed non ut ab haeresium principibus, sed ut ab his qui praesunt nobis & gubernant Ecclesiam. Non habemus Doctores super terram; absit, unum habemus in caelis. Et illi, inquit, Gentiles eadem prae texunt. R. Sed assistit nomen accusans illos & obturans nomina &c.* En plane etiam nobiscum consentientem Chrysostomum, & quod maxime memorabile, verbis postremis, non ex nominibus, multoque minus solis ac nudis, sed doctrinae Catholicae vel consensu vel ab ea dissensu, Sectas dijudicare jubentem; quae quam sint cum observationibus & monitis nostris Cap. II. congruentia, quisque judicet & vel tandem de injuria Ecclesiae, Evangelii sinceri Custodi, illata errorem fateatur, quem etiam extra partium nostrarum studia constitutus, Vir iste, magno fervore in Sectas veras constanter invehens, jam ante tot secula, detexit & improbavit.

§. XXII.

Habent tamen, quod regerant, vel de novo potius injiciant, *οἱ ἀντίδοχοι*, Nostros nimirum hujusmodi nominibus adversus dissentientes a se coetus alios, Pontificios, Calvinianos, Arminianos, Socinianos, & his similes, eodem scopo, *Secta* scil. *notione* significantius exprimenda, *uti* perhibentes; Non itaque subterfugere posse existimant, quicquid conentur & moliantur, quo minus & ipsi pari modo eodemque jure utantur. Falluntur autem, qui haec sibi persuadent, plurimum, quando credunt ex solo nomine nos pro sectae macula alicui coetui Orthodoxiam falso praeseferenti, adspargenda, argumentari. Longe alia sunt, quae id jubeant & exposcant, nempe luculentissimus & liquide demonstratus, ab ipsa Fidei, Scripturis manifestatae, analogia, dissensus, atque adeo, sicuti a Veritate divina, ita ab Ecclesia, eum sanctius custodiente, discrepantem. Haec sunt, quae Sectae nomen aliis Agminibus concilient, quae, ut sint a Nostra & vera Ecclesia distincta

Fide-

Fidelibus cavenda , hac nota signare , ipso Sp. S. præmonstrante viam, usurpatis passim Phariseorum, Sadduceorum, & Nicolaitarum denique Apoc. II. cognomentis, parest & certis de causis necesse. Unde etiam, ne totum controversiarum momentum in hisce agnominibus collocari, & vel prima fronte invidia creari nostris posset, sæpissime promissum est, cum alia præsto sint, pacis gratia, in consuetudine non simpliciter necessaria, omissis Papicolarum, Calvinianorum, Arminianorum &c. nominibus, se Catholicorum, Reformatorum, Remonstrantium appellationibus, uti; id quod vel recentissima scripta Polemica Theologorum, etiam extra jactum teli positorum, docent, ac simul, quo loco hæc nomina sint inter nostros, satis indicant. Neque etiam solent, quod addendum, Theologi nostri, totaque cum illis Ecclesia, præcipitanter in discretivis id genus nominibus, illis, qui ex adverso stant, imponendis, agere, multoque minus, si quid a quibusdam perperam hac in re fiat, aut factum aliquando sit, comprobare, sed omnino cum pio zelo non minus laudatam a Sp. S. prudentiam & circumspeditionem, ne quæ in imprudentius ruentes scissionis & schismatis culpa, seu coepiti seu corroborati, cadat, suadent & inculcant, uti supra Cap. II, §. XXX. a nobis jam animadversum fuit. Quod si vero neque ipsius Sectæ nudo titulo & nomine, adversus ullam societatem, revera a Veritate Doctrinæ Christi & Apostolorum discedentem & pertinaciter Erroribus inhærentem, nobis uti licere arbitrentur, ni similiter & nos pati velimus, ut eodem pari modo compellemur; Nescio an deplorandi sint, an ridendi magis, qui ita sentiunt, eo quod fundamentis & causis locum non habentibus iisdem, vanum esset, nomina eadem adversus aliquem, vel in rebus vulgaribus & civilibus, usurpare: Contrariis vero obtinentibus, plane stolidum. Ut taceam, omni convitiandi, eo nominum usu, quibus sinister inest significatus, libidini, fenestram hoc modo apertum iri; Sicut æqualia & jura & nomina, bonis & malis, Virtutibus & Vitiis, Veritati & Mendaciis asserenda forent. Sed rei manifestò absurdæ nihil opus erit immorari.

§. XXIII.

Haud multo plus roboris inest argumento, quod ex *Judaica Ecclesia externo statu*, cum in ea Christus publice præsens officium suum obiret,

ret, corruptissimo & in *Sectas tres* primarias *divulso* petunt, cui tamen haud parum tribuere videntur, E. Friedliebuis personatus, & recentior quidam, qui, sub literarum initialium N. T. latere voluit velamento schedae A. 1709. vulgatæ, titulumque *Unpartheische Gedanken über S.-K. Fragen* de bonorum a malis Separatione præferentis, autor; quorum ille obscurius, hic vero apertissime ad exemplum Christi, nec Phariseorum, nec Sadduceorum, neque Essæorum Sectam approbantis & tuentis, sed suas res sec. Religionem Judaicam a sectis hisce abstractam sibi habentis, nos amandat, idque hoc nostro tempore simili ratione, relictis suo loco sectis Christianorum, imitandum proponit. Nam, si quidem pro obtinenda adversus Ecclesiam Evangelicam Sectæ appellatione, siue licita siue necessaria, at justa, valere possit ac debeat hæc a comparatis & similibus deducta plane *Topica Argumentatio*, probandum ante omnia solide erit: Eandem esse Ecclesiæ præsentis Christianæ, quæ olim fuit Judaicæ, sub initium N. T. rationem, eodemque modo de partibus singulis, nunc, uti quondam, iudicium esse ferendum, atque nominatim quidem Coetum Evangelico-Lutheranum, alterutri illarum in præsentem ex asse respondere, quæ valde dubia *αἰνῆματα*, nisi ad liquidum perducant, qui talia audacter affirmant, nobis interea, pro *Ideis phantasiae*, ex odio & præjudiciis compositis, & fictis imaginibus sibi *blandientis*, hoc quicquid est asserti, habere licebit. Ternarius certe illarum sectarum numerus exiguum adferet momentum, ad Pontif. Reform. & Evangelicam Ecclesias, quo tendere videtur, hinc exsculpendas, velut ad imaginem & typum istarum, eodem numero & modo sese habentes atque habendas. Quid enim? Num solius Ecclesiæ Occidentalis typus fuit Synagoga Judaica, Orientali & Græcæ multo propior? Cur hanc igitur omittunt? Scil., quia in ternario fortiter imaginationi impresso subsistendum fuerat! Immo vero neque Occidentali seu Latinæ hæc conveniunt suavia somnia: Quæ proh dolor! in multo plures partes, quam tres, dilacerata, neque numero, neque institutis, Judæorum sectas, siue ex parte siue ex asse, refert. Quid si dicamus, latentem sub visibili societate Romana & Pontificia, Judæorum corruptelis admodum affini, coetum, a Luthero quondam collectum, sicuti sanctos a Christo & Apostolis ex Ecclesia corrupta Judaica, istius tempestatis typum.

pum & formam rectius repræsentare? Ita sane multis videtur. Præfertim, si post eliminatas traditiones, & revocatum Verbi divini scripti folius & Sacramentorum usum legitimum, etiam ordinem spectemus, quem Ecclesia Christiana non multo post induit, nec, uti hodie a multis fieri solet, vaga delitescere, sub sectarum externa consuetudine, voluit: qua in re & nos sumus Christum ac discipulos ejus per omnia secuti, atque vel hoc nomine a Sectæ macula immunes dicendi. Res itaque omnis, si quæ, inter hæc & pristina Judaicæ Ecclesiæ fata, harmonia & analogia intercedit, huc tandem devolvitur, quod, quemadmodum in illa suo fini, quantum ad Oeconomiam V. T., proxima, plurimæ Sectæ sensim exortæ sunt, a Veritate Verbi Numinis sanctissimi, Tabulis Vet. Fœderis descripti, longe recedentes, atque, tum a se invicem, tum etiam ab hoc fonte veritatis limpidissimo, aliena docentes, Sectarumque hinc nomen omni jure merentes, extiterunt; ita tamen ut veritas ipsa semper adhuc conservata sit, si non in visibili aliquo agmine hominum sec. verbum Dei publice & pure docentium & sentientium, at tamen in aliquo, quorundam sub illis sectis latentium & Deo notissimorum, numero: Sic etiam in extrema hujus mundi sentina plurimos, sub diversis sectis, Christo bene cognitos, exituros fideles & ab interitu divina clementia præservandos. Quod autem nusquam pie ac pure Verbum Evangelii docens aliquis visibilis coetus, similiter, ut ibi, longo tempore, in extremis temporibus Ecclesiæ Christianæ, & hoc nostro definite expresse (de quo etiam dubitant nonnulli sitne extremum nec ne,) futurus sit, ita, ut qui jam passim Verbum Dei profiteantur, omnes, neque Evangelico-Lutherano, vulgo sic dicto coetu, excepto, meræ sint sectæ, non autem vera usquam Dei Ecclesia visibilis; id exinde non efficitur, neque clare & dilucide sequitur. Maxime, cum de contraria etiam sententia ferenda, aperte satis Apostolica doctrina, inter Nos per gratiam Dei adhuc sonans, testetur, & a vita Sectæ opprobrium deducendum non esse paullo inferius ostendendum sit. Illud denique non prætermitemus, haud minori, si non majori, ut arbitramur, verosimilitudine ab aliis commonstratum esse, totam Sectarum Judaicarum colluviem, ex *Chasidaorum*, sub Maccabææ gentis imperio militari, veluti ex vino acetum, originem traxisse, & cum *Pietismi*, ut vocant, institutis hodiernis,

nis, tandem in sectas haud dispares abituris, mirum in modum concordare. Sed quia hoc nunc non ago, ut evictum dum, & Disp. insuper non ita pridem, in hac nostra Academica habita, publice id pluribus expositum est, satis esto, uno verbo, quam imbecille hoc sit, ex ista pharetra, telum, ut in contrarium æque, aut magis probabiliter valeat, annotasse.

§. XXIV.

Sed nondum est querimoniarum, cum gravissimis accusationibus, finis. Objiciunt enim, veros, Deoque sacratos filios per Sp. S. rege-
nitos *θεοδιδάκτους* esse atque ita in Scripturis V. ac N. T. describi, adeoque, *qui ab hominibus pendeant*, sectam potius referre, quali metho-
do, cum etiam inter Nos moris sit res divinas tractari, clarissime inde elucere, non aliud, quam Sectæ nomen in Nostram Ecclesiam quadra-
re. Testimonia eorum, quibus ea mens & persuasio sedet, non est, cur repetamus, cum, nisi crassum teneant Euthusiasmum, & suum Verbo Dei scripto atque Literarum S. monumentis comprehenso adhuc relin-
quant honorem, (tanquam Instrumento divina efficacia armato & animato, per quod in Christum credamus, illuminemur, renascamur, convertamur, gubernemur, & alamur, sicuti de se ipsa testatur mul-
tis in locis veritas illa Scriptis literis & viva voce ex scripto propo-
sita,) nullo negotio & studio diu adhibito patet committi Op-
positorum, ut vocant, fallaciam. Nempe Deus, & Scriptura, per quam docet & illuminat corda mortalium, veluti adversa, in salutis effectu-
procurando, habentur, quæ tamen, ut causa princeps & Archite-
ctrix atque organum pro divino nutu & sapienti œconomia constitu-
tum & sacratum, jungenda seu subordinanda essent; atque hinc non minus, qui divino afflatu, nulla opera humana interveniente, imme-
diate, a Deo res divinas edocti sunt, *θεοδιδάκτοι* cum Apostolis & Pro-
phetis dicendi fuerint, quia, quæ sec. ordinem divinitus designatum, pro-
statu hodierno Ecclesiæ, mediate, & per Verbum Scriptum cum attentione
lectum atque prædicatum & in animum intus receptum, ordinaria via,
quam solam nobis Christus commendavit, instituuntur; Quæ locis Scripturæ
solidissime ab aliis passim & cumulissime confirmata, nolumus in præsens
repetere, ne actum agamus. Illud tantum observamus, in iisdem locis, qui-

bus illa *θεοδιδασκαλία* laudatur a Sp. S., ejusd. institutionis Divinæ adeo non negligi medium seu instrumentum efficax, ut claris & conceptis verbis potius, tanquam id, per quod instructi sint fideles a Deo, hunc in modum docti, nominetur & exprimatur, sicuti cuivis loca Joh. VI. 45. ex Ef. 54. 13. & 1. Thes. IV, 9. conferenti & absque præjudicio inspicienti apparebit. Nam priori, præterquam, quod auditus atque adeo verbi per auditum, seu prædicationem, non vero per sensum in corde immediatum, perceptum, de quo & Paullus Rom. X. 17, loquitur, fit mentio: Verbum quoque Christi, ab ipsius persona, tanquam verbo *ὑποστατικῷ*, distinctum, & ore pronunciatum, commate 63., ut verbum spiritualiter efficax commemoratur, & mox, non improbante Christo v. 68. a Petro quoque laudatur, tanquam id, per quod in cognitione Dei & eorum, quæ ad salutem pertinent, proficere velint ac debent; Capite vero præcedente V. 39. tota Judaica Ecclesia, cum Pharisaïs omnibus, ad Scripturam, ut ex ea lecta & justo scrutamine diligenter expensa, | *θεοδιδασκτοὶ* ad Vitam æternam fiant, solemniter remittuntur. Ut taceamus, in loco Esaiæ allegato, speciatim ad informationem Ecclesiæ, per Messiam præsentem & officium suum propheticum coram in care humana assumpta obeuntem, digitum intendi: quod non puto quenquam eorum, qui nobis hic adversantur hodie, ea saltim, uti olim à Filio Dei factum est, ratione expectaturum. In Ep. autem I. ad Thess. c. IV, adeo clara extant, non immediatæ, sed mediatæ institutionis divinæ, per Apostolorum quoque Conciones & Epistolas, immo etiam V. T. præcepta de charitatē Lev. XIX. 18., indicia, ut mirari satis non possim, hac super re cuiquam immediatum Dei instinctum in mentem venire potuisse, præsertim, cum ex Epistola hujus Cap. II. 13. sqq. elucescat, totam Thessalonicensium conversionem & conceptam in ea fidem natamque hinc charitatem inde ortum habuisse quod, *ἡμεῖς λαόντες λόγον ἀκοῆς παρ' αὐτῶν* susceperant, tanquam verbum Dei, cujus etiam operatione ad fidem perducti fuerint; atque adeo h. l. Apostolo de repetitione & inculcatione nova atque auxilia, non tantopere, uti circa alia officiorum genera urgenda, sermo sit. Videant itaque, qui nos vere, ex ordine divinitus statuto, Illuminationem, divinam cum Thessaloniensibus per Verbum *ἀκοῆς* legitime impetrantes & consecutos Sectæ nomine traducunt, ne plantatam ab ipso Paulo Eccle-

Ecclesiam & multis elogiis C. I. 3, sqq. ornatam ea criminatione onerent, aut ipsimet, qui aliter lumen divinum salutiferum, & citra Verbum Evangelii scriptum atque prædicatum, cum neglectu ordinis Divini, temere præstolantur, in hoc crimen, tanquam qui fundamenta organica evertunt, incidant, & nubem, quod ajunt, pro Junone amplexi, atque nescio quo afflati doctrinæ veneno, ut divinitus sine medio edocti, vana persuasionem falsa dogmata pro veris & sanctis spargentes Novæ & corruptissimæ Sectæ vel Autores vel Euthusiasmi Veteris propagatores fiant.

§. XXV.

Acerbior & plausibilior, sed sola ambiguitate Verborum, qua tegitur, talis nonnullis forte esse videbitur Donatismi, Sectæ, omnium consensu, quondam satis petulantis & Africanæ Ecclesiæ magnopere infestæ, accusatio, cujus hoc nomine passim legere est Evangelicos insimulari: *eo quod Extra Ecclesiam Lutheranam non esse sperandam salutem* affirmant ac tueantur publice & communiter omnes. At vero, si, quod nulla difficultate fieri potest, exsolvatur sua, qua laborat pñsis illa, a nonnullis usurpata, amphibolia, luculenter apparebit, nullius ponderis & hoc argumentum esse, pro sectæ dica nobis impingenda, Nam certum est & ex addita statim explicatione constat, non intelligi a quoquam, qui ita loquatur, neque etiam a Theologo quodam nominatim in Acad. Rostochiensis Celeberrimo, quem Friedliebuis eo nomine præcipue perstrinxit, Lutheranam Ecclesiam, si veratione nominis habita, si ver externæ visibilis conjunctionis & unionis respectu, sed Ratione fidei & doctrinæ salutaris Evangelicæ, qua sola, quippe divina Apostolica & semper eadem, quicunque salvati sunt omni tempore, æternam beatitatem consecuti recte creduntur. *Evangelicam* enim seu Lutheranam Ecclesiam esse recte & idoneis argumentis asseveramus atque confirmamus: *eam, quæ Evangelio Christi credit fidemque ex eo concipit, fœdus Evangelicum per Sacramenta init, initum firmat, ac denique Evangelio digne vivit*, quæ sunt Max. Rev. DN. D. Werensdorffii Disp. de Perpetuitate Ecclesiæ Evangelicæ, circumspectius ita, ut puto, inscriptæ §. XXXI. verba: *Seu, ut ibidem pergit, Lutherana Ecclesia est, quæ eadem confitetur ac statuit, quæ confitentur ac statuunt Lutherani, si ve*

de cetero hoc nomine appelletur, siue non appelletur. Tantum observandum est, distinguere oportere, inter Ecclesiam Lutheranam ratione nominis & ratione rei. Ita sub medio Papatu, etsi forte Lutheri nomine vix per obscura vaticinia Husii audito, Lutherani, qua rem ipsam & fidem sinceram in Christi solius merito ejusque justitia collocatam fuere omnes, qui salvati sunt, immo, quod magis est, omnes omni tempore sancti, & ipsi denique ad extremum Apostoli, non minus quam Christiani reliqui, etsi hoc ultimo etiam vocabulo demum cum ceteris Christi fidelibus discipulis Antiochiæ Act. XI, 26. cognominati. Quo sensu, si mens nostra jam satis dilucide sit, ut arbitror, declarata, adeo manifesta erit a Donatismo Ecclesiæ Evangelicæ toto cœlo distantia ac dissensio, ut contraria potius omnia ap: nos illorum Solipsorum furori ac fastui & doceantur & hac ipsa Thesi exprimantur, quando non in solo Lutheranum *Nomen* gerente & conspicuo omnibus Coetu Veros Dei filios nasci & conservari, sed in aliis quoque corruptis per sacramentorum & Verbi Evangelici reliquas, plures, vel pauciores, conservatas, atque hinc utique vel difficilius, vel minori cum difficultate atque periculo, gigni & utcunque, divina gratia singulariter adspirante, nutriri, atque ad salutem æternam duci & educari, largimur ac defendimus, Quanquam exitiosum Veritatis & agnitæ in Ecclesia nostra publice propositæ contemptum, siue eorum, qui cum possent, nolunt ex corruptis cœtibus egredi, siue qui cum extra eos nati apud nos & enutriti fideliter fuerant, ad istos transeunt, atque ipsum denique horridum Indifferentismi monstrum, justis de causis, ad ipsius Christi & Sp. S. effata, non possumus non, eadem constantia & fidei πληροφροσύνη detestari & execrari ac damnare; qua de re nunc non est agendi locus. Quod reliquum est, sufficit nobis Donatismi crimen, de quo postulabamur, & Sectæ hinc adpersam maculam, paucissimis diluisse, atque grande hoc Sophisma brevi explicatione, (alio enim labore opus non erat,) discussisse; etsi fortassis non omnes omnino loquendi formulas in Nos recipiamus vel imitandas vel simpliciter etiam approbandas.

§. XXVI.

Exitum vix inveniret oratio nostra, si reliqua perstringere aggredermur argumenta, multa quidem, sed leviora. Quare omissis aliis,
ejus

ejus saltem, quod a *Vita Evangelicorum perversa* ducitur, mentionem adhuc injicere animus est, eodemque examinato, ut speramus, breviter, finem imponemus labori fastidii pleno. Hic igitur non est, cur inficiemur, ingentem esse hominum, ut alibi, ita quoque inter Nos seu inter Ecclesiæ Evangelico Lutheranae membra nomen profitentium numerum, qui operibus sanctissimam professionem negant; At hinc consequi, ipsam Ecclesiam, cujus hæc sunt carcinomata & vomicae, seu, Scripturae & Christi verbis, paleæ & lolium tritico permixtum, in Sectæ probrum incurrere, negamus & pernegamus. Nam, ut omittamus, occasionem non dari, sed a sceleratis hominibus arripi ad corruptelas hosce morum invehendas atque augendas proh dolor! petulantissime, partim usus, loquendi non fert, ut a Vita hominum mala, Ecclesia aliqua nominetur Falsa, nedum Secta; sed a Doctrina tantum, cum Scriptura S. conveniente, vel ab ea, tanquam unico principio & fonte, discrepante, partim etiam Ecclesiæ adscribi non posse ea mala, nisi summa injuria, adversus quæ illa quotidie, omni virium contentione & ardenti fervore, pugnat & luctatur. Non secus, quam olim Judaica Ecclesia, ea potissimum, quæ paruit familiæ Davidis imperio, utut vita & moribus hominum pessimorum, incredibiliter deformata, Regni Dei Vineæ Domini, imo & Uxoris Dei titulis, quamdiu sanctum coelestis veritatis depositum servavit, a Prophetis fuit perhonorifice compellata; eo quod, ut hodieque fieri solet, talia flagitiorum & impietatis scandala & morum vitia non sunt ipsius religionis & doctrinae sacrosanctæ consecraria, sed per accidens religionem consequuntur, & extrinsecus accedunt atque affricantur, solius Hostis, Zizania seminantis, culpa. Et quanquam ab exuberante impiorum multitudine fortassis color videatur posse huic argumento novus induci, non tamen, licet probari id assertum queat, hinc efficitur, Sectæ nomen juste Nostratibus esse imponendum, sed *Corrupta* potius & *prolapsa* & quidem *μετὰ προπτώσεως*, in Vitiorum deformitatem, *Ecclesia*, atque aegro corpori humano, Vero tamen, comparandæ, idque tam diu, quamdiu Fideles & Sancti, (qui salva doctrinae puritate, vi promissionum divinarum, nunquam deerunt penitus, eminent,) h. e. præpollent & prævalent

non

non numero , sed autoritate atque potestate , a qua *parte* praeponde-
 rante, *non majori, sed potiori & praestantiori* , sicuti in omni societate or-
 dinata alia , petitur *denominatio* ; quemadmodum & Christus Agrum
 tritici , licet intersperso lolio misere corruptus sit , & in applicatione
 ad Ecclesiam , hanc , tametsi cum multitudine ingenti malorum com-
 mixtam , *Regni Dei* nomine , & *Areae suae* a paleis purgandae titulo co-
 honestavit. Quid ? quod si ad magnitudinem & amplitudinem malo-
 rum, tum aperte impiorum , tum etiam hypocritarum larvatorum, at-
 tendas in Ecclesia , quicquid Ecclesiae per universum orbem existit , Se-
 ctarum titulo, non sine contumelia , afficere oportebit , cum multos voca-
 tos esse , sed paucos electos , paucissimisque per angustam por-
 tam in regnum coelorum, abductos scil. viae iniquitatis, frequentis atque
 amplissimae , amore, ingressuros universe Christus praedixerit. Illud igitur
 lubentes fatebimur , invalescentibus morum vitiis & corruptelis ,
 quae jam supra concessimus passim obtinere , cum piorum & sanctorum
 exquisitissimo dolore & gemitu , utique *Ecclesiae Splendori* , *statui illu-*
stri atque felici plurimum *detrahi* , ut *Deformem* certo modo dicere
 eam & *Obscuratam* hoc respectu , liceat ; *At veritatem* ex doctrinae in-
 tegritate aestimandam & ex signis ab ipso Servatore expositis , pura
 verbi Evangelici praedicatione & legitimo Sacramentorum usu, cognos-
 cendam , *eam ob rem tolli* , ut in Sectarum triste consortium referen-
 da sit , *admittere haudquaquam possumus* ; Sed , sicuti Pontificiis aliis-
 que pluribus , externam sanctitatem ad veritatis Ecclesiae internae noti-
 tiam designandam, inter signa alia aequae fallacia, urgentibus, propter simula-
 tionem & fraudum mille modos , assentiri haecenus non licuit ; ita
 quoque in Sectarum a Vera Ecclesia discrimine constituendo , *cum Do-*
ctrina omnis sanctitatis fundamentum sit , eaque corrupta , non au-
 tem vice versa , haec necessaria corrumpatur , *non videndum esse* ,
quomodo vivant , ut Dietericus in Catech. loquitur , *sed quid doceant*
Ecclesiae , pie cum pia antiquitate credimus. Quod reliquum est , ele-
 gantissima *Augustini* verba contra Manichaeos , suo similiter tempore
 talia objectantes, repetimus , quando L. I. de Morib. Eccles. & Manich.
 c. 34. Nolite , inquit , *mibi colligere professores nominis Christiani, nec*
professionis suae vim aut scientes aut exhibentes ; Nolite consecrari tur-
bas

bas imperitorum, qui vel in ipsa vera religione superstitiosi sunt, vel ita libidinibus dediti, ut obliti sint, quod promiserint Deo. Novi multos esse sepulchrorum & picturarum adoratores: Novi multos esse, qui rennunciaverunt verbis huic seculo & se omnibus hujus seculi molibus opprimi velint oppressique latentur. Nec mirum est in tanta copia populorum, quod non vobis desint, quorum vita vituperata decipiatis incautos & a Catholica salute avertatis, cum in vestra paucitate magnas patiamini angustias &c. &c. Nunc vos illud admoneo, ut aliquando Ecclesia Catholica maledicere desinatis, vituperando mores hominum, quos & ipsa condemnat, & quos quotidie tanquam malos filios corrigere studet. Sed quacunque illorum bona voluntate Deique auxilii corrigantur, quod amiserant peccando, pœnitendo recuperant. Qui autem voluntate mala in pristinis vitiis perseverant, aut etiam addunt graviora prioribus, in Agro quidem Domini sinuntur esse, & cum bonis seminibus crescere, sed veniet tempus, quo Zizania separentur. Aut, si jam propter ipsum Christianum nomen magis in palea, quam spinis esse arbitrandi sunt, veniet etiam qui aream purget &c. Plura non addimus, sed hunc diem patienti animo, ut nobiscum expectent, abstinentes interim a maledictis, adversarios humanissime rogamus.

S. XXVII.

Non deessent quidem, uti jam dictum est, alia, quæ restarent, considerata; sed partim indigna illa sunt, quæ studiosius examinentur & frivola, partim præter scopum, & extra controversiæ statum longe recedentia, aut nullo rationum pondere, sed sola criminandi libidine nixa, vel ad superiora facile etiam reducenda. Quare diutius immorari iisdem non videbatur esse operæ pretium, sed precibus potius humillimis a Deo impetrare, atque supplicando exorare, nos decere existimavimus, ut, qui tam iniquo, & malevolo in Ecclesiam Evangelicam animo adhuc fuere, vel tandem atrocem illam linguæ animique exacerbatæ malitiam agnoscant, & resipiscendo, si quæ simplicioribus non solum, sed etiam corruptæ mentis aliis, Religionis puræ & sanæ contemtoribus, & hostibus offendicula objecere, corrigant & emendent atque sic in Ecclesia conservati, recuperata vera fide, eaque veris virtutum Christianarum exercitiis probata, & ipsi æternum salventur.

tur. Hæc votorum nostrorum summa est : Si vero errorem & proter
viam agnoscere nolint maledici, vel, qui extra studia partium positi aut
mutantes hætenus fuerant, his demonstrationibus adducti, puto, fate-
buntur, cum piis Confessoribus, in Aug. Conf. Art. XXI. clausula,
ut mollissime dicam, *Inclementius* judicare istos, qui Nostros
pro Secta (hæreticis) haberi postulant.

F I N I S.

APPENDIX.

Constitueramus nobiscum C. IV., DE SECTARIIS IN ECCLESIA,
Caput his subtexere pernecessarium, & priora oppido illustraturum; Sed
angustia temporis, & festinatis Typothetarum operis prohibiti, satius
esse duximus, has quæ supersunt, meditationes peculiari schediasmate im-
posterum complecti, atque Sectariorum ejus generis *Nomen*, *Indo-
lem*, *Originem*, *Signa*, & contra morbum hunc animi *Remedia* deni-
que, articulatim & distincte, D. V., exhibere. Ne tamen, & huic
opellæ aliqua ejus rei *Idea* deesset, placuit *Celeberr. Theologi Dn. D.
V. E. LOESCHERI*, in quas his diebus incidi, Cogitationes, ex *Decim.
Evangel. P. III.* huc facientes, bona cum CL. Autoris venia, annectere
typis descriptas, quibus, ut L. B. interea, dum promissis nostris satis faci-
amus, fruatur, est, quod humanissime rogitamus.

Ich bringe eine bittere Wahrheit zu euch / aller-
liebste Glaubens-Genossen / die aber / wie bit-
tere Arzneien / eine edle gesundmachende Kraft
mit sich führet. Ich zürnet nicht über das / was
man Gewissens wegen sagen muß / und was doch
in treuer Liebe alhier gesagt wird. Bedenckt /
daß es eben dasjenige ist / was die Apostel un-
sers Jesu und viel heilige Lehrer der Kirchen längst vor mir ge-
sagt haben / ob es wohl etliche Menschen von zerrütteten Sinnen
der Kirchen und Evangelischen Wahrheit zum Schaden gemiß-
braucht haben. Mein Vortrag / wie ich ihn auf demüthiges
Gebet

Gebet aus dem Worte Gottes gefasset habe / ist dieser / daß man zufälliger weisse / (ex accidenti) ob man gleich die reine Lehre behält / dennoch ein Sectirer werden kan / wenn man der Menschlichen verkehrten Art durch Göttliche Zucht nicht genugsam vorbauet ; eben wie / dem bekannten Spruch der Moralischen Lehrer nach / ein geiller Ehemann in stehender Ehe mit seinem eignen Weibe Ehebruch begehen kan. Ich will demnach vor diesem Ubel in aufrichtiger Liebe warnen. Ach Herr hilf / ach laß es wohl gelinge.

II. Sectireren und falsche Lehre sind zwar ordentlich beisammen / jedoch ist eins von den andern / wenn man sie genau betrachtet / annoch unterschieden : Denn jenes ist eine solche Art des Herzens / da man eine menschliche Parthen in der Lehre und Ceremonien mit einem partyischen Herzen ergreiffet / die andern / so diese Parthen nicht halten / hasset / lästert / und nur seiner Parthen Vortheil / auch wohl mit bösen Künsten suchet. Solche Sectirische Art nun führet die falsche Lehre ordentlich mit sich : Denn die verkehrte Lehre reden / ziehen die Jünger an sich / Act. XX, 3. Allein es ist nicht unmöglich / daß einer / der bey der wahren Religion erzogen ist / und äußerlich immer dabey bleibt / dennoch ein solch Sectirisch Herz bekomme / und das ist der Verstand unsers ersten Satzes. Ein solcher Sectirischer Mensch macht / so viel an ihm ist / aus der einigen wahren Religion auch eine Secte / weil er gesinnet ist / wie alle Secten / und den Sectenweg in seinem Thun und Lassen gehet / welche beyde Stücke einem Sectirer ausmachen.

III. Ein Sectirischer Sinn ist / wenn man eigentlich um menschlicher und partyischer Ursachen willen eine Parthen ergreiffet. Wenn nun jemand auch über der wahren Religion eigentlich und vornehmlich darumb hält / weil es die Parthen ist / bey welcher er sich einmahl eingelassen / weil seine Eltern / nächste Freunde und Patronen es damit halten / weil seine Præceptores ihn darzu gewöhnet haben / weil es seinen Fleisch und Blut wohl bey derselben gefällt / weil man wiedrigenfalls Schande vor der

Welt davon hätte / weil mans den Feinden zum Bissen thun muß / weil der Staat sonst Schaden leiden würde / 2c. der folgt dem Sinn Christi / wie er allezeit bey der reinen Lehre sich finden soll / nicht / sondern hat ein Sectirisches Herz.

IV. Sectirische Wege aber sind / wenn man einen bitteren Haß auff die Personen / so unsrer Parthen zuwieder sind / wirfft sie darumb verfolgt und kräncket / wenn man falsche Räncke braucht / seine Parthen mit Gewalt / oder List grösser zu machen / wenn mann alles Böse / was von der Gegen Parthen ist / verspottet und lästert / wenn man sich mit Vorsatz in allen Stücken von andern unterscheiden will / wenn man sich keiner Sünde scheuet / wo man nur seiner Parthen damit zu nutzen meinet. So nun einer / welcher der reinen Religion zu gethan ist / also verfähret / so ist er in so weit ein Sectirer / der auff seine Art der Kirchen Christi auch nicht wenig Schaden thun kan. Ben dergleichen Leuten ereignet sich dieses insgemein / daß / ob sie zwar vor die Wahrheit und das Interesse der rechtglaubigen Kirche euffrig streiten / so sind sie doch in Beförderung der wahren Pietät unsäglich schläfferig / weil ihre Parthen auch wohl ohne eufferige Gottes-Furcht bestehen kann / und es ihnen eigentlich nur umb das zu thun ist / wodurch sie am meisten von der Gegen-Parthen unterschieden sind.

V. Es wird der geehrte Leser hierbey in der Liebe Christi hierunter herzlich gebeten / er wolle sich nicht übereilen / und wie es die menschliche Unart mit sich bringet / dieses alsbald auff gewisse Personen appliciren / und den Auctorem selbst hernach auff seine Meinung ziehen / und ihm bemessen / als hätte er eben dieselben gemeinet. Es weiß der HErr / vor dessen Augen ich schreibe / daß ich solcher besondern Absicht mich enthalten / und dieses allen und jeden / zuvörderst mir selbst / zur Prüfung vor Gottes Angesicht geschrieben habe. Im übrigen lasse ich mir gesagt seyn Christi Wort : Richtet nicht / erinnere auch billich / daß dergleichen jemanden insonderheit Schuld

zu geben höchstbedencklich sey ; Inmassen man den Sectirischen Sinn eines frembden Knechts / den der Herzens-Kündiger allein vollkommen siehet / aus äußerlichen Zeichen in diesen Fall nicht untrüglich schliessen / und von den Sectirischen Wegen / wo man nicht alle Umstände und benlauffende Dinge gründlich innen hat / kein gerecht Urtheil fassen kan. — Christliche Herzen / wenn ihnen Anlaß gegeben wird / dergleichen von einer Person zu muthmassen / beten vielmehr vor dieselbe und suchen sie zurecht zu bringen mit sanftmütigen Geist / als daß sie dieselben in Geschrey bringen solten / biß sie Gott selbst zeichnet / wie er die erkannten Räzer gezeichnet hat / und sie also fallenläßt / daß ihres Herzens Gedanken offenbahr werden.

VI. Es sey demnach ewig ferne von mir / daß ich hiemit dte hent zu Tag sehr zunehmende Frechheit und Bosheit so vieler Indifferentistischen Gemüther billigen oder befördern wolte / die in so vielen Schrifften allen Euffer vor die reine Lehre vor Sectireren und Parteylichkeit außschelten / und es dahin bringen wollen / daß man allen Verführern den freyen Willen lassen solle / dergleichen vor andern der verkappte Christ. Democritus gethan. Das lasse der Herr / weil ein Tropffen Bluts in' meinen Adern ist / ferne von mir seyn. Vielmehr suche ich diesen Unseligen hiermit zu antworten und den Scrupel / welchen sie bey manchem erregt / zu heben. Gesezt / daß etliche Religions-Eufferer aus parteyischen Gemüth gehandelt hätten / und in einigen Fällen auch von den Unsrigen Sectirische Wege wären ergriffen worden / womit aber in specie biß auff sattsamen Beweis nichts zugelassen wird / soll man den die Fehler der Personen auff die Sache selbst / auff den Euffer vor die Wahrheit werthen ? Und da wir nun erweisen / daß dieser ohne Sectirischen Sinn und Wege bestehen und Christlich geführet werden kann / so müssen diese Feinde der Wahrheit gewiß verstummen.

VII. Damit auch in dieser wichtigen Sachen Christlicher Unterscheid gehalten werde / so ist zu mercken / daß solches al-

les genauer müsse gesucht werden bey einem Theologo und Lehrer/ in gleichen bey andern Personen/so in der Kirche ein Ansehen und mit Religions-Sachen zu thun haben / sie seyn in welchem Stande sie wollen / als bey denen übrigen. Denn ob zwar die partyische Art auch bei diesen ein grosser Mangel ist / vor welchem sie eyfferig zu warnen und zu dem rechten lautern Sinn Christi zu ziehen sind/ so hat man doch mit ihnen ihrer Schwachheit wegen eher Gedult zu tragen / da sie zumahl nicht so viel schaden können. Wenn es auch zu grossen excessen / wie oben beschrieben ist / nicht kommt/ gleichwohl aber solche Dinge bey dem Eyffer vor die wahre Religion mit unterlauffen / die auch nicht zu loben sind/ als wenn man sich über der Gegen-Party Schaden freuet / ob gleich die Wahrheit davon keinen Nutzen hat/ wenn man über der Gegner Mahmen und dergleichen railliret / ihnen aus Ubereyhung mehr Schuld gibt/ als man mit der Schärffe beweissen kan/ die Sachen alzu sehr exaggeriret/ keine Liebe noch Erbarmung gegen die Gegner bezeuget / die Fehler der Unfern noch recht spricht / und in dem gradu des Eyffers excediret / so ist freylich solches nimmermehr zu billigen/ sondern vielmehr zu beklagen / daß Kinder des Liechts sich dieser argen Welt also gleich stellen; jedoch muß man nicht gleich darum schliessen/ daß alles aus Sectirischen Gemüth geschehe; welches so wohl wieder die Regul der Liebe als rechtschaffner Klugheit / geurttheilet wäre.

VIII. Indessen ermahne ich nochmals umb der Treue unsers gecreutzigten Jesu willen alle Evangelische Christen / sonderlich Lehrer / so mit den Gegnern viel zu thun und also hierzu die meiste Versuchung haben / sie prüffen sich selbst / und creutzigen/ was sie etwan von solcher Parteylichkeit bey sich finden / als ein Stück des alten Adams sammt den Lüsten und Begierden. Der Apostel Petrus schreibt zwar in dem nachdrücklichen Capitul / so er wieder die verderblichen Secten verfertiget/ 2. Petr. II. haubtsächlich wieder Käßerische Sectirer / oder solche / die falsche Lehre einführen; er siehet aber auch einiger massen mit auf diejenigen /
so

so bey der reinen Religion durch ihre Sectirische Art die Trennung auch ärger machen; darum sagt er v. 2. daß durch solche der Weg die Wahrheit / die reine Lehre / verlästert werde; wie wir es denn heut zu tag schon erlebt / daß auch aus geringern Dingen Gelegenheit genommen wird / die Orthodoxie und allen Eysfer vor dieselbe zu verlästern. Der rechtschaffene Eysfer vor die Religion kan und muß mit der Liebe auch gegen die Feinde bestehen; das heist *ἀλλήλους ἐν ἀγάπῃ*, Eph. IV. 15. Der Sectirische Eysfer aber verbannet die Liebe. Dieser sucht eigentlich seine Parthen / und ist ihm also unmöglich / an der Gegen-Partey / etwas gutes und erträgliches zu sehen / oder heilsame Friedens-Wege zu finden; Jener aber sucht Gottes Ehre / die Ausbreitung der Wahrheit / und aller Menschen / auch der Gegner / Heil. Er liebt frenlich die Gemeinde / welche die Wahrheit am lautersten hat / mit der zartesten Liebe / er vergisset aber nicht des wenigen Guten / das unter den Feinden ist; Er streitet vor die Wahrheit eyfferig biß in den Tod / und vergibt derselben nicht das geringste / er kennet aber auch / wo die Widersacher aus Versehen / Mißverstand und Schwachheit fehlen / oder wo ihnen zu viel geschehen möchte / und suchet sie so wohl mit den Banden der Liebe zu gewinnen / als mit der Krafft der Wahrheit zu überwinden.

IX. Indessen erinnere ich nochmals / daß / wo auch dergleichen Sectirische Aergernisse sich bey denen / die der wahren Religion anhangen / fänden / man dennoch die Wahrheit selbst in gehörigen Ehren halten solle / indem ein solcher Sectirer annoch weit besser ist / als ein falscher Lehrer und Rätzerischer Sectirer; Jener schadet nur den Kirchen Frieden / dieser der Wahrheit und dem Kirchen-Frieden zugleich. Ich beruffe mich dißfals auff Pauli Worte / welcher Leute der ersten Art vor sich hatte / und dennoch sagte / Phil. I. 15. 16. 17. 18. Etliche predigen Christum auch umb Haß und Haders willen / sie verkündigen Christum aus Zank. Was ist ihm aber denn ? Daß nur Christus ver:

verkündiget werde allerley weisse / es geschehe Zufalls
 oder rechter Weise. So gar soll man umb der Wahrheit / als
 des edelsten Guts willen viel verschmerzen / welches unser heut-
 ge unruhige fanatische Köpffe doch beherzigen möchten. Ach es
 nehme aber umb Christi willen niemand solches zum Deckel der
 Bosheit auff: Niemand stürze oder stärke sich und andere in Sec-
 tirischer Parteilichkeit / welche der liebe Jhesus von Herzen
 hasset / welche die Einigkeit der Kirche Christi hauptsächlich hin-
 dert welche tausend Schaden anrichtet. Jhesus gebe seinen Knech-
 ten / allenthalben getreu zu seyn / so wohl in reinem Euffer vor
 die Wahrheit / als in lauterer Lieb! Er stürze alles Sectirische
 und Syncretistische Wesen / und trete den Indifferentistischen
 Satan unter unsre Füße in
 Furken!

Zeltner, Gustav Georg,

Tertvllvs Obtrectator h. e. Dissertatio Theologico-Critica Qva Ecclesiam
Evangelicam Non Esse Sectam Idoneis Argvmentis Ostenditvr Et Criminationes
Aliae Modeste Diluuntur h. e. Dissertatio Theologico-Critica Qua Ecclesiam
Evangelicam Non Esse Sectam Idoneis Argumentis Ostenditur Et Criminationes

Altdorfi[i] [1711]

4 Diss. 3675,19

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10971335-0

VD18 14778750